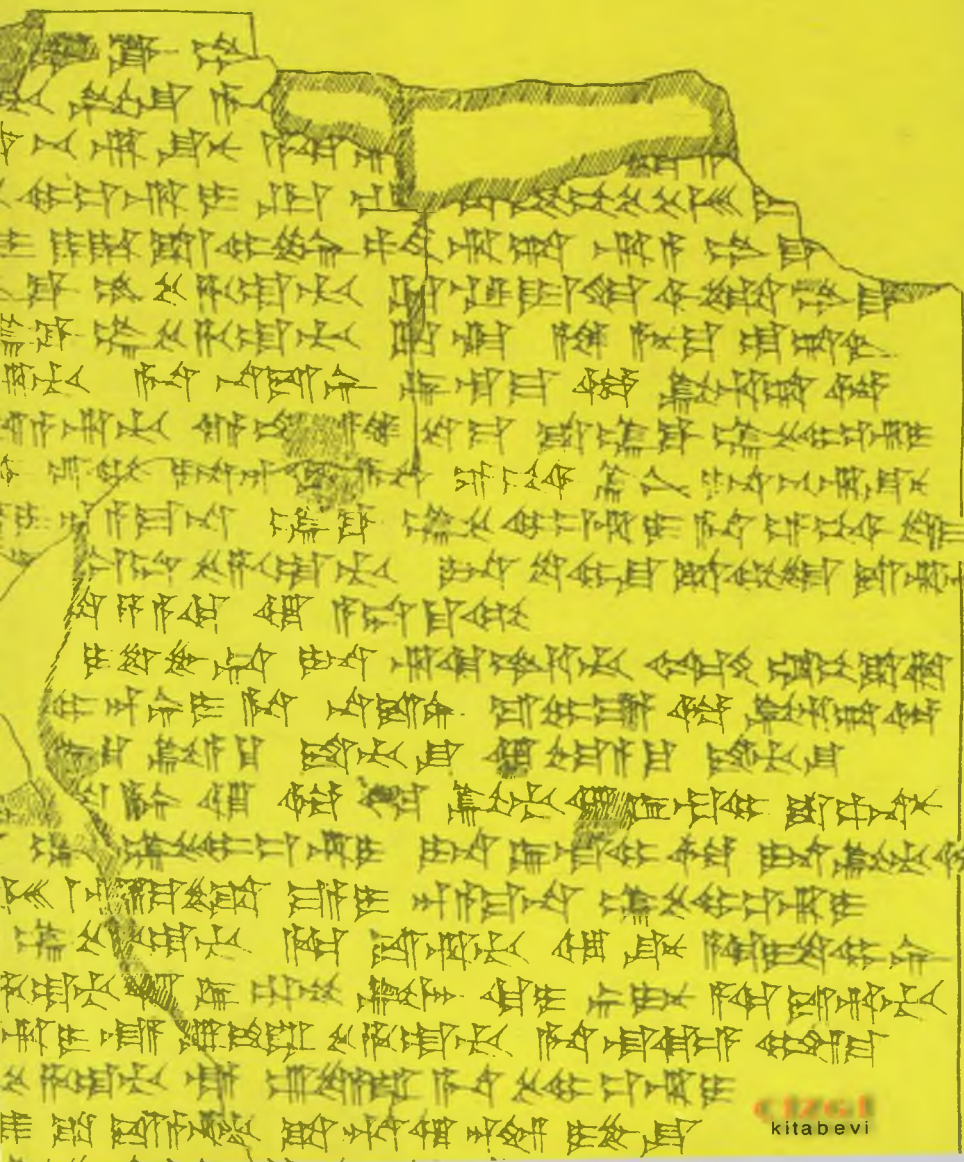
Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre

Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri

Güngör Karauğuz

çizgi kitabevi

ÇİZGİ kitabevi

Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre

HİTİT DEVLETİNİN SİYASİ ANTLAŞMA METİNLERİ

Güngör Karauğuz

Güngör Karauğuz

1966'da Devrek'te doğdu. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Hititoloji bölümünü bitirdi. 1989-1993 yılları arasında Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Anadolu Medeniyetleri Müzesinin "Çivi Yazılı Tablet Seksiyonu"nda Müze Araştırmacısı ünvanı ile çalıştı. 1993 yılında atandığı Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans ve Doktorasını tamamladı. Halen aynı üniversitede görev yapmaktadır.

Kitap kapağında kullanılan dokümanlar: 1. Kadeš savaşı tasviri, 2. Mısır kralı II. Ramses ve Hitit kralı III. Hattusili arasındaki anlaşmanın Mısırca metni, 3. Söz konusu anlaşmanın Akadça kopyası. 4. Tarhuntassa kralı Kurunta ve Hitit kralı IV. Tuthaliia arasındaki anlaşmanın Hititçe kopyası ve Haiaša Antlaşması § 29 (A III 25-34).

Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre

HİTİT DEVLETİNİN SİYASİ ANTLAŞMA METİNLERİ

Güngör Karauğuz

Çizgi Kitabevi

Çizgi Kitabevi Yayınları: 48
Tarih: 10

•

Kapak Tasarımı
Harun YILDIZ

•

Baskı
İNCİ OFSET

•

©

Birinci Basım
Ocak 2002

•

ISBN 975-8156-50-0

•

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging-in-Publication Data (CIP)-

Karauğuz, Güngör

Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre
HİTİT DEVLETİNİN SİYASİ ANTLAŞMA METİNLERİ

ANAHTAR KAVRAMLAR
- key concepts -

1. Hitit Antlaşmaları, 2. Hititoloji, 3. Arkeoloji, 4. Eskiçağ Tarihi

•

ÇİZGİ KİTABEVİ
Zafer Meydanı Mimar Muzaffer Caddesi
Kitapçılar Çarşısı P 21
0332.353 10 22 - 350 23 55
KONYA

www.cizgikitabevi.com

Babam Yılmaz, annem Sabire ve
kızkardeşim Gülhan Karaoğuz'a...

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 9
ÖNSÖZ 10
KAYNAKÇA 14
KISALTMALAR 33
DİĞER YERLERDE KULLANILAN İŞARETLER 38

GİRİŞ 39

A. KİZZUWATNA ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR 42
1. Paddatiššu ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma 49
2. Šunaššura ve II. Tuthaliia Arasındaki Antlaşma 52
3. İšmerik Halkı ve I. Arnuwanda Arasandaki Antlaşma 66
4. Telipinu ve I. Šuppiluliuma, Ḫenti, Arnuwanda Zida Arasındaki Antlaşma 70

B. TARḪUNTAŠŠA ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR 72
1. Kurunta'nın Askeri Yükümlülükleriyle İlgili III. Ḫattušili'nin Buyruğu 83
2. Ulmi-Tešup ve III. Ḫattušili Arasındaki Antlaşma 85
3. Kurunta ve IV. Tuthaliia Arasındaki Antlaşma 93

C. AZRAWA ÜLKELERİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR 107
1. Ḫapalla Kralı Targašnalli ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma 113
2. Mira Kuwaliia Kralı Kupanta-Kurunta ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma 119
3. Šeḫa Nehri Ülkesi Manapa-Tarḫunta ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma 132
4. Wiluša Kralı Alakšanduš ve II. Muwattalli Arasındaki Antlaşma 139

D. ḪAIAŠA ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMA 149
Ḫuqqana ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma 151

E. UGARİT ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR 161
1. II. Nigmaddu ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma 166
2. Niqmepa ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma 169

F. AMURRU ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR 176
1. Aziru ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma 178
2. Tuppi-Tešup ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma 185
3. Bentešina ve III. Hattušili Arasındaki Antlaşma 192
4. Šaušga-muwa ve IV. Tutḫaliia Arasındaki Antlaşma 197

G. MİTANNİ ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR 203
1. Šattiwaza ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma 206
2. Šattiwaza ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma 216

H. HALEP ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMA 225
Talmi-Šarruma ve II. Mawattalli Arasındaki Antlaşma 228

I. NUHASSI ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMA 232
Tette ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma 234

J. MISIR ÜLKESİ İLE YALIPAN ANTLAŞMA 240
II. Ramses ve III. Ḫattušili Arasındaki Antlaşma (Kadeš Antlasması) 242

DİĞER ANTLAŞMA METİNLERİ 249
Ḫuḫalzalma ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma 251
Kaškalar ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma 252

ANTLAŞMA METİNLERİNİN KATALOG NUMARALARI 257

DİZİN 264

SUNUŞ

Hititler dünyasındaki siyasal ilişkiler konusunda büyük bir kaynak olan Hitit antlaşma metinlerinin, pek çok dünya dillerine çevrilmesine karşılık, şimdiye kadar Türkçeye kazandırılmaması büyük bir kayıptı.

Titiz bir şekilde çevirisi yapılmış olan bu antlaşma metinlerinin Türk hititologlarına, eski devletler arası hukuk ile ilgilenenlere ve bu konuda araştırma yapacaklara bir kaynak olacağı kanısındayım. Bu eseri Türkçeye kazandıran Güngör Karauğuz'u bu önemli girişiminden dolayı tebrik ederim.

Editör
Sedat ERKUT
A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya
Fakültesi

ÖNSÖZ

Boğazköy-Ḫattuša'da, 1906 yılında H. Winckler tarafından başlatılan kazılardan bu yana, Hitit tarihini ve kültür dünyasını aydınlatan, dini, tarihi ve mitolojik metinler gibi çeşitli konuları içeren çivi yazılı tabletler hâlâ gün ışığına çıkartılmaktadır.

Çeşitli şekillerde işlenen bu metinlerden, bizim ele aldığımız ve çevirilerini sunduğumuz *Hitit antlaşma metinleri*, daha önce pek çok bilim adamı tarafından dünya dillerine çevrilmiştir. Bunlar içinde E. Weidner (Weidner 1923), J. Friedrich (Friedrich 1926, 1930) ve G. Beckman (Beckman 1996) sayılabilir.

Hitit Mitolojisi ile ilgili metinleri Türkçeye kazandırdığımız gibi (Karauğuz 2001), bir kısmı makalelerde, bir kısmı kitap halinde yayınlanmış olan bu *antlaşma metinlerini* de Türkçeye çevirerek, bu konu ile ilgilenenlere bir başvuru kitabı olmasını arzuluyoruz.

Bu amaçla, Hitit devletinin diğer vasallar ve krallıklar ile yaptıkları antlaşma metinlerini, okuyucu için kolaylık sağlayacağına inandığımız şekliyle, çeşitli guruplara ayırarak, tercüme ettik. Ayrıca her antlaşmanın çevirisinden önce, antlaşmanın yapıldığı ülkenin siyasi tarihine genel bir şekilde değindik.

Bu bağlamda, Kizzuwatna bölgesinin siyasi tarihi ve antlaşmaları üzerinde durarak, bura ile Tarḫuntašša ve Ḫulaia Nehri Ülkesi'nin coğrafyası ile ilgili bazı sonuçlara ulaştık. Bunları harita üzerinde gösterdik. Ayrıca Kizzuwatna ülkesinde rahip yapılan Telipinu ile akdedilmiş kararnamenin de çevirisini verdik. Ancak bir kısım Kizzuwatna ve diğer antlaşmaların çevirilerini bu metinlerin çok kısa ve kırıklı olmalarından dolayı yapmadık. Sadece geçtiği çivi yazılı metin ciltlerini ve bu konuda yapılmış çalışmaların listesini vermekle yetindik.

Yine Tarḫuntašša ve Ḫulaia Nehri Ülkesi'nin ve bura kralı, -belki kralları- ile yapılmış antlaşmaların problemlerine de değindik. Bu antlaşmaların benzer bölümlerini bir tablo halinde okuyucuların dikkatine sunduk. Son yıllarda Tarḫuntašša'nın merkezi olarak gösterilmek istenen Kızıldağ'ın, burada bulunan arkeolojik malzemenin M.Ö. I. binin geç dönemi özelliklerini yansıtmasından, bu fikrin şimdilik imtina ile karşılanması gerektiği üzerindeki görüşlerimizi belirttik.

Arzawa ülkesi ile yapılan tüm antlaşmaların çevirisini vererek, siyasi ve kültür tarihi için önemli olabilecek bazı sonuçlara ulaştık. Özellikle Arzawa ülkesinin sınırlarının zaman zaman Tarḫuntašša ülkesi sınırlarının içlerine kadar uzandığı ve bura sınırında bulunan Eflatunpınar anıtının Arzawa'ya geçişte önemli bir rol oynadığı kanaati bizde oluştu.

M.Ö. XIV.yy.dan itibaren Eski Yakın Doğu'nun en önemli ticaret şehirlerinden biri olan Ugarit ülkesi ile yapılan antlaşmaları, okuyucuların dikkatine sunarak, burada gelişen ticaretin, o zamanki dünyada nasıl bir tesir yaptığı üzerinde ana hatlarıyla durduk. Yine Ugarit'ten Anadolu'ya gönderilen ticaret mallarının, Ura (Silifke)'ya ve oradan Tarḫuntašša (Hatıp-Konya) yolu ile Boğazköy'e yollandığını vurguladık.

Amurru ülkesi ile yapılan antlaşmalarda, bu krallık ve Hititler arasındaki siyasi tarih, bir bütün olarak verilmiştir (CTH 62 §1-5; CTH 92 §1-7; CTH 105 §3-8). Bu antlaşmalarda, Amurru krallığının Hitit devletine ödemeyi taahhüt ettiği vergi özellikle belirtilmiştir. Bilindiği üzere, Hitit devletinin hazinesi, kendilerine ayrılan toprakları işleyen ziraatçılar ve şehirlerin ödediği vergilerle dolmakta idi. Ayrıca tapmak mallarından ve çeşitli eşyalardan elde edilen vergiler yanında, vasal krallıklardan alınan haraçlarla da hazineye büyük bir katkı sağlanıyordu. Ancak Tarḫuntašša krallığından alman vergilerin, bu krallık için ödenemeyecek kadar ağır olduğu göz önüne alınarak azaltılmış olduğunu gördük (CTH 106, § 7; CTH 97, Öy.1-Ay.33; Bo. 86/299, §22).

Öte yandan, Mitanni ülkesi ile yapılmış antlaşmalardan CTH 51 bir antlaşma özelliği gösterirken, CTH 52'nin ise, daha çok Šattiwaza'nm müdafanamesi tarzında kaleme alındığını vurguladık.

Bütün bunlardan ayrı olarak, Hitit antlaşma metinleri üzerinde yapılmış çalışmaları gösteren bir kaynakçayı, çevirdiğimiz antlaşma metninin dipnotunda verdik. Çevirilerimizi genelde bire bir yapmaya gayret gösterdik. Fakat böyle tercüme yapamadığımız yerlerde serbest çeviriyi yeğledik. Anl'amını veremediğimiz bölümleri boş bıraktık. Karşılığını tam olarak Türkçe'ye aktaramadığımız bazı Hititçe, Sumerce ve Akadca tabirleri aynen yazdık.

Bu çalışmamızı baştan sona kontrol edip, değerli bilgi ve yardımlarını benden esirgemeyen, kıymetli hocam Sedat Erkut'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bu çalışmamızı inceleme sabrı ve hoş görüsü gösteren hocalarım Prof. Dr. Hüseyin Sever ve Prof. Dr. Sabahattin Bayram'a teşekkürü bir borç bilirim..

Bu eserimizin yayınlanmasında katkıları bulunan Ali Baykan, Ceyhan Yumrukaş, Fatih Çolak, Zafer Yılmaz ve Ali Özcan'a müteşekkirim.

Konya 2002

KAYNAKÇA[1]

Alp, S.

1995 "Zur Lage der Stadt Tarḫuntašša", **Atti Del II Congresso Internazionale di Hittitologia, Pavia, 28 giugno 2 luglio. Studia Mediterranea**, IX, (Edited by O. Carruba-M. Giorgieri-C. Mora), I-II

2000 **Hitit Çağında Anadolu. Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar**, Ankara

Alpman, A.

1982 "Hurriler", **Tarih Araştırmaları**, XIV/25, (1981-1982), 283-313

Astour, M. C.

1965 "New Evidence on the Last Days of Ugarit", **AJA**, LXIX, 253-258

1969 "The Partition of the Confederacy of Mukiš-Nuḫašše-Nii by Šuppiluliuma. A Study in Political Geography of the Amarna Age", **Or**, XXXVIII, 381-414

1972 "Hattušili, Halab and Hanilgalbat", **JNES**, XXXI, 1972, (102-109)

1979 "The Kingdom of Siyannu-Ušnatu", **UF**, XI, 13-28

[1] Kaynakça seçme eserlerden oluşmuştur. Diğer kaynaklar dipnotlarda gösterilmiştir.

Bahar, H.-Karauğuz G.- Koçak, Ö.
1996 **Eskiçağ Konya Araştırmaları 1, (Phyrygia Paroreus Bölgesi: Anıtlar, Yerleşmeler, Küçük Buluntular**, İstanbul

Beal, R. H.
1986 "The History of Kizzuwatna and the Date of Šunaššura Treaty", **Or**, LV, 425-445
1992 **The Organization of the Hittite Military**. (Texte der Hethiter XX), Heildelberg
1993 "Kurunta of Tarhuntašša and the Imperial Hittite Mausoleum. A new Interpretation of §10 of the Bronze Tablet", **AS**, XLIII, 29-39
1995 "Hittite Military Organization", **Civilizations of the Ancient Near East**, I, (Edited by J.M. Sasson, J. Baines, G. Beckman, K.S. Rubinson), 545-553

Beckman, G.
1986 "Inheritance and Royal Succession among the Hittites", **Kaniššuwar. A Tribute to H. G. Güterbock on his Seventy-Fifth Birthday, May 27, 1983**, (Edited by H. A. Hoffner, G. A. Beckman), Chicago, 13-31
1990 "H. Otten: Die Bronzetafel aus Boğazköy. Ein Staatsvertrag Tuthaliia IV. (StBoT Beiheft 1), Wiesbaden, Otto Harrasowitz. 1988. IX, 101, 1, Frontispiz 3 Tf. 4 Falttf. Leinen", **WdO**, XX/XXI, (1989-1990), 289-294

1994 "Some Observations on the Šuppiluliuma-Šattiwaza Treaties", **The Tablet and tne Scroll. Near Eastern Studies in Honor of William W. Hallo** (Edited by M.E.Cohen, D.C. Snell, D.B. Weisberg), 53-57

1996 **Hittite Diplomatic Texts**, Atlanta, Georgia

1997 "New Joins to Hittite Treaties", **ZA**, LXXXVII/1, 96-100

Börker-Klähn, J.

1993 "Zum Kolophon der Bronzetafel aus Boğazköy", **AoF**, XX, 235-237

1996 "Grenzfälle: Šunaššura und Sirkeli oder die Geschichte Kizzuwatnas", **UF**, XXVIII, 39-104

Bruyn, M. J. de.

1989 "The Battle of Qadesh: Some Reconsiderations", **To the Euphrates and Beyond. Archaeological Studies in Honour of Maurits N. van Loon.** (Edited by O.M.C. Haex, H.H. Curves, P.M.M.G. Akkermans), Rotherdam, 135-165, Levha 5

Bryce, T. R.

1974 "Some Geographical and Political Aspects of Muršiliš' Arzawan Campaign", **AS**, XXIV, (1974-1975), 103-116, Levha 1

1985 "A Reinterpreatation of the Milawata Letter in the Light of the New Join Piece", **AS**, XXXV, 13-23

1986 "Madduwatta and Hittite Policy in Western Anatolia", **Historia**, XXXV/1, 1986, 1-12

1987 "The Bounderies of Hatti and Hittite Border Policy", **Tel-Aviv**, XIII-XIV/1, (1986-1987), 85-102

1988 "Tette and Rebellions in Nuhašši", **AS**, XXXVIII, 21-28

1989 "Some Observations on the Chronology of Suppiluliuma's Reign", **AS**, XXXIX, 19-30

1992 "The Role of Telipinu, the Priest, in the Hittite Kingdom", **Hethitica**, XI, 5-18

Carruba, O.

1988 "Die Hajasa-Veträge Hattis", **Documentum Asiae Minoris Antiquae. Festschrift für Heinrich Otten zum 75. Geburtstag**. (Edited by E. Neu, Ch. Rüster), 59-75

Cavaignac, E.

1932 "Dadasa-Dattass", **RHA**, IX, 65-76

1937 "L'Égypte et les Hatti vers 1302", **Mémoires de l'Institut Français d'Archéologie Orientale. Mélanges Maspéro**, LXVI, (1935-1937), 357-360

1949 "L'Arnuwandas d'Ismirika", **Symbolae ad Studia Orientis Pertinentes Frederico Hrozný dedicatae**. (Edited by V. Čihař, J. Klima, L. Matouš), **ArOr**, XVII, 85-87

Darga, A. M.

1992 **Hitit Sanatı**, İstanbul

Desideri, P.- Jasink, M. A.

1990 **Cilicia. Dall'età di Kizzuwatna alla Conquista Macedone**, Turin

Dietrich, M.- Loretz, O.

1966 "Der Vertrag zwischen Suppiluliuma und Niqmandu. Eine Philologische und Kulturhistorische Studie", **WdO**, III, (1964-1966), 206-245

Dinçol, A., Dinçol. B.
1996 "Hatip Anıtı'ndaki Hiyeroglif Yazıt", **Arkeoloji ve Sanat**, LXXIII, 8-9

Dinçol, A.M.-J. Yakar-B. Dinçol-A. Taffer,
2000 "The Borders of the Appanage Kingdom of Tarhuntašša. A Geographical and Archaeological Assessment", **Anatolica**, XXVI, 1-29

Dinçol, A.
1998a "Die Entdeckung des Felsmonuments in Hatıp und ihre Auswirkungen über die Historischen und geographischen Fragen des Hethiterreichs", **Türkish Academy of Sciences Journal of Archaeology, TÜBA-AR** I, Ankara, 27-35
1998b "The Rock Monument of the Great King *Kurunta* and Its Hieroglyphic Inscription", **III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri (Çorum 16-22 Eylül 1996)**, Ankara, 159-166

Edel, E.
1969 "Die Teilnehmer der ägyptisch-hethitischen Friedensgesandtschaft im 21. Jahr Ramses' II", **Or**, XXXVIII, 177-186
1997 **Der Vertrag Zwischen Ramses II von Ägypten und Hattušili III von Hatti**, Berlin

Forlanini, M.
1998 "The Geography of Hittite Anatolia in the Light of the Recent Epigraphical Discoveries", **III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri (Çorum 16-22 Eylül 1996)**, Ankara, 217-222

Forrer, E.
1926 **Forschungen**, I-II, Berlin

Freydank, H.
1959 "Eine Hethitische Fassung des Vertrages zwischen dem Hethiterkönig Šuppiluliuma und Aziru von Amurru", **MIO**, VII, 356-381

Friedrich, J.
1925 "Eine Bruchstück des Vertrages Mattiwaza-Šuppiluliuma in Hethitischer Sprache?", **AfO**, II, (1924-1925), 119-124
1926 **Staatsverträge des Hatti-Reiches in Hethitischer Sprache**, I, Leipzig
1930 **Staatsverträge des Hatti-Reiches in Hethitischer Sprache**, II, Leipzig

Gardiner, A.
1960 **The Kadesh Inscriptions of Ramesses II**, Oxford

Garstang, J.- Gurney, O. R.
1959 **The Geography of the Hittite Empire**, Ankara

Garstang, J.
1943 "Hittite Military Roads in Asia Minor. A Study in Imperial Strategy with a Map (Plate XVIII)", **AJA**, XLVII, 35-62
1944 "The Hulaia River Land and Dadassa: A Crucial Problem in Hittite Geography", **JNES**, III, 14-37

Georgiou, H.
1979 "Relations between Cyprus and the Near East in the Middle and Late Bronze Age", **Levant**, XI, 84-100

Goetze, A.
1928 **Madduwattaš**, (**MVAeG** XXXII), Leipzig
1933 **Die Annallen des Muršiliš** (**MVAeG** XXXVIII), Leipzig

1936 "Philological Remarks on the Bilingual Bulla from Tarsus", **AJA**, XL/2, 210-214

1940 **Kizzuwatna and the Problem of Hittite Geography**, New Haven

1955a "Hittites Treaties", **Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament**, (Edited by J.B. Pritchard), 200-206

1955b "Hittite Historical Texts", **Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament**, (Edited by J.B. Pritchard), 318-319

1957 **Kleinasien. Kulturgeschhichte des Alten Orients**, München

1969 "The Predecessors of Šuppiluliumaš of Hatti and the Chronology of the Ancient Near East", **JCS**, XXII (1968-1969), 46-50

Gordon, E. I.

1969 "The Meaning of the Ideogram ^{D}KASKAL.KUR='Under Ground Water-Courses' and Its Significance for Bronze Age Historical Geography", **JCS**, XXI, 70-79

Gurney, O. R.

1993 "The Treaty with Ulmi-Tešup", **AS**, XLIII, 13-28

Güterbock, H. G.

1940 **Siegel aus Boğazköy**, (**AfO** V), Berlin

1961 "The North-Central Area Hittite Anatolia", **JNES**, XX, 1961, 85-97

1992 "Survival of the Hittite Dynasty", **The Crisis Years: The 12th Century B.C. From Beyond the Danube to the Tigris**. (Edited by A. Ward, M. Sharp Joukowsky), Dubuque, Iowa, 53-55

Hagenbuchner, A.

1993 "Schutz-und Loyalitätsverpflichtungen in Hethitischen Staatsverträgen", **Bulletin of the Middle Eastern Culture Center in Japan**, VII, 90-118

Hawkins, J. D.

1988 "Kuzi-Tešub and the 'Great Kings' of Karkamiš", **AS**, XXXVIII, 99-108

1994 "The End of the Bronze Age in Anatolian. New Light From Recent Discoveries", **Anatolian Iron Ages 3 (Anadolu Demir Çağları). The Proceedingsof the Third Anatolian Iron Ages Colloquium Held at Van, 6-12 August 1990**, XXXIV, 91-94

1995 **The Hieroglyphic Inscription of the Sacred Pool Complex at Hattuša (SÜDBURG)**, (StBoT Beiheft 3). With an Archaelogical Introduction by P. Neve, Wiesbaden

Heinhold-Krahmer, S.

1977 **Arzawa. Untersuchungen zu seiner Geschichte nach den Hethitischen Quellen**, Heidelberg

1990 "Manapa-^{D}U", **RlA**, VII, (1987-1990), 332

1992 "Zur Bronzetafel aus Boğazköy und ihrem Historischen Inhalt", **AfO**, XXXVIII-XXXIX (1991-1992), 138-158

Heltzer, M.

1978 **Good, Prices and the Organization of Trade in Ugarit**, Wiesbaden

Hoffner, H. A.

1989 "Ulmitešub Treaty (KBo 4.10=CTH 106) with a New Join" **Anatolia And The Ancient Near East Studies in Honour T. Özgüç, Tahsin Özgüç'e Armağan,** (Edited by K. Emre, M. Mellink, B. Hrouda, N. Özgüç), 199-200

1992 "The Last Days of Khattusha", **The Crisis Years:The 12th Century B.C. From Beyond the Danube to the Tigris.** (Edited by A. Ward, M. Sharp Joukowsky), Dubuque, Iowa, 46-52

Hout, Th. P. J. van den

1984 "Kurunta und die Datierung einiger Hethitischen Texte", **RA**, LXXVIII, 89-92

1989 "A Chronology of Tarhuntassa-Treaties", **JCS**, XLI, 100-114

1995 **Der Ulmitesub-Vertrag. Eine Prospographische Untersuchung.** (StBoT XXXVIII), Wiesbaden

Houwink ten Cate Ph. H. J.

1961 **The Luvian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera During the Hellenistic Period**, Leiden

1963 "K.A. Kitchen, 'Suppiluliuma and the Amarna Pharaos. Liverpool, Liverpool University Press, 1962 (8 vo, X+62 pp.)=Liverpool Monographs in Archaeology and Oriental Studies", **BiOr**, XX, 270-276

1970 **The Records of the Early Hittite Empire (C. 1450-1380 B.C.)**, İstanbul

1974 "The Early and Late Phases of Urḫi-Tešub's Career", **AS, (Presented to H. G. Güterbock on the Occasion of his 65th Birthday)**, 123-150

1980 "The Mašhuiluwaš Affair: A join (KBo XIX 46) and a duplicate (KBo IX 77) to Muršilis's Comprehensive Annals (12th years of his reign", **Studia Mediterranea Piero Meriggi dicata**. (Edited by O Carruba), (1979-1980), 267-292

1992 "The Bronze Tablet of Tuthaliiaš IV and its Geographical and Historical Relations", **ZA**, LXXXII, 233-270

Imparati, F.- Pecchioli Daddi, F.

1993 "La relazioni Politiche fra Hatti e Tarhutašša all'epoca di Hattušili III e Tuthaliya IV", **Quatro Studi Ittiti**, Frienze, 23-68

Imparati, F.

1974 "Una Concessione Di Terra Da Parte Di Tuthaliia" **RHA**, XXXII, 1-208

1992 "A Propos des Temonis du Traitee Avec Kurunta de Tarḫuntašša", **Hittite And Near Eastern Studies In Honour of S. Alp, S. Alp'e Armağan**, (Edided by, H. Otten, E. Akurgal, H. Ertem, A. Süel), 1992, 305-322

1995 "Apology of Ḫattušili III or Designation of his Successor?", **Studio Historiae Ardens: Ancient Near Eastern Studies Presented to P.H.J.Houwink ten Cate on his the Occasion of his 65th Birthday**, (Edited by Th. P. J. van den Hout, J. de Roos), Istanbul, 143-157

Jahukyan, G.B.
1961 "The Hayaša Language and ıts Relation to the Indo-European Languages", **ArOr**, XXIX, 353-405

Jewell, E. R.
1974 **The Archeological and History of Western Anatolia During the Second Millenium B.C.**, Pensylvania (Dissertation)

Karauğuz, G.
2000 **Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında M.Ö. II. Binde Orta Anadolu'nun Güney Kesimi**, Konya (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
2001 **Hitit Mitolojisi**, Konya

Kempinski, A.- Košak, S.
1970 "Der Išmeriga-Vertrag", **WdO**, V, 191-217

Kestemont, G.
1974 **Diplomatique et droit international en Asie Occidentale (1600-1200 av. J.C.**, Louvain
1980 "Accords Internationaux Relatifs aux Ligues Hittites (1600-1200 av. J.C). Dossier C: le Dossier Égyptien", **OLP**, XII, (1980-1982), 15-78

Kınal, F.
1947 "Şuppiluliuma'nın Suriye Seferleri", **Belleten**, XI/41, 1-13
1953 **Arzava Memleketlerinin Mevkii ve Tarihi**, Ankara

Klengel, H.
1963 "Der Schiedsspruch des Muršili II. Hinsichtlich Barga und Seine Übereinkunft mit Duppi-Tešup von Amurru (KBo III 3), **Or**, XXXII, 32-55

1964a "Ein Neues Fragment zur Historischen Einleitung des Talmišarruma-Vertrages", **ZA**, LVI=NF XXII, 213-217

1964b "Aziru von Amurru und seine Rolle in der Geschichte der Amārnazeit", **MIO**, X, 57-83

1965 **Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v.u.z, Nordsyrien**, I, Berlin

1969 **Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v.u.z, Mittel-und Südsyrien**, II, Berlin

1991 "Tuthaliia IV von Hatti: Prolegomena zu Einer Biographie", **AoF**, XVIII, 224-238

1992 **Syria, 3000 to 300 B.C.**, Berlin

Korošec, V.

1931 **Hethitische Staatsverträge. Ein Beitrag zu ihrer juristischen Wertung**, Leipzig

1943 "Politev hetitske pokrajini Dattašše Ulmi-Tešupu (=KBo IV 10) (Pravna presoja z besedilom in prevodom) (II conferimento della provincia hittita di Dattašša a Ulmi-Tešup/KBo IV 10/), **Razpravi Pravnega razreda**, II, 53-103, Levha 104-112

Košak, S.

1981 "Western Neighbors of the Hittites", **Eretz-Israel**, XV, 12-16

Kühne, C.-Otten, H.

1971 **Der Šaušgamuwa-Vertrag (Eine Untersuchung zu Sprache und Graphik)**, (StBoT XVI), Wiesbaden

Kühne, C.

1975 "Zum neu Gewonnenen Niqmepa'-Vertrag (UF 6 85 ff)", **UF**, VII, 239-251

Labat, R.
1932 **L'Akkadien de Boghaz-köi. Étude sur la Langue des Lettres. Traités et Vocabulaires Akkadiens trouvés à Boghaz-Köi**, Bordeaux

Laroche, E.
1948 "Un Point d'histoire: Ulmi-Teššub", **RHA**, VIII/48, (1947-1948), 40-48
1959 **Dictionnaire de la Langue Louvite,** Paris
1966 **Les Noms des Hittites**, Paris,
1969 "Fragments Hittites du Traité Mittannien de Suppiluliuma Ier", **Ugaritica**, VI, 369-373

Lebrun, R.
1992 "Les Traités Hittites", **Traités et Serments dans le Proche-Orient Ancien. Supplément au Chaier Évangile 81**, (Edited by J. Briend, R. Lebrun, É Puech), Paris, 15-59

Liverani, M.
1973 "Storiografi Politica Hittita. I. Šunaššura, ovvero: della reciprocità", **OA**, XII, 267-297

Luckenbill, D. D.
1921 "Hittites Treaties and Lettres", **AJSL**, XXXVII, 161-211

Macqueen, J. G.
1968 "Geography and History in Western Asia Minor in the Second Millenium B.C.", **AS**, XVIII, 169-185

Meissner, B.
1917 "Der Staatsvertrag Ramses'II. von Ägypten und Hattušils von Hatti in Akkadischer Fassung", **Sitzungsberichte der Königlicher Preussichen Akademie der Wissenchaften**, XX, 282-295

Mellaart, J.

1974 "Western Anatolia, Beycesultan and The Hittites", **Mélanges Mansel (Mansel'e Armağan)**, I, 493-526

1986 "Some Reflections on the History and Geography of Western Anatolia in the Late Fourteenth and Thirteenth Centuries B.C.", **JKF/AnAr**, X, **Prof. Dr. U. Bahadır Alkım Hatıra Sayısı**, 215-231, Levha I

Meyer, G. R.

1953 "Zwei Neue Kizzuwatna-Verträge", **MIO**, I, 108-124

Monte, G. F. del-J. Tischler

1978 **Die Orts und Gewässernamen der Hethitische Texte** (Réportoire Géographique des Textes Cunéiformes VI), Wiesbaden

Monte, G. F. del.

1974 "Mašhuiluwa. König von Mira", **Or**, XLIII, (1974-1975), 355-368

1980 "Neue Bruchstücke zum Manapa-^{d}U-Vertrag", **Or**, 58-66

1981 "Note Sui Trattati fra Hattuša e Kizuwatna", **OA**, XX, 203-221

1983 "Niqmadu di Ugarit e la Rivolta di Tette di Nuhašše (RS 17.344)", **OA**, XXII, 221-231

1985 "Nuovi Frammenti di Trattati Hittiti", **OA**, XXIV, 263-269

1986 **Il Trattato fra Muršili II di Ḫattuša e Niqmepa' di Ugarit**, Roma

1992 **Die Orts-und Gewässernamen der Hethitischen Texte**, Suplement, (Reportoire Geographique des Textes Cuneiformes VI/2), Wiesbaden

Montet, P.
1960 "De Tjarou à Qadech avec Ramsès II", **RHA**, XVIII/67, 109-115

Na'aman, N.
1980 "The Historical Introduction of the Aleppo Treaty Reconsidered", **JCS**, XXXII/1, 34-42

E. Neu,
1979 "Zum Sprachlichen Alter des Huqqana-Vertrages", **KZ**, XCIII, 64-84

Nougayrol, J.
1956 **Le Palais Royal d'Ugarit, IV, Textes Accadiens des Archives Sud**, Paris, Klincksieck

Otten, H., Rüster, C.
1973 "Textanschlüsse von Boğazköy-Tafeln (21-30)", **ZA**, LXIII, 83-91

Otten, H.
1951 "Ein Althethitischer Vertrag mit Kizzuwatna", **JCS**, V, 129-132
1957 "Zwei Althethitische Belege zu den Ḫapiru (SA.GAZ)", **ZA**, LII, 216-223
1963 "Neue Quellen zum Ausklang des Hethitischen Reiches", **MDOG**, XCIV, 1-23
1967 "Ein Hethitischer Vertrag aus dem 15./14. Jahrhundert v. Chr. (KBo XVI 47), **IM**, XVII, 55-62
1981 **Die Apologie Hattusilis III**, (StBoT XXIV), Wiesbaden

1987 "Staatsvertrag von Tuthaliya IV mit Kurunta von Tarhuntašša", **AA**, III, 410-441

1988 **Die Bronzetafel aus Boğazköy. Ein Staatsvertrag Tuthalijis IV**, (StBoT Beiheft 1), Wiesbaden

Parpola, S., Watanabe, K.

1988 **Neo-Assyrian Treaties and Loyalty Oaths. State Archives of Assyria** II, Helsinki

Pestchow, H.

1963 "Zur Noxalhaftung im Hethitischen Recht", **ZA**, LV, 237-250

Rainey, A. F.

1973 "Reflections on the Battle of Qedesh", **UF**, V, 280-282

Schuler E. von

1964 "Staatsverträge und Dokumente Hethitischen Rechts", **Neuere Hethiterforschung** (Edited by G. Walser), 34-53

1965a "Sonderformen Hethitischer Staatsverträge", **Helmuth Theodor Bossert'in Hatırasına Armağan, JKF/AnAr**, II, 445-464

1965b **Die Kaškäer**, Berlin

Singer, I.

1983 "Western Anatolia in the Thirteenth Century B.C. According to the Hittite Sources", **AS**, XIII, 206-217

1985 "The Battle of Nihriia and the End of the Hittite Empire", **ZA**, LXXV, 100-123

1991 "The 'Land of Amurru' and the 'Lands of Amurru' in the Šaušgamuwa Treaty", **Iraq**, LIII, 69-74

1996a "Great Kings of Tarhuntašša", **SMEA**, XXXVIII, 63-71

1996b **Muwatalli's Prayer to the Assembly of Gods Through the Storm God of Lightning (CTH 381)**, Atlanta, Georgia,

1997 "Theo van den Hout- Der UlmiTešup-Vertrag/Eine Prosopographische Untersuchung. (StBoT XXXVIII), Verlag Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1995", **BiOr**, LIV/3-4, 416-424

1998 "From Ḫattuša to Tarḫuntašša: Some Thoughts on Muwattalli's Reign", **III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri (Çorum 16-22 Eylül 1996)**, Ankara, 535-541

Sommer F., Falkenstein A.

1938 **Die Hethitisch-Akadische Bilingue des Hattušili I**, München

Sommer, F.

1932 **Die Ahhiyawa-Urkunden**, Munich

Sürenhagen, D.

1992 "Untersuchungen zur Bronzetafel und Weiteren Verträgen mit der Sekundogenitur in Tarḫuntašša", **OLZ**, LXXXVII, 341-371

Szemerényi, O.

1945 "Vertrag des Hethiterkönigs Tudhaliji IV. mit Ištarmūwa von Amurru (KUB XXIII 1)", **OA**, IX, 113-129

Ünal, A.

1991 "The Peoples on Both Sides of the Aegean Sea: Did the Achaeans and the Hittites Know Each Other?" **Ancient Anatolian and Syrian Studies in the 2nd and 1st Millennia B.C. Bulletin of The Middle Culture Center in Japan IV**, (Edited by Prince Takahito Mikasa), 15-44, Levha I

1997 "Zur Historischen Geographie von Kizzuwatna und Lage von Sirkeli-Eine Bılanz", **IM**, XLVII, 143-150

Virolleaud, Ch.

1940 "Šuppiluliuma et Niqmad d'Ugarit", **RHA**, V/38, 173-174

Weidner, E.

1923 **Politische Dokumente aus Kleinasien. Die Staatsverträge in Akkadischer Sprache aus dem Archiv von Boghazköi.** (Boghazköi-Studien 8-9), Leipzig

Weinfeld, M.

1970 "The Covenant of Grant in the Old Testament and in the Ancient Near East", **JAOS**, XC, 184-203

1972 "The Covenant of Grant in the Old Testament and in the Ancient Near East", **JAOS**, XCII, 468-469

1973 "Covenant Terminology in the Ancient Near East and its Influence on the West", **JAOS**, XCIII, 190-199

1975 "The Loyalty Oath in the Ancient Near East", **Shnaton**, I, 51-88

1977 "The Loyalty Oath in the Ancient Near East", **UF**, VIII, (1976-1977), 379-414

1987 "Covenant Making in Anatolia and Mesopotamia", **XXXIV. Uluslararası Assiriyoloji Kongresi, 6-10/VII/1987**, 58-59

1993 "Covenant Making in Anatolia and Mesopotamia", **JANES**, XXII, 135-139

Wilhelm, G.

1988 "Zur ersten Zeile des Šunaššura-Vertrages", **Documentum Asiae Minoris Antiquae. Festschrift für H. Otten zum 75. Geburtstag.** (Edited by E. Neu, Ch. Rüster), 359-370

1989 **The Hurrians**, England

Woudhuizen, F. C.

1995 "The Late Hittite Empire in the Light of Recently Discovered Luwian Hieroglyphic Texts", **JIES**, XXIII/1-2, 53-81

KISALTMALAR

AA	Archäologischer Anzeiger, Beiblatt zum Deutschen Archäeologischen Instituts, Berlin
ABoT	Ankara Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Boğazköy Tabletleri, İstanbul
AfO	Archiv für Orientforschung, Berlin/Graz/Wien
AJA	American Journal of Archaeology, Princeton/Boston
AnAr	Anadolu Araştırmaları, İstanbul
Anadolu/ Anatolia	Revue annuelle de l'Institut d'Archeologie de l'Université d'Ankara, Ankara
Anatolica	Anatolica. Annuaire Internationale pour les civilisations de l'Asie antérieure, publié sous les auspices de l'Institut Historique et Archéologique Néderlandais à Istanbul, Leiden
Antichthon	Antichthon. Journal of the Australian Society for Classical Studies, Armidale
AJSL	American Journal of Semitic Languages and Literatures, Chicago
AoF	Altorientalische Forschungen, Berlin
ArOr	Archiv Orientální, Journal of the Czechoslowak Oriental Institute, Praha
AS	Anatolian Studies. Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara, London
ASJ	Acta Sumerologica, Hiroshima
BAR	Biblical Archaeology Review, Washington
Bar-Ilan	Bar-Ilan. Ramat Gan
Belleten	Belleten. Türk Tarih Kurumu, Ankara

BiOr	Bibliotheca Orientalis, Leiden
Bo.	Boğazköy Kazılarında Bulunmuş ve Neşredilmemiş Boğazköy Metinleri
CTH	E. Laroche, **Catalogue des Textes Hittites**, Paris, 1971; "Catalogue des Textes Hittites, Premier Supplement", **RHA**, XXX, 1972, 94-133
DTCFD	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara
EA	J.D. Knudtzon, **Die El-Amarna-Tafeln**, Leipzig, 1915
Eretz-Israel	Archaeological, Historical and Geographical Studies, Jerusalem
Glotta	Glotta. Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache, Göttingen
Hethitica	Hethitica. Traveux édités, par Guy Jaquois. Travaux de la faculté de philosophie et lettres de l'université catholiques de Louvain. Section de philologie et historie orientale, Louvain
HT	Hittite Texts in the Cuneiform Charakter from Tablets in the British Museum, London
Historia	Zeitschrift für Alte Geschichte. Revue d'histoire ancienne. Journal of Ancient History. Rivista di storia antica, Wiesbaden
IIJ	Indo-Iranian Journal, 's-Gravenhage
IM	Istanbuler Mitteilungen, İstanbul
Iraq	Iraq, British School of Archaeology in Iraq, London
JANES	Journal of the Ancient Near Eastern Society of Columbia University, New York
JAOS	Journal of the American Oriental Society, Baltimore

JCS	Journal of Cuneiform Studies, New Haven/Conn
JEA	Journal of Egyptian Archaeology, London
JEOL	Jaarbericht van het Vooraziatisch-Egyptisch Genootschap "Ex Oriente Lux", Leiden
JIES	Journal of Indo-European Studies, Hattiesburg
JKF	Jahrbuch für kleinasiatische Forschung, İstanbul
JNES	Journal of Near Eastern Studies, Chicago
JSOT	Journal for the Study of the Old Testament, New York
KBo	Keilschrifttexte aus Boghazköi, Leipzig, Berlin
KUB	Keilschrifturkunden aus Boghazköi, Berlin
KZ	Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen, Göttingen
Levant	Levant. British School in Jerusalem, London
MAOG	Mitteilungen der Altorientalischen Gesellschaft, Leipzig
MDOG	Mitteilungen der Deutschen Orientgesellschaft, Berlin
MIO	Mitteilungen des Instituts für Orientforschung, Berlin
MVAG/ MVAeG	Mitteilungen der Vorderasiatisch(-Aegyptischen) Gesellschaft, Berlin/Leipzig
OA	Oriens Antiquus, Studia Biblica et Orientalia, Roma
OLP	Orientalia Lovaniensia Periodica, Leuven
OLZ	Orientalistische Literaturzeitung, Berlin/Leipzig
Or	Orientalia, A Quarterly Published by the Faculty of Ancient Oriental Studies, Pontifical Biblical Institute, Roma

PRU	Le Palais Royale d'Ugarit, publiee sous la direction de Cl. F.- A. Scahaeffer, IV (Mission de Ras Shamra IX), Paris
RA	Revue d'Assyriologie et d'Archéologie orientale, Paris
RHA	Revue Hittite et Asianique, Paris
RlA	Reallexikon der Assyriologie, Berlin/Leipzig
RS	Ras Şamra Tabletelerinin Envanter Numarası
RSO	Rivista degli Studi Orientali, Roma
Shnaton	Shnaton. An Annual for Biblical and Ancient Near Eastern Studies, Jerusalem
SMEA	Studi Micenei ed Egeo Anatolici, Roma
SSEAJ	Society for the Study of Egyptian Antiquities Journal, Toronto
StBoT	Studien zu den Boğazköy-Texten, Wiesbaden
Syria	Syria. Revue d'Art Oriental et d'Archéologie, publié par l'Institut français d'Archéologie de Beyrouth, Paris
Talanta/ Ταλanta	Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society, The Netherlands
Tel Aviv	Journal of the Tel Aviv University, Institute of Archaeology, Tel Aviv
TTKong	Türk Tarih Kongresi Bildirileri, Ankara
UF	Ugarit Forschungen, Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-Palästinas, Neukirchen-Vluyn Ukrains'ka akademiji nauk
VBoT	Verstreute Bogazköi-Texte. Herausgegeben von A. Goetze, Marburg, 1930
VT	Vetus Testamentum, Leiden

WdO	Die Welt des Orients. Wissenschaftliche Beiträge zur Kunde des Morgenlandes, Stuttgart/Göttingen
ZA NF	Zeitschrift für Assyriologie und werwandte Gebiete-Vorderasiatische Archäologie, Leipzig/Berlin
ZDMG	Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Leipzig/Wiesbaden

DİĞER YERLERDE KULLANILAN İŞARETLER

[ ]	:	Tabletin o kısmının kırık olduğunu gösterir.
( )	:	Çevirinin anlaşılması için yapılan ilaveyi gösterir.
(?)	:	Çevirideki kelimenin şüpheli olduğunu gösterir.
< >	:	Metni yazan Hititli katip tarafından yanlışlıkla unutulmuş olan kelimeyi gösterir.
.	:	Sumerce birden fazla işaretlerden oluşan kelimelerde işaretlerin arasına konur.
𒀸	:	Luwice veya başka yabancı dilden kelimelerin başında kullanılır.
...	:	Metinde çevrilemeyen kelime ya da cümleyi gösterir.
§	:	Paragraf başını belirtir.
±	:	Yaklaşık olarak
A.kn.	:	Alt kenar
Ay.	:	Arka yüz
Bkz.	:	Bakınız
Kn.	:	Kenar
M.Ö.	:	Milattan Önce
S.kn.	:	Sol kenar
Öy.	:	Ön yüz
vd.	:	ve devamı

GİRİŞ

Aslında tarihin öğretmesi gerekirdi ki dünyada yeni hiçbir şey olmaz.
J. W. von Goethe

Bu antlaşma metinlerinin bir kısmı Hititçe (išḫiul, lingāi) ve bir kısmı Akadca (RİKSU, RİKİLTİ, MĀMĪTU) olarak kaleme alınmıştır. Konu başlıkları ise genellikle şöyle sıralanmıştır:

Önsöz (CTH 41, 131 §1; CTH 49 §1; CTH 62 §1; CTH 66 §1; CTH 68 §1; CTH 75 §1-3; CTH 76 §1; CTH 91 §1; CTH 92 §1; CTH 105 §1-2; Bo.86/299 §1),

Tarihsel giriş (CTH 41, 131 §2; CTH 42 §1; CTH 46 §1-2; CTH 49 §2; CTH 51 §1-6; CTH 52 §1-7; CTH 53 §1-2; CTH 62 §2-4; CTH 68 §2-8; CTH 69 §1-3; CTH 75 §4-12; CTH 76 §2-4; CTH 92 §2-5; CTH 105 §3-5; Bo. 86/299 §2),

Hitit kralına sadakat (CTH 42 §2-4, 31-33; CTH 68 §11; CTH 92 §9; CTH 105 §6-10),

Sınırlar (CTH 41, 131 §60-64; CTH 46 §5; CTH 51 §10-12; CTH 68 §9-10; CTH 69 §5; CTH 106 §2-4; Bo. 86/299 § 3-11),

Askeri yükümlülükler (CTH 41, 131 §56-57; CTH 106 §6; Bo 86/299 §22-23),

Ayaklanmaya ve dış düşmanlara karşı savunma (CTH 41, 131 §13-55; CTH 42 §15-22),

Tutsakların durumu (CTH 26 §1-2; CTH 41, 131 § 5 (Hititçe); CTH 46 §3-4; CTH 49 §8-14; CTH 51 §9; CTH 53 §7-11;

CTH 62 §11, 13-15; CTH 66 §7-9, 11-14; CTH 67 §6; CTH 68 §22-24; CTH 69 §4; CTH 76 §15; CTH 91 §12-19),

Dedikodu (CTH 67 §5; CTH 68 §20-21; CTH 76 §12-13),

Tabletin yıllık olarak okunması (CTH 68 §28; CTH 76 §16),

Yemin tanrıları (CTH 42 §7-8; CTH 46 §7; CTH 49 §16; CTH 51 §13-14; CTH 52 §8; CTH 53 §13-17; CTH 62 §16-20; CTH 66 §16-19; CTH 67 §14; CTH 68 §29-31; CTH 69 §13-19; CTH 76 §17-20; CTH 106 §7-8),

Tanıklar listesi (CTH 75 §15; CTH 106 §15; Bo.86/299 §27),

Beddua (CTH 42 §9-10, 36-37; CTH 49 §17-18; CTH 51 §15; CTH 52 §9; CTH 62 §21; CTH 66 §20; CTH 69 §20),

Dua (CTH 42 §11, 34-35; CTH 51 §16; CTH 52 § 10-11; CTH 62 §22; CTH 66 §21; CTH 67 §15; CTH 69 §21; CTH 76 §21; CTH 106 §9-13; Bo.86/299 §25-26).

Yine Hitit kralının korunmasına dair şartlar (paḫš-, NASĀRU; CTH 66 §1, PRU 17.353, 5) yanında, Hitit kralından başka herhangi bir kralı ya da beyi tanımamak (šak-; Labat 1932, 175; CTH 42 §3, 12-14); isyancıları ya da kışkırtıcıları saklamamak (šanna-, munna-; CTH 42 §4, 27-30 ve CTH 41, 131 §18, II 16-18); Hitit kralının dostu ile dost, düşmanı ile düşman olmak (CTH 41, 131 §13, 15; CTH 67 §6; CTH 68 §24; CTH 76 §7; CTH 42 §13; CTH 46 §6; CTH 66 §2; CTH 49 §4; CTH 62 §7; CTH 92 §10; CTH 105 §11) gibi maddeler de sıralanmıştır.

Bunların yanı sıra Hitit siyasi antlaşmalarında "*içten, yürekten bir işi yerine getirmek*" ((INA KUL LİBBİKA Labat 1932, 156), šakuwaššarit ZI-it) deyimine sıkça rastlanmaktadır (CTH 66 §2 20-21; CTH 105 §8 Öy. II 32-36; Weinfeld 1976, 385; Hagenbuchner 1993, 90-118).

Ayrıca Mısır belgeleri içinde Hitit devleti antlaşma metinleri karakterini yansıtan belgelere rastlanmamıştır (Weinfeld 1976, 413; Wienfeld 1993, 135[2]). Ancak M.Ö. I. bin antlaşmaları, Hitit

antlaşma geleneğinden geliştirilmiştir. Fakat Hitit antlaşmalarında tarihsel giriş kısımları daha çok "*apologie/savunma*" şeklinde görülürken, böyle bir duruma özellikle Asur antlaşmalarında rastlanmaz.

Yine Asur antlaşmalarında beddua bölümü özenle hazırlanmasına karşılık dua kısımları ve gerektiğinde vasal devletin yardıma çağrılması şartları ihmal edilmiştir (Wienfeld 1975, 51-88; Wienfeld 1976, 380; Wienfeld 1987, 58-59; Wienfeld 1993, 136). Bununla birlikte kral ve hanedana sadakat, ayaklananlara karşı takınılacak tavır ve antlaşmanın bozulması halinde uygulanacak şartlar, Hitit antlaşmalarında olduğu gibi, tam olarak belirtilmiştir (Parpola-Watanabe 1988).

Hitit devletinin antlaşma geleneği daha sonraları, Grek ve Roma antlaşmalarında da (horkia temnein, synthēkē kai horkos, filia kai symmachia, amicitia et societas, parabaineindē/lēsasthai, rampere/fragere) görülmektedir. Özellikle Hitit antlaşmalarından bilinen tanrı listesi ve bu liste içinde sayılan yer, gök, dağlar, nehirler ve "*dostuma dost, düşmanıma düşman ol*", "*tüm gücünle ve tüm kalbinle yardım et*" cümleleri Grek antlaşmalarında yansıtılmıştır (Weinfeld 1970, 184-203; Weinfeld 1972, 468-469; Weinfeld 1973, 191[7], 198[103-110]).

Bütün bunlara rağmen, Hitit antlaşmalarının sonuçlandırılmasından sonra antlaşmanın anısına herhangi bir anıt dikildiğine dair bir kayda rastlanılmamıştır. Oysaki Asur antlaşmalarında, antlaşmanın anısına bir anıt dikildiği (Weinfeld 1973, 198[107]; Weinfeld 1993, 137) ve bunun yanısıra Mari ve Alalah belgelerinde bazı hayvanların kurban edildiği anlaşılmaktadır (Weinfeld 1993, 137-138).

Hitit antlaşma metinleri imzalanmadan önce de, bir koyun boğazlandığı izlenimi, Eski Hitit dönemi antlaşmalarından olan Ḫuḫalzama antlaşmasından (CTH 28, §3) çıkartılabilmektedir.

A. KİZZUWATNA ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR

İlk zamanlar Karadeniz'in güney sahili boyunca aranan Kizzuwatna[2] (Klasik Dönem Kilikia)'nın, daha sonraları, Anadolu'nun güneydoğusunda olduğu anlaşılmıştır (Harita:1-2). M.Ö. II. binin başlarında, Luwi halkının yoğun bir şekilde yerleştiği Kizzuwatna'da, M.Ö. XV. yy.da Hurri etkisi görülmeye başlamıştır[3].

Öte yandan, I. Ḫattušili'nin, birinci Suriye seferi sırasında Hititleşmiş olan Kizzuwatna, Ammuna döneminde, Hurri etkisinin çok yoğun görüldüğü bağımsız bir devlet olmuştur[4].

Bu dönemde, Telipinu fermanında anlatıldığı kadarıyla, Ammuna'ya karşı ayaklanan Galmiia, Arzawa ülkeleri ve Šallapa arasında Adaniia da sayılmaktadır[5]. Ayrıca, Kizzuwatna'nın bilinen

---

[2] H.R. Hall, "The Hittites and Egypt" *Anatolian Studies. Presented to Sir W. M. Ramsay* (Edited by W.H. Bucler, W.M. Calder), 1923, 178, (165-185); Forrer 1926, 38 vd.; Garstang-Gurney 1959, 50; Kınal 1953, 7[14]; Kizzuwatna konusunda daha fazla bibliyografya için bkz. Goetze 1940, 1[1]; V. Souček-J. Siegelová, *Systematische Bibliographie Der Hethitologie, 1915-1995*, (I-III), Praha, 1996, III, 49-50; Ayrıca Kizzuwatna coğrafi isminin Hurrice olduğu konusunda bkz. Goetze 1940, 5-6

[3] A. Goetze, "Cilicians", *JCS*, XV-XVI, 1961-1962, 48, 57, (48-58); P. Desideri, "Cilicia from Kizzuwatna to the First Century B.C.", *TTKong.* X/1, 1990, 328, (327-335)

[4] Bryce 1987, 86[8]

[5] KUB XI 5 Öy. 14-15; KUB II 1 Öy. II 7-8

ilk kralı ve İšputaḫšu'nun babası Pariiawatri, Ammuna döneminde hüküm sürmüş olmalıdır[6].

Yine Tarsus kazıları sırasında bulunmuş ve kendini "*Büyük Kral*" olarak tanıtan İšputaḫšu'ya ait mühürden[7], antlaşma metninden[8] bu ve daha sonraki dönemlerde Kizzuwatna'nın, bağımsız bir ülke olduğu anlaşılmaktadır.

Ancak I. Šuppiluliuma döneminde ise, Kizzuwatna bağımsız bir ülke değildi. Çünkü I. Šuppiluliuma ikinci karısı Ḫenti döneminde[9] ve muhtemelen birinci Suriye seferi sırasında[10], oğlu Telipinu'yu "*Kizzuwatna Rahibi* ya da *Büyük Rahip*[11]" olarak bölgeye tayin etmiştir[12]. Prenses Ḫenti, prens Arnuwanda ve saray

---

[6] Beal 1986, 426[11]

[7] H. Goldman, *Excavations at Gözlükule, Tarsus II (Text-Plates). From the Neolithic Through the Bronze Age*, New Jersey, 1956, II, 246; Ayrıca mühür için bkz. Goetze 1936, 210 vd.; Goetze 1940, 8, 73-74; E. Laroche, "Etudes sur les Hieroglyphes Hittites", *Syria*, XXXV, 1958, 253, No.1, (252-283); E. Akurgal-M. Hirmer, *Die Kunst Der Hethiter*, München, 1976, Levha. 45; J. Faucounau, "Quelques Remarques Sur Le Dechiffrement Du 'Hittite Hieroglyphique", *Belleten*, XLVIII/191-192, 1985, 393, Figür 8, (381-397, Figür 1-8); A. Goetze, İšputaḫšu isminin Luwice olduğu üzerinde durmaktadır (Goetze 1940, 8; Goetze 1957, 73).

[8] CTH 21

[9] Bu kraliçeden ayrı olarak, Šuppiluliuma döneminin diğer kraliçeleri: Šuppiluliuma'nın annesi Danuhepa ve Tawananna'dır (H.G. Güterbock, *Siegel aus Boğazköy*, (*AfO* 5), Berlin, 1940, 4 vd.; H. Otten, "Die hethitischen 'Königslisten' und die altorientalische Chronologie", *MDOG*, LXXXIII, 1951, 57-58, (47-71)).

[10] Bryce 1992, 8

[11] Bryce 1992, 9[15]

[12] Telipinu hakkında bilgi veren diğer belgeler: CTH 44=KUB XIX 25-26; CTH 83=KUB XIX 9 I 17 vd.; CTH 88=KBo VI 28+KUB XXVI 48 Öy. 19 vd.; CTH 63=KBo III 27-29; CTH 40=KBo V 6 II 1-14

muhafızlarının şefi Zida[13] onunla vasal antlaşması karakteri taşıyan bir protokol yapmışlardır[14]. Bu protokole göre, Telipinu, Kizzuwatna şehrinde, Fırtına Tanrısı, Tanrıça Ḫepat ve Šarruma'ya köleliğe verilmiş ve rahip yapılmıştır[15].

Öte yandan, rahip Telipinu'dan önce, Kizzuwatna'ya Kantuzili isimli bir başka prens daha atanmıştır[16]. Bu da Kizzuwatna'nın, III. Tuṯaliia döneminde Hitit devletine ilhak etmiş olduğunu göstermektedir.

III. Ḫattušili dönemine tarihlendirilen bir metin[17], bu dönemde Ḫatti ülkesinin çok zor durumda olduğu ve Armatalı düşmanın Ḫatti ülkelerine saldırarak, Kizzuwatna ülkesini sınır yaptığı hakkında ilginç bilgiler vermektedir. Bu metin, imparatorluğun bu güç durumunda bile, Kizzuwatna'nın bir Hitit eyaleti olarak kaldığını göstermesi açısından ilginçtir.

Ayrıca Kizzuwatna'nın, III. Tuṯaliia döneminden önce de Hitit devletine katıldığı yönünde ip uçları bulunmaktadır. I. Arnuwanda dönemine tarihlendirilen İšmerik antlaşmasında, Hitit kralına sadakat yemini ettirilen İšmerik halkı, Kizzuwatna'da

---

[13] 1. Šuppiluliuma'nm erkek kardeşidir.

[14] CTH 44=KUB XIX 25 Öy.I 1-14; Goetze 1940, 12-14; Ayrıca yorum için bkz. Bryce 1989, 25

[15] KUB XIX 26 Öy. 1 4 –27. ve IV 1-13; Ayrıca bkz. Goetze 1940, 14-16.; O.R. Gurney, "The Hittite Title Tuhkanti-", *AS, (Special Number in Honour of the Seventy-fifth Birthday of Dr. Richard Barnett)*, XXXIII, 1983, 100-101, (97-101); Wilhelm 1989, 37; Bryce 1989, 25; Bryce 1992, 5 vd.

[16] S. de Martino, "Himuili, Kantuzili", *Quattro Studi Ittiti* (a cura di Fiorella Imparati), 1991, 12-14, (5-21); Bryce 1992, 9[16, 59]

[17] KBo VI 28 Öy. 13-15

değişik şehirlere yerleştirilerek, Hitit devleti için sınır karakolu görevini yürütmüştür[18].

Öte yandan Kizzuwatna'nm güneydoğu sınırını oluşturan Konya Bölgesi (Tarḫuntašša-Ḫulaia Nehri Ülkesi), daha çok Batı Anadolu ile ilişki içinde olmuştur. Şüphesiz bunda aşılması oldukça zor Toroslar yanında, Kizzuwatna'nın I. Arnuwanda döneminde başlayan Ḫatti'ye ilhakının da büyük rolü vardır[19].

Bununla birlikte, Kizzuwatna antlaşma metinlerinin kırık olmalarından dolayı, bunların hangi Hitit kralları ile yapıldığı bilinmemektedir. Bu yüzden bu antlaşmaların tarihlendirilmeleri konusunda problemler ortaya çıkmaktadır. Bu problemleri çözmek için bir çok teori ortaya atılmıştır.

Bu konuda kapsamlı bir çalışma, R.H. Beal tarafından yapılmıştır[20]. O, bu metinleri lingustik açıdan değerlendirmiştir.

Bunlardan İšputaḫšu[21], Eḫeia[22], Pilliia[23], Paddatiššu ve Šunaššura antlaşmaları üzerinde bazı yorumlar yapmıştır. Özellikle bu antlaşmalardan Akadca olarak yazılmış Paddatiššu antlaşmasının, Eḫeia ve İšputaḫšu antlaşmalarında kullanılan Akadca ile çok yakın benzerlik gösterdiği üzerinde durarak, bu üç kralın Gasıp ve Orta Krallık dönemlerinde yaşamış olabileceklerini düşünmüştür[24].

---

[18] Bu antlaşma konusunda bkz. Cavaignac 1949, 85 vd.; Kempinski-Košak 1970, 191 vd. Ayrıca aşağıda CTH 133'teki çeviriye bkz.

[19] Karauğuz 2000, 230

[20] Beal 1986, 424-445

[21] CTH 21

[22] CTH 29

[23] CTH 25; Bu antlaşma metinleri hakkında bibliyografya için bkz. *Antlaşma Metinlerinin Katalog Numaraları*

[24] Beal 1986, 431; Ayrıca bkz. V. Korošec, "L'évolution des Traités Publics Cunéiformes", *Actes du XXIXe Congrès international des*

Ayrıca, Šunaššura antlaşmalarının Akadca nüshası, daha önceleri II. Muwattalli, II. Muršili[25] ve I. Šuppiluliuma[26] dönemine tarihlendirilirken o, II. Tutḫaliia dönemine yerleştirilmesi üzerinde durmuştur[27].

Böylece, ona göre, Kizzuwatna antlaşmaları şöyle gruplandırılmalıdır[28]:

Pariiawatri-Ammuna (M.Ö. 1550-1525)
İšputaḫšu-I. Ḫuzziia/Telipinu (M.Ö. 1525-1500)
Eḫeia-Taḫurwaili/Alluwamna (M.Ö. 1595-1495/0)
Paddatiššu-II. Ḫantili (M.Ö. 1490-1480)
Pilliia-II. Zidanta (M.Ö. 1490-1470)
Talzu-II. Ḫuzziia (M.Ö. 1470-1460)
Šunaššura-II. Tutḫaliia (M.Ö. 1460-1430)
Kantuzzili-I. Arnuwanda (M.Ö. 1430-1410)
Telipinu- I. Šuppiluliuma (M.Ö. 1380-1340)

Öte yandan, Šunaššura antlaşmasında geçen Kizzuwatna'da bulunan şehirler (§60-64: IV 40-66) Ovalık Kilikia'da sıralanmış olmalıdır. Bu şehirler dağlık kısımdan hemen sonra başlamalıdır.

Orientalistes. Section organisée par Arnaud D. Assyriologi, 1975, Paris, (13-22)

[25] Weidner 1923, 88[8]

[26] Beal 1986, 432[43]

[27] Beal 1986, 432; Ayrıca bu konuda bkz. del Monte 1981, 219-220; Wilhelm 1988, 368 vd.; Yine G. Wilhelm, Akadca-Hititçe olarak yazılmış olan Šunaššura antlaşmalarını, II. Tutḫaliia döneminden biraz daha erken döneme koyar. V. Korošec'e göre ise, Šunaššura antlaşma metinlerinden, Akadcasmın 11-16. paragrafları, daha önce yazılmış bir antlaşmanın izlerini taşımaktadır (Korošec 1982, 168 vd.).

[28] Beal 1986, 441, 443, 445

Dolayısı ile dağlık kısım, doğal Kizzuwatna sınırını belirlemiş olmalıdır. Sınırın Kayseri kısımı ise, Fraktin[29], Hanyeri[30], Taşçı[31] ve

---

[29] Bilindiği üzere bütün bu anıtlar, tanrıların kutsanması ve Hitit Büyük Kralının elde ettiği başarılar karşısında, tanrıya duyduğu saygıyı göstermek amacıyla yapılmışlardır. 3,25 m. uzunluğunda, 1,30 m. yükseklikte olan Fraktin anıtında, kral-kraliçe, tanrı ve tanrıçanın önünde libasyon yapar şekilde, *Büyük Kral Ḫattušili* ve *Büyük Kraliçe Pudu-Ḫepa*'nın adları yazılı olarak resmedilmişlerdir. Buradaki diğer hiyeroglif yazıt "*Kizzuwatna ülkesinin kızı, tanrı tarafından sevilen*" şeklinde çözülmüştür (Darga 1992, 175, 177-179). Ancak son yıllarda F.C. Woudhuizen anıt üzerindeki bu yazıtı "Tanrı <tarḫunt>, *Büyük Kral Ḫattušili, Tanrıça Ḫepat, Kizzuwatna'nın kızı Büyük kraliçe Pudu-Ḫepa tanrı oldu (öldü)*" şeklinde okuyarak, yazıtın IV. Tuthalliia döneminde ölü çiftin anısına yapıldığı düşüncesindedir (F.C. Woudhuizen 1995, 192-194) Ayrıca bu anıt için bkz. E. Laroche, "Les Relief de Fraktin", *Anatolia And The Ancient Near East Studies in Honour T. Özgüç, Tahsin Özgüç'e Armağan*,(Edited by K. Emre, M. Mellink, B. Hrouda, N. Özgüç), Ankara, 1989, (301-302).

[30] 3,40 m. uzunlukta ve 2,10 m. yükseklikte olan bu anıtta, yerel bir kral olan "*Kral Tarḫunta-mi*" işlenmiştir. Ayrıca tarihi-mitolojik bir metin olan CTH 775=KUB XXVII 38 nolu metinde nakarat halinde tekrarlanan "*Dağlar, Tešup'un danası Šarruma'yı (sinesine) alsın*" deyimi, bu anıtta bulunan ve boğa üzerinde tasvir edilmiş figür, Fırtına Tanrısı Tešup ile ilişkilendirilmek istenmiştir (A. Ünal, "Hurriler, Hurri Tarihi, Kültürü ve Arkeolojisiyle İlgili Yeni Buluntular ve Gelişmeler", *1996 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları*, Ankara, (11-35), 26). Ayrıca bkz. E. Laroche, "Les Deux Reliefs de Fıraktin", *Anadolu* XXIII, 1984-1997, (123-129).

[31] Bu anıt Kayseri'nin 60 km. güney-doğusunda Bakırdağ beldesindedir. 3 m. yükseklikte olan bu anıtta, III. Ḫattušili'nin kartuşu yer almaktadır. Ayrıca Taşçı I anıtından ayrı olarak, bu anıtın bulunduğu dere yatağının 100 metre güneyinde, kalker üzerine işlenmiş, Taşçı II olarak adlandırılan başka bir kabartma daha keşfedilmişitir (Darga 1992, 175-177).

İmamkulu[32] anıtları ile çevrilmiştir. Bilindiği üzere bu anıtlar, Hititlerin güneye düzenledikleri askeri seferler sırasında kullanılmış, Toroslar üzerindeki önemli yol geçitleridir (Harita:2).

Ayrıca Šunaššura antlaşmasının II. Tuthaliia dönemine tarihlendirilmesi doğru ise, bu antlaşmada geçen (§61) ve genellikle Porsuk Höyük ile eşitlenen Šaliia şehri, imparatorluğun başından beri, Kizzuwatna'ya geçişte önemli bir rol oynamış olmalıdır (Harita:2).

[32] Kayseri-İmamkulu yöresinde bulunan bu anıtta, yerel bir kral "*Prens Tešupa* ya da *KARAŠ-muwa*"'nın önünde, başları öne eğik üç dağ tanrısının sırtına basan Fırtına Tanrısı, boğa koşulu (Ḫurri-Šerri) arabasına sol ayağını atar şekilde ve Dağ Tanrıları ile birlikte resmedilmiştir (Darga 1992, 179-181).

1. Paddatiššu ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma CTH 26[33]

§1 (Öy. 1-5)
[Eğer Büyük Kral'ın bir kölesi (tebaası), beyine karşı komplo kurarsa ve sonra Kizzuwatna ülkesine giderse ve Büyük Kral] kaçağı arkadan [gönderirse ve şöyle söylerse: "O bana karşı isyan etti. Ben onu geri verdirteceğim!"] Eğer suç [doğru ise, kaçak geri verilsin. Fakat kaçak onu redder (ve şöyle) iddia ederse]: "Ben [bizzat kendim] ona karşı isyan etmedim." Onun sözü [doğru değildir. Hititler ne kadar güvenilir olursa olsun], Paddatiššu yemin istesin. (Ve) bu konu hakkında yemin etsinler. Ve kaçak geri verilsin.
§2 (Öy. 6-10)
Eğer Paddatiššu'nun bir kölesi, beyine karşı komplo kurar ve sonra Ḫatti ülkesine giderse [ve] Paddatiššu kaçağı arkadan gönderir (ve) şöyle söylerse: "O bana karşı isyan etti. Ben onu geri verdirteceğim!" [Eğer] suç doğru ise, kaçak geri verilsin. Fakat kaçak (suçu) reddeder (ve şöyle) iddia ederse: "[Ben bizzat kendim] ona karşı isyan etmedim." Onun sözü doğru değildir. Kizzuwatnalılar ne kadar güvenilir olursa olsun], [Büyük Kral]

---

[33] *Akadca:*KUB XXXIV 1+KBo XXVIII 105a+KBo XXVIII 105b
Transkripsiyon: Meyer 1953, 112-118
Çeviri: Meyer 1953, 113-119; Bryce 1987, 95-96 (I 17-20; II 21-29); Beckman 1996, 12-13
Yorum: Kestemont 1974, 91-92; Alpman 1982, 297; Bryce 1987, 95-96; Desideri-Jasink 1990, 66-67; Ünal 1997, 146

yemin istesin. (Ve) bu konu hakkında yemin etsinler. Ve kaçak geri verilsin.

§3 (Öy. 11-13)

[Eğer] Büyük [Kral] ya oğlunu ya da kölesini, Paddatiššu'ya gönderirse, Paddatiššu ona kötülük yapmasın. Ve eğer Paddatiššu ya oğlunu ya da kölesini, Büyük Kral'a gönderirse, Büyük Kral ona kötülük yapmasın.

§4 (Öy. 14-16)

[Eğer] Büyük Kral'ın bir kölesi, Ḫatti ülkesinde kalırken, beyine karşı komplo kurar ve Paddatiššu bunu işitirse, o, Büyük Kral'a bu (olayı) haber etsin. Paddatiššu'nun bir kölesi, Kizzuwatna ülkesinde kalırken, beyine [karşı] komplo kurarsa ve Büyük Kral bunu işitirse, o, bu (olayı) Paddatiššu'ya haber etsin.

§5 (A.kn. 17-20)

[Eğer] Büyük Kral'ın kadınları, malları, büyük ve küçükbaş hayvanlarının dahil olduğu [şehir halkı] yola çıkar ve Kizzuwatna ülkesine giderse, [Paddatiššu] onları yakalasın ve onları Büyük Kral'a geri versin. Ve eğer Paddatiššu'nun [kadınları], malları, büyük ve küçükbaş hayvanlarının dahil olduğu şehir halkı yola çıkar ve Ḫatti ülkesine giderse, [Büyük Kral] onları yakalasın ve onları Paddatiššu'ya geri versin.

§6 (A.kn. 21-Ay. 29)

[Eğer bir] Hititli yanlış bir şekilde şöyle haber verirse: "[Malların] ve kadınların dahil olduğu şehir halkı yola çıktı ve Kizzuwatna ülkesine girdi." Fakat kadınların dahil olduğu halk, [hiçbir surette] yola çıkmazsa ve eğer gerçekten hayvan sürüsüyle ilgilenenler varsa, [sonra] hangi güvenilir Hititli olursa olsun, Paddatiššu yemin istesin. (Ve) bu konu hakında yemin etsinler. Ve kadınlar geri verilsin. Ve eğer Kizzuwatna ülkesinden biri [yanlış şekilde] şöyle haber verirse: "Kadınlar ve malların dahil olduğu şehir halkı yola çıktı ve [Ḫatti ülkesine] girdi." Fakat kadınların dahil olduğu şehir

halkı hiçbir surette yola çıkmazsa ve eğer gerçekten hayvan sürüsüyle ilgilenenler varsa, sonra hangi güvenilir Kizzuwatnalı olursa olsun, [Büyük Kral] yemin etsin. (Ve) bu konu hakkında yemin etsinler. Ve kadınlar geri verilsin.

§7 (Ay. 30-33)

[Eğer] sığ[ır sürüsü], Ḫatti ülkesinden, Kizzuwatna bölgesi sınırı içine girerse, [(bu sürü) arasından(?)] bazılarını çalan bir hırsız, madur için tam iki katını versin. Ve otuz šeqel gümüş ödesin. [Eğer ...]ödemezse, sonra o, bir hırsızdır. Ve o, ... olsun. [Eğer ...], sığır sürüsü hırsıza gitsin ve o, ölüme konulsun.

§8 (Ay.34-37)

[Eğer sığır sürüsü], Kizzuwatna ülkesinden, Ḫatti ülkesi bölgesi sınırına girerse, [(bu sürü) arasından(?)] bazılarını çalan bir [hırsız], madur için tam iki katını versin. Ve otuz šeqel gümüş ödesin. [Eğer o ...] ödemezse, sonra o, bir hırsızdır. Ve ... olsun. [Eğer ...], sığır sürüsü hırsıza gitsin ve o, ölüme konulsun.

§9 (Ay. 38-40)

[Eğer bir Hititli], Kizzuwatna [ülkesinin bir adamına], bronz bir mızrak, bronz bir bıçak ya da bronz bir balta, [...] ile vurursa,

Metnin diğer bölümleri kırıktır.

2. Šunaššura ve II. Tuthaliia Arasındaki Antlaşma CTH 41, 131[34]

---

[34] *I. Akadca:* **I.** 1. **A.** KBo I 5, **B.** KUB III 4=A II 11-28, **C.** KBo XXVIII 106, **D.** KBo XXVIII 108+KBo XXVIII 107, 2. KBo XVIII 75, ***Fragmanlar*** KBo XIX 40; 106/a; 2556/c, **II.** ***Hititçe:*** **A.** KUB VIII 81+KBo XIX 39, **B.** KUB XXXVI 127 (CTH 131)

Transkripsiyon: E. Golla, *Der Vertrag des Hattikönigs Muršil mit dem Könige Šunaššura von Kizwadna*, Breslau, 1920 (Dissertation); Weidner 1923, 89-111 (Akadca); A. Goetze, "Das Hethitische Fragment des Šunaššura-Vertrags", *ZA*, XXXVI=*NF*, II, 1924, (11-18), (Hititçe); Goetze 1940, 36-39 (I 5-37); 41-42 (IV 5-10); 50-51 (IV 40-66); del Monte 1981, 215-229 (Hititçe Öy. 1-19; II 1-15; III 2-18); del Monte 1985, 263; Beckman 1986, 19[31] (I 57-59)

Çeviri: Luckenbil 1921, 180-187; Weidner 1923, 89-111; Goetze 1940, 51 (IV 40-66); Garstang-Gurney 1959, 59; Liverani 1973, 272 (I 50-57; II 16-21, 26-36; III 21-26), 274 (II 63-69; III 4-5, 27-33), 276-279 (I 38-48; III 42-48; IV 19-24) Desideri-Jasink 1990, 79-81 (IV 40-66); Beckman 1996, 14-22; Karauğuz 2000, 143-146 (I 5-48; IV 40-66)

Yorum: A. Goetze, "Šunaššura: An Indian King of Kizzuwatna", *Oriental Studies, Honour of Dasturji Saheb Cursetji Erachji Pavry*, 1934, (127-129); Goetze 1940, 48-59; Goetze 1957, 99; Petschow 1963, 241-249; V. Korošec, "Pogodba s Paddatiššem iz Kizzuvatne (KUB XXXIV 1). (Vertrag mit Paddatiššu aus Kizzuwatna (KUB XXXIV 1)", *Zbornik radov Posvečenog Albertu Vajsu, Beograd, Institut za Pravnu istoriju na Pravnom Fakultetu u Beogradu*, Zusammenfas, 1966, (43-44); F. Cornelius, "Neue Arbeiten zur Hethitischen Geographie", *Anatolica*, I, 1967, 63 (62-77); Houwink ten Cate 1970, 60 vd., 77; M. Liverani, "Storiografia Politica Hittita. I. Šunaššura, ovvero: della reciprocità", *OA*, XII, 1973, (267-297); Liverani 1973, 267 vd.; Kestemont 1974, 91; V. Korošec, "Über den nichtparitätischen Charakter einiger keilschriftlicher Staatsverträge (Sunassura, Naramsin)", *La XXXIe Session de la Société Internationale Fernand de Visscher pour l'histoire des droits de l'Antiquité, Trieste, 22-25 septembre 1976*, 1977-1978, 499; H.M.

§1 (A Öy. I 1-4)
[Ḫatti ülkesi kralı(?) Büyük Kral] Tuthaliia'nın mührü. [Šunaššura(?) ile ...]-dığında, onlar birbiriyle yemin etti. Ve bu antlaşmayı birbiriyle akdettiler.
§2 (A Öy. I 5-7)
Önceden büyük babamın zamanında, Kizzuwatna ülkesi, Ḫatti ülkesinin parçası (sömürgesi) olmuştu. Fakat sonradan Kizzuwatna ülkesi Ḫatti ülkesinden ayrıldı ve Hurri ülkesinin (sadakat besleyerek) tarafına geçti.
§ 3 (A Öy. I 8-13)
[Şimdi] Majestemin köleleri olan İšuwa ülkesi halkı, Majesteme karşı düşmanlığa [başladı]. Ben Majestem onlara karşı [savaşa] gittim (ve) İšuwa ülkesini yendim. Fakat [İšuwa halkı] Majestemin

---

Kümmel, "Kizzuwatna", *RlA*, V, 1976-1980, 628-629, (627-631); V. Korošec, "Über den nichtparitätischen Charakter des Šunaššura-Vertrages (KBo I, 5)", *Vorträge gehalten auf der 28. Recontre Assyriologique Internationale in Wien, 6. 10. Juli 1981, AfO* Beiheft 19, 1982, (Edited by H. von Hirsch, H. Hunger), (168-172); Korošec 1982, 169-172; V. Korošec, *Pogodba med Šuppiluliuma I. in Šunaššurom iz Kizzuwatne (KBo I, 5). Pogodba med Narām-Sinom in neznanim Elamskim vladarjem. (Der Vertrag zwischen Šuppiluliuma I. und Šunaššura von Kizzuwatna (KBo I, 5). Der Vertrag zwischen Narām-Sin und dem unbekannten elamischen Herrscher* (MDP XI, 2-11), Ljubljana, 1983; Beal 1986, 432-445; Bryce 1987, 96-97; Wilhelm 1988, 359-370; Wilhelm 1989, 29 vd.; A. Altman, "On the Legal Meanning of Some the Assertions in the 'Historical Prologue' of the Kizzuwatna Treaty (KBo I 5)" *Bar-Ilan Studies in Assyriology Dedicated to Pinhas Artzi*, (Edited by J. Klein, A. Skaist), 1990, (177-206); Desideri-Jasink 1990, 68-69, 79-85; Börker-Klähn 1996, 43 vd., 62 vd.; Ünal 1997, 146;

önünden kaçtı. (Ve) Hurri ülkesine indi. Ben Majeste Hurrililere (haber) gönderdim: "Kölerimi iade et!" Fakat Hurrililer, Majesteme şöyle haber gönderdi: "Hayır! (Geri vermeyeceğiz)."

§4 (A Öy. I 14-19)

Önceleri, büyük babamın zamınında, bu şehirlerin halkı Hurri ülkesine gelmiş (ve) orada yerleşmişlerdi. Onlar sonradan Ḫatti ülkesine kaçak olarak geldi. Fakat şimdi, sonuçta sığırlar ahırını seçti. Onların tamamı ülkeme geldi.

§5 (A Öy. I 20-24)

Hurri ülkesi kralı, ben Majesteye kölelerimi iade etmedi. Fakat yaya ve arabalı savaşçıları sevk etti. Onlar Majestemin yokluğunda İšuwa ülkesini yağmaladı (ve) buldukları tüm NAM.RA[35], sığır (ve) koyunları Hurri ülkesine götürdü. Ben Majeste (ise), diğer bir düşmanla savaşmak için başka bir yerde kaldım.

§6 (A Öy. I 25-29)

Hurri [kralı] yeminini bozdu. Bunun üzerine ben Majeste, Hurrililere şöyle bir (haber) gönderdim: "Eğer bazı ülkeler senden ayrılıp (ve) Ḫatti ülkesine (sadakatle) geçmek isterlerse, böyle bir şey nasıl olacak?" Hurri kralı, ben Majesteye şöyle haber gönderdi: "Aynen bu şekilde!"

---

[35] Bilindiği üzere Hititler kendi halklarını hürler, köleler ve NAM.RA'lar (Akadca: MUŠKENU, Hititçe: arnuwala-) olarak sınıflandırmaktaydı. NAM.RA'lar, Hitit devletinin yendiği ülkelerden tutsak olarak alınarak, ülkenin çeşitli yerlerine yerleştirilmekte ve genellikle hürlerle ceza hukuku bakımından aynı şartlara tabi tutulmakta idiler. Bu kelime hakkında daha detaylı bilgi için bkz. S. Alp, "Hititlerde Sosyal Sınıf NAM.RA'lar ve İdeogramın Hititçe Karşılığı", *Belleten*, L, 1949, (245-270); Ayrıca bkz. A.Z. Chernysheva, "The Captives of the Hittites", *Vestnik Drevnei Istorii*, CLXIX/4, 1986, (69-77)

§7 (A Öy. I 30-33)
Şimdi Kizzuwatna ülkesi halkı, Hitit sığırıdır ve ahırlarını seçti. Onlar Hurri kralından ayrıldı (ve) Majestemin tarafına geçti. Hurri kralı, Ḫatti ülkesine karşı günah işledi. Ve o, Kizzuwatna ülkesine karşı ciddi bir günah işledi.
§8 (A Öy. I 34-37)
Kizzuwatna ülkesi kurtuluşuna, fazlasıyla sevindi. Şimdi Ḫatti ve Kizzuwatna ülkesi yeminden (baskıdan) kurtarıldı. Şimdi ben Majeste, Kizzuwatna ülkesi halkına bağımsızlığını verdim.
§9 (A Öy. I 38-44)
Hurrililer, Šunaššura'ya bir köle (gibi) sesleniyor. Fakat şimdi Majestesi onu gerçek bir kral yaptı. Šunaššura, Majestesinin huzuruna gelsin. Ve Majestesinin yüzüne baksın. O, Majestesinin huzuruna gelir gelmez, Majestesinin asılzadeleri koltuklarından <kalksın>. Hiç kimse ondan üstün olmasın. O, Kizzuwatna ülkesine dönmeyi <istediği> an, gitsin.
§10 (A Öy. I 45-48)
Her ne zaman Majestesi onu: "Benim huzuruma gel!" diye çağırırsa, o, gelmek istemezse, onun oğullarından hangisini Majestesi görevlendirmişse, Majestesinin huzuruna gelsin. Ancak o, kesinlikle Majestesine vergi ödemesin.
§11 (A Öy. I 49-54)
Majestesi Büyük Kral, Šunaššura'yı isyana tahrik etmesin (ve) ona düşman olmasın. Majestesi bizzat kendi şahsını ve ülkesini koruduğu gibi, aynı şekilde, Šunaššura'nın şahsını ve ülkesini de korusun. Šunaššura'nın ardılı olarak tayin ettiği oğullarından hangisi olursa olsun, Majestesi krallığı korusun.
§12 (A Öy. I 55-59)
Büyük Kral Šunaššura, Majestesine karşı isyan etmesin (ve) ona düşman olmasın. Šunaššura bizzat kendi şahsını ve ülkesini koruduğu gibi, aynı şekilde, Majestesinin ülkesini ve şahsını da

korusun. Majestemin, Šunaššura'ya ardılı olarak tayin ettiği oğullarından hangisi olursa olsun, Šunaššura krallığı korusun.
§13 (A Öy. I 60-64)
Eğer biri, Majestesine karşı isyan ederse [ve o, onu yakalarsa], Majestesi onu istediği gibi yapsın. [Eğer düşman] Ḫatti ülkesinde ise (ve) [o, şehri zaptetmiş ya da etrafını kuşatmışsa], o, Majestesinin düşmanı olduğu [gibi, aynı şekilde, Šunaššura'mn da düşmanı olsun].
§14 (A Öy. I 65-Öy. II 1)
[Eğer Hititler bu düşmanı] yakalarsa, [onu öldürsün. Eğer] onlar [Šunaššura'nın himayesine] onu verirlerse, [o, onu öldürsün. Šunaššura, Ḫatti ile barış halinde olsun. Eğer Majestesi, Šunaššura'dan yardım isterse, o, ona] tahtı [iade etsin. Eğer Hititler o düşmanı öldürmez] ya da [onu öldürsün diye, Šunaššura'nın himayesine vermezse], Šunaššura yapabildiği kadar, [Ḫatti ülkesine] doğru [düşmanları sevketsin].
§15 (A Öy. II 2-6)
Eğer biri, Šunaššura'ya karşı isyan ederse ve o, onu yakalarsa, Šunaššura dilediği gibi [yapsın]. Eğer düşman Kizzuwatna ülkesinde ise (ve) o, şehri zaptetmiş ya da etrafını kuşatmışsa, o, Šunaššura'nın düşmanı olduğu gibi, aynı şekilde, Majestesinin de düşmanı olsun.
§16 (A Öy. II 7-10)
Eğer Kizzuwatna halkı, düşmanı yakalarsa, onlar onu öldürsün. Eğer onlar Majestesinin himayesine onu verirlerse, o, onu öldürsün. Majestesi Kizzuwatna ülkesi [ile] barış halinde olsun.
§17 (A Öy. II 11-15)
[Eğer] Šunaššura, Majestesinden yardım isterse, o, ona tahtı iade etsin. Eğer Kizzuwatna [ülkesi] halkı, düşmanı öldürmezse ya da o, öldürsün diye Majestesinin himayesine onu vermezse, Majestesi yapabildiği kadar, Kizzuwatna ülkesine karşı düşmanları sevketsin.

§18 (A Öy. II 16-18)
Eğer herhangi biri, tek bir kişiyi ya da bir şehri isyana kışkırtırsa ve Majestesine karşı savaşa başlatırsa, Šunaššura onu işitir işitmez, Majestesine bildirsin(?).
§19 (A Öy. II 19-21)
Eğer herhangi biri, tek bir kişiyi ya da [bir şehri] isyana kışkırtırsa ve Šunaššura'ya karşı [savaş başlarsa], Majestesi onu işitir işitmez, Šunaššura'ya bildirsin(?).
§20 (A Öy. II 22-23)
Eğer herhangi bir ülke, Majestesine [karşı] savaşa başlarsa, Šunaššura onu işitir <işitmez>, [Majestesine] bildirsin(?).
§21 (A Öy. II 24-25)
Eğer herhangi bir ülke, Šunaššura'ya karşı savaşa başlarsa, Majestesi onu işitir işitmez, Šunaššura'ya bildirsin.
§22 (A Öy. II 26-28)
Eğer Majestesinin ülkesindeki herhangi bir şehir, savaşa başlarsa, o, Majestesinin düşmanı olduğu gibi, aynı şekilde, Šunaššura'nın da (düşmanı) olsun. Onlar birlikte savaşsın.
§23 (A Öy. II 29-30)
Šunaššura ele geçirdiği bir şehrin askerlerini, NAM.RA'larını ve malını alsın. Hiç kimse ona itiraz etmesin.
§24 (A Öy. II 31-33)
Ve Majestesi ele geçirdiği bir şehrin askerlerini, NAM.RA'larını ve malını alsın. Hiç kimse ona itiraz etmesin. Ancak şehir Majestesinin bölgesinde kalsın.
§25 (A Öy. II 34-36)
Ve eğer Šunaššura'nın ülkesindeki herhangi bir şehir, savaşa başlarsa, o, Šunaššura'nın düşmanı olduğu gibi, aynı şekilde, Majestesinin de (düşmanı) olsun. Onlar birlikte savaşsın.

§26 (A Öy. II 37-38)
Šunaššura ele geçirdiği bir şehrin askerlerini, NAM.RA'larını ve malını alsın. Hiç kimse ona itiraz etmesin.
§27 (A Öy. II 39-41)
Ve Majestesi ele geçirdiği bir şehrin askerlerini, NAM.RA'larını ve malını alsın. Hiç kimse ona itiraz etmesin. Ancak şehir Šunaššura'mn bölgesinde kalsın.
§28 (A Öy. II 42-45)
Eğer herhangi bir ülke, Majestesine karşı savaşa başlarsa, o ülke Šunaššura'nın yemini altına alınmıştır. Majestesi, Šunaššura'dan askeri yardım iste(diğinde), Šunaššura onu sağlasın.
§29 (A Öy. II 46-48)
Eğer Šunaššura askerleri temin eder ve (şöyle) söylerse: "Düşmana karşı (savaşa) başla." Majestesi (savaşa) başlasın. Eğer böyle söylemezse, onlar ülkesinde nöbette kalsın.
§30 (A Öy. II 49-50)
Eğer o, düşmana karşı askerleri (savaşa) sürerse, Majestesinin askerleri ele geçirdikleri NAM.RA'ları alsın. Šunaššura'nın askerleri ele geçirdiği NAM.RA'ları alsın.
§31 (A Öy. II 51-55)
Eğer herhangi bir ülke, Šunaššura'ya karşı savaşa başlarsa, o ülke Majestesinin yemini altına alınmıştır. Šunaššura, Majestesinden askeri yardım istesin ve Majestesi ona, onu sağlasın.
§32 (A Öy. II 56-58)
Ve eğer Majestesi askerleri temin eder ve (şöyle) söylerse: "Düşmana karşı (savaşa) başla." Šunaššura (savaşa) başlasın. Eğer o, böyle söylemezse, onlar ülkesinde nöbette kalsın.
§33 (A Öy. II 59-62)
Eğer o, düşmana karşı askerleri (savaşa) başlatırsa, Šunaššura'nm askerleri ele geçirdiği NAM.RA'ları alsın. Majestesinin askerleri ele geçirdiği NAM.RA'ları alsın.

§34 (A Öy. II 63-69)
Eğer Majestesine karşı ciddi bir tehdit olursa ve çok sayıda düşman onun ülkesine girerse, eğer Šunaššura'nın ülkesine dokunulmazsa, sen Šunaššura yardımıma askerlerinle birlikte gel. Eğer sen bazı işlerinden dolayı meşgulsen, ordunun başında oğlunu gönder. Yardımıma gel!
§35 (A Ay. III 2-6)
Eğer Šunaššura'ya [karşı] ciddi bir tehdit [olursa] ve çok sayıda düşman onun ülkesine girerse, eğer Majestenin ülkesine dokunulmazsa, ben Majeste ordularımla birlikte yardımına geleceğim. Eğer ben Majestem bazı işlerimden dolayı meşgulsem, ordunun başında yüksek rütbeli bir memuru göndereceğim.
§36 (A Ay. III 7-10)
Her kim Majesteme karşı savaşa başlarsa, (o), Šunaššura'nın düşmanı olsun. Šunaššura beni desteklesin. Biz onunla (birlikte) savaşacağız.
§37 (A Ay. III 11-13)
Her kim Šunaššura'ya karşı savaşa başlarsa, sizin düşmanınız, Majestenizin (düşmanı) olsun. Majesteniz beni desteklesin. Biz onunla (birlikte) savaşacağız.
§38 (A Ay. III 14-15)
Ben Šunaššura, Majestenize karşı isyana tahrik eden her kim olursa olsun, onu arayıp bulacağım.
§39 (A Ay. III 16-17)
Ve Šunaššura'ya karşı isyana tahrik eden her kim olursa olsun, Majesteniz onu arayıp bulacak.
§40 (A Ay. III 18-19)
Gelecekte Ḫatti ülkesi, Kizzuwatna ülkesine karşı herhangi birini, kötü isyana kışkırtmasın.

§41 (A Ay. III 20-21)
Ve gelecekte Kizzuwatna ülkesi, Ḫatti ülkesine karşı herhangi birini, kötü isyana kışkırtmasın.
§42 (A Ay. III 22-24)
Eğer bir Hititli, bir takım düşmanın ağzından, Šunaššura ile ilgili bazı haberler duyarsa, o, Šunaššura'ya onu bildirsin(?).
§43 (A Ay. III 25-27)
Ve eğer Kizzuwatna ülkesinden biri, bir takım düşmanın ağzından, Majestesi ile ilgili bazı haberler duyarsa, o, Majestesine onu bildirsin(?).
§44 (A Ay. III 28-30)
Eğer Majestesi, Šunaššura'ya elçisini gönderirse, Šunaššura herhangi bir şekilde ona kötü davranmasın. O, onu bitki büyüsü yardımıyla tuzağa düşürmesin(?).
§45 (A Ay. III 31-34)
Eğer Šunaššura, oğlunu ya da elçisini Majestesinin huzuruna <gönderirse> ya da eğer Šunaššura bizzat kendi gelirse, Majestesi herhangi bir şekilde onlara kötü davranmasın. O, bitki büyüsü yardımıyla onları tuzağa düşürmesin(?).
§46 (A Ay. III 35-36)
Ḫatti ve Kizzuwatna ülkesi müttefik olsun. Onlar birbiriyle dostça ilişkilerini sürdürsün.
§47 (A Ay. III 37-39)
Üstelik, eğer Hurri ülkesinin herhangi bir şehri, Šunaššura'nın şehirleri ile çatışırsa, biz Hurri kralına karşı, onun şehirlerinin herhangi birinde yan yana savaşacağız.
§48 (A Ay. III 40-44)
Majestesinin askeri ele geçirdiği NAM.RA'ların hepsini alsın. Ve Šunaššura'nın askerleri ele geçirdiği tüm NAM.RA'ları alsın. Ben Majestem, Šunaššura'ya o şehri vereceğim. Ben Majestem onun ülkesini genişleteceğim.

§49 (A Ay. III 45-49)
Ve Hurri ülkesinde yendiğimiz hangi şehirle ilgili olursa olsun, ben Majestemin aldıklarını iste. Ve ben onun isteklerinin tümünü Šunaššura'ya vereceğim. Gelecekte, Kizzuwatna ülkesi (hiçbir zaman) Hurri ülkesine tekrar geri verilmesin.
§50 (A Ay. III 50-55)
Üstelik, eğer Hurri ülkesi kralı, Šunaššura'nın kendi çevresinden kurtulduğunu ve Majesteme geri döndüğünü işitirse, eğer Hurri ülkesi kralı, Šunaššura adına bazı hediyeler hazırlarsa, ben Majestem onun hediyesini kabul etmeyeceğim.
§51 (A Ay. III 56-59)
[Eğer] Hurri ülkesi kralı, Šunaššura hakkındaki iddiasından(?) vazgeçerse ve (şöyle) söylerse: "Kizzuwatna ülkesi Majestenize aittir. Ben Kizzuwatna ülkesi [ile] kanunsuz bir (şekilde) irtibata(?) geçmeyeceğim."
§52 (A Ay. III 60-63)
Eğer Hurri ülkesi kralı, yemin altına şartları şöyle koyarsa: "[Majesteniz] karşılıklı olarak bana, Hurri ülkesi kralı ile hediye hazırlasın. Ve sonra Hurri ülkesi kralı, Šunaššura'dan (hediye) isteme hakkından(?) vazgeçmezse, ben Majeste [onun] hediyesini kabul etmeyeceğim.
§53 (A Ay. IV 1-4)
Paragraf çevrilemeyecek kadar kırıktır.
§54 (A Ay. IV 5-10)
Daha sonra ben, Šunaššura'nın malı olarak geri verilen Hurri ülkesinin herhangi bir şeyini, Urušša halkını ve tüccarlarını, Hurri ülkesi kralına geri vermeyeceğim. Sonradan eğer Hurri ülkesi kralı, nazik bir şekilde onları isterse, ben Majestem kabul etmeyeceğim. Hurri ülkesi kralı bu konuda yemin etsin.

§55 (A Ay. IV 11-13)
Eğer bu düşman benim düşmanımsa, Majesteminki de benim düşmanımdır. Sonra o, sen Šunaššura'nın da düşmanıdır. Bu düşman daima her ikimizle savaşsın.
§56 (A Ay. IV 14-18)
Ve eğer Šunaššura şöyle söylerse: "Ḫatti askerleri yardımıma gelseydi, onların vahşeti neredeyse ülkemi kaplayacaktı." Bununla birlikte ben Majestem, sen Šunaššura için yaya ve arabalı savaşçıları nasıl temin ettiysem, sen de aynı şekilde benim için yaya ve arabalı savaşçıları temin et.
§57 (A Ay. IV 19-24)
Üstelik ben Majeste, Hurri ya da Arzawa ülkesine karşı savaşa gidersem, Šunaššura yüz süvari ve bin piyade asker temin etsin. Ve Majestemin nezaretinde orduya katılsın. Onlar Majestemin huzuruna varana kadar, sen, sefer için gerekli hazırlıkları yerine getir.
§58 (A Ay. IV 25-31)
Üstelik biz önceden yaptığımız yemin tabletini geçersiz kılacağız. Gerçekte, biz Hurri kralının sözlerini atacağız. Üstelik Šunaššura, artık Hurri ülkesi kralının [kölesi] değildir. Biz başka bir tablet yapacağız. Ayrıca Šunaššura, Hurri ülkesi kralına elçisini göndermesin. Ve ülkesine, Hurri ülkesinin elçisinin girmesine izin vermesin.
§59 (A Ay. IV 32-39)
Üstelik ben Majestemin gönderdiği, sözlerin yazılı olduğu bir tabletle ve sana sözlü olarak yanıt veren elçi<nin> sözleriyle ilgili olarak, eğer elçinin sözleri tabletin sözleriyle uyuşursa, ey Šunaššura o elçiye güven. Fakat eğer elçinin söylediği sözler tabletin sözleri ile uyuşmazsa, sen Šunaššura elçiye güvenme ve onun (getirdiği) haberin kötü sözlerini işitme.

§60 (Ay. IV 40-42)
Deniz yönünde, Lamiia şehri Majestesine aittir. Ve Pitura şehri, Šunaššura'ya aittir. Sınır bölgesi iyice araştırılacak ve onu kendi aralarında bölecekler. Majestesi, Lamiia'yı tahkim etmesin.
§61 (Ay. IV 43-51)
Aruna şehri Majestesine aittir. Pitura şehrine doğru sınır bölgesi iyice araştırılacak ve onu kendi aralarında bölecekler. Majestesi, Aruna şehrini tahkim etmiyecek. Šaliia şehri Majestesine aittir. Zinziluwa (ve) Erimma şehri Šunaššura'ya aittir. Sınır bölgesi iyice araştırılacak ve onu kendi aralarında bölecekler. Majestesi, Šaliia şehrini tahkim etsin. Anamušta şehri Majestesine aittir. Zabarašna şehri dağı Šunaššura'ya aittir. Sınır bölgesi iyice araştırılacak ve onu kendi aralarında bölecekler. Majestesi, Anamušta şehrini tahkim etsin.
§62 (Ay. IV 52-57)
Eskiden beri onların ikisi arasındaki sınır şöyledir: Turutna şehri yönünde hangi şehir olursa olsun, Büyük Kral'ındır. Ataniia ülkesi yönünde hangi şehir olursa olsun, Šunaššura'nındır. Luwana şehri yönündeki, Durpina şehri Šunaššura'nın sınırıdır. Ḫatti ülkesi yönünde hangi şehir olursa olsun, Büyük Kral'ındır. Ataniia ülkesi yönündeki hangi şehir olursa olsun, Šunaššura'nındır.
§63 (Ay. IV 58-61)
Šerigga şehri Majestesine aittir. Luwana şehri Šunaššura'ya aittir. Šamri nehri onun sınırıdır. Büyük Kral, Ataniia ülkesi yönündeki Šamri nehrini geçmesin. Šunaššura, Ḫatti ülkesi yönünde Šamri nehrini geçmesin.
§64 (Ay. IV 62-66)
Zilapuna şehri yönünde Šamri nehri sınırdır. [ ] şehri yönünde Šamri nehri Šunaššura'nın sınırıdır. Šunaššura, Ḫatti yönündeki Šamri nehrini geçmesin. Büyük Kral Ataniia yönündeki Šamri nehrini geçmesin.

II. Hititçe Metin

§1 (A II 1)

[ ] Eğer o, [ ]-mazsa ve Majestesine onu getirirse,

§2 (A Öy. I 6-7; Öy. II 2-4)

Eğer o bizzat kendi Kizzuwatna ülkesine başka bir ülke yolu ile giderse, Šunaššura bizzat onu yakalasın. Ve onu Majestesine geri göndersin.

§3 (A Öy. I; Öy. II 5)

Šunaššura için hüküm aynıdır.

§4 (A Öy. II 6-10)

Fakat eğer herhangi bir şehir, ülke ya da bir ordu Majestesine karşı kusurlu ise ve Majestesi, Šunaššura için yürekten (şöyle) bir mektup yazarsa: "O şimdi bana aittir. Onu bil (kabul et)." Sen Šunaššura herhangi bir şekilde günah (suç) işlemeye sebep olma. (O kişinin) gözlerini Majestesine döndür.

§5 (A Öy. I 8-19; Öy. II 11-Ay. III 5)

Eğer Ḫatti ülkesinden bir kaçak, [Kizzuwatna ülkesine] giderse, Šunaššura onu yakalasın. Ve onu Majestesine geri versin. Fakat eğer biri, kaçağı saklar ve (kaçak) onun evinde bulunursa, o, oniki köle versin. Eğer onun oniki köleyi vermeye gücü yetmezse, o, bizzat kendi [öldürülsün]. Eğer köle, kaçağı saklarsa ve eğer sahibi onun için zararı ödemezse, oniki köleyi ödemesin.

§6 (A Öy. I 13-17; Ay. III 6-7)

Eğer sahibi onun için zararı ödemezse, o, bizzat kendi köleyi versin.

§7 (A Ay. III 8)

Šunaššura için de hüküm aynıdır.

§8 (A Öy. I 18-19; Ay. III 9-12)

[Eğer] bir kaçak, Ḫatti ülkesinden başka bir [ülkeye] giderse ve başka bir ülkeden Kizzuwatna ülkesine gelirse, Šunaššura onu yakalasın. Ve onu Majestesine geri [versin].

§9 (A Ay. III 13)
Šunaššura için de hüküm aynıdır.
§10 (A Ay. III 14-18)
[Eğer] bir kaçak, başka bir ülkeden gelirse, [
Metin buradan sonra çevrilemeyecek kadar kırıktır.
§11 (B Ay. 1-6)
[Eğer Mitanni ülkesi kralı], [Ḫatti ülkesi kralına karşı savaşa] başlarsa ve [Majestesi, Šunaššura'ya] (şöyle) yazsın: "[... ve] onu tanı." Šunaššura ona herhangi kötü bir şey yapmasın. [ ] Eğer o, Majestesinin bir müttefiki olmazsa, ben ülkemi [ ] koruyacağım. Fakat o, Majestesine yazsın. Yaya ve arabalı savaşcılar gelmesin. [ ]. Eğer yaya ve arabalı savaşcılar için ...
§12 (B Ay. 7-10)
[Eğer] Mitanni [ülkesinin kralı], Ḫatti ülkesi kralına karşı savaşa başlarsa, Šunaššura ona [ ] vermesin. O, ona ülkesinden geçmesine izin vermesin. Fakat ülkesini savunsun. O, yaya ve arabalı savaşcıla[rıyla birlikte, (Ḫatti ülkesine karşı) düşmanca bir tavır içine girmesin. Eğer Šunaššura için durum elverişliyse, Majestesinin [yardımına gelsin]. Fakat eğer onun için durum elverişli değilse, o, gelmesin.
§13 (B Ay. 11-12)
[Eğer] Mitanni [ülkesi kralı], Kizzuwatna ülkesine karşı savaşa başlarsa, eğer Majestesi için [durum elverişli ise], o, Šunaššura'ya yardıma gelsin. Fakat eğer durum onun için elverişli değilse, o, gelmesin.
§14 (B Ay. 13-15)
[Eğer herhangi biri], Ḫatti, Mitanni ya da [başka bir ülkenin] kralına karşı kötü bir işe girişirse ve Šunaššura bunu işitirse, bu (durum) [Majestesinin] haberi olması gereken bir meseledir.

3. İšmerik Halkı ve I. Arnuwanda Arasındaki Antlaşma
CTH 133[36]

§1 (A Öy. 1-4)
[Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral] Arnuwanda şöyle (söyler): "Tanrı Yemini altına [koydum. Onlar kral, kraliçe, prenslere] ve Ḫatti ülkesine [ ]. İşte bak, Bin T[anrıyı meclise çağırdık]. (Bu olayda) onlar şahit ols[un.
§2 (A Öy. 5-11)
Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, [ ] şehrinin Güneş Tanrısı, [ ], Fırtına Tanrısı, Savaş Tanrısı, [ ] Tanrısı, Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, [ ], Ankuwa şehrinin Tanrıça Kata[ḫḫa'sı], Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, Tanrıça Ḫepat, [ ], Göğün, Yerin Tanrıları [
§3 (A Öy. 12-18)
Krala, kraliçeye ve prenslere karşı adaletli (olun) [ ]. Onlara (karşı) herhangi biri kötülük [yapmasın]. Her kim kötülük yaparsa, [tanrı yeminini bozmuş olacak. Yemin tanrıları onun

---

[36]*Hititçe:* A. KUB XXVI 41+B. KUB XXIII 68+ABoT 58
Transkripsiyon: Goetze 1940, 44 (Ay. 11-24); Cavaignac 1949, 85-87; Kempinski-Košak 1970, 192-198
Çeviri: Goetze 1940, 45 (Ay. 11-24); Garstang-Gurney 1959, 54 (Ay. 11-24); Kempinski-Košak 1970, 193-199; Karauğuz 2000, 148-149 (Ay.11-24)
Yorum: Kempinski-Košak 1970, 200-217; Börker-Klähn 1996, 67 vd.

evini, tarlalarını, üzüm bahçelerini, [ ] ismini, neslini [ ] mahvetsinler.

§4 (A Öy. 19-22)

[ ] kral, kraliçe ve prensler [ ] ve ona [ ] herhangi biri (kötülük) plan[lamasın]. [karısı] ve çocukları[yla birlikte mahvolsun].

§5 (A Öy. 23)

Bu kısımdan sonra metin kırıktır.

§6 (B Öy. 3-6)

Bu kısım oldukça tahrip olmuştur. [Eğer herhangi bir elçi, düşman bir ülkeden size gelirse, onu gizlemeyin. Ve onu Majestesine gönderin].

§7 (B Öy. 7-12)

Paragraf oldukça tahrip olmuştur.

§8 (B Öy. 13-16)

Kaçaklarla ilgili olan bu kısım oldukça tahrip olmuştur.

§9 (B Öy. 17-20)

Hatti ülkesi kaçaklarına sürekli nefret ettirmeyin. Ve siz [ ] orduyu zaltaia üzerine gönderin. Siz ordunuzu döndürünüz [ ]. Onlar korunmuştur. Başka (bir orduyu) korumayın. Sizin [ordunuz] iyi bir şekilde korunmuştur.

§10 (B Öy. 21-24)

Eğer herhangi biri, size (karşı) kötü söz söylerse, - (bu kişi) ister sınır komutanı, küçük rütbeli biri, Hititli, Kizzuwatnalı herhangi biri, (ya da) babası, annesi, erkek kardeşi, kız kardeşi, oğlu, hısım akrabası [ ] (olsun)- herhangi biri, (bu) sözü söylerse, onu hiç kimse gizlemesin. Onu yakalasın ve onu ilan etsin.

§11 (B Öy. 25-28)

Eğer ülkemde tek bir şehir, günah işlerse (ayaklanırsa), siz İšmerik halkı oraya giderseniz[ ], o şehrin adamlarını öldürün.

Majestesinin huzuruna NAM.RA'ları gönderin. Sığır ve koyunları siz [alın]. Fakat eğer şehirde tek bir ev (aile) gü[nah işlerse], o ailenin erkekleri ölsün. [Köleleri gönderin. Sığır ve koyunları siz alın. Eğer] tek bir adam günah işlerse, [ölsün].

§12 (B Ay. 1-6)

Önceleri, İšmerik ülkesinden yüz elli adet ağır silahlı asker gelirdi. Şimdi [ ] yaptım. Onlar altmış adet ağır silahlı askeri yakalasın. Ve gitsinler. Hür, köle ve ücretli ağır silahlı askerler gönderilmesin. Bu tanrı yemini altına [konsun]. Eğer ülke büyük olursa, (bunun için) tekrar ağır silahlı asker sevkedil[sin]. Bu ağır silahlı askerler arasında köle ya da ücretli bir asker [bulunursa] ve onlar gelirse, bu İšmerik halkı için suç olur.

§13 (B Ay. 7-10)

İşte bak, siz İšmerik halkının tamamı, Majesteme yeminle bağlandınız. Kralı, kraliçeyi, prensleri ve Ḫatti ülkesini koruyunuz. Sizin çocuklarınız prenslere yeminle bağlansın. Sizin torunlarınız, kralın torunlarına yeminle bağlansın. Gök ve yer (sizin için) serbesttir. Gelecek günlerde kral, kraliçe, prensler, (onların) hısım ve akrabalarını korusun.

§14 (Ay. 11-16)

İšmerik ülkesinin tüm insanları olan sizler, yemininizi tuttunuz. İšmerik ülkesinin Eḫal-Tešup'un, Kizzuwatna ülkesindeki şehri Zazlipa('dır/olacaktır). Ancak o, Waššukanna'da idi. İšmerik ülkesinin [ ], Kizzuwatna ülkesindeki onun şehri Waššukanna('dır/olacaktır). İšmerik ülkesinin War-[ ], onun şehri Ziiaziia('dır/olacak). Kizzuwatna <ülkesindeki> onun şehri Waššukanna('dır/olacaktır). İšmerik ülkesinin [ ], onun şehri Ziiaziia('dır/olacak). Kizzuwatna <ülkesindeki> onun şehri Waššukanna('dır/olacak). İšmerik ülkesinin [ ], onun şehri Ziiaziia('dır/olacaktır). Kizzuwatna ülkesinde o, bir Waššukannalıdır.

§15 (Ay. 17-21)
İšmerik ülkesinin dört adamı olan Aliwašu, Nanni, [,]-limma'nın, Kizzuwatna ülkesindeki şehri [ ]('dır/olacaktır). İsmerik ülkesinin iki adamı olan Mazziia ve Ḫurlanni'nin şehri Adara('dır/olacaktır). Kizzuwatna ülkesindeki onların şehri Arana('dır/olacaktır). İšmerik ülkesinin iki adamı olan Akiia ve Ḫuḫanani'nin, Kizzuwatna ülkesindeki şehri Terušša('dır/olacaktır). İšmeriga ülkesinin iki adamı olan Zardumanni ve [ ]-wa'nm şehri [ ]-miša('dır/olacak). Kizzuwatna ülkesindeki onların şehri Uriga('dır/olacaktır).
§16 (Ay. 22-24)
[ ]-puriia ülkesinin, Kizzuwatna ülkesinde onun şehri Urušša('dır/olacaktır). İrrita ülkesinin [ ]; Kizzuwatna ülkesindeki onun şehri Urušša('dır/ olacaktır). Zazlipa'nın iki adamı olan Pariiamuwa ve [ ]-niš [
§17 (Ay. 25-26)
İšmerik [halkı,] karılarınız, çocuklarınız, [ ] ve hepiniz yemin edin. [ ]
§18 (Ay. 27-28)
[ ] Kim tanrı yeminini bozarsa, bu yemin tanrıları evi, tarlaları, üzüm bahçeleri[ ] ile birlikte [mahvetsinler].
Buradan itibaren tablet kırıktır.

4. Telipinu ve I. Šuppiluliuma, Henti, Arnuwanda, Zida Arasındaki Antlaşma
CTH 44[37]

§1 (1. I 1-2)
[Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral] Majeste Šuppiluliuma, Büyük Kraliçe [Ḫin]ti, [Prens] Arnu(w)an[da ve saray muhafız(larının) şefi Zida şöyle (söyler)]:
§2 (1. I 3-5)
[Biz Kiz]zuwatna şehrinde, onun oğlu Telipinu'yu [Tešup, Ḫepat] ve Šarruma'ya [köleliğe verdik]. Ve biz seni rahip yaptık.
§3 (1. I 6-9)
Ve ben [Büyük Kral] Šuppiluliuma, [Büyük Kraliçe Ḫinti], Prens Arnu(w)anda ve [saray muhafızı şefi] Zida, rahip Telipinu, [oğlu (ve) torunları ile] şöyle bir antlaşma [yaptık]:
§4 (1. I 10-14)
Aynı şekilde biz, Majeste ve Kraliçe, Telipinu'yu [tanrıların rahibi] ve hizmetçisi olarak tanıyacağız. O, [prens Arnu(w)anda'yı aynı şekilde bey] olarak tanısın. Ve [aynı şekilde] biz onu koruyacağız. Ve ona [iyi bir şekilde davranacağız. Ve o, bey olarak] Ḫatti ülkesinde başka birini [arzulamasın].
Buradan sonra tablet kırılmıştır.

---

[37] 1. KUB XIX 25, 2. KUB XIX 26
Transkripsiyon: Goetze 1940, 12-16
Çeviri: Goetze 1940, 13-16; Laroche, "Le dieu Anatolien Šarruma", *Syria*, XL, 1963, 287-288, (277-302)
Yorum: Börker-Klähn 1996, 75 vd.

§5 (2. I 4-6)
Bu satırlar oldukça kırıktır.
§6 (2. I 7-16)
[Kral]a, kraliçeye, prense, rahibe ya da rahibin oğluna karşı herhangi biri suç işlerse, o kişi kayrılmasın (korunmasın). O, kralın düşmanı olduğu gibi, aynı şekilde, onun da düşmanı olsun. Fakat eğer onlar onu mahkemeye çağırırsa, aynı şekilde, rahip ya da rahibin oğlu o (mahkemede) doğruyu söylediği gibi, o, ayrıca o kişi karşısında da doğruyu söylesin.
§7 (2. I 17-18)
Her kim kral (ve) kraliçeye dost ise, aynı şekilde, rahibe de dost olsun.
§8 (2. I 19-26)
(Eğer) sen nüfuzlu bey ve eğer [ ] ya da ordu (sana söylerse): "[K]alk gel! Ya da (eğer) o, kral (ve) kraliçenin iyi (hareketlerini) senin önünde kötü söylerse ya da (eğer) o, kralın yönetimini (kötülerse) ya da kralın [ ] küçültürse, (eğer) s[en] onu işitirsen, onu gizleme. Onu saraya haber ver.
§9 (2. I 27)
Kizzuwatna ülkesi [ ]-dığında,
§10 (2. IV 1-3)
[Ve] eğer onun erkek kardeşi (ve) kız kardeşi, birbiriyle kavgaya tutuşursa, erkek kardeşleri ve kız kardeşleri kralın mahkemesine çağır.
§11 (2. IV 4-11)
Eğer rahip, beyin huzurunda kötü bazı şeyler söylerse, oradaki bey ne tahrik edilsin ne de [rahibe] karşı şiddetle tepki göstersin. [ ] Onu (iyi bir şekilde) sorgulasın. Ve eğer bir bey, [ ] rahibin huzurunda köt[ü bir şekilde konuşursa], rahip ne tahrik edilsin ne de beye karşı şiddetle tepki göstersin.
Buradan itibaren tablet kıktır.

B. TARḪUNTAŠŠA ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR

Önceleri Dattašša olarak[38], daha sonraları Fırtına Tanrısı'nın ideogramının Luwice tarḫunt- okunması gerektiğine dayandırılarak[39], Tarḫuntašša olarak okunan[40] bu coğrafi bölgenin, Parḫa (Pergē)'dan Anadolu'nun güney sahilleri ve Kizzuwatna'yı da kontrol ederek, Konya-Kulu'ya kadar uzandığı[41], ayrıca Tarḫuntašša'nın idari, Ḫulaia Nehri Ülkesi'nin ise, coğrafi bir adlandırma (I 68[42]) olduğu anlaşılmıştır[43] (Harita:2).

---

[38] Garstang-Gurney 1959, 78

[39] Alp 1995, 1; Bu şehir ismi –š(š) suffiksi ile sonlanmış olmalıdır (L.J. Gelb, "A Contribution to the Proto-Indo Eropen Question", *JKF*, II, 1953, 31, (23-36)).

[40] Houwink ten Cate 1961, 128, 130[3]; E. Laroche, "Etudes de Vocabulaire VII", *RHA*, XVI/63,1958, 88-89, (85-114); Laroche 1959, 127-128; Laroche 1966, 40, no.138; Ayrıca bu konuda bkz. Hoffner 1992, 47

[41] Diğer bilim adamlarının yaptıkları lokalizasyon denemeleri için bkz. del Monte-Tischler 1978, 469; Son yıllarda S. Alp burasını Kızıldağ'da aramak istemektedir (Alp 1995, 11; Ayrıca bu görüş için bkz. Dinçol 2000, 1 vd, Harita).

[42] Bu cümlenin filolojik yorumu için bkz. Hawkins 1995, 50[166]

[43] Bazı bilim adamları da bu iki coğrafi yerin birbirinden ayrı (Houwink ten Cate 1992, 249) ya da birbirine bitişik olabileceği üzerinde durarak, Tarḫuntašša'nm, Ḫulaia Nehri Ülkesi'nden daha büyük olduğunu ve bölgenin tümünü kapsadığını ifade etmiştir (Güterbock 1961, 86[3]; Gurney 1993, 27-28; Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz. Archi 1984, 197, 199). Öte yandan Ḫulaia Nehri Ülkesi genellikle Çarşamba Çayı ile birleştirilmiştir (Garstang 1944, 14-37; Gordon 1969, 81[29]; O.R. Gurney, "Hittite Geography: Thirty Years on", *Hittite And Near Eastern Studies in*

Öte yandan II. Muwattalli'nin, Hitit tanrılarını, Kadeş savaşı sırasında Tarḫuntašša şehrine taşıdığı (CTH 81 II 50-52; CTH 85=KBo VI 29+I 30-39) ve devlete ait toplantılarla birlikte, dinsel işlerin burada yürütüldüğü öteden beri bilinmektedir[44].

Honour of S. Alp, S. Alp'e Armağan, (Edited by H. Otten, E. Akurgal, H. Ertem, A. Süel), Ankara, 1992, 217, (213-221); Hawkins 1995, 53). Şüphesiz Çarşamba Çayı etrafında M.Ö. II. bin kültürlerini yansıtan yerleşmeler çoktur. Ancak Çarşamba Çayı, Göksu kadar güçlü bir akarsu değildir (Bu konudaki yorumlar için bkz. Bahar-Karauğuz-Koçak 1996, 50; Karauğuz 2000, 112 vd.). Bizce Ḫulaia Nehri Ülkesi, Göksu ile birleştirilmelidir (Karauğuz 2000, 113; Bu konuda aynı görüşler için bkz. Košak 1981, 13[27]).

[44] Otten 1981, 14 vd; Öte yandan Ḫattuša şehri bu dönemde tamamen boşaltılmamıştır (K. Bittel, *Hattusha: The Capital of the Hittites*. New York, 1970, 21, 88). Muwattalli'nin ölümü üzerine ise, Urḫi-Tešup (III. Muršili) tanrıları Ḫattuša'ya geri götürmüştür. Öte yandan, I. Singer'e göre başkentin Tarḫuntašša'ya taşınması, coğrafi şartlardan ziyade, dini sebeplere dayanmakta idi (Singer 1998, 539-540). Yine ona göre; Muwattalli'nin dualarını içeren CTH 381'deki dualar (Bu metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz. Singer 1996b, 7-45; Metin hakkındaki yorumlar için bkz. Ph.H.J. Houwink ten Cate,"'Muwattis' "Prayer to be Spoken in an Emergency", An Essay in Textual Criticism", *JNES*, XXVII, 1968, (204-208); I. Strauß, "Itamar Singer, Muwattalli's Prayer to the Assembly of Gods Through the Storm-God of Lightning (CTH 381), 193 pp., 8 pl.s., Atlanta, Georgia, American Schools of Oriental Research, Scholars Press, 1996.","*AfO*, XLVI-XLVII, 1999-2000, (394-395)) başkentin Tarḫuntašša'ya taşındıktan sonra yazılmıştır (Singer 1996b, 165, 167). Ayrıca başkentin önce Kummanni, daha sonra Tarḫuntašša şehrine olmak üzere iki evrede gerçekleştiği de öne sürülmüştür (Ph.H.J. Houwink ten Cate "Sidelights on the Ahhiyawa Question from Hittite Vassal and Royal Correspondence", *JEOL*, XVIII, 1983-1984, 68 vd. (33-79)).

Ancak son yıllarda Tarḫuntašša tarihi ile ilgili belgelerin sayısının artması, bu krallık hakkında ilginç sonuçların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bunlardan Bronz tabletin[45], Boğazköy Güney-Burcu yazıtının[46], Kurunta mühürlerinin[47] ve Konya-Hatıp'ta Kurunta yazıtlı kaya kabartmasının[48] keşfedilmesi, bu

---

[45] Otten 1988

[46] J.D. Hawkins, "The New Inscription from the Südburg of Boğazköy-Ḫattuša", *AA,* III, 1990, 309, 312, (305-314); Hawkins 1995, 22-23; Bu hiyeroglif yazıtın tercüme ve yorumu için ayrıca bkz. Woudhuizen 1995, 195-204; Ayrıca bkz. C. Mora, "Hawkins, J.D. The Hieroglyphic Inscription of the Sacred Pool Complex at Hattusa (SÜDBURG)/With an Archaeological Introduction by P. Neve. (*StBoT* Beih. 3), Wiesbaden, 1995", *BiOr*, LIV 3/4, 1997, (427-433); H. Otten, "Die Hieroglyphen-Luwische Inschrift", *AA*, 1989, 333 vd., (333-337); P. Neve, "Die Ausgrabungen in Boğazköy-Ḫattuša 1988", *AA,* 1989, 298 vd., (298-331); Alp 2000, 170

[47] Bu mühürler üzerinde bir kral aedicula'sı içinde "*Güneşim* (*Majestem*) *Büyük Kral Labarna Kurunta*" sözleri okunmaktadır (Hawkins 1994, 91). Tüm bu buluntuların genel değerlendirmesi için bkz. Güterbock 1992, 47 vd.

[48] H. Bahar, "Konya-Hatip'te Bulunan Yeni Bir Hitit Anıtı", *Arkeoloji ve Sanat*, LXXIII, 1996, 2-7, Bahar-Karauğuz-Koçak 1996, 42-45, Levha I-II; Dinçol 1996, 8 vd.; Dinçol 1988a, 28; Dinçol 1998b, 161; Ayrıca Tarḫuntašša ülkesinin çivi yazılı belgelerde geçtiği yerler ve metinlerin çevirileri için bkz. Karauğuz 2000, 178-180; Ayrıca Hitit imparatorluğu'nun son dönemi hakkındaki olaylar konusunda bkz. H. Otten, "Zum Ende des Hethiterreiches Aufgrund der Boğazköy-Texte", *Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt A.M.*, 1976-1977, München, (22-35), K. Bittel, "Das Ende des Hethiterreiches aufgrund Archäologischer Zeugnisse", *Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt A.M.*, 1976-1977, (36-56); R.H. Beal, "The Hittites after the Empire's Fall", *Biblical Illustrator*, 1983, (73-81); J. Yakar, "Anatolian Civilization Following the

krallık ve onun Ḫattuša ile olan siyasi ilişkileri konusundaki bilinen fikirlerimizin değişmesine neden olmuştur.

İmparatorluğun son dönemlerine ışık tutan bu belgeler, Hitit devletinin çökmediğini, aksine bazı küçük krallıklar halinde varlığını bir süre daha devam ettirdiğini göstermiştir.

Özellikle II. Šuppiluliuma ile çağdaş Talmi-Tešup'un oğlu Kuzi-Tešup'a ait ve kendisini "*Kral*[49]" olarak tanımlayan bir bullanın Samsat yakınlarındaki Lidar höyükte ve daha güneyde Emar (Meskene)'da bulunmasıyla[50]; bu dönemde Fırat'ın doğu kesiminden itibaren Meskene'ye kadar olan bölgenin, Kargamış krallığı'nın hakimiyeti altında olduğu anlaşılmıştır.

Yine Konya Ovası'nın güneyinde Kızıldağ, Karadağ ve Aksaray'ın doğusunda Burunkaya[51]'da bulunan, kral Ḫartapuš'a ait olan bazı hiyeroglif yazıtların, Yalburt yazıtlarıyla bağlantıları kurularak M.Ö. 1150 yıllarına tarihlendirilmiştir[52]. Bunun sonucu

---

Disintegration of the Hittite Empire: An Archaeological Appraisal", *Tel Aviv*, XX, 1993, (3-28); Yine bu dönem hakkında bilgi veren Niḫriia savaşı için bkz. Singer 1985, 100-123

[49] "*Kargamış ülkesi kralı, (kral) Talmi-Tešup'un oğlu, Kargamış ülkesi kralı (kral) Kuzi-Tešup tanrılar tarafından tanındı.*" (Hawkins 1988, 100; Hoffner 1992, 49-50).

[50] D. Sürenhagen, "Ein Königsiegel aus Kargamis", *MDOG*, CXVIII, 1986, (183-190); I. Singer, "Dating the End of the Hittite Empire", *Hethitica*, VIII, 1987, 418-419, (413-421); Hawkins 1988, 99-108; Emar'daki bulla için, Hawkins 1988, 99[1]' a bakınız.

[51] S.Alp, "Eine Neue Hieroglyphenhethitische Inschrift der gruppe Kızıldağ-Karadağ aus der Nähe von Aksaray und die Früher Publizierten Inschriften Derselben Gruppe", *AS, Presented to H.G. Güterbock on the Occession of his 65 thBirthday*, 1974, (17-27; Plate I-X)

[52] Börker-K Klähn 1993, 237; Ayrıca bkz. J. Börker-Klähn, "Die Hartapus-Kartusche Kızıldağ 2", *ZA*, LXVII, 1977, (260-268); H. Gonnet, "L' Inscription N° 2 de Kızıldağ", *Hethitica*, V, 1983 (21-28); K. Bittel,

olarak da Tarḫuntašša krallığının, daha güneye kayıp varlığını bu bölgede devam ettirdiği yorumu yapılmıştır[53].

Öte yandan, Tarḫuntašša antlaşmaları karmaşık ve problemleri hâlâ bir çözüme kavuşturulamamış antlaşmalardır. Antlaşma metinlerinin birinin Ulmi-Tešup ve diğerinin Kurunta ile yapıldığı bir gerçektir.

Ayrıca Tarḫuntašša ülkesi kralı olarak bilinen ^{MD}LAMA ideografik ismi, Kurunta olarak okunmuştur[54]. Ancak Kurunta ve

---

"Hartapuš and Kızıldağ", *Ancient Anatolia. Aspects of Change and Culture Development. Essays in Honor of Machteld J. Mellink*, (Edited by J.V. Canby, E. Porada, B.S. Ridway and T. Stech), 1986, (103-111); Hawkins 1995, 63 vd.; Ancak bu yazıtların bu döneme tarihlendirilmeleri konusunda daha fazla bilgi için bkz. Karauğuz 2000, 185 vd.;

[53] Singer 1996a, 68 vd.; Ancak Tarḫuntašša'nın bu bölgeye kayması imparatorluğun çöküşünden çok sonra olmalıdır. Her ne kadar buradaki yazıtlar, J.D. Hawkins ve H. Gonnet (J.D. Hawkins, "The Iscription of the Kızıl Dağ and the Kara Dağ in the Light of the Yalburt Inscription.", *Hittite And Other Anatolian And Near Eastern Studies in Honour of S. Alp, S. Alp'e Armağan*, (Edited by H. Otten, E. Akurgal, H. Ertem, A. Süel), 260 vd., 269[10,11,12], 272, (259-275); H. Gonnet, "Nouvelles Données Archéologiques Relatives aux Inscriptions Hiéroglyphiques de Hartapusa À Kızıldağ", *Archéologie et Religions de l'Anatolie Ancienne, Mélanges en l'honneur du Professeur Paul Naster* (Édites par R. Donceel, R. Lebrun), Louvain-la Neuve, 1984, 123, (119-125) tarafından yukarıdaki tarihe konsa da, Ḫartapuš rölyefinin M.Ö. VIII. yy.ın ortalarına ait olması ve buradaki arkeolojik malzemenin Demir Çağının geç dönem özelliklerini yansıtmasından, bu görüşün şimdilik imtina ile karşılanmasını gerektirmektedir.

[54] Houwink ten Cate 1961, 130[3]

Ulmi-Teŝup isimlerinin aynı kişiyi[55] ya da farklı[56] kişileri ifade etmiş olduğu yolundaki tezler henüz bir sonuca kavuşturulamamıştır.

Bununla birlikte bu antlaşmalardan, Ulmi-Teŝup antlaşmasının III. Ḫattušili ile yapıldığı kabul görürken[57], IV. Tuṯḫaliia ile yapılmış olma[58] ihtimali de düşünülmüştür. Son yıllarda bu antlaşma üzerinde çalışan Theo P.J. van den Hout[59], CTH 106 nolu metnin gerçekte demir tablet için yazılmış bir taslak olduğunu belirterek[60], antlaşmaların kronolojik sırasının şöyle olması gerektiğini vurgulamıştır[61]:

III. Ḫattušili/Kurunta, ilk antlaşma (± M.Ö. 1267)

III. Ḫattušili/Kurunta, ikinci antlaşma (?)

---

[55] Bu ismin aynı kişiyi ifade ettiğini kabul edenler için bkz. Güterbock 1961, 86[3]; Klengel 1991, 231-232; Dinçol 1998b, 162

[56] Bu ismin farklı birini ifade ettiğini kabul edenler için bkz. Laroche 1948, 40; Laroche 1966, 358-362; van den Hout 1989, 105; Beal 1993, 31[10]; Imparati-Daddi 1993, 61-62; Imparati 1995, 143-157; Hawkins 1995, 61-62; Ayrıca J. Mellaart, Ulmi-Teŝup'u, Kurunta'nın oğlu (Mellaart 1986, 224); G. Beckman'da Urḫi-Teŝup ve Kurunta'nın üvey kardeşi olarak kabul etmektedir (Beckman 1990, 290; Beckman 1996, 102). Tüm bu tartışmalar için ve ayrıca Ulmi-Teŝup'un geçtiği Hitit çivi yazılı belgeler ve çevirileri için bkz. Karauğuz 2000, 87 vd.

[57] Gordon 1969, 71[6]; Houwink ten Cate 1974, 138[54]; Imparati 1974, 137-143; Klengel 1991, 224 vd.; Gurney 1993, 14 vd.; Imparati 1995, 156

[58] Laroche 1948, 40 vd.; van den Hout 1984, 81 vd.; Hoffner 1992, 47; Beal 1993, 31[10]; Güterbock 1992, 47; van den Hout 1995, 13 vd.; Singer 1997, 416; Öte yandan daha önceleri E. Cavaignac, antlaşmanın II. Muwattalli ile yapılmış olabileceği üzerinde durmuştur (Cavaignac 1932, 72-73). Ayrıca bu tartışmalar için bkz. Karauğuz 2000, 99 vd.

[59] van den Hout 1995

[60] Bu görüş için ayrıca bkz. Gurney 1993, 2[7]

[61] van den Hout 1989, 113 vd.

(Kısmen KBo IV 10+: 16-37'de korunmuştur.)
IV.Tuthaliia/Kurunta, ilk antlaşma (M.Ö. 1240)
(Bronz tablet Bo 86/299)
IV.Tuthaliia/Ulmi-Tešup, ilk antlaşma
(ABoT 57)
IV.Tuthaliia/Ulmi-Tešup, ikinci antlaşma
(KBo IV 10+ ve Demir Tablet)

Öte yandan, Ulmi-Tešup ve Kurunta antlaşmaların benzer bölümleri şu şekildedir[62]:

[62] Bu tablo van den Hout 1989, 102 vd.'dan değiştirilerek alınmıştır.

	Bo.86/ 299 Satır	Paragraf	CTH 106 Satır	CTH 97 Satır
IV. Tuthaliia'nın soyu	I 1-5	1		
Urhi-Tešup tahtan indirildiğinde, Kurunta, öncekilerin yaptıkları yanlış işlere bulaşmamıştır. Daha önceleri II. Muwattalli, Kurunta'yı yetiştirmek için III. Hattušili'ye vermiştir.	6-13	2		
III. Hattušili, Tarhuntašša kralı olarak, Kurunta'yı tayin etmiştir.	14-17	3		
Sınır Tanımı	18-21	4	Öy. 16-18	
Sınır Tanımı	22-28	4	Öy. 19-	
Sınır Tanımı	29-42	5		
Sınır Tanımı	43-47	6		
Sınır Tanımı	48-52	7		
Sınır Tanımı	53-67	8	Öy. 32	
Tarhuntašša'mn şehirleri ve zanaatkârlarının Kurunta'ya bağışlanması	68-90	9		
^{NA_4}hekur SAG.UŠ (türbe) yapısı	I 91- II 3	10		
Keçi sürülerinin tuz kayalığına girmesi ve Šarmana şehri tuzu hususundaki şartlar	II 4-20	11	Öy. 33-37	

Kült yükümlülükleri hakkındaki hükümler	21-30	12
IV. Tutḫaliia'nın büyük kardeşi prens olmuştur. IV. Tutḫaiia ve Kurunta'nın birbirlerine karşı yaptıkları sadakat yemini	31-42	13
IV. Tutḫaliia'nın büyük kardeşi prenslikten alınmıştır. IV. Tutḫaliia kral olmuştur. Bunun üzerine III. Ḫattušili, IV. Tutḫaliia ve Kurunta'ya sadakat yemini ettirir.	43-52	14
III. Ḫattušili ölmüştür. Bunun üzerine Kurunta, IV. Tutḫaliia'ya bağlı kalır.	53-56	15
Müstahkem şehirlerin, ekili arazilerin, NAM.RA'larm ve $^{NA}{}_4$ ḫekur SAG.UŠ yapısının Kurunta'ya verilmesi	57-66	16
Antlaşma hükümlerinin her iki taraf için geçerli olması ve IV. Tutḫaliia ve Kurunta'nın karşılıklı birbirlerinin nesillerini koruması	67-78	17
Kargamış krallığı için geçerli olan hükümlerin,Tarḫuntašša		

krallığı için de geçerli olması	79-83	18	Öy. 37	
Kurunta'nın tayin edeceği oğullarından birisinin tahta geçiş şartları	84-94	19		
Antlaşma hükümlerinin Kurunta'nın oğlu ve torunları için de geçerli olması; Kurunta'nın oğlu ya da torunu suç işlediğinde, Büyük Kral istediği gibi yapacak, ancak mal ve mülkünü almayacak.	95- III 2	20	Öy. 7-14	
Tarḫuntašša'nm, II. Muwattalli ve Kurunta'nın soyundan alınmaması; Kurunta'nın neslinden erkek çocuk olmaması halinde uygulanacak yöntemler	3-20	20	Öy.7-14	
IV.Tutḫaliia ve Kurunta'nın nesillerinin karşılıklı birbirlerini korumalarını öngören ayrıcalıklar	21-31	21		
Ḫatti ülkesine askeri yardım sağlamada kısmi muafiyet	32-42	22	Öy.40-47	Öy.7-Ay.33
^{NA_4}ḫekur SAG.UŠ yapısı, tanrıların, şehirlerin, vergi ve askeri yardımdan muaf tutulması	43-56	23		

Tarḫuntašša tanrılarının vergiden muaf tutulması ve antlaşma tabletinin sözünün değiştirilmesi durumunda yapılan beddua	57-77	24	
Tanrı listesi ve Kurunta'nın Ḫatti ülkesi krallığını elde etmeye çalışması durumunda yapılan beddua	III 78-IV 4 4-15	25	Öy. 48- Ay.4
Kurunta'ya verilmiş olanları ve tabletin sözlerini değiştirenlere beddua;	16-29	26	Ay. 12-14; 21-27
Tanıklar listesi	30-43	27	Ay. 28-32
Kolophon (Bu antlaşma tabletinden yedi adet yapılıp, yedi ayrı tapmağa yerleştirildiği anlatılır).	44-51	28	

1. Kurunta'nın Askeri Yükümlülükleriyle İlgili III.Hattušili'nin Buyruğu CTH 97[63]

(Öy. 1-27)
[Ḫatti ülkesi] kralı, Büyük [Kral Ḫattušili şöyle (söyler): Kral ve Kraliçe, Tarḫuntašša ülkesinde] Kurunta'yı kral yaptığında, [Kral] ve [Kraliçe] tanrının šaḫḫan vergisini (dinsel görevlerini) [gözden geçirdi. Ve] tanrının šaḫḫan vergisi, onun çekip çevirmesi için, [çok ağırdı. Önceden] Muwattalli, Tarḫuntašša ülkesi tanrılarını (koruduğundan) ve bizzat kendi [Tarḫuntašša ülkesi tanrılarına] taptığı için, tüm [Ḫatti ülkeleri onlara] özen gösterdi. [Fakat şimdi Kral] ve Kraliçe, Kurunta'yı Tarḫuntašša ülkesinde [kral] yaptı. Ve o, [tek başına ülkesinde] tanrının [šaḫḫan vergisini] yerine getiremedi. Böylece [Kral ve Kraliçe] senin için [şöyle antlaşma] (tableti) yaptı: [Majestesi, Ḫatti ülkesinin] talebi olan, [tablet evindeki] Ḫulaia [Nehri Ülkesi'nin yaya ve arabalı savaşçılarını] bağışladı (muaf tuttu). Ve [gelecekte] sadece [ikiyüz(?)] asker Hitit askeri seferine gitsin. Buna ek olarak tablet evi için, [asker ondan]

---

[63] *Hititçe:* ABoT 57
Transkripsiyon: Beckman 1990, 291-293
Çeviri: Beckman 1990, 291-293; Beckman 1996, 103
Yorum: Laroche 1948, 40 vd.; Imparati 1974, 158-160; Sürenhagen 1992, 364-365[100]; Imparati-Daddi 1993, 58-59
Ayrıca CTH 96=546/f'de Tarḫuntašša krallığı antlaşmaları ile ilgilidir. Bu metin için bkz. H. Güterbock, *Siegel aus Boğazköy*, II, Berlin, 1942, 10 vd., 82, text 1; Otten 1988, 5

istenmesin. [Bu] askerler šaḫḫan ve luzzi vergileri olarak ondan kaldırıldı. [Kral] (bir kısım kişileri, tapınaktaki) dış avlu temizleyici(liği) görevlerinden [muaf tuttu]. (Bir kısmını) çiftçi(lik) görevinden [muaf tuttu] ve bir kısmını [tuz yalama kayasının bekçiliğinden muaf tuttu. Gelecekte hiç kimse bu karara itiraz etmesin. Fakat eğer] herhangi bir [kral, Majestesine karşı ayaklanırsa, sonra Tarḫuntašša ülkesi kralı]

(Kn. 28-Ay. 33)

bizzat kendi onun yardımına gelsin. Fakat kesinlikle hiçbir [ordu] ondan [istenmesin]. Ve [eğer] (ona) denk (biri), krala karşı ayaklanırsa, [sonra] Tarḫuntašša ülkesi kralı bizzat kendi onun yardımına [gelsin]. Fakat [kesinlikle] yaya ve arabalı savaşçılar ondan istenmesin.

2. Ulmi-Tešup ve III. Hattušili Arasındaki Antlaşma CTH 106[64]

§ 1 (Öy. 1-3)
Bu paragraf oldukça tahrip olmuştur.
§ 2 (Öy. 4-14)
Paragrafın baş kısmı oldukça tahrip olmuştur. Çeviri 7. satırdan başlatılmıştır.

---

[64]*Hitiçe:* **1.** KBo IV 10 + 1548/u (ZA 63:85)+ KUB XL 69 (Öy. 33-47)
Transkripsiyon: Forrer 1926, 6-9; Korošec 1943, 53-103; Gordon 1969, 71-73 (§ 4); Otten-Rüster 1973, 85-86 (Ay.1-14); Hoffner 1989, 200-202 (Öy. 33-47; Ay. 15-27); G. F. del. Monte, "Ulmitešub re di Tarhuntašša". *Egitto e Vicino Oriente*, XIV-XV, 1991-1992, (123-148); Gurney 1993, 15 (IV 40-42); van den Hout 1995, 22-48;
Çeviri: Forrer 1926, 6-9; Cavaignac 1932, 65-76; Garstang-Gurney 1959, 66-69; D.J. McCarthy, *Treaty and Covenant. A Study in Form in the Ancient Oriental Documents and in the Old Testament*, Roma, 1963, 183-185; Gordon 1969, 71-73 (§4); del Monte-Tischler 1978, 468-469; Beckman 1986, 19[33] (Öy. 9-14); Hoffner 1989, 200-203; van den Hout 1995, 23-49; Beckman 1996, 104-108; Karauğuz 2000, 90-96
Yorum: Garstang 1944, 14-37; Laroche 1948, 40-48; von Schuler 1964, 39-40; von Schuler 1965a, 455-457; van den Hout 1984, 89-92; J. Lorenz, *Der Vertrag mit Ulmi-Tešup von ^{d}U-ašša (CTH 106). Sprachlicke und Historische Würdigung und Einornung inner halb der Hethitischen Staatsvertragstration*, Marburg, 1986; van den Hout 1989, 100-114; Heinhold-Krahmer 1992, 137-158; Imparati 1992, 315 vd.; Sürenhagen 1992; Imparati-Daddi 1993, 41-51; Gurney 1993, 13-28; Singer 1997, 416-423

Ve onu, senin [ ]. "Ben Majeste, oğlunu [(tahtan) indirmeyeceğim]. Ne senin erkek kardeşini ne de başka birini [almayacağım (kabul etmeyeceğim)]. Sonra oğlunu ve torununu, benim sana [verdiğim Tarḫuntašša ülkesinde] tutacağım. Onlar oradan uzaklaştırılmasın. Eğer senin herhangi bir oğlun ya da torunun suç işlerse, sonra Ḫatti ülkesi kralı onu sorgulasın. Ve eğer ona karşı bir suç ispat edilirse (bulunursa), sonra Ḫatti ülkesi kralı, onun memnun olacağı şekilde ona davransın. Eğer o, ölümü hak ederse, o, can versin. Fakat evini ve ülkesini ondan almasınlar ve başka birinin soyuna vermesinler. Sadece Ulmi-Tešup'un soyu(ndan biri) onları alsın. Erkek çocuklardan biri onları alsın. Kız çocuklardan biri onları almasın. Ancak eğer nesilde erkek çocuk yoksa, ortadan kaldırılmışsa, sadece Ulmi-Tešup'un kız çocuk(larından birini) arayıp bulsunlar. O, yabancı ülkede olsa bile, oradan onu geri getirsinler ve onu Tarḫuntašša ülkesinde beyliğe tayin etsinler.

§ 3 (Öy. 15-18)

Şimdi sen Ulmi-Tešup'a verdiğim ülkeyi ve senin için tesbit ettiğim (oturttuğum), sınırları koru. Onları bozma. Sınırlar şöyle tesbit edilmiştir: Pitašša ülkesi yönünde Ḫawa dağı, Zarniia şehri ʃgantananna'sı ve Šanantarwa şehri sınırdır. Fakat Zarniia şehrinin ʃgantananna'sı, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Šanantarwa Pitašša'ya aittir.

§4 (Öy. 19-32)
Pittašša ülkesi sınırı yönündeki Arimatta şehrinin ^{D}KASKAL.KUR[65]'u sınırdır. Fakat Arimatta şehri, Pitašša ülkesine aittir. Ḫuwatnuwanta dağı yönündeki ⸢ḫ⸣allapuwanza sınırdır. Fakat ⸢ḫ⸣allapuwanza, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Kuršawanša şehrinin yukarısındaki köpek şeklindeki ḫuwaši taşı sınırdır. Ušša şehri yönünde Zarata şehri sınırdır. Fakat Zarata, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Wanzataruwa şehri yönünde Ḫarazuwa şehri sınırdır. Fakat Ḫarazuwa şehri, Ušša ülkesine aittir. Kuwa(kuwa)liiatta dağı yönünde Šuttašna şehri ilk tabletler üzerinde sınırdı. Fakat şimdi ben Kral, Šantimma şehrini sınır yaptım. Fakat Šantimma şehri, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Wanzataruwa ve Kunzinaša şehirleri yönünde Arlanta dağı ve Alana şehri sınırdır. Fakat Alana şehri, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Fakat Arlanta dağı üzerindeki suyu, Ḫatti ülkesi ve Ḫulaia Nehri Ülkesi ortaklaşa kullanacaktır. Šinnuwanta şehri yönünde Lula dağı sınırdır. Fakat Ninainta şehri, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Altın seyis'in tımarı Majesteye aittir. Zarnušša şehri yönünde ⸢ḫ⸣armimaš sınırdır. Fakat ⸢ḫ⸣armimaš, Ḫulaia Nehri <Ülkesi'ne> aittir. Zarwiša şehri yönünde Šarlaimi dağı pınar havuzu(?) sınırdır. Yüksek dağ yönündeki Šaliia şehri

[65] Bu deyimin "düden" olarak çevrimi için bkz. Gordon 1969, 78, 80-81; H. Otten, "KASKAL.KUR", *RlA*, V, 1976-1980, (463-464); H.G. Güterbock, "Sun God or King ?" *Aspects of Art and Iconography: Anatolia and Neighbors. Studies in Honor of N. Özgüç, N. Özgüç'e Armağan.* (Edited by M. J. Mellink, E. Porada, T. Özgüç), Ankara, 1993, (225-226), 226; E. Laroche, *Recherches sur Les Noms des Dieux Hittites*, Paris, 1947, 94 vd.; Ayrıca düden tanrıları için kutlanan bayramlar için bkz. CTH 645=KBo XIII 216 Öy.2-7= Ay.III 17-22, Ay.IV 1-5=Ay.V 3-6+KUB LVIII 28 Ay.IV 3-8= Ay.V 7-11+ KBo XXV 29 Ay. 1-6=Ay.V 4-6+KUB LV 39 (Bo.2372)+Bo.3302

sınırdır. Fakat Šaliia şehri, Ḫatti ülkesine aittir. Dışarı yöndeki Walwara şehri ve Walwara şehri yakınındaki Mata, Šanḫata, Šurimma, Šaranduwa ve Daddašši şehirleri (gibi herhangi bir şehir) Tarḫuntašša ülkesinindir. Šaranduwa şehri yönünde askeri gücün ulaşacağı hangi yer olursa olsun, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Walma ülkesi yönündeki Waltanna, Ušawala, Alluprata (ve) Ḫuḫḫura şehirleri sınırdır. Fakat bu şehirler Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir.

§5 (Öy. 33-37)

Şimdi Tarḫuntašša ülkesi sınırına gelince; keçi çobanı ülkeye girmesin. Eğer onlar Ḫulaia Nehri Ülkesi'nden büyük bir sürüyü, bir tuz kayalığına sürerse, onlar onun tuz yalama hakkını almasın (kaldırmasın). O, Tarḫuntašša ülkesi kralına verilmiştir. Daima tuzu o alsın. Keçi ve koyun otlak ve tarlaları ile birlikte Šarmana şehrini ben Büyük Kral, Tarḫuntašša ülkesi kralına verdim. Bundan başka(?) Šarmana şehrinin tuzu için, başka (bir şehir) [gitmesin]. Dunna şehrinde tek bir kuwappala, Şimşeğin Fırtına Tanrısı'na verilmiştir. O, Tarḫuntašša ülkesi [kralına] aittir. Eğer daha sonra Tarḫuntašša ülkesi kralı Ulmi-Tešup, bizzat kendi için başka bir kuwappala yaparsa, ona izin verilsin. Kargamış ülkesi kralı için geçerli olan kral antlaşması, ayrıca Tarḫuntašša ülkesi kralı için de geçerli olsun.

§6 (Öy. 38-39)

Önceden yazılmış bu antlaşma tabletleri, Arinna şehrinde, Arinna'nın Güneş Tanrıçası önüne koyulsun. Fakat askeri hususlaki direktifler tablet üzerine yazılmadı. Böylece ben Majeste, askeri hususta onun için şöyle bir antlaşma tableti yaptım:

§7 (Öy. 40-47)

Ben Majeste Tarḫuntašša ülkesine geldiğimde, tanrının šaḫḫan ve luzzi vergileri hakkında (dinsel görevler konusunda) bir antlaşma

gördüm. O çok ağırdı. O çok ağır olduğundan, yerine getirilemedi. (Eskiden) Muwattalli, Tarḫuntašša ülkesi tanrılarını koruduğundan ve bizzat kendi için, Tarḫuntašša ülkesi tanrılarına tapındığından, Ḫatti'nin tümü onlara özen gösterdi. Fakat şimdi Kral ve Kraliçe, Tarḫuntašša ülkesinde ^{MD}LAMA'yı kral yaptılar. O, ülkenin ve tanrının šaḫḫan vergisini (dinsel görevleri) tek başına yerine getiremedi. Böylece Kral ve Kraliçe senin için bu direktifleri hazırladı: Ḫatti için (verilmek mecburiyetinde) olan tablet evindeki Ḫulaia Nehri Ülkesi'nden (gelen) yaya ve arabalı savaşçıları, ben Majeste bağışladım (muaf tuttum). Gelecekte bir Hitit seferi için (onun askerlerinin) sayısı ikiyüz kişi olsun. Onlar tablet evinden tekrar asker istemesin. Onlar tanrının šaḫḫan ve luzzi vergileri olarak orduya verilmiştir. Bazıları dış avlu temizleyicileri olarak verildi. Diğerleri çiftçiler olarak verildi. Bazıları tuz yalama yerinin (bekçileri) olarak verildi. Gelecekte hiç kimse bu sözü yürürlükten kaldırmasın. Eğer onunla eş durumdaki bazı kral(lar), Majestesine karşı gelirse, Tarḫuntašša ülkesi kralı bizzat kendi yardıma gelsin. Fakat ondan yaya ve arabalı savaşçılar istemesinler.

§8 (Öy. 48-49)

Bu söz(ler) için Şimşeğin Fırtına Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Ḫatti şehrinin Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Šamuḫa şehrinin İštar'ı, Lawazantiia şehrinin İštar'ı ve Ḫatti ülkesinin Bin Tanrısı tanıklık etsin[66].

---

[66] Yemin tanrıları hakkında bkz. E. Edel, "Zur Schwurgötterliste des Hethitervertrages", *Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde*, XC, 1963, (31-35); I. Singer, "The Thousand Gods of Hatti: Limits of an Expanding Pantheon", *Concepts of the Other in Near Eastern Religions*, (Israel Oriental Studies XIV), (Edited by I. Alon, I. Gruenwald, I. Singer), Leiden, 1994, (81-102)

§9 (Öy. 50- Ay. 4)
Senin için yaptığım bu antlaşma tabletine (gelince), işte bak, Bin Tanrı toplantıya çağrıldı. Onlar dinlesin ve tanık olsun. Göğün Güneş Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Göğün Fırtına Tanrısı, Ḫatti ülkesinin Fırtına Tanrısı, Arinna şehrinin Fırtına Tanrısı, Karargâhın Fırtına Tanrısı, Ḫišašḫapa şehri Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehri Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, Kummanni şehrinin Fırtına Tanrısı, Šamuḫa şehrinin [Fırtına] Tanrısı, Šapinuwa şehrinin [Fırtına] Tanrısı, kahraman Fırtına Tanrısı, Fırtına Tanrısı'nın piḫammi'si, Şimşeğin Fırtına Tanrısı, Tanrı Lulaḫi, Koruyucu Tanrı, Ḫatti şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Ala, Tanrı Karzi, Tanrı Ḫapantaliia, Tanrı Šarruma, Tanrı Ziṯhariia, Tanrıça Ḫepat, Göğün Kraliçe Tanrıçası, İštar, Nenuwa şehri İštar'ı, Ḫattarina şehri İštar'ı, Tanrı Ninatta ve Kulitta, Tanrı NIN.GAL, Ay Tanrısı [İšḫara], Yemin Tanrısı Beyi, Arušna şehri Savaş Tanrısı, Ḫatti şehri Savaş Tanrısı, İllaia şehri Savaş Tanrısı, Arziia şehri Savaş Tanrısı, Tanrı Iarri, Tanrı Zappana, Šamuḫa şehri Savaş Tanrısı, Arziia şehri Tanrı İarri'si, Tanrı Zappana, Ḫurma şehri Tanrı Abara'sı, Ḫurma şehri Tanrı Ḫantitaššu'su, Ankuwa şehri Tanrıça Ḫatagga'sı, Katapa şehrinin Kraliçesi, Taḫuwarpa şehrinin Tanrıça Ammamma'sı, Dunna şehrinin Tanrı Ḫallara'sı, Ḫupišna şehrinin Tanrı Ḫuwaššanna'sı, Tanrı Lelwani, Lulaḫi ve Ḫapiri Tanrıları, Ḫatti ve Tarḫuntašša ülkesinin Büyük Denizleri, Dağları, Nehirleri, Pınarları, Tanrı ve Tanrıçaları.
§10 (Ay. 5-7)
Ve eğer sen Ulmi-Tešup, tabletin bu sözlerini <dikkate almazsan> ya da Majestemi, Kraliçeyi ve (daha sonra) Majestemin oğlunu bey olarak korumazsan ya da bu tabletin sözlerini değiştirirsen, sonra bu Bin Tanrı seni, karını, çocuklarını, ülkeni, evini, harman yerini,

meyve bahçelerini, tarlalarını sığır ve koyunlarım tüm malınla birlikte mahvetsin.

§11 (Ay.8-11)

Fakat eğer sen bu tabletin sözlerini korursan (dikkate alırsan), Majestemi, Kraliçeyi ve Majestemin oğlunu bey olarak korursan, sadece Majestemi, Kraliçeyi ve Majestemin oğlunu bey olarak arzularsan, bu yemin tanrıları seni, karını, çocuklarını, ülkeni, evini, harman yerini, meyve bahçelerini, tarlalarını, sığırlarını, koyunlarım tüm malınla birlikte korusun. Ve sen Majestemin elinde iyi bir şekilde yaşlanarak yaşa.

§12 (Ay.12-14)

Ulmi-Teŝup'a bu ülkede zorluk çıkaracak ve ondan onu almaya çalışacak ya da Ulmi-Teŝup'un oğlu ya da torunundan onu almaya çalışacak ya da onun sınırını küçültecek ya da bu [tabletteki] sözleri değiştirecek her kim olursa olsun, bu yemin tanrıları onu nesliyle birlikte karanlık toprakta mahvetsin.

§13 (Ay.15-17)

Eğer Majestem, Ulmi-Teŝup'tan bir şehir ya da herhangi bir yer isterse, o, memnuniyetle ona (bu yerleri) versin. Baskı için bir mesele olmasın. Bu tanrı yemininden arınmış olsun. Ya da eğer Ulmi-Teŝup, Majestemden bazı şeyler isterse, Majestem ona, onu versin. Ayrıca bu tanrı yemininden arınmış olsun.

§14 (Ay.18-20)

Eğer O (Majestesi), Tarḫuntašša ülkesi kralı Ulmi-Teŝup'a bazı yerleri vermek istemezse, daha sonra bizzat kendi onu kullanırsa ve güçle onu alırsa, bu yemin tanrıları onu nesliyle birlikte karanlık toprakta mahvetsin.

§15 (Ay. 21-27)

Şimdi Tarḫuntašša ülkesi kralı Ulmi-Teŝup'a, ben Majestemin verdiklerine (gelince), onun için saptadığım sınırlar ve sonradan ona verdiklerimi, ben demir bir tablet üzerine kazıdım. Gelecekte

hiç kimse Ulmi-Tešup'un neslinden onu almasın. Ne de bu hususta hiç kimse mahkemeye müracaat etmesin. (Ḫatti ülkesinin) kralı bizzat kendi için onu almasın. O, oğul(larına) onu vermesin. Ne de (Hitit kral ailesinden) başka birinin soyuna onları vermesin. Gelecekte Tarḫuntašša ülkesi krallığı sadece Ulmi-Tešup'un soyuna ait olsun. Her kim ona karşı zorluk çıkartırsa ve ülkesini alırsa ya da bu tabletin sözünü değiştirirse, Gökyüzünün kralı Fırtına Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Ḫatti ülkelerinin sahibesi, Fırtına Tanrısı'nın oğlu Šarruma, İštar ve bu tabletin Bin Tanrısı, Ḫatti ülkesinde o kişinin neslini mahvetsinler.

§16 (Ay. 28-32)

Bu antlaşma, tuḫkanti Nerikkaili, tuḫkanti Tašmi-Šarruma, prens Ḫannutti, prens Ḫuzziia, Kargamış ülkesi kralı İni-Tešup, İšuwa ülkesi kralı Ari-Šarruma, Uriianni adamı AMAR.MUŠEN, sağ cenah askerlerin komutanı Ḫalpa-ziti, prens Ḫešni, prens Tattamaru, prens Uppara-muwa, altın seyislerin <şefi> prens Uḫḫa-ziti, ağaç tablet üzerine yazı yazan katiplerinin şefi prens Šaḫurun(u)wa, general Ḫattuša-Kurunta, prens Tarḫuntapiia, sol cenah askerlerin komutanı Šarruma-Kurunta, saray nazırlarının şefi Ali-ziti, depo evinin beyi Tuttu, Ḫurma şehrinin beyi Palla, katiplerin şefi UR.MAḪ-ziti, sakilerin şefi Alalimi, aşçıların şefi Kammaliia (ve) kurban sunucuların şefi Maḫḫuzzi'nin huzurunda, Urikina şehrinde (yazılmıştır)."

3. Kurunta ve IV. Tuthaliia Arasındaki Antlaşma Bo. 86/299[67]

§1 (Öy. I 1-5)
Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Tuṯḫaliia'nın neslinden; Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Šuppiluliuma'nın torununun oğlu; Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral

---

[67]**Transkripsiyon**: Otten 1988, 10-28; Beal 1993, 30 (§10); Gurney 1993, 15 (III 59)
Çeviri: Otten 1987, 411 (§3-28); Otten 1988, 11-29; Beal 1993, 39 (§10); Alp 1995, 3-5 (I 77-82; II 21-30; III 43-77); Theo P.J. van den Hout, "Khattushili III, King of the Hittites", *Civilizations of the Ancient Near East*, I, (Edited by J.M. Sasson, J. Baines, G. Beckman, K.S. Rubinson), 1995, 1119, (II 35-47), (1107-1120); Beckman 1996, 108-117; Bahar-Karauğuz-Koçak 1996, 46-50 (I 18-68, 77-82; II 21-30; III 43-77); Karauğuz 2000, 103-105, 108-112 (I 18-101; II 1-3, 21-77)
Yorum: Bryce 1974, 109; Otten 1987, 410-412; van den Hout 1989, 100-114; K. Watanabe, "Mit Gottessiegeln Versehene Hethitische 'Staatsverträge'", *ASJ*, XI, 1989, (260-276); Beckman 1990, 289-294; Klengel 1991, 228 vd.; Hoffner 1992, 47-48; Heinhold-Krahmer 1992, 137-158; F. Imparati, "Significato Politico della Successione dei Testimoni nel Trattato di Tuthaliia IV con Kurunta", *Seminari anno 1991, Consiglo Nazionale della Ricerche. Istituto Per gli Studi Micenei ed Egeo-Anatolici*, Roma, 1992, 59-89; Imparati 1992, 305-322; Sürenhagen 1992; Houwink ten Cate 1992, 233-270; Beal 1992, 325-326; Imparati-Daddi 1993, 23-40; Beal 1993, 31-39; Börker-Klähn 1993, 235-237; Hawkins 1994, 91; Alp 1995, 1-11; Bahar-Karauğuz-Koçak 1996, 42-54; Singer 1996a, 63-71; Dinçol 1996, 8-9; Forlanini 1998, 220; Singer 1998, 537-541; Dinçol 1998a, 27-35; Dinçol 1998b, 159-166; Dinçol 2000, 1-29

Muršili'nin torunu; Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Ḫattušili'nin oğlu; Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Tabarna Tuthaliia şöyle (der):

§2 (Öy. I 6-13)

Babam Ḫattušili, Muwattalli'nin oğlu Urḫi-Tešup'a karşı savaştığında (ve) onu krallıktan indirdiğinde, Kurunta herhangi bir suç işlememişti. Ancak Ḫatti halkı suç işlemişti. Kurunta herhangi bir suç işlememişti. Eskiden kral Muwattalli, babam Ḫattušili'ye, (Kurunta'yı) büyütmek için emanet etmişti. Ve eskiden babam onu sürekli büyüttü (yükseltti.)

§3 (Öy. I 14-21)

Babam, Urḫi-Tešup'u krallıktan indirdiğinde, babam Kurunta'yı aldı ve onu Tarḫuntašša ülkesinde krallığa tayin etti. Ve onu(nla) babam sınırların nasıl olduğunun gösterildiği antlaşma tabletleri yaptı. Bu tableti Kurunta elinde bulunduruyor. Onun için sınırlar şöyle tespit edildi: Pitašša şehri nüfuz sahasından Zarniia şehri ⸢kantanna'sı, Ḫawa dağı ve Šanantarwa şehri sınır(dır). Zarniia şehri ⸢kantanna'sı, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Šanantarwa şehri, Pitašša ülkesine aittir.

§4 (Öy. I 22-28)

Eskiden Pitašša ülkesi nüfuz sahasından itibaren, Naḫḫanta şehri sınır idi. Ve ona, babam sınırı çekti. Babamın antlaşma tabletinde Arimatta şehri ^{D}KASKAL.KUR sınır yapıldı. Şimdi ben Majeste sınırı tekrar önceki gibi düzenledim. Ve ona Pitašša ülkesi nüfuz sahasından itibaren Arimatta, Naḫḫanta, Ḫattašša şehirleri sınır(dır). Fakat Naḫḫanta ve Ḫattašša şehirleri, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir.

§5 (Öy. I 29-42)

Ḫuwatnuwanta dağı nüfuz sahasından itibaren ⸢ḫallapuwanza sınır(dır). Fakat ⸢ḫallapuwanza, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir.

Kuwaršawanta şehrinden ona yukarıdaki köpek şeklindeki ḫuwaši taşı sınır(dır). Ušša şehri nüfuz sahasından Zarata şehri sınır(dır). Fakat Zarata şehri, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Ona Wanzataruwa şehri nüfuz sahasından Ḫawa dağı, Ḫarazzuwa şehri sınır(dır). Fakat Ḫarazzuwa şehri, Ušša ülkesine aittir. Kuwa(kuwa)liiatta dağı nüfuz sahasından ona babamın ilk antlaşma tabletlerinde, Šuttašna şehri sınır yapılmıştı. Daha sonra bizzat babam ona geldi. Šantimma şehrini sınır yaptı. Fakat Šantimma şehri, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Ona Wanzataruwa ve Kunzinaša şehri nüfuz sahasından Arlanta dağı ve Alana şehri sınırdır. Alana şehri, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Fakat su Arlanta dağı üzeri(ndedir). Ve onu, Ḫulaia Nehri Ülkesi ve Ḫatti ülkesi müşterek olarak kullanacaktır.

§6 (Öy. I 43-47)

Šinwanta şehri nüfuz sahasından ona, Lula dağı, damnaššaru dağları sınır(dır). Fakat Ninainta şehri, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Ancak altın seyis adamının silahı (hariç) geride(dir). Ve Majesteye aittir. Zarnušša şehri nüfuz sahasından Ḫarmima şehri sınır idi. Ve ona, ben Majestem Uppaššana şehrini sınır yaptım. Ve Uppaššana şehri, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir.

§7 (Öy. I 48-52)

Zarwiša şehri nüfuz sahasından Šarlaimi dağı pınar havuzu(?) sınırdır. Yüksek dağ nüfuz sahasından Šaliia şehri sınır(dır). Ve adı geçen Šaliia şehri, Ḫatti ülkesine aittir. Ve ona Ušaula şehri sınırından Ḫaššuwanta şehri, Mila şehri, Palmata şehri, Ḫašḫaša şehri, Šura şehri, Šimmuwanta şehri sınırdır. Fakat bu müstahkem şehirler, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir.

§8 (Öy. I 53-67)

Ḫawaliia şehri nüfuz sahasından, Walwara, Ḫarḫašuwanta, Tarapa, Šarnanta, Tupiša, Pariiašša ve Nata şehri mal ve mülküyle birlikte

sınır(dır). Fakat bu müstahkem şehirler ve Nata şehri malı mülküyle, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Ve ona deniz yönünde Mata, Šanḫata, Šurimma, Šaranduwa, İštapanna şehirleri ve Šallusa şehri malı mülküyle birlikte Tata ve Daša şehirleri sınır(dır). Fakat bu müstahkem şehirler, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Šaranduwa şehri nüfuz sahasından itibaren deniz ona sınır(dır). Parḫa şehri nüfuz sahasından itibaren Kaštaraia nehri ona sınır(dır). Eğer Ḫatti ülkesi kralı (Kaštaraia nehri) yukarısında (herhangi bir yere) sefere çıkarsa ve Parḫa ülkesini silah (gücü)yle zapt ederse, o zaman söz konusu (şehir) Tarḫuntašša ülkesi kralına ait olacaktır. Walma şehrinin nüfuz sahasından itibaren Ḫuwaḫḫuwarwa, Alluprata, Kaparuwa, Ḫaššuwanta, Walippa ve Wala şehirleri sınır(dır). Fakat bu müstahkem şehirler, Ḫulaia Nehri Ülkesi'ne aittir.

§9 (Öy. I 68-90)

Tarḫuntašša ülkesi içindeki şu müstahkem şehirler Ḫatti ülkesi kralına ait idi: Anta şehri ve Anta şehri harabeleri, Laḫwiašši, Waštišša, Ḫadduwašša, Ḫandawa, Daganza, Šimmuwa, Šaḫita şehirleri, görevli olan Kamama şehri köylüleri(?), Walištaša şehri altın saray oğlanları, Inurta, Wattanna, Malḫuwaliiata, Kašuriia, Šawiia, Pariiašša, Annauliia, Puḫanta, Gurtanašša şehirleri, Aralla şehri nar yetiştiricileri, Araunna şehri adamları, Uppaššana şehri ve kuş bakıcıları. Ayrıca ülkenin sınır bölgelerinde olan şu yerler ona verilmiştir. Matawanta ve Para şehrinden çadır adamları (göçebe halk), Dagannunta ve Munanta şehri depo yöneticileri, Aiara şehri genç hayvan bakıcıları, Tarapa şehri mızrak adamları, Wattašša ve Talwišuwanta şehrine ait iki tımar mülkü, çömlekçiler (hariç) geride(dir). Ayrıca sakiler de (hariç) geride(dir). Onlar Tarḫuntašša şehri tanrılarına tekrar verilmiştir. İiašanta şehri ve Azzuwašši şehri dudduš̌ialla adamları, Waš̌haniia şehrinin gözcüleri(?) dahildir. Adara şehrinin sakileri ve Warpatalla adamları dahildir.

Ḫulaia Nehri Ülkesi ve Tarḫuntašša içinde yükümlüğü olan hangi šarikuwa askerleri ve zanaatkârlar olursa olsun, babam bu müstahkem şehirleri ona verdi. O, (bu şehirleri) insanlarıyla (içinde oturanlarla) birlikte ona vermedi. Fakat ben Büyük Kral, Majeste Tuthaliia, babamın (saltanatı) zamanında, şehirlerin halkıyla birlikte ona verilmesi için babama ricada bulundum. Ancak bu durum babamın antlaşma tabletinde gerçekleşmedi.

§10 (Öy. I 91-II 3)

Maraššanta sözlü olarak türbe meselesi ile ilgili olarak babama müracaat etti. (Ve şöyle söyledi): 'Kurunta türbeye yaklaşmasın.' Babam Maraššanta için bir tablet yaptı. Ve Maraššanta ona sahiptir (onu elinde bulunduruyor). Fakat babam Fırtına Tanrısı'nın kuntarrası içerisinde türbe meselesinin nasıl yazılmış olduğunu ve gelecekte Kurunta'nın türbeye çıkmaya nasıl hakkı olmadığını bilmiyordu. Babam söz(leri) işitince, babam meseleyi tersine çevirdi (feshetti/yürürlükten kaldırdı). Ve ben Büyük Kral Tuthaliia kral olduğumda, bir şahsı gönderdim. Ve o, Fırtına Tanrısı'nın kuntarra'sı üzerine yazılmış türbe meselesinin ne olduğu hakkındaki (metni) gördü. Ve gelecekte Kurunta türbeye (çıkma) hakkını kaybetmeyecek. Maraššanta (elinde) tuttuğu tableti gelir ve getirirse, onu almasınlar (şimdi o hükümsüzdür).

§11 (Öy. II 4-20)

Tarḫuntašša ülkesi sınırı Ḫulaia Nehri Ülkesi(dir). Ona keçi çobanı girmesin. Eğer Ḫulaia Nehri Ülkesi'nden büyük tuz yalama kayasına (hayvanları) sevk ederlerse, onlar onun tuz yalama haklarını almasınlar (kaldırmasınlar). Onlar Tarḫuntašša ülkesi kralına verilmiştir. Ve o, daima tuzu alsın. Šarmana, Pantarwanta ve Mahrimma şehirlerinin ekili arazisi, çayırı, koyun otlakları ve tüm tuz yalama haklarıyla birlikte babam Ḫattušili, Tarḫuntašša ülkesi kralı Kurunta'ya verdi. Ben Majestem Büyük Kral Tuthaliia da ona (bunları) verdim. Šarmana şehri tuzu için başka bir şahıs

gitmesin. Dunna şehri için tek bir kuwappala Şimşeğin Fırtına Tanrısı'na verildi (adandı). Ve o, Tarḫuntašša ülkesi kralına aittir. Eğer Tarḫuntašša ülkesi kralı Kurunta sonra başka bir kuwappala yaparsa, babam Büyük Kral Ḫattušili ona izin verdi. Ayrıca ben Büyük Kral Majeste Tuṯḫaliia da ona izin verdim. Ve ona izin verilsin.

§12 (Öy. II 21-30)

Ve her ne kadar Ḫattuša ülkesi, (önceleri) Tarḫuntašša ülkesinin tüm tanrılarının ihtiyaçlarını temin etse de, Tarḫuntašša ülkesi kralı Kurunta'ya babamın ve ben Majestemin verdiği şeylerden, Tarḫuntašša ülkesi tanrıları için söz konusu vergileri ve dinsel görevleri (istemesinler) almasınlar. Şimdi eğer ben Majestem sığır ve koyunların (teslimi için) bir yer tesbit edersem, (Kurunta'yı) kim, tanrıların kült ihtiyaçlarını vermeye zorlayabilir? Sonra onlar Tarḫuntašša ülkesi tanrılarına senelik ikiyüz sığır, bin koyun vermeye başlayacak. Eğer ona herhangi bir yer tesbit etmezsem ve Ḫattuša şehri halkı her yıl iki yüz sığır ve bin koyunu Tarḫuntašša ülkesi tanrılarına versinler.

§13 (Öy. II 31-42)

Ben Büyük Kral Tuṯḫaliia, henüz kral olmadan önce, tanrı bizzat benim ve Kurunta'nın dost olmasını sağladı. Ve daha sonra biz birbirimizi sevdik. Ve saygı gösterdik. Biz (şöyle) yemin ettik: "Biri diğerini korusun." Aynı zamanda babam henüz beni krallığa tayin etmediği sırada, büyük kardeşimi prens olarak atamıştı. Fakat bu sırada Kurunta beni korudu ve şahsımla ilgili olarak şöyle yemin etti: "Eğer baban krallığa seni tayin etmezse, baban seni ne şekilde tayin ederse etsin, ben tek başıma seni koruyacağım. Ve senin kölen (olacağım)." Ben, Kurunta'ya şöyle yemin ettim: "Ve ben seni koruyacağım."

§14 (Öy. II 43-52)
Fakat babam prensliğe tayin ettiği kardeşimin görevine son verdiğinde(?), beni krallığa yerleştirdi. Ve babam, Kurunta ve ben arasındaki saygı ve hürmeti farkedince, babam bizi getirdi. Ve bize (şöyle) yemin ettirtti: "Biri diğerini korusun." Böylece babam bize yemin ettirtti. Ve biz yeminli insanlar olduk. Ve Kurunta beni korudu. Ve o, bana etmiş olduğu yemini hiçbir şekilde bozmadı. Ben Majestem ona şöyle söyledim: "Eğer kral oldum diye, tanrılar beni tanırsa, benim tarafımdan sana iyi şeyler olacak."
§15 (Öy. II 53-56)
Ve babam tanrı olunca (ölünce), ülkeler ayrılma içine girdiğinden, o sırada Kurunta benim üzerime öldü (bana yardım etti). O, beni korudu ve etmiş olduğu yemini hiçbir şekilde bozmadı.
§16 (Öy. II 57-66)
Tanrı beni aldığında, ben kral oldum. Kurunta ile şöyle bir antlaşma yaptım: Ben babamın antlaşma tableti üzerinde (ayrıntılı bir şekilde) bulunmayan müstahkem şehirleri, tarlaları, NAM.RA'ları ve her şeyi saptadım. Ḫulaia Nehri Ülkesi içinde olan her şeyi Tarḫuntašša ülkesi kralı Krunta'ya köleliğe verdim. Tarḫuntašša ülkesi kralı Kurunta'ya her şey köleliğe verilmiştir. İyi bir şekilde ona sınırları yeniden tesis ettim. Ve ona türbe yapısını geri verdim. Gelecekte hiç kimse türbe yapısını Kurunta'nın neslinden hiçbir zaman almasın.
§17 (Öy. II 67-78)
Gelecekte bu antlaşma Tarḫuntašša ülkesi kralı Kurunta için (her zaman geçerli) olsun. Ḫatti ülkesi kralı Tuṯḫaliia bu krallığı korusun. Ve (daha sonra) Tuṯḫaliia'nın nesli, Tarḫuntašša ülkesinde Kurunta'nın nesline (ait olan) krallığı aynı şekilde korusun. Onlar, onların mahvolmasına ya da küçük düşürülmesine (izin) vermesin. Ben Büyük Kral Tuṯḫaliia, Kurunta'yı koruduğum gibi, (daha sonra) oğlum (ve) torunum, Kurunta'nın neslini aynı

şekilde korusun. Ve ben, Kurunta'yı koruduğum gibi, eğer o, benim ona bedelini ödediğim bazı şeyleri eksik yaparsa, eğer Kurunta'nın nesli için bazı şeyler zorlaşırsa, oğlum ya da torunum daima aynı şekilde ona bedelini ödesin (onu korusun). O, onun mahvolmasına ya da küçük düşürülmesine izin vermesin.

§18 (Öy. II 79-83)

Büyük taht ile (ilişkili olan) antlaşma, Kargamış ülkesi kralınınki gibi olsun. Sadece prens, Tarḫuntašša ülkesi kralından büyük olsun. Hiç kimse ondan daha büyük kral olmasın. Kargamış ülkesi kralı için geçerli olan, Tarḫuntašša ülkesi kralı için de geçerli olsun.

§19 (Öy. II 84-94)

Babamın antlaşma tableti şöyle yapılmış idi: "(Ḫatti ülkesi) kraliçesinin oğlu(nun) Tarḫuntašša ülkesinde krallığa oturtulması evlilikle sana verilsin." Onlar, babamın zamanında antlaşma yaptıklarında, Kurunta henüz bizzat kendi bu kadını almamıştı. Eğer şimdi Kurunta bizzat kendisi için bu kadını alırsa ya da bizzat kendi için onu almazsa, bu mesele (daha ileri bir zamana) alınmasın. Kurunta'nın onayladığı hangi erkek çocuk olursa olsun, ister bu kadının oğlu ya da başka kadınların oğlu olursa olsun, ister Kurunta'nın kendi isteği ile onayladığı erkek çocuk olursa olsun, o, Tarḫuntašša ülkesinde krallığa atansın. Hiç kimse Kurunta için bu meseleyi değiştirmesin.

§20 (Öy. II 95-Ay. III 20)

Ve bu tablet, Kurunta, (onun) oğlu ve torunu için (geçerli) olsun. Ben Majestem, senin oğlunu tahtan indirmeyeceğim. Ne senin erkek kardeşini ne de başka birini kabul etmeyeceğim. Daha sonra sadece senin neslin, benim sana verdiğim Tarḫuntašša ülkesini tutsun. O, ondan alınmasın. Eğer senin herhangi bir oğlun ya da torunun suç işlerse, sonra Ḫatti ülkesi kralı onu sorgulasın. Ve eğer ona karşı bir suç ispat edilirse, sonra Ḫatti ülkesi kralı ona dilediği

gibi davransın. Fakat evi ve ülkesi ondan alınmasın. Ve (Ḫatti ülkesi kralı, Hitit kral ailesi) soyundan başka birine onu vermesin. Tarḫuntašša ülkesi meselesiyle ilgili olarak şöyle koşullar belirlenmiştir: "Gelecekte Muwattalli'nin neslinden Tarḫuntašša ülkesi krallığını hiç kimse almasın." Eğer biri böyle yaparsa ve Muwattalli'nin başka bir nesline onu verirse, Kurunta'nın neslinden onu alırsa, herkim böyle bir şey yaparsa, Ḫatti şehrinin Fırtına Tanrısı ve Arinna şehrinin Güneş Tanrısı onu mahvetsin. Gelecekte sadece Kurunta'nın nesli Tarḫuntašša ülkesi krallığını tutsun. Erkek çocuktan (olan) nesil onu (alsın). Kız çocuktan (olan) nesil onu almasın. Ve eğer Kurunta'nın erkek çocuğu ya da torunu Tarḫuntašša ülkesindeki krallığa otururşa, eğer tanrının sözü yüzünden, Tarḫuntašša ülkesi krallığının birine verilmesi uygun olmazsa, sadece Kurunta'nın bir nesli onu alsın. Ve Tarḫuntašša ülkesindeki krallığa atansın. Onlar (Hitit kral ailesinden) başka bir nesle verilmesin. Eğer nesilde erkek çocuk yoksa, sonra Kurunta'nın kız çocuğunun nesli aranıp bulunsun. Eğer o, yabancı bir ülkede olsa bile, o, oradan geri getirilsin. Ve Tarḫuntašša ülkesinde krallığa yerleştirilsin.

§21 (Ay. III 21-31)

Eğer Tuṯḫaliia'nın nesli, Ḫatti ülkesinde krallığı alırsa ve onun için bazı şeyler zorlaşırsa, Tarḫuntašša ülkesi krallığını elinde bulunduran Kurunta'nın, hangi nesli olursa olsun, onun üzerine ölsün. Kurunta, Tuṯḫaliia'yı koruduğu gibi, daha sonra Kurunta'nın nesli, Tuṯḫaliia'nın neslini aynı şekilde korusun. Tuṯḫaliia'nın nesli de aynı şekilde Kurunta'nın neslini korusun. Ve onların mahvolmasına ya da küçük düşürülmesine izin vermesin. Tuṯḫaliia'nın nesli için bazı şeyler zorlaşırsa, o, Ḫatti ülkesi krallığından geri çekilirse, Tarḫuntašša ülkesi krallığını

Kurunta'nm neslinden her kim alırsa, Ḫatti ülkesinin kralına karşı savaşsın. Ve onun kölesi olmasın.

§22 (Ay. III 32-42)

Senin karargâh (için istediğin) Ḫulaia Nehri Ülkesi'nin tablet evindeki yaya ve arabalı savaşçılarını, babam Ḫattušili muaf tuttu (bağışladı). Ve ben Majestem Büyük Kral da onları muaf tuttum. Ve gelecekte sadece yüz piyade birlik, bir askeri sefere gitsin. (Bunlara ek olarak) karargâhtaki tablet evinden asker istemesinler. Onlar karargâhtan her ne zaman (asker) talep ederse, onlar, ondan yüz asker talep etsin. Atlı birliklerin (istenme) mecburiyeti yoktur. Eğer Ḫatti ülkesi kralına karşı eşit rütbedeki biri ayaklanırsa ya da eğer Majestem bu yönde Aşağı Ülke'ye sefere giderse, sonra onlar ondan ikiyüz asker talep etsin. Fakat onlar karargâh görevi yapmasın.

§23 (Ay. III 43-56)

Bütün ülkeden ve bütün ileri sınır noktalarından yardım sözü olursa, hiç kimse Ḫulaia Nehri Ülkesi'nden yardım talep etmesin. Ḫatti ülkesi içindeki şehirler, Ḫuwatnuwanta dağı içindeki, Kizzuwatna ülkesi içindeki Ḫurniia şehri ya da İkuwaniia ya da Pitašša ülkesi içindeki hangi müstahkem şehirler olursa olsun, Şimşeğin Fırtına Tanrısı'na, Parša şehri Tanrısına, Inwita şehri İštar'ına, türbe yapısına (ve) Tarḫuntašša ülkesi kralına ait olan müstahkem şehirler ve ev(ler) için luzzi ve šaḫḫan vergi yükümlülüğü yoktur. Yardım meselesi için onlara müracat edilmesin. Hangi šaḫḫan ve luzzi vergileri olursa olsun, hiç kimse onlara müracat etmesin. Tarḫuntašša şehri tanrıları için onları (šaḫḫan ve luzzi vergilerinden) tekrar muaf tuttum.

§24 (Ay. III 57-77)

Babamın, Kuruntaya verdiklerini ve ben Majestemin ona verdiklerini, hiç kimse gelecekte değiştirmesin. Ben Majeste,

Tarḫuntašša ülkesi kralının, Tarḫuntašša ülkesi tanrıları için šaḫḫan ve luzzi vergilerini incelediğimde, onların, onun yerine getiremeyeceği kadar ağır olduğunu gördüm. Tarḫuntašša ülkesi kralının tanrılarının meselesi ve Tarḫuntašša'daki bakımları, Ḫattuša şehri, Arinna şehri ve Zippalanta şehrindeki (ölçüye) uygundur. Babamın Kurunta'ya verdiği ve benim ona verdiğim kült masrafları ve tanrılar için (yapılan) ayinler çok ağır olduğundan, bunları, Şimşeğin Fırtına Tanrısı, Fırtına Tanrısı'nın oğlu Šarruma ve Tarḫuntašša şehrinin bütün tanrıları için hepsinden muaf tuttum. Ve onu (yükümlülüklerinden) muaf tuttum. Ve hiç kimse ondan, herhangi bir şekilde onu almasın. Hiç kimse luzzi ve šaḫḫan vergisini (ondan) almasın. Her kim Tarḫuntašša ülkesi krallığını, Kurunta'nın neslinden alırsa ve onu küçültürse ya da onu mahvetmek için çalışırsa, Majeste babamın ona vermiş olduğundan herhangi birini alırsa ya da her kim bu tabletin bir sözünü (dahi) değiştirirse, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası ve Ḫatti şehrinin Fırtına Tanrısı onun Ḫatti ülkesi üzerindeki krallığını (elinden) alsınlar.

§25 (Ay. III 78-IV 15)

Ve seninle bu antlaşma tabletini yaptım. İşte bak, bu mesele için Bin Tanrı şimdi meclise çağırılmıştır. Ve görsünler, işitsinler ve şahit olsunlar. Göğün Güneş Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Göğün Fırtına Tanrısı, Ḫatti şehrinin Fırtına Tanrısı, Karargâhın Fırtına Tanrısı, Ḫišašḫapa şehrinin Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Ḫalpa şehrinin Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, Kizzuwatna şehrinin Fırtına Tanrısı, Šamuḫa şehrinin Fırtına Tanrısı, Šapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı, kahraman Fırtına Tanrısı, Şimşeğin Fırtına Tanrısı, Tanrı Lulaḫi, Koruyucu Tanrı, Ḫatti şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Aiala, Tanrı Karzi, Tanrı

Ḫapantaliia, Kırın Koruyucu Tanrısı, Av Çantasının[68] Koruyucu Tanrısı, Tanrı Zitḫariia, Tanrı Šarruma, Göğün Kraliçesi Ḫepat, Uda şehri Tanrıça Ḫepat'ı, Kizzuwatna şehri Tanrıça Ḫepat'ı, Šamuḫa şehri İštar'ı, Kırın İštar'ı, Lawazantiia şehri İštar'ı, Ninuwa şehri İštar'ı, Ḫattarina şehri İštar'ı, Tanrı Ninatta ve Kulitta, Yeminin Kralı Ay Tanrısı, Yeminin Kraliçesi NIN.GAL, Arušna şehri Tanrı İšḫara'sı, Savaş Tanrısı, Ḫatti şehri Savaş Tanrısı, Ellaia şehri Savaş Tanrısı, Arziia şehri Savaş Tanrısı, Tanrı İarri, Tanrı Zappana, Ḫurma şehri Tanrı Ḫantitaššu, Šamuḫa şehri Tanrı Abara'sı, Ankuwa şehri Tanrıça Ḫataḫḫa'sı, Taḫurpa şehri Tanrı Ammana'sı, Ḫupišna şehri Ḫuwaššanna'sı, Dunna şehri Tanrı Ḫallara'sı, Tanrı Lelwani, Lulaḫi ve Ḫapiri Tanrıları, Ḫatti ve Tarḫuntašša ülkesinin tanrı ve tanrıçaları, Göğün, Yerin, Büyük Denizin, Dağların, Nehirlerin, Pınarların Tanrıları. Şimdi eğer sen Kurunta bu tabletin sözlerini korumazsan, Majestemi ve Majestemin neslini bey olarak korumazsan ya da eğer sen bizzat kendin için Ḫatti ülkesi krallığını arzularsan ya da eğer biri Majesteme ya da Majestemin nesline Ḫatti ülkesi krallığı ile ilgili zorluklar çıkartırsa ve sen ona teveccüh gösterirsen ve onunla savaşmazsan, bu yemin tanrıları neslinle birlikte seni mahvetsin. Fakat eğer sen Kurunta bu tabletin sözlerini tutarsan ve Majestemi, Majestemin neslini bey olarak arzularsan ve eğer sen onları

[68] Genellikle "deri, post, halı, kalkan, tulum" olarak çevrilen bu kelime hakkında daha fazla bilgi için bkz. W. Popko, "Zum hethitischen (KUŠ) kurša", *AoF*, II, 1975, (65-70); S. Alp, *Beiträge zur Erforschung des Hethitischen Tempels*, Ankara 1983, 39 vd.; H.G. Güterbock, "Hittite kurša 'Huntig Bag'", *Essays in Ancient Civilization Presented to H.J. Kantor* (Edited by A. Leonard-B. Beyer), Chicago, 1989, (113-119, Plate 16-19)

§26 (Ay. IV 16-29)
Her kim bu ülkede Kurunta'ya zorluk çıkartırsa ve onu ondan ya da Kurunta'nın neslinden alırsa ya da onun sınırını küçültürse ya da benim ona verdiklerimi ondan alırsa ya da bu tabletin bir sözünü değiştirirse, bu yemin tanrıları onu mahvetsin. Gelecekte Majestemin, Tarḫuntašša ülkesi kralı Kurunta'ya verdiklerimi ya da onun için tesis ettiğim sınırları, hiç kimse Kurunta'nın neslinden almasın. <Büyük> Kral bizzat kendi için onları almasın. O, oğluna onları vermesin. Ne de (Hitit kral ailesinden) başka bir nesle onları vermesin. Hiç kimse onunla tartışmasın. Gelecekte sadece Kurunta'nın nesli Tarḫuntašša ülkesi krallığını tutsun. Her kim ona zorluk çıkartırsa, ondan onu alırsa, bu yemin tanrıları nesliyle birlikte onu mahvetsin.
§27 (Ay. IV 30-43)
Bu tableti Tawa şehrinde, prens Nerikkaili, kral muhafızlarının şefi Ḫuzziia, prens Kurakura, Kargamiš ülkesi kralı Ini-Tešup, Šeḫa Nehri Ülkesi kralı Maštur, kralın eniştesi Šaušga-muwa, antuwašalli adamı Uppara-muwa, sol cenah askerlerin komutanı Tattamaru, prens Eḫli-Šarruma, atlı birliklerin komutanı Aba-muwa, prens Ḫešmi-Šarruma, prens Taki-Šarruma, prens Ewri-Šarruma, binbaşıların şefi Alalimi, Mira ülkesi kralı Alantalli, Amurru ülkesi kralı Bentešina, ağaç tablet üzerine yazı yazan katiplerin şefi Šaḫurunuwa, general Ḫattuša-Kurunta, atlı birliklerin komutanı Ura-Tarḫunta, general Ḫuršaniia, seyislerin komutanı Zuzuḫḫa, sağ cenah askerlerin komutanı Šaliqqa, onbaşı Tapa-ziti, tablet evi beyi Tuttu, katiplerin şefi Walwa-ziti, katip ve aşçıların şefi Kammaliia, katiplerin ve MUBARRI'lerin <şefi> Nanizi ve ordunun tüm komutanları, bin yüksek makam sahibi kişi ve tüm kral ailesi huzurunda, Ukkiia şehri adamı Lupakki'nin oğlu katip Ḫalwa-ziti yazdı.

§28 (Ay. IV 44-51)
Bu tablet yedi adet yapılmıştır. Ve Arinna şehri Güneş Tanrıçası'nın mührü ve Ḫatti şehri Fırtına Tanrısı mührüyle mühürlenmiştir. Ve bir tablet Arinna'nın Güneş Tanrıçası huzuruna, bir tablet Ḫatti şehri Fırtına Tanrısı huzuruna, bir tablet Tanrı Lelwani huzuna, bir tablet Kizzuwatna şehri Tanrıça Ḫepat huzuruna, bir tablet Şimşeğin Fırtına Tanrısı huzuruna, bir tablet Tanrı Zitḫariia huzuruna konulmuştur. Bir tablet Tarḫuntašša ülkesi kralı Kurunta'nın evinde (sarayında) bulunur.

C. ARZAWA ÜLKELERİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR

Şehir (^{URU}Ar-za-wa), ülke (KUR ^{URU}Ar-za-ú-wa) ve Arzawa ülkeleri (KUR.KUR^{MES} ^{URU}Ar-za-ú-wa) şeklinde Hitit çivi yazılı belgelerinde geçen Arzawa coğrafi adlandırması, dar ve geniş olarak iki manada algılanmıştır[69]. Geniş manadaki Arzawa'nın içinde: Ḫapalla, Mira-Kuwaliia, Šeḫa Nehri Ülkesi, Appawiia, Wiluša, Zippašla ve Ḫariiati Dağlık Ülkesi bulunmaktaydı[70] (Harita:3).

Genellikle Hermos (Gediz) ve Maiadros (Menderes) vadisiyle yani Lidya çevresiyle[71] eşitlenen Arzawa[72], Pamphylia bölgesinde[73] de aranmıştır.

---

[69] Friedrich 1926, 49; Goetze 1928, 149; Kınal 1953, 10-11 ; Ayrıca bkz. E. Forrer, "Arzawa", *RlA*, I, 1928, (162-163); Geçtiği yerler ve lokalizasyon teklifleri için bkz. del Monte-Tischler 1978, 42-45; del Monte 1992, 14

[70] Kınal 1953, 21

[71] J.G. Macqueen, *The Hittites and Their Contemporaries in Asia Minor*, London, 1986, 38 vd.; Bryce 1974, 103[10, 11]; Ayrıca bkz. H. Otten, "Zur Lokalisierung von Arzawa und Lukka", *JCS*, XV-XVI, 1961/1962, 112-113; Košak 1981, 12[8]; Forlanini 1998, 219-220

[72] J. Garstang, "Arzawa ve Lugga Memleketlerine Ait Bir Harita", *Belleten*, V/17, 1941, 17 vd., (17-34); J. Mellaart, "The Present State of 'Hittite Geography' ", *Aspect of Art And Iconography: Anatolia And Its Neighbors. Studies In Honor of N. Özgüç, Nimet Özgüç'e Armağan*, (Edited by M.J. Mellink, E. Porada,T. Özgüç), Ankara, 1993, 417, (415-422).

[73] Goetze 1928, 148, 152; Goetze 1940, 23; Garstang 1943, bkz. harita; Goetze 1957, 49, 84, 102

Öte yandan Arzawa'nın Aşağı Ülke'ye doğru uzandığı ve Arzawalılar tarafından Tuwanuwa'da bir sınır karakolu kurdukları anlaşılmaktadır[74].

Ayrıca Ortakaraviran höyükte[75] bulunan ve Mira-Kuwaliia beyi Mašḫuiluwa'ya ait olan bir bulladan[76], Arzawa sınırlarının zaman zaman Suğla Gölü civarlarına kadar uzanmış olduğunu söyleyebiliriz. Bundan dolayı olacaktır ki, bölgede bulunan Eflatunpınar ve Fasıllar anıtlarının Arzawalı tanrılar için Hititler tarafından yaptırıldığı kanaatini bir çok bilim adamı tarafından paylaşılmıştır[77].

Bilindiği üzere bu anıtlar Tarḫuntašša ve Ḫulaia Nehri Ülkesi sınırları içinde kalmaktadır. Böylece Eflatunpınar anıtı Hititlerin Arzawa'ya, Fasıllar anıtı da güneye yani Kizzuwatna'ya geçişte, kurdukları açık hava tapınakları olarak işlev görmüş olmalıdır[78].

---

[74] CTH 88=KBo VI 28; Bryce 1974, 105

[75] Bu höyük, Suğla Gölü'nün (Seydişehir) doğu kenarındadır.

[76] J. Mellaart, "Preliminary Report on Survey of Pre-Classical Remains in Southern Turkey", *AS*, IV, 1954, 240, (175-240); "Archaeological Survey of the Konya Plain" *AS*, IX, 1959, 32, figür I , (31-33)

[77] Bu görüşler için bkz. J. Mellaart, "The Late Bronze Age Monuments of Eflatun Pınar and Fasıllar Near Beyşehir", *AS*, XII, 1962, 113, (111-117)

[78] Karauğuz 2000, 169

Öte yandan Arzawa'da Luwice'nin yanı sıra[79] Hititçe'nin de konuşulduğu ve tıpkı Akadca gibi, uluslararası bir dil olarak, diplomatik yazışmalarda kullanıldığı anlaşılmaktadır[80].

İlk defa Kapadokya tabletlerinde geçen Arzawa[81]; Labarna[82], I. Ḫattušili[83] ve Ammuna[84] döneminden itibaren Hitit devletini hep uğraştırmıştır.

Özellikle de, I. Arnuwanda döneminde *'ülkenin sınır bekçisi'* olarak (§ 5) Šiianti Nehri Ülkesi (§ 18), Zippašla ve Ḫariiati Dağı Ülkesi'nde (§ 4) hüküm süren Madduwatta[85], Hitit devletine karşı

---

[79] Ph.H.J. Houwink ten Cate, "Anatolian Evidence for Relations with the West in the Late Bronze Age", *Bronze Age Migrations in the Aegean. Archaelogical and Linguistic Problems in Greek Prehistory. Proceedings of the First International Colloquium on Aegen Prehistory.* (Edited by R.A. Crossland, A. Birchall), Park Ridge, 1974, 160, (141-167, Levha. 1-3); J. Mellaart, "Anatolia and Indo-Europeans", *JIES*, IX/1-2, 1981, 142, (135-149); Ayrıca bu konuda Hitit kanunları ile krş. §19a-b, 20-21, 23. maddeler. J. Friedrich, *Die Hethitischen Gesetze*, Leiden, 1959; 20-23; F. Imparati, *Le Leggi Ittite*, (Çeviren: E. Özbayoğlu), Roma, 1964, 44-49

[80] EA 31, 32, J. A. Knudtzon, *Die Zwei Arzawa-Briefe. Die Altesten Urkunden in Indogermanisc her Sprache*, Leipzig 1902, 35-40; Heinhold-Krahmer 1977, 50-55; Ayrıca Luwice Lukka, Kizzuwatna'nın bir bölümü, Tarḫuntašša ve Ḫulaia Nehri Ülkesi'nde konuşulmakta idi (Laroche 1959, 8vd.; E. Laroche, "Luwi", *RlA*, VII, 1987-1990, 181-184).

[81] S. Alp, "Hititler Hakkında Yeni Bir Kitap Münasebetiyle", *DTCFD*, X, 1952, 246^{23}, (241-248); Kınal 1953, 26^{9}

[82] CTH 76=KUB XXI+XIX 6 Öy.2-3

[83] CTH 4=KBo X 2 Öy.I 22-32

[84] CTH 19 § 19

[85] Madduwatta metni ve Madduwatta'nın icraatları için bkz. Goetze1928; Sommer 1932, 329-349; Houwink ten Cate 1970, 59 vd.; Heinhold-Krahmer 1977, 260-275; Jewell 1974, 262 vd.; Mellaart 1974, 503 vd.; Bryce 1986, 1 vd.; I. Hoffmann, "Einige Überlegungen zum Verfasser des

Pitašša ülkesinin[86] önde gelenlerini ayaklandırmıştır (§ 23). Bu tür kışkırtmalar I. Šuppiluliuma döneminde de devam etmiştir[87].

Arzawa ile yoğun bir şekilde uğraşan II. Muršili olmuştur. Saltanatının 3. yılında Uḫḫa-ziti'nin kendisini aşağılaması üzerine[88], Arzawa'ya bir sefer düzenlemeye karar veren Muršili, kardeşi Šarri-Kušuḫ'un birlikleriyle Šallapa'da birleşmiştir[89]. Arzawa kralı Uḫḫa-ziti'nin hastalanmasıyla, yerine geçen oğlu

---

Madduwatta-Textes", *Or*, LIII, 1984, (34-51); H. Otten, "Madduwatta", *RlA*, VII, 1987-1990, (194-195); Beckman 1996, 144 vd.; Karauğuz 2000, 156 vd.

[86] Pitašša Hitit ordusu için asker veren önemli bir merkez olmalıdır (CTH 460=KBo XVII 78 Öy. 1-ll). Ayrıca Pitašša, Kadeş savaşı sırasında Mısır kayıtlarında Hitit müttefiki olarak, Arzawa'dan hemen sonra anılmaktadır (Gardiner 1960, 7; Pitašša hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Karauğuz 2000, 130-134).

[87] I. Šuppiluliuma'nın annallerinde Arzawalı Anzapaḫḫaddu ile ilgi olaylar dile getirilerek, Maḫuirašša ve Pitašša'nın halkının ve askerlerinin ayartıldığı anlatılmaktadır (CTH 40=KBo XIX 49, 53). I. Šuppiluliuma'nın Arzawa ile ilgili icraatları için ayrıca bkz. CTH 40, 3, 5, 7. tablet; KBo IV 4 IV 56-60

[88] KBo III 4 Öy.II 12-13 (**12**. nu-wa-mu-za DUMU-la-an ḫal-zi-iš-še-eš-ta **13**. nu-wa-mu-za te-ep-nu-uš-ki-it); Her ne kadar II. Muršili Batı Anadolu'ya görünüşte bu sebeple bir sefer düzenlediğini yazsa da, asıl sebep herhalde, burada bakır ve gümüş madenlerinin olmasıydı (J. Yakar, "Hittite Involvement in Western Anatolia", *AS*, XXVI, 1979, 118-119, 121-122, (117-128). Yine eskiçağda çok önemli bir yol ve ticaret güzergahı olan Menderes nehri vadisi boyunca uzanan, doğu-batı yolunu elinde tutmakta bir başka sebep olmalıydı.

[89] KUB XIV 15 Öy.II 6-11; Öte yandan Šallapa, Aşağı Ülke yoluyla Mira, Millawanta muhtemelen Lukka ve Arzawa bölgesinin iç kısımlarına kadar ulaşan yolların kavşak noktasında idi (Garstang 1943, 40; Bryce 1974, 107).

Piiama-Kurunta, yapılan savaşta yenilmiştir (§ 13). Uḫḫa-ziti denizde bir adaya (§ 13), sivil halk Arinanda dağına kaçmıştır (§ 14). Yapılan savaş sonucu 15.550 NAM.RA saraya götürülmüştür. Bu arada halen *denizde bir adada* olan Uḫḫa-ziti ölmüş ve oğullarından Tapalazunali, Puranda şehrinde Muršili ile savaşa geçmiştir. Ancak Muršili'nin şehrin sularını kesmesi üzerine, buradan ailesi ile birlikte Aḫḫiawa[90]'ya kaçmıştır[91] (§ 16-20).

Bu arada Šeḫa Nehri Ülkesi'ne geri dönen Muršili'yi, Manapa-Tarḫunta korktuğu için karşılamamış ve ona şehrin ileri gelenlerini göndermiştir. Bunun üzerine Muršili, Šeḫa Nehri Ülkesi'ni, Manapa-Tarḫunta'ya[92]; Mira ülkesini Mašḫuiluwa[93]'ya ve Ḫapalla ülkesini Targašnalli'ye vererek bunları kendine bağlamıştır (§ 21-23)[94].

---

[90] Bura hakkındaki yorumlar için bkz. T.R. Bryce, "Some Reflections on the Historical Significance of Tawagalawas Letter (KUB XIV 3)", *Or*, XLVIII, 1979, (91-96); H. G. Güterbock, "The Hittites and Aegen World. I Ahiyawa Problem Reconsidered", *AJA*, LXXXVII, 1983, (133-138); Singer 1983, 205 vd.; M. Popko, "Zur Datierung des Tawagalawa-Briefes", *AoF*, XI, 1984, (199-203); Bryce 1985, 13 vd.; H.G. Güterbock, "Wer war Tawagalawa?", *Gedenkschrift Einar von Schuler*, (Edited by M. Marazzi, G. Wilhelm), *Or*, LIX, 1990, (157-165); D.W. Smit, "KUB XIV 3 and Hittite History. A Historical Approach to the Tawagalawa-Letter", *Talanta*, XXII-XXIII, 1990-1991, (9-111); Ünal 1991, 16 vd.; V. Parker, "Zum Text des Tawagalawa-Briefs: Aḫḫiawa-Frage und Textkritik", *Or*, LXVIII/1, 1999, (61-83).

[91] Singer 1983, 206

[92] Heinhold-Krahmer 1990, 332

[93] del Monte 1974, 355 vd.

[94] Tüm bu olaylar için bkz. Goetze 1933, 44 vd.; Jewell 1974, 305-326; Mellaart 1974, 505-508; Houwink ten Cate 1980, 268 vd.; H.A. Hoffner,

Böylece II. Muršili saltanatının dördüncü yılında, bölgede belki tekrar Arzawa kadar güçlü bir güçle karşı karşıya gelmemek için, birbirine çok benzeyen aşağıdaki antlaşmaları yapmıştır.

Ayrıca II. Muwattalli de saltanatının ilk yıllarında dört Arzawa kralının isminin geçtiği (§ 3), Wiluša krallığı ile bir antlaşma imzalamıştır. Yine, II. Muwattalli giriştiği Mısır savaşı sırasında; Arzawa ile birlikte, Pitašša, Dardany, Maša, Karkiša, Lukka[95] ve Kargamiš şehirlerinden katılan askerlerin listesi verilmiştir[96].

"Histories and Historians of the Ancient Near East: The Hittites", *Or*, XLIX, 1980-1981, 311, 12.0, (283-332); Mellaart 1986, 217 vd.

[95]Burası hakkında daha fazla bilgi için bkz. T.R. Bryce, "The Role of the Lukka People in Late Bronze Age Anatolia", *Antichthon*, XIII, 1979, (1-11); G. Steiner, "Die Historische Rolle der Lukkā" *Akten des II Internationalen Lykien-Symposions, Wien 6-12 Mai 1990*, (Edited by J. Borchhardt und G.Dobesch), Wien, 1993 (123-137)

[96] Gardiner 1960, 7 vd.

1. Hapalla Kralı Targašnalli ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma
CTH 67[97]

§1 (Öy. 1-4)
Paragraf oldukça tahrip olmuştur. Ancak 4. satırda: 'İşte bak, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın.' ifadesi tamamlanabilmektedir.
§2 (Öy. 5-9)
[Eğer herhangi biri Majestem ile] münakaşa eder ve Majestemin onurunu kıra[rsa, (bu) ister kralın(?) erkek kardeşi], ister bir prens, ister yüksek rütbeli bir memur, ister sadık bir memur(?), ister bir saray hizmetçisi, ister yaya ve arabalı savaşçıların bir birliği (ve) hangi sahış olursa olsun, o, sana gelirse ve sen onu yakalamazsan ve onu geri vermezsen ve hem de ona dönersen [ve] ona gidersen ya da eğer Majestemden onu gizlersen, işte bak, sen tanrı yeminini [bozmuş olacaksın].
§3 (Öy. 10-17)
[Üstelik] Ḫatti ülkesinde (isyanla ilgili) kötü bir mesele ortaya çıkarsa ve sen onu işitirsen, Majesteme yardım için derhal yerini al. [Eğer] senin için gelmek [mümkün] olmazsa, (sen) Majestemin yardımına [yaya] ve arabalı savaşçıları gönder. Herhangi bir bey onlara kılavuzluk etsin. [Fakat eğer] sen, [her nasılsa] kötülüğü göz ardı eder ve şöyle söylersen: "Bu kötülük olsun." İşte bak, sen, [bu yüzden], tanrı yeminini bozacaksın. Ve eğer [sen] kötü bir meseleyi önceden [işitirsen ve] ya [Hititli] ya da senden ayrılmış [Arzawalı

---

[97] *Hititçe:* KBo V 4
Transkripsiyon: Friedrich 1926, 52-70; del Monte 1985, 268 (Ay. 24-26)
Çeviri: Friedrich 1926, 53-70; Beckman 1996, 65-69
Yorum: Friedrich 1926, 71-94; Kestemont 1974, 100-101

herhangi biri suç işlerse] ve sen, Majesteme önceden hemen yazmazsan ve [bu adamları] göz ardı edersen ve şöyle şöylersen: "Bu kötülük olsun." İşte bak, sen tanrı [yeminini bozmuş olacaksın].

§4 (Öy. 18-23)

[Ya da] eğer [Majesteme] karşı bir düşman [meselesi] ortaya çıkarsa, herhangi biri Majesteme karşı ayaklanırsa [ve ben sana] (şöyle) yazarsam: "Yaya ve arabalı savaşçılarını öne sür (sorumluluğunu üstlen). Ve derhal Majesteme yardım için yerini al." [Sonra] yaya ve arabalı savaşçılarını öne sür. Ve Majesteme yardım için derhal yerini al. [Eğer] senin için (bu) mümkün değilse, sonra Majesteme yazarsan, yüksek rütbeli memurlarının birinin gözetimi altında [yaya] ve arabalı savaşçıları harekete geçir. Majesteme yardım için onları [getir]. Eğer bana yardım için yaya ve arabalı savaşçıları getirmezsen, işte bak, sen (bu yüzden) tanrı [yeminini] bozmuş olacaksın.

§5 (Öy. 24-27)

Üstelik ben Majestemin garnizonda bıraktığım askerleri, sen Targašnalli bizzat kendine, evine ve hizmetçilerine baktığın gibi, bak (besle). Ve onlara iyi bir şekilde bak (davran). Sen [onlara] kötü bir şekilde davranma. Eğer sen, onlara kötü bir şekilde davranırsan, işte bak, (bu yüzden) sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın.

§6 (Öy. 28-34)

Üstelik halkın hainliği yüzünden, eğer dedikodular yayılırsa ve sonra (biri) gelir, senin huzurunda (şöyle) fısıldarsa: "Majestesi sana karşı şöyle şöyle (bir işe) girişiyor." Sen bu mesele hakkında Majesteme yaz. Ve eğer mesele doğru ise, ben Majestem [sana] tekrar yazdığımda, sen acele hareket etme. Ne de ... yapma. [Ve] sen Majesteme [karşı] kötülük yapma. Fakat eğer acele hareket edersen ve Majesteme karşı kötülük yaparsan, [işte bak], sen (bu

yüzden) tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Üstelik Majesteme düşman olan, [senin] de düşmanın olsun. Ve senin düşmanın, Majestemin de düşmanı olsun.

§7 (Öy. 35-40)

Kaçakların [meselesi] aynı şekilde tanrı yemini altına yerleştirilsin. Eğer bir kaçak [Ḫatti ülkesinden] kaçarak gelirse, onu yakala. Ve onu bana geri ver. Eğer senin sorumluluğun(?) altındaki bir NAM.RA ya da hür bir erkek [Ḫapalla] ülkesinden, Ḫatti ülkesine kaçak olarak gelirse, ben [onu] sana geri vermeyeceğim. Ḫatti ülkesinden bir kaçağı geri vermek uygun değildir. Fakat [eğer] o bir çiftçi, bir dokumacı, bir marangoz, ya da bir derici ve hangi zanaatkâr olursa olsun, o, işini [teslim] etmesin. [Fakat] o, kaçar ve Ḫatti ülkesine giderse, ben onu yakalayacağım. Ve onu sana geri vereceğim.

§8 (Öy. 41- Ay. 1)

Fakat [eğer] biri, sen Targašnalli'yi ya da senin oğlunu öldürmek isterse ve [sonra] kaçar ve Ḫatti ülkesine gelirse, o, senin düşmanın olduğu gibi, aynı şekilde [Majestemin] de düşmanıdır. Ben onu yakalayacağım ve onu sana geri vereceğim. [Ben] Majestemin sana [verdiği] ülke (ile ilgili olarak), eğer sen Targašnalli, Majestemi korursan, fakat ülkedeki (bir kısım halk) senin kölen olarak [kalmayı] reddederse, onlar sana düşman olursa ve şöyle söylerse: "[Biz] başka [bir beyi arzuluyoruz]." Ben Majestem kesinlikle reddedeceğim. Ben hiçbir surette Ḫapalla [ülkesini] başka birine vermeyeceğim. Sadece sen onun beyi [ol].

§9 (Ay 2-8)

[Üstelik] şimdi, ülkem (krallığım) içinde üç hür insan vardır: Sen Targašnalli, Mašḫuiluwa ve [Manapa-Tarḫunta]. Biri diğerine kötülük yapmasın. Köle olarak biri diğerine kaçıp gitmesin. Eğer o, birine giderse, o, onu [kovsun. Ve biri diğerinin] karşısında kötülük yapmasın. Biri diğerini öldürmeyi arzulamasın. Hem de o, [onu]

yakalamasın. Ve eğer sen Targašnalli onlara kötü davranırsan, ben onları destekleyeceğim. (Bu yüzden) sen benim düşmanım ol. Eğer onlar senin karşında kötülük yaparsa ve ben sana destek olacağım. Onlar benim düşmanlarım [olsun].

§10 (Ay. 9-15)

[Ve] ben, tek bir tanrı yeminini [size] verdiğim için, siz tek bir tanrı yeminine sahip olduğunuz için, birlikte hareket edin. [Sizin, hiçbiriniz, birinize] düşman olmasın. Senin etrafındaki hür insanlara gelince; [onlar] birbiriyle barış içinde iken, sizin herhangi birinize düşman olmasın. Onlar [senin] her şeyine düşman olsun. Ve siz onların hepsiyle sürekli savaşın. [Onlar] sizinle herhangi bir şekilde barış içinde [olmasın]. Sizin hiçbiriniz gizlice başka birini öldürmeye çalışmasın. Kim bu öldürme olayını gerçekleştirirse, ben Majestem, onun düşmanı olacağım. Ve o, benim düşmanım olsun. Ben sürekli olarak bir düşman gibi, [onunla] savaşacağım. Bu mesele tanrı yemini altına yerleştirilsin.

§11 (Ay. 16-24)

[Ya da] eğer siz (haklı bir kavga yaparsanız), acele etmeyin. Ne de ... yapmayın. [Ve] kızmayın. Eğer bizzat sizin çözülebilecek bir kavganız(?) varsa, sonra ben Majestem, uygun bir tarzda karar vereyim diye yola çıkarsam ve siz, Majestemin huzuruna gelin. Fakat eğer sizin çözülebilecek bir kavganız(?) yoksa, Majestemin huzuruna yüksek rütbeli bir memuru gönderin. Ben Majestem uygun bir şekilde sizin haklı kavganızı [soruşturacağım]. Siz acele hareket etmeyin. Ve de ... yapmayın ve kızmayın. Fakat eğer herhangi bir [düşman], sen Targašnalli'ye karşı ayaklanırsa ve sen bana yazarsan: "Yaya ve arabalı savaşçıları bana gönder." Ve ben sana yaya ve arabalı savaşçıları göndereceğim. Fakat sen düşmana [karşı] onları sevketmezsen ve her nasılsa düşma[na] karşı onları kötüye kullanırsan, (bu yüzden) sen tanrı [yeminini] bozmuş olacaksın.

§12 (Ay. 25-32)
Ya da eğer sen, Majestemden yaya ve arabalı savaşçıları istersen [ya da] (etrafındaki) Hititli bir sınır komutanından, yaya ve arabalı savaşçıları istersen ya da bizzat sen onu çağırırsan, şöyle söylersen: "Düşman bana karşı ayaklanıyor. Onunla savaşmak için (bana yardıma) gel." Sana, ya ben Majestem, [yaya] ve arabalı savaşçıları gönderirirsem ya da ülkemin sınır komutanı sana yardım ederse ve düşmana karşı [giderse], sana tam olarak nasıl söz verilmişse ve yaya, arabalı savaşçıların ve ülkenle o düşmana karşı tereddütsüz savaş yapmaz, şöyle söylersen: "Ya düşman onları öldürsün (yensin) ya da onlar düşmanı öldürsün." Ya da eğer [kendine göre] bir yerde yaya ve arabalı savaşçıları bırakırsan, sonra bu da tanrı yemini altına yerleştirilsin.
§13 (Ay. 33-49)
[Üstelik] ben Majestemin karargâhta senin için temin ettiğim ve senin yardımına gönderdiğim askerle ilişkili olarak, eğer [onlardan herhangi biri] senin ülkene kaçarsa, ya da birisi ile [ ], fakat sen onun arkasından [ ]-mazsan, sen [ ] onu geri ver. Fakat [eğer] her nasılsa(?) sen bu konuda bir şey bilmiyorsan, (bu) mesele tanrı [yemini] altına konsun. [Ve eğer] candan ..., eğer herhangi bir Hititli [kaçar] ve sen onu bulursan (yakalarsan), onu teslim et. Ya da [ülkene] yaya ve arabalı savaşçılar girerse ve birkaçı uyursa ya hastalanırsa ya da ... –nırsa, [ ] onu yakala. Ya da herhangi biri, ordudan, Arzawalı bir adamı [kaçırırsa ve onu] köle yaparsa ya da onu satarsa ya da ordunun komutanı sana şöyle söylerse: "Adamlarımdan biri [kayıptır(?). Eğer] sen onu araştırıp [geri ver]mek için uğraşmazsan, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Üstelik ben Majestemin sana verdiğim ülkeye ve Ḫatti ülkesinin [sınır bölgelerine], düşmanlar hareket eder ve bu sınır bölgelerine [saldırmak] için gelirse ve sen sözü işitirsen fakat ülkedeki komutana önceden [yaz]mazsan [ve] yardım etmezsen,

kötülüğü göz ardı edersen ya da eğer düşmana [ ]. Fakat sen derhal ona (komutana) yardım etmez ve düşmanla savaşmazsan [ya da] eğer düşman senin ülkene doğru yürürse ve sen onunla savaşmazsan ve üstelik [ona şöyle] söylersen: "Saldırmaya git, (ganimetleri) al götür. Bu konuda herhangi bir şey [bilmek iste]miyorum." [İşte bak], sen (bu yüzden) tanrı yeminini bozmuş olacaksın.

§14 (Ay. 50-54)

[Üstelik] ben Majestem, Arzawa ülkesini yendim. NAM.RA'ları alıp götürdüm. Ve onları köle yaptım. Eğer babamın alıp götürdüğü NAM.RA'lardan [bir kaçı], ister Arzawalı bir adam, [ister Hititli] bir adam kaçar ve senin ülkene gelirse [ve sen onu yakalamazsan] ve onu bana geri vermezsen ve [üstelik] onu benden [gizlersen], işte bak, (bu yüzden) sen tanrı yeminini [bozmuş olacaksın].

§15 (Ay. 55-57)

Şimdi biz [bu] tanrı yeminiyle [ilgili olarak] Bin Tanrıyı meclise [çağırdık]. [Onlar işitsin ve tanık] olsun: Göğün Güneş Tanrısı, [Arinna şehrinin] Güneş Tanrıçası, [ ], Lihzina şehrinin [Fırtına Tanrısı

Uzun bir tanrı listesinin olduğu bu kısımdan sonra metin kırılmıştır.

§16 (S.kn. 3-4)

[Eğer sen bu sözlere uyarsan, tanrılar seni karılarınla, oğullarınla, torunlarınla, şehirlerinle], harman yerinle, [üzüm bağlarınla, tarlalarınla, sığırlarınla, koyunlarınla, mal ve mülkünle birlikte iyi bir şekilde korusun]. Sen, [Majestemin elinden] iyilik ve lütuf gör. [Ve sen, Majestemin elinde yaşlan].

2. Mira Kuwaliia Kralı Kupanta-Kurunta ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma CTH 68[98]

§1 (B I 1-2; D I 1-2)
Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Šuppiluliuma'[nın oğlu; Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majeste Muršili [şöyle (söyler)]:
§2 (B I 3-10)
[Eski günlerde] kardeşleri Mašḫuiluwa'yı bunalttılar. Onu öldür(meye kast ettiler). Ve onu ülkeden kovdular. Sonra o, babama

---

[98]**A.** KBo IV 3+KUB XL 34+KBo XIX 62+KBo XIX 63+KBo XIX 64, **B.** KBo IV 7+KBo XIX 65+KBo XXII 38: § 1-4, 6-9, 18-19, 23, **C.** KBo V 13: § 6-10, 13-18, 20-22, **D.** KUB VI 41+KUB XIX 66+KBo XIX 67(+)KBo XIX 69, **E.** KUB VI 44+KUB XIX 53+KUB VI 43(+)KUB VI 42, **F.** KUB XIX 54, **G.** KUB VI 48, **H.** KUB XIX 51+HFAC 1, **I.** KUB XIX 52+242/w (5'-6') , **J.** KUB XL 42, K. KBo XIX 68
Transkripsiyon: Forrer 1926, 9-16; Friedrich 1926, 106-150; Gordon 1969, 71 (§9); Otten-Rüster 1973, 83 (II 2-10); Beckman 1997, 99 (III 1-17)
Çeviri: Forrer 1926, 9-16; Friedrich 1926, 109-150; Garstang-Gurney 1959, 89-90; Gordon 1969, 71 (§ 9); Beckman 1996, 69-77; Beckman 1997, 99-100
Yorum: Friedrich 1926, 151-179; Macqueen 1968, 169[4], 173-174[40,49]; Kestemont 1974, 101-102; del Monte 1974, 355-368; Heinhold-Krahmer 1977, 90-91; Houwink ten Cate 1980, 289-292; Košak 1981, 13 vd.; Bryce 1986, 5 vd.; S. Heinhold-Krahmer, "Mašḫuiluwa", *RlA,* VII, 1987-1990, 446-447

geldi. Fakat babam onu (başından) atmadı. Ve onu (yüceltti) yukarı aldı. Ve o, ona kızı, benim kız kardeşim Muwatti'yi zevceliğe verdi. Ve sen Kupanta-Kurunta, o, senin annen idi. Babam başka bir ülkede idi. Ve o (bu konuda) endişelenmedi. Ve ona destek ola[madı].

§3 (B I 11-21; E I 11; D I 12-21)

Babam tanrı olduğu zaman (öldüğünde) ve ben Majestem, babamın tahtına oturdum. Ve ben, ona destek oldum. Ve ben, onun arkasından gittim. Babamın tanrıları benim önünden koştular (bana yardım ettiler). Ve ben düşmanları onun için öldürdüm (yendim). Ve Arzawa ülkesini tümünü yendim (ele geçirdim). Ve ben Majestem (ganimet) olarak aldıklarımı, Ḫattuša şehrine sevkettim. Fakat ben yerlerinde bıraktığım ülkelerin sınırlarını (sınırıma) koydum (kattım). Šeḫa Nehri Ülkesi'ni, Manapa-Tarḫunta'ya verdim. Ḫapalla ülkesini, Targašnalli'ye verdim. Mira ülkesini ve Kuwaliia ülkesini Mašḫuiluwa'ya [tekrar] verdim. Babasının evini, babasının tahtını ona geri verdim. Sonra onu, Mira ülkesinde bey yaptım.

§4 (B I 22-29; D I 22-33)

Eskiden, Mašḫuiluwa'yı Mira ülkesine bey olarak tayin ettiğimde, bana, Mašḫuiluwa şöyle söyledi: "(Bana varis olacak) çocuk yok. İnsanlar bizim için homurdanacaklar(?). Yarın şöyle veya böyle (diyecekler). Benim çocuğum olmadığı için, kardeşimin çocuğu Kupanta-Kurunta'yı, beyim, bana evlatlığa ver. Ve o, benim oğlum olsun. Ve gelsin, gelecekte ülkeye o, bey [olsun]". Ve sen Kupanta-Kurunta'yı, Mašḫuiluwa'ya evlatlığa [verdim]. Sonra Mašḫuiluwa'yı, Muwatti'yi ve sen Kupanta-Kurunta'yı, Mira-Kuwaliia ülkesine yemin ettirdim. Üstelik ben Majestem, Mašḫuiluwa'yı korudum. Ve ona hiçbir şekilde kötülük yapmadım. Fakat Mašḫuiluwa bana (karşı) kavgaya girişti. Ve Pitašša ülkesini

ve kölelerim (olan) Ḫatti ülkesi halkını bana karşı kışkırttı. Ve o, bana karşı neredeyse [savaş başlatacaktı].

§5 (D I 34-43)

Fakat ben Majestem, o meseleyi duyduğum zaman, ben Majestem herhangi bir şekilde Mašḫuiluwa'ya karşı kötülük planlamadım. Ve [hiçbir şekilde] ona kötülük yapmadım. Ve şöyle söyledim: "Gideceğim ve o meseleyi yerine koyacağım (halledeceğim)". Yola çıktım ve bu meseleyi tekrar halletmeye gittim. Ve Šallapa şehrine vardığımda, Mašḫuiluwa'ya (haber) gönderdim: "Buraya benim yanıma gel." Fakat Mašḫuiluwa suçunu gördüğü için, sonra o, bu yüzden [ben Majestemi] reddetti. Ve o, benim önümden kaçtı. Ve [Maša] ülkesine gitti. Ben Majestem gittim. Ve Maša ülkesini vurdum. Ve onu yakıp yıktım.

§6 (D I 44-47; C 1 5-11)

Sonra Mašḫuiluwa'mn gitmiş olduğu Maša halkına, ben Majestem bir şahsı gönderdim. Onlara şöyle (haber) gönderdim: "Mašḫuiluwa benim yeminli adamım idi. Ve benimle münakaşaya girişti. Fakat o, bana (karşı) suç işledi. Ve bana (karşı) benim kölelerimi kışkırttı. Az daha benim önümde savaşacaktı. Şimdi ise o, benim önümden kaçtı. İşte bak, o, size geldi. Siz onu yakalayınız. Onu bana teslim ediniz. Eğer onu siz yakalamazsanız, onu bana teslim etmezseniz, geleceğim, ülkenizle birlikte sizi mahvedeceğim." Maşalılar bu durumu işittiklerinde, korktular. Ve Mašḫuiluwa'yı yakaladılar. Ve onu, bana teslim ettiler. Ve onun elinden tuttum. Ve ben Majesteme karşı suç işlediği [için], onu Ḫattuša şehrine götürdüm.

§7 (C I 12-22)

Eski günlerde Mašḫuiluwa'nın varisi olmadığından, kardeşinin oğlu, sen Kupanta-Kurunta'yı varisliğe almıştı. Sen Kupanta-Kurunta farkında değilsin (ki), eğer Ḫattuša'da biri isyanla ilgili suç işlenmişse (ve) eğer onun babası suç işlemişse fakat (buna rağmen) onun oğlu suçlu değilse, babasının evini (elinden) alırlar. Ve onu

diğer herhangi birisine verirler. Veya onu saray için alırlar. Şimdi senin baban Mašḫuiluwa suç işlediği için, sen Kupanta-Kurunta, Mašḫuiluwa'nın oğlu idin. Sen suç işlememiş idin. Senin babanın evini, senin ülkeni (elinden) almazlar (mıydı?) Herhangi bir şahsa vermezler miydi? Hatta ben ülkeye başka birini bey yapabilirdim.

§8 (C I 23-28)

Şimdi ben Majestem, sen Kupanta-Kurunta'ya hiçbir şekilde kötülük yapmadım. Ve seni (başımdan) atmadım. Babanın evini, (hatta) (babanın) ülkesini senden almadım. Babanın evini ve ülkesini sana geri verdim. Seni bey olarak ülkeye tayin ettim. Mira ülkesini ve Kuwaliia ülkesini sana verdim. Mašḫuiluwa zamanında sınırlar nasıl idiyse, şimdi sana aynı şekilde olsun.

§9 (C I 29-35)

Öte yandan Tuṯḫaliia'nın karargâhının bulunduğu güçlü Madunašša şehri sana sınır olsun. Diğer taraftan Wiiiawanta şehri ^{D}KASKAL.KUR'u sana sınır olsun. Aura şehrinden bu tarafa geçme. Beri taraftan Aštarpa nehri yönünde, Kuwaliia ülkesi sana <sınır> olsun. O, sana ülke olsun. Sen onu koru. Ve Aštarpa nehri ya da Šiianti nehrinden (itibaren) bir tek şehri bile iskan etme. Eğer bir tek şehri dahi alırsan, işte bak, tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Ve bir düşman gibi geleceğim ve vuracağım.

§10 (C I 36-38; A I 27-34; D I 18-25)

Fakat eğer ọ, herhangi bir şehirde otururşa (yerleşirse), (o her kimse), Majesteme nasıl düşman ise, sana da aynı şekilde düşman olsun. Ve sen ona saldır. İşte bak, Mašḫuiluwa'nın bir tanrı (kutsal) şehri Šiianta nehrinde olsun. Ve o, tanrı yemini altında bulunsun. Fakat sen, Majestemin sana verdiği ülkeyi koru. Üstelik Ḫatti ülkesi sınırından herhangi birini arzulama. [Ve] Ḫatti ülkesinin hiçbir sınırını (kendine) alma. Fakat ben Majestem, sana Aštarpa nehrinden ve Šiianta nehrinden bu tarafı vermediğimden, sen sınırı bozduğunda, herhangi bir şekilde aldığında, işte bak, sen yemin

tanrıları önünde suçlu olursun. Ve böylece tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Yemin tanrıları (sonsuza kadar senin izini) sürsünler.
§11 (A I 35-47; D I 26-52)
Senin baban Mašḫuiluwa, Majesteme karşı suç işlediği zaman, sen Kupanta-Kurunta, Mašḫuiluwa için bir çocuk(?) değil miydin? Her ne kadar sen hiçbir şekilde suçlu olmasan da, <cezalandırılamaz mıydın?> Ben sana (ait) babanın evini, ülkesini senden almadım. Başka hiçbir kimseyi bey yapmadım. Babanın evini ve ülkesini sana geri verdim. Seni ülkeye bey olarak tayin ettim. Sen Kupanta-Kurunta'ya, ben Majestem, eskiden (beri) hiçbir şekilde kötülük yapmadığımdan, gelecekte sen Kupanta-Kurunta, Majestemi bey olarak [koru]. Gelecekte Majestemin çocuklarını, soyunu sopunu bey [olarak] koru. Ve onlara karşı kötülük arama. (Onlara karşı) herhangi bir şekilde kötülük içerisinde [olma]. Başkasının elini hiçbir şekilde (başka bir güç) arzulama. [Gelecekte], bey olarak Majestemi koru ve tanı. *Yaklaşık 11 satır kırıktır.*
§12 (D I 53-64)
Yaklaşık 12 satır kırıktır.
§13 (C II 3-10)
Paragrafın başından 2 satır kırıktır.
[İster prens (olsun), ister büyük bey (olsun), ister yüksek rütbeli bir memur (olsun), ister saray hizmetçisi (olsun)], ister yaya ve arabalı savaşçılar (olsun), herkim [olursa olsun] (ve) sen, Majestemden [ayrılma]. Ve onu işin içine sokma. Sen ona destek olma. (Şimdi) nasıl Majestemin (yanında) yer alıyorsan, (bundan sonra da) Majestem ile (aynı tarafta) yer almaya devam et. Majesteme tüm gücünle, kuvvetinle yardımcı ol. Sonra Majestemin çocuklarına da tüm gücünle yardımcı ol.
§14 (C II 11-12)
Sonra sen Kupanta-Kurunta, senin çocukların, soyun sopun tüm güçleri ile yardımcı olsunlar.

§15 (C II 13-25)
Eğer sen Kupanta-Kurunta, Majestemi, Majestemin çocuklarını, gelecekte, bey olarak korumazsan, onlardan ayrı düşersen, onlar için tüm gücün ve kuvvetinle yardım yapmazsan ve [başka birini] bey olarak arzularsan ya da herhangi biri, Majesteme karşı bir isyan olayı planlarsa ve o benim önümden kaçar ve sana gelirse, onu sen yakalamazsan, bana teslim etmezsen ve ona destek olursan ya da gözlerini dağa çevirirsen (kaçmasına yardım edersen) ve şöyle söylersen: "Git, canını herhangi şekilde kurtar." İşte bak, sen Kupanta-Kurunta yemin tanrıları huzurunda suçlu olursun. Tanrı yeminini bozmuş olursun. Yemin tanrıları (sonsuza kadar senin izini) sürsünler.
§16 (C II 26-C III 11)
Ḫatti ülkesinde isyan (ile ilgili) herhangi kötü (bir) olay ortaya çıkarsa, üstelik etraftaki ülke(ler)den herhangi biri, Majesteme (karşı) savaş başlatırsa, (o zamana kadar) Majesteme karşı hepsi iyi (olsalar bile), Majestemin sözünü bekle. Ben Majestem, sana yazarsam fakat eğer ister içerideki herhangi birisi, ister soylu biri ya da yaya ve arabalı savaşçılar ya da herhangi bir şahıš, Majesteme karşı isyan çıkartırsa ve ben Majestem, o şahsı veya yaya ve arabalı o (isyancıyı) yakalayacağım. Ben Majestem·sana yazarsam: "Yaya ve arabalı savaşçılar(ını) öne sür. Ve bana yardım için derhal harekete geç." Sonra yaya ve arabalı savaşçılar(ını) öne sür. Majestem için onları derhal harekete geçir. Eğer ben sana bizzat yazarsam: "Sen bizzat buraya hareket et." Sonra sen bizzat buraya hareket et. Eğer ben Majestem bu isyan meselesi hakkında yazmazsam fakat sen önceden işitirsen, onu gizleme. Eğer senin için mümkünse, yaya ve arabalı savaşçılarını öne sür. Majesteme yardım için derhal onları gönder. Eğer senin için mümkün değilse, Majestemin sözünü bekle. Ve ben Majestem sana yazdığımda,

§17 (C III 12-21)
Eğer herhangi bir kimse, Majesteme isyan ederse ve beni bunaltırsa veya daha sonra herhangi bir kimse, Majestemin çocuklarına isyan ederse ve onları bunaltırsa ve ben sana yazarsam, yaya ve arabalı savaşçılar(ım) bana zamanında yardım için harekete geçir. Fakat eğer elçi bana gelmeye bırakılmazsa ve sen önceden olayı işitirsen, Majestemin sözünü bekleme. Bunu fal kuşunun meselesi olarak tutma. Yaya ve arabalı savaşçıları öne sür. Ve yardım et. Eğer bu sözlere uymazsan, tanrı yeminini bozacaksın. Yemin tanrıları seni (sonsuza kadar) kovalasınlar.
§18 (C III 22-28; D III 47-66; B III 27-30)
O, isyanla (ilgili) herhangi kötü olayı önceden işitirse, (isyan çıkaran) ister Hititli herhangi biri, ister şimdi Arzawalı biri (olsun), sen, Majesteme meseleyi hemen önceden yazmazsan ve bu adamların (eylemlerine) göz yumarsan ve şöyle söylersen: "Böyle kötü (olaylar) olsun." Veya son zamanlarda Mašḫuiluwa nasıl hareket etti? O, É.GAL.PAP'ın olayını bana hemen yazdı: "É.GAL.PAP isyana sebep oluyor." Sonra olay üzerinde sessiz kaldı. Ve ayrıca bana herhangi bir şey yazmadı. Ve sonra o, döndü ve É.GAL.PAP'a yöneldi. Ve ona yemin karşılığında bağlandı. Ve onlar güçlerini birleştirdi. O, bana (karşı) kölelerime yemin ettirdi. Ve o, bana karşı ayaklandı. Sen Kupanta-Kurunta, Mašḫuiluwa gibi yapma. Eğer herhangi biri, Majestemin karşısında kötülüğe teşebbüs ederse, olayı işittiğin anda aynı şekilde yaz. Böyle bir olayı işittiğin anda, onu Majesteme yaz. Sonradan olayda sessiz kalma. Tersine dönme (hareket etme), [ve] o insana bizzat sen yardım etme. Böyle bir olayı yapacak insan, Majesteme nasıl düşman ise, sana da düşman olsun. Eğer sen Kupanta-Kurunta herhangi bir şekilde böyle bir olayı işittiğinde, sonradan olayda sessiz kalırsan ve onu Majesteme yazmazsan [fakat] o insan için sessiz kalırsan, işte bak, sen Kupanta-Kurunta [tanrılar] huzurunda

[suçlu olursun ve] tanrı yeminini bozmuş olursun. Ve seni yemin tanrıları sürekli kovalasınlar.

§19 (A III 3-12; B III 31-32; A III 5-6; D IV 2-8)

[Ya da] eğer Ḫatti ülkesi için, Majesteme karşı bir düşman ayaklanırsa, bazı düşman meseleleri ortaya çıkarsa ve ben, sen Kupanta-Kurunta'ya yazarsam: "Yaya ve arabalı savaşçılarını öne sür [ve] Majesteme yardım için derhal yerini al." Sonra yaya ve arabalı savaşçıları sür ve Majesteme [yardım için] derhal yerini al. Eğer senin için mümkün olmazsa, sonra Majesteme yaz. Fakat senin soylularından birinin gözetiminde yaya ve arabalı savaşçıları ver. Onları Majestemin yardımına derhal getir. Fakat eğer sen yaya ve arabalı savaşçıları yardımıma hemen getirmezsen, işte bak, tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Yemin tanrıları seni sürekli kovalasınlar.

§20 (D IV 12-18)

Üstelik sen Kupanta-Kurunta nasıl bizzat kendine, evine, hizmetçilerine iyi davranırsan, ben Majestemin senin için karargâhta bıraktığım askerlere de aynı şekilde iyi davran. Onlara bak ve onlara iyi bir şekilde davran. Sen onlara herhangi bir şekilde kötü davranma. Fakat eğer sen onlara herhangi bir şekilde kötü davranırsan, işte bak, sen (bu yüzden) tanrılar huzurunda suçlu olursun. Ve (böylece) tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Yemin tanrıları seni sürekli kovalasınlar.

§21 (D IV 16-30; E IV 13-14)

Üstelik insanlar hain olduğu için, eğer sözler (dedikodular) dolaşırsa ve sana (biri) gelir, senin huzurunda fısıldarsa: "Majestesi senin aleyhinde şöyle şöyle yapıyor veya senin babanın evini ya da ülkesini senden alacak. (Ayrıca) o, aynı şekilde sana kötü davranacak." Sen, Majesteme bu mesele hakkında yazdığında, eğer mesele doğru ise, ben Majestem, sana yazdığımda, sen acele etme. Ne de ... yapma. Ve sen, Majesteme karşı kötülük yapma. Bu

mesele senin kalbine yerleştirilmiş olsun. Bu (mesele) bugün kalbine yerleşsin. Senin baban, Majesteme (karşı) suçlu idi. Ve sen Kupanta-Kurunta, Maššuiluwa'mn oğlu idin. Ve sen herhangi bir şekilde suçlu değildin. Ben Majestem haklı olarak seni tahtan indirmez miydim? Ben Majestem seni (başımdan) atmaz mıydım? Hatta babanın evini ve ülkesini herhangi bir şekilde senden alabilirdim. Ve onu başka birine verebilirdim. Ülkede başka birini bey yapabilirdim.

§22 (E IV 14-33)

Şimdi Majestem senin kötülük ettiğine ikna edilmediği için, ben seni (başımdan) atmadım (tahtan indirmedim.) [Ben], babanın evini ve ülkesini senden herhangi bir şekilde [almadım. Ve onları] başka birine vermedim. Ülkede [başka birini bey] yap[madım]. Babanın evini ve ülkesini sana [geri] verdim. Ve seni [ülkede] beyliğe tayin ettim. [Ve eğer] biri, sen Kupanta-Kurunta'ya, Majestemle ilgili kötü bir <söz> söylerse: "Majestesi senin aleyhinde [şöyle] şöyle yapıyor." [Bu mesele] senin kalbine mühürlü yasa olarak yerleşsin. Bu [meseleyi] bugün kalbine al! [Sen] acele et[me]. Ne de ... yapma. [Ve] sen [Majesteme karşı] kötülük yapma. [Sen] Majestemin (yanında [durduğun gibi], sadece Majestemin (yanında) durmaya devam et. [Eğer] biri sen Kupanta-Kurunta'nın huzurunda, Majestemle ilgili olarak [kötü bir] söz söylerse ve sen Majestemden onu [gizlersen ve] acele hareket edersen ve Majesteme karşı kötülük(ler) olursa, sen Kupanta-Kurunta [tanrıların huzurunda] suçlu olacaksın. Ve tanrı yeminini bozacaksın. [Yemin tanrı(ları) seni] sürekli kovalasınlar.

§23 (E IV 34-45)

[Bir kaçak meselesi] tanrı yemini altına şöyle [yerleştirilsin]: "[Eğer] Ḫatti ülkesinden [bir kaçak, kaçarak senin ülkene] gelirse, onu [yakala. Ve onu, bana geri ver. Eğer Mira ülkesinden, senin hizmetindeki(?) bir NAM.RA] ya da hür bir adam, [Ḫatti ülkesine

bir kaçak olarak gelirse, ben onu sana geri vermeyeceğim]. [Ḫatti ülkesinden bir kaçağı geri vermek] uygun [değildir]. Fakat eğer o, çiftçi, dokumacı, [marangoz, deri işçisi veya hangi zanaatkâr olursa olsun ve eğer o, Mira ülkesinde işini teslim etmez fakat kaçarsa ve Ḫatti ülkesine [gelirse], ben, onu yakalayacağım. Ve onu, sana geri vereceğim.

§24 (F I 8-22)

[Eğer] biri, [sen] Kupanta-Kurunta'ya karşı ayaklanırsa [ve ...]. Fakat sen önceden meseleyi işitirsen, korkudan (yüreği ağzına gelirse) [ve senin ülkenden] kaçar ve Ḫatti ülkesine gelirse, [sen Kupanta-Kurunta], Majestemin bir kölesi olduğundan [ve Majestemi] iyi bir şekilde koru. [ ] Ben Majestem o meselede [sessiz kalmayacağım]. O nasıl senin düşmanınsa, [aynı şekilde Majestemin de düşmanı olsun]. Fakat eğer sen Kupanta-Kurunta, Majestemden [be]yliğinden ayrılırsan [ve Majesteme karşı suç işlersen], ondan ayrı düşersen [*Yaklaşık 4 satır kırıktır.* ...] Tanrı yemini [altına konsun].

§25 (F I 22)

Paragraf oldukça tahrip olmuştur.

§26 (A IV 1-19)

Paragrafın baş kısmı oldukça tahrip olmuştur. Çeviri 9. satırdan başlatılmıştır.

... Ben Majestem o mesele[de] sessiz kalmayacağım. Onlar nasıl senin düşmanınsa, [aynı şekilde, Majestemin de] düşmanıdır. Fakat eğer sen Kupanta-Kurunta, Majesteme karşı herhangi bir şekilde suç işler ve Majesteme kötülük yapmaya çalışırsan, sen benim desteğimi kaybedeceksin. Maššuiluwa'nın yaptığı gibi yaparsan, Majesteme karşı suç işler ve ondan ayrılırsan [fakat onun köleleri], Majestemin yanında yer alır ve şöyle söylerlerse: "Sen, Majestesine [karşı] suçlu idin. Fakat biz tek başımıza Majestesinin köleleriyiz." Ve eğer sen Kupanta-Kurunta böyle yaparsan, senin kölelerin

senden ayrılacak ve Majestemin yanında yer alacak. Ben Majestem bu meselede sana destek olmayacağım. Bu tanrı yemini altına konsun.

§27 (A IV 20-45)

Üstelik üç özgür insan olan sizler: Sen Kupanta-Kurunta, Manapa-Tarḫunta, Targašnalli. Ben [bir tek tanrı yeminini size] verdiğim [için], (birbirinizin) müttefiki olun. [Sizden hiçbiri, birbirine] düşman olmasın. Ne de birbirini [öldürmeye çalışmasın. Sizin etrafınızdaki özgür insanlara] gelince, onlar birbiriyle barış içinde iken, sizin herhangi birinizle [düşman ol]masın. Onlar [sizin] tümünüzle düşman olsun. Ve [siz] onların tümüyle [sürekli savaşın]. Sizin hiçbiriniz, gizlice diğerini öldürmeye çalışmasın. ... Biri diğerine kaçmasın. Eğer o, herhangi birine giderse, o, onu kovsun. Ve eğer sen Kupanta-Kurunta onlara kötülük yaparsan, ben onlara destek olacağım. Sen benim düşmanım ol. Fakat senin karşında düşmanlık yaparlarsa, ben sana destek olacağım. Onlar benim düşmanım olsun. Fakat onlarla ilişkili olarak [ ], eğer onlardan biri, ya Targašnalli ya da Manapa-Tarḫunta, Majeste[me] karşı suç işlerse ve Majesteme karşı [kötülük yaparsa], *8 satır çevrilemeyecek kadar kırıktır.*

§28 (G I 1-8)

[... ya da eğer düşman] ülke[nize doğru yönelirse] ve sen onunla dövüşmezsen, hem de ona şöyle söylersen: "Git ve saldır, [(ganimeti) yağmala]. [Ben o konuda herhangi bir şey bilmek] istemiyorum." İşte bak, sen Kupanta-Kurunta, bu yüzden tanrı yeminini bozmuş olacaksın. [Yemin tanrıları seni sürekli] kovalasınlar.

§29 (G I 9-II 10)

[Üstelik ben] Majestem, [Arzawa] ülkesini [yendi]m. NAM.RA'lar olarak [Ḫattuša ülkesine alıp götürdüklerimi], çiftçiler(?) yaptım. [Ve] eğer [babamın alıp götürdüğü] NAM.RA'lardan (bir kaçı) ya

Arzawalı ya da [bir Hititli kaçar ve] senin ülkene gelirse ve sen [onu] yaka[lamazsan] ve onu geri vermezsen [ve hem de onu benden gizlersen, (Daha sonra) Mašḫuiluwa sen[inle] iken, eğer sonra Hititli ya da [Arzawalı] bir adam Mašḫuiluwa'nın huzurundan kaçarsa ... *Metin buradan sonra kırılmıştır.*

§30 (J I 1-9)

[Üstelik sen Kupanta-Kurunta için] yaptığım [bu tableti, her yıl üç(?) kez senin huzurunda] okusunlar. [Ve sen Kupanta]-Kurunta, [bu] sözleri(e) koru (uy). [Bu sözleri] hiçbir suretle [değiştirme]. [Onlar Ḫatti ülkesinden ...]. [Şimdi] sen Kupanta-Kurunta, Majestemi [koru]. Sen, [Majesteme karşı] kötülük yapma. [Ḫatti ülkesi] sana karşı [kötülük] hazırlamasın[99]. [Ben] şimdi [bu yemin için] toplantıya Bin Tanrıyı [çağırdım]. Onlar [gözetleyecek ve] dinleyecek.

§31 (I I 9-15)

Göğün Güneş Tanrısı, [Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası], Güçlü Fırtına Tanrısı, Göğün Fırtına Tanrısı, (Fırtına Tanrısı'nın Kutsal Boğaları) Šerri ve [Ḫurri], Nanni dağı, Ḫazzi dağı, [ ], Panayırın(?) Fırtına Tanrısı, Karargâhın Fırtına Tanrısı, [Ḫalep şehrinin Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı], Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, [ ] şehrinin Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, [ ] şehrinin Fırtına Tanrısı, Šapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı, [... şehrinin Fırtına Tanrısı], Fırtına tanrısı, [ ] şehrinin Fırtına Tanrısı,

Yaklaşık 10 satır kırıktır.

§32 (J Ay. 1-9)

[... Šamuḫa şehrinin Abara'sı, ...], Dunna şehrinin [Tanrı Ḫallara'sı], [ ], [Ḫupišna şehrinin] Tanrı Ḫuwaššanna'sı, Lulaḫi ve [Ḫapiri Tanrıları], [Ḫatti ülkesinin] tüm erkek ve dişi

[99] Bu kısmın ve §31-33 çevirisi için bkz. Beckman 1996, 77

tanrıları, Yerin Güneş Tanrıçası, İlk [tanrılar: Nara], Namšara, Minki, [Tuḫuši, Ammunki, Ammizzadu], Alalu, Kumarbi, Anu, [Antu, Apantu, EN.LIL], NINLIL, Dağlar, Nehirler, Pınarlar, [Büyük Deniz, Yer ve Gök, Rüzgarlar] ve Bulutlar.

§33 (J Ay. 10-11)

Mira ülkesinin tüm [tanrıları], [... erkek tanrılar], dişi tanrılar, Dağlar, Nehirler, [

Metin buradan sonra kırıktır.

3. Šeha Nehri Ülkesi Manapa-Tarhunta ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma CTH 69[100]

§1 (A I 1-13)

[Ḫatti ülkesi] kralı, kahraman Büyük Kral Majestem Muršili şöyle (söyler): Babam sen Manapa-Tarḫunta'yı [geride] bıraktı. Ve sen bir çocuk idin. [ ] Kardeşlerin ve Ura-Tarḫunta [seni] öldürmek istediler. Ve seni neredeyse [öldüreceklerdi. Fakat] sen kaçtın. [Onlar, Šeḫa Nehri Ülkesi']nden senin [kaçmana sebep oldular]. Ve sen Karkiša şehri halkına [gittin. Onlar] senin ülkeni ve babanın evini senden [aldı]. Ve onları kendileri için aldı. [Fakat ben Majestem, sen Manapa-Tarḫunta'yı] Karkišalılara [emanet ettim. Defalarca] Karkišalılara (hediyeler) [gönderdim. Ayrıca erkek

---

[100]**A**. KUB XIX 49+KUB XXVI 36+241/w (IV 3-12)+KBo XIX 70 **B**. KUB XIX 50+KUB XXVI 59+KUB XIV 26, **C**. KUB XXXI 83 : Ay.=A I 41 vd.; Öy. = B IV 4 vd., **D**. KUB XXIII 25+KBo XXII 41+KBo XIX 71= B III 13-18, **E**. KUB XLVIII 74, KUB XL 3, KBo XIX 72+KBo XXII 34

Transkripsiyon: Forrer 1926, 83-93; Friedrich 1930, 4-18; del Monte 1980, 59-62 (B1-27, A19-51)

Çeviri: Forrer 1926, 83-93; Friedrich 1930, 5-19; Garstang-Gurney 1959, 93-95; Heinhold-Krahmer 1977, 88-90, 292-301; del Monte 1980, 63-64; Beckman 1996, 77-81

Yorum: Friedrich 1930, 20-41; Macqueen 1968, 173[38]; Kestemont 1974, 100; Mellaart 1986, 220 vd.; Heinhold-Krahmer 1990, 332

kardeşim senin lehine tanrılara] yalvardı. [Karkišalı]lar sözlerimizden dolayı seni korudu.

§2 (A I 14-18)

[Fakat] Ura-Tarḫunta tanrı yeminini [bozmak için] geldiğinde, yemin tanrıları onu yakaladı. Ve [Šeḫa Nehri Ülkesi'nin] adamları onu kovdu. Fakat [bizim sözlerimizden dolayı, Šeḫa Nehri Ülkesi'nin] adamları seni (geri) aldı. Ve [bizim] sözlerimizden dolayı onlar seni korudu.

§3 (A I 19-33)

Fakat kardeşim [Arnuwanda, tanrı olduğunda (öldüğünde)] ve ben Majestem, [babamın] tahtına [oturdum]. Sonra ben Majestem geldim. Ve [sana destek oldum]. [Ben], Šeḫa Nehri Ülkesi insanlarına senin için [yemin ettirdim]. Ve [sözler]imden dolayı, onlar seni korudu. [Onlar ...] seni candan [ ]. *4 satır çevrilemeyecek kadar kırıktır.* Fakat [Uḫḫa-ziti, Arzawa ülkesi kralı olduğunda, Majesteme karşı savaşa başladı]. Sonra [sen Manapa-Tarḫunta, Majesteme karşı suçlu idin]. Sen [düşmanım Uḫḫa-ziti'ye] destek oldun. Ve Majesteme karşı [savaşa başladın]. Sen [bana] destek olmadın.

§4 (A I 34-62)

[Fakat ben], Uḫḫa-ziti ve [Arzawa halkına] karşı bir [sefere gittiğimde], Uḫḫa-ziti benimle ilgili [tanrı yeminini bozmuş olduğu]ndan, yemin tanrıları [onu] yakaladı. [Ve ben Majeste onu mahvettim]. Ve sen, [Uḫḫa-ziti'nin yanında olduğun] için, neredeyse ben seni de mahvedecektim. [Fakat] sen [benim ayaklarıma] kapandın. Ve [sen yaşlı kadınları] ve erkekleri bana [gönderdin]. [Ve] senin elçilerin ayaklarıma [kapandı]. Sen [bana] (şöyle haber) gönderdin: "Beyim, beni bağışla. [Beyim, beni] mahvetme. Beni köleliğe al. Ve benim şahsımı [koru]. Ben, buradan bana gelen Mira ülkesinin NAM.RA'ları, Ḫatti ülkesinin [NAM.RA'ları ya da] Arzawa ülkesinin NAM.RA'larından hangisi

olursa olsun, [tümünü geri vereceğim."] Sonra ben Majestem, sana [acıdım]. (Seni tahta oturttuğum için), seninle [barış] yaptım. Ben Majestem, sana acıdığım ve seninle barış yaptığım için, şimdi benim önümden [kaçan] ve sana gelen Arzawa ülkesinin tüm NAM.RA'larını yakala. Ve bana teslim et. Sana gelen Ḫatti [ya da] Mira ülkesinin NAM.RA'larından hangisi olursa olsun ... , sen tek bir adamı geri bırakma. Ne de hiç kimseye kendi ülkenin dışına (gitmesine) [izin verme]. Ya da onun başka bir ülkeye girmesine izin verme. NAM.RA'ları topla. Ve onları bana geri ver. Eğer sen bu meselenin tamamını yerine getirirsen, [sonra] ben seni köleliğe alacağım. Benim müttefikim ol. Gelecekte bu [senin] yasan olsun. [On(u)a koru (uy)]. Bu senin için yemin altına konsun.

§5 (A I 63-67)

Şimdi ben, sana [Appawiia] ülkesi ve Šeḫa Nehri Ülkesi'ni verdim. Bu senin ülken olsun. [Onu] koru. Ayrıca Hititli birini ya da Ḫatti ülkesinin sınırım arzulama. [Eğer] sen Hititli bir kişiyi ya da Ḫatti ülkesinin bir sınırını kötü bir şekilde arzularsan, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın.

§6 (A I 68-75)

Bu kısım oldukça kırıktır.

§7 (B I 1-4)

Bu kısım oldukça kırıktır.

§8 (B III 1-8)

İlk satır kırıktır. Herhangi biri isyan [ederse], sen işitirsen, onu bana yaz. Ben ve babam, sana destek olduk. Babana da destek olduk. Šeḫa Nehri Ülkesi halkına da destek olduk. Sana, ben Majestem değer verdim. Fakat sen beni terkettin. Ve sen, sana değer vermeyen Uḫḫa-ziti'ye destek oldun.

§9 (B III 9-14)

Ve eğer şimdi [Majesteme] karşı, ister bir ordu birliği, ister herhangi bir kişi isyan [çıkartırsa] ve sen Manapa-Tarḫunta [onu

işitirsen], onun taraftarı olursan, [Majestemden] başka yöne dönersen, bu da tanrı yemini altına [konsun].

§10 (B III 15-19)

Üstelik [ben] Majestem, sen [Manapa-Tarḫunta'ya] Šeḫa Nehri Ülkesi ve Appawiia ülkesini verdim. Ve ben, seni köleliğe aldım. [Ve] Mašḫuiluwa'ya Mira ve Kuwaliia ülkesini [verdim. Ve] Targašnalli'ye Ḫapalla ülkesini verdim. Ve sizi [köleliğe aldım].

§11 (B III 20-23)

Şimdi sen Manapa-Tarḫunta, Mašḫuiluwa'dan herhangi bir şeyi kaldırma. Ve Mašḫuiluwa senden [hiçbir şeyi] kaldırmasın. Sen Manapa-Tarḫunta, Mašḫuiluwa ile münakaşa etme. Ve Mašḫuiluwa [seninle] münakaşa [etmesin].

§12 (B III 24-27[101]*)

[Şimdi sen] Mašḫuiluwa tarafından [korunacaksın]. Ve Mašḫuiluwa [senin tarafından] korunacak. Eğer bir tartışma çıkarsa, sen, Majestemin huzuruna [onu] yerleştir. Ve ben [Majestem] ona karar vereceğim.

§13 (A III 19-29*)

[Üstelik sen] Manapa-Tarḫunta bir düşman gibi, Mašḫuiluwa'ya [yaklaşma]. Ve sen onu [öldür]me. [Mašḫuiluwa] bir düşman gibi, [sana] yaklaşmasın. [Ve] o, seni öldürmesin. Fakat eğer Mašḫuiluwa seninle [münakaşa] eder ve bir düşman gibi sana yaklaşırsa ve seni öldürürse, [sonra] bu yüzden Mašḫuiluwa, Majestemin düşmanı olsun. Ben Majestem sürekli olarak [Mašḫuiluwa] ile savaşacağım. Fakat eğer sen Manapa-Tarḫunta, [Mašḫuiluwa] ile münakaşa edersen ve Mašḫuiluwa'ya [bir düşman gibi] yaklaşırsan ve onu öldürürsen, sonra sen Manapa-Tarḫunta,

---

[101]* Bu kısımlar için bkz. Beckman 1996, 79-80

Majestemin düşmanı ol. Ben sürekli olarak seninle savaşacağım. Ve bu mesele de tanrı yemini altına yerleştirilsin.

§14 (A III 30-36*)

Mašḫuiluwa'nın [bir kölesi] kaçak olarak, senin ülkene gelmesin. Ve [sizin] köleleriniz Mašḫuiluwa'ya kaçak olarak gelmesin. Siz (bununla ilgili olarak) birbirinizi kayırın. Ve eğer Majestem babamın, Ḫatti ülkesine alıp götürdüğü NAM.RA'lar arasından bir kısmı, benden kaçarsa ve sen Manapa-Tarḫunta onu geri vermezsen, bu da tanrı yemini altına yerleştirilsin.

§15 (A III 37-47*)

Ben Majestemden kaçan köleler, nasıl Mašḫuiluwa'nın düşmanları ise, senin de düşmanın olsun. Sen sürekli onlarla savaş. Mašḫuiluwa da sürekli onlarla savaşsın. Ve sen Manapa-Tarḫunta nasıl [ülkene] onların girmesine izin verme[zsen], Mašḫuiluwa da aynı şekilde, onlara izin vermesin. Onlar [sizin] ortak düşmanlarınız olsun. [Fakat eğer] onlar barış yaparsa, sonra onlar seninle de müşterek barış yapsın. Onlar başka birine düşmanken, sizin birinizle barış yap[masın]. Ve bu mesele de tanrı [yemini] altına yerleştirilsin.

§16 (A III 48-51*)

Biz şimdi Bin Tanrıyı bu yemin için meclise çağırdık. Onlar gözetlesin, dinlesin ve [tanık olsun].

§17 (A III 52-54; B IV 1-3)

[Göğün Güneş Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası], Göğün [Fırtına Tanrısı], Güçlü Fırtına Tanrısı, [... Šerri, Ḫurri], Nanni dağı, [Ḫazzi dağı ...], Panayırın(?) Fırtına Tanrısı, Karargâhın Fırtına Tanrısı, [... şehrinin Fırtına Tanrısı, Pittiiarik şehrinin Fırtına Tanrısı], Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Harabenin Fırtına Tanrısı, [... şehrinin Fırtına Tanrısı, Halep şehrinin Fırtına Tanrısı], Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, Kummanni şehrinin Fırtına Tanrısı,

§18 (B IV 4-6)
[... şehrinin Fırtına Tanrısı, Ḫišašḫapa şehrinin Fırtına Tanrısı], Šamuḫa şehrinin Fırtına Tanrısı, Šapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı, [... şehrinin Fırtına Tanrısı], Šaḫpina şehrinin [Fırtına Tanrısı], Ḫurma şehrinin Fırtına Tanrısı, Šarišša şehrinin Fırtına Tanrısı, [... şehrinin] Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı,
§19 (B IV 7-13)
Koruyucu tanrı, Ḫatti şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Ziṯḫariia, Tanrı Karzi, Ḫapantaliia, Karaḫna şehrinin Koruyucu Tanrısı, Kırın Koruyucu Tanrısı, Av Çantasının Koruyucu Tanrısı, Allatum, EN.KI, Telipinu, Pirwa, Yeminin <Beyi> Ay Tanrısı, Büyük Kraliçe Ḫepat, [ ], İštar, Kırın İštar'ı, Ninuwa şehrinin İštar'ı, Ḫattarina şehrinin [İštar'ı], Tanrı Ninatta, Kulitta, Yeminin Kraliçesi [İšḫara]
§20 (B IV 14-20)
[Savaş Tanrısı], Ḫatti şehrinin Savaş Tanrısı, Ellaia şehrinin Savaş Tanrısı, Arziia şehrinin Savaş Tanrısı, Tanrı İarri, Tanrı Zappana, Šamuḫa şehrinin Tanrı Abara'sı, Ḫurma şehrinin Tanrı Ḫantitaššu'su, Ankuwa şehrinin Tanrıça Ḫatagga'sı, Katapa şehrinin Kraliçesi, Taḫurpa şehrinin Tanrıça Ammamma'sı, Dunna şehrinin Tanrı Ḫallara'sı, Ḫupišna şehrinin Tanrı Ḫuwaššanna'sı, Tanrı Lulaḫi, Ḫatti ülkesinin tüm Ḫapiri tanrıları,
§21 (B IV 21-25)
Ḫatti ülkesinin tüm [erkek] ve dişi tanrıları, Yerin Güneş Tanrıçası, tüm ilk tanrılar: Nara, Namšara, Minki, Ammunki, [Tuḫuši], Ammizzadu, Alalu, Kumarbi, Anu, Antu, EN.LIL, NINLIL,
§22 (B I 26-27)
[Dağlar, Nehirler], Pınarlar, Büyük Deniz, [Gök, Yer], Rüzgarlar ve Bulutlar.
Metin burada kırılmıştır.

§23 (A IV 27-28)
Bu kısım çevrilmeyecek kadar kötü bir şekilde kırılmıştır.
§24 (A IV 29-39)
[Ve eğer] sen [Manapa-Tarḫunta], Appawiia ülkesi [ve] Šeḫa Nehri [Ülkesi halkıyla birlikte bu sözlere] uymazsan [ve gelecekte soyunu ve sopunu sen başka yöne çevirirsen], tablet üzerinde bulunan tabletin [bu sözlerini] değiştirirsen, sonra bu [yemin tanrıları] seni şahsın, [karıların], oğulların, [torunların], ev halkın, [ülken], yaya ve [at arabalı(?)] savşçıların, [malın ve mülkünle] birlikte karanlık toprakta mahvetsin.
§25 (A IV 40-46)
[Fakat eğer] sen Manapa-Tarḫunta tabletin bu [sözlerin(i)e] korursan (uyarsan) ve gelecekte [oğullarım]la birlikte, Ḫatti ülkesi [kralı]ndan ve yeminin sözlerinden] başka yöne dönmezsen, sonra bu yemin tanrıları seni, [iyi bir şekilde] korusun. Ve [oğulların, Majestemin elinde] iyilik ve lütuf (görerek) büyüsün.
Metin A
[Manapa-Tarḫunta] antlaşmasının ilk tableti.

4. Wiluša Kralı Alakšanduš ve II. Muwattalli Arasındaki Antlaşma CTH 76[102]

§1 (B I 1-2)
Kahraman Büyük Kral Muršili'nin oğlu, Şimşeğin Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Ḫatti ülkesi [kralı] Büyük Kral Majestem Muwattalli şöyle (söyler):

---

[102]*Hititçe:* A. KUB XXI 1+KUB XIX 6+KBo XIX 73 (§7, 14-15)+KBo XIX 73a=MIO V+FHL 57 (III 1-3), **B**. KUB XXI 5+KBo XIX 74, **C**. KUB XXI 2 (KBo IV 5)+KUB XXI 4+KBo XII 36+22/t+KUB XLVIII 95, **D**. KUB XXI 3, **E**. HT 8, **F**. KBo XIII 205 = A III 72 vd.; IV 23 vd, **G**. 22/t (§ 16, 17, 21)
Transkripsiyon: Friedrich 1930, 50-82; J. Friedrich, *Hethitische Elementarbuch Zweiter Teil. Lesestücke in Transkription mit Erläuterungen und Wörterverzeichnissen*, Heidelberg, 1946, 14-20; H. Otten, "Zusätzliche Lesungen zum Alakšandu-Vertrag", *MIO*, V, 1957, 27-29, (I 42-88, III 16-77, IV 28-35), (26-30)
Çeviri: Friedrich 1930, 51-83; Beckman 1996, 82-88
Yorum: P. Kretschmer, "Alakšanduš König von Viluša", *Glotta*, XIII, 1924, (205-213); Friedrich 1930, 84-102; P. Kretschmer, "Alaksandus' Alexandras", *Glotta*, XXIV, 1935, (203-251); P. Kretschmer, "Nochmals die Hypachäer und Alaksandus", *Glatto*, XXV, 1936, (203-251); Macqueen 1968, 171-172, 174[18,27,30,52]; Gordon 1969, 73; Heinhold-Krahmer 1977, 91; Bryce 1985, 14 vd.; H.G. Güterbock, "Troy in Hittite Texts? Wiluša, Ahhiyawa and Hittite History", *Troy and Trojan War*, (Edited by Machteld J. Mellink, B. Mawr), 1986, 35-37, (33-44)

§2 (B I 2-14)
Eskiden atam Labarna, Arzawa ülkelerinin tamamı ve Wiluša ülkesi ile savaşmıştı. Ve onları köle yap(mış)tı. Sonradan Arzawa ülkesi tekrar düşman oldu. Ve Wiluša ülkesini, Ḫatti ülkesinden ayırdı. Fakat mesele uzun zaman(dır bilinmektedir). Hangi kraldan olduğunu (bilmiyorum). [Ve] Wiluša ülkesi, Ḫatti ülkesinden ayrıldığında, Ḫatti ülkesi kralları onun halkı ile gerçekten barış içinde idiler. [Ve] onlar [elçilerini (düzenli olarak) onlara] gönderdi. Fakat Tuthaliia, Arzawa ülkesine karşı [ ] geldiğinde, o, [Wiluša ülkesine] girmedi. Onunla barış içinde idi. Ve düzenli olarak ona [elçiler] gönderdi. Ve Tuthaliia [Ar]zawa ülkesindeki ataları [ ].
§3 (B I 15-20)
Wiluša ülkesi kralı onunla barış içinde [idi. Ve] onun kendi ülkesine [girme]mesi için, ona (düzenli olarak) [elçilerini] gönderdi. Ve [Arzawa] ülkesi [bir kez daha savaşa başladığında], büyükbabam Šuppiluliuma geldi ve [Arzawa ülkesini yendi]. [Wiluša] ülkesi kralı Kukkunni [onunla barış içinde idi]. Ve o, ona karşı gelmedi. [Ancak büyükbabam Šuppiluliuma'ya (düzenli olarak)] elçiler [gönderdi].
§4 (A I 35-34)
Metin buradan sonra oldukça tahrip olmuştur. Bundan sonra tabletin çevirisi 30. satırdan başlatılmıştır.
[O, Piiama-Kurunta'ya] Arzawa ülkesini [verdi]. [O, Mašḫuiluwa'ya] Kuwaliia ülkesini [verdi]. O, Appawiia ülkesini ve [Šeḫa Nehri Ülkesi'ni Manapa-Tarḫunta'ya verdi]. O, [Targašnalli'ye] Ḫapalla ülkesini [verdi]. Ḫapalla ülkesi [
§5 (A I 35-42)
Kuk[kunni'ye varis bir erkek çocuk yok]tu. [Ve sen Alakšanduš'u evlatlığa aldı]. Ve senin baban [*Metin bu satırdan sonra kırılmıştır.*

§6 (A I 43-56)
Fakat babam tanrı olduğunda (öldüğünde), [bizzat kendim] babamın [tahtına] oturdum. [Ve] gerçekten [beni bey olarak ...] korudun. Fakat [Arzawa ülkesi adamları] bana karşı savaşa başladığında ve onlar [senin ülkene(?)...]girdiğinde, sonra sen beni yardıma çağırdın. Ben, [senin yardımına] geldim. Ve Maša ülkesini mahvettim. [Ve ... ülkesini] mahvettim. NAM.RA'ları, sığır(?) ve koyunları(?) Kupta[(-)] dağına [ ] onları [ ]. Fakat sen [Alakšanduš ...] için onları aldım(?). Bu ülkeleri mahvettim [ ]. Babanız [için], Hattuša'ya onları geri [getirdim]. Alakšanduš [ ].
Buradan sonra metin oldukça tahrip olmuştur. Çeviri 62. satırdan başlatılmıştır.
Krallığa Wiluša ülkesinde hiç [kimse] halk homurdandığı(?) için, [senin] ölüm günün geldi[ğinde], sonra Alakšanduš [ ] senin krallığa tayin ettiğin senin karından ya da kumalarından (olan) [oğullarınla] ilgili olarak ve o, hangi çocuk olursa olsun, eğer ülkenin halkı onu redderse ve şöyle söylerse: "O nesildeki [çocuk kral olsun]." Ben Majestem kabul etmeyeceğim. Sonra benim ilk ve ikinci nesil oğlum ve torunum tek başına korusun. Sen Alakšanduš, Majestemi iyi bir şekilde koru. Ve sonra ilk ve ikinci kuşak oğlum ve torunumu koru. Ve ben Majeste, sen Alakšanduš'u, babamın sözleri yüzünden, iyi niyetle koruduğum ve senin yardımına geldiğim ve senin düşmanını öldürdüğüm gibi, (daha sonra) gelecekte oğullarım ve torunlarım senin soyunu ve sopunu korusun. Eğer herhangi bir düşman sana (karşı) ayaklanırsa, şimdi senden yüz çevirmeyeceğim gibi, ben seni (yarı yolda) bırakmayacağım. Senin için düşmanını öldüreceğim. Fakat eğer ailenden erkek kardeşlerin ya da herhangi bir kişi, sen Alakšanduš'a karşı ayaklanırsa

§7 (A I 80-81; B II 7-14; A II 8-14))
ya da daha sonra herhangi biri, senin oğluna ya da torunlarına karşı ayaklanırsa ve onlar Wiluša ülkesi krallığını arzularsa, ben Majestem, kesinlikle sen Alakšanduš'u tahtan indirmeyeceğim. O kişiyi, (hizmetime) almayacağım. O nasıl senin düşmanınsa, aynı şekilde o, Majestemin de düşmanıdır. [Ve] ben [Majestem] sadece sen Alakšanduš'u tanıyacağım. Başka birini [tanımayacağım]. Onun ülkesini mahvedeceğim. Şimdi sen [Alakšanduš], Majestemi koru. Ve daha sonra senin soyun ve [sopun], [Majestemin] soyunu ve sop[unu] bey olarak korusun. Onlar, [onlara karşı] kötü bir plan kurmasın. Ne de onlardan ayrılmasın. Ve şimdi ben Majestem, Alakšanduš için bir antlaşma yaptığımdan, sen (Alakšanduš) ve senin [soyun] ve sop[un] bu antlaşmay(ı)a korusun (göre hareket etsin). [Ve senin neslin], sadece Majestemin soyunu ve sopunu [bey olarak] korusun. Sen onlara [karşı kötü bir] plan kur[ma. Ve ne de onlardan ayrılma].
§8 (A II 15-33)
[Majestem, sen Alakšanduš'a] (karşı) herhangi bir [kötülük] yapmadı. [Seni Wiluša ülkesinde kral yaptı. Kölelerini öldürdüler]. Ben Majestem, sana ülkeni geri verdim. Sana, babanın tahtını geri verdim. Senin düşmanını öldürdüm.
Yaklaşık 13 satır kırıktır.
§9 (A II 34-57)
[Şimdiye kadar nasıl Majestemin tarafında olduysan], bundan sonra da [Majestemin yanında yer al. Majesteme tüm] gücünle, kuvvetinle yardımcı ol. [Sen Alakšanduš, senin çocukların, soyun sopun, Majestemin çocuklarına tüm güçleri ile] yardımcı olsunlar. *38-46 satırlar kırılmıştır. Çeviri 47. satırdan devam etmektedir.* [Ve başka birini bey olarak arzulama. [soy]un sopun [ya da biri Majesteme] karşı kötü bir olay [planlarsa ve benden] kaçarsa, [sana gelirse, onu bana gönder]mezsen [ya da ona destek

olursan, gözlerini dağa] çevirirsen [ve şöyle söylersen: "Git. Herhangi bir yerde] kendini kurtar." [İşte bak, sen Alakšanduš] tanrılar huzurunda [suç işlemiş olacaksın. Tanrı yeminini bozacak]sın. Yemin tanrıları seni [sürekli kovalasınlar].

§10 (A II 58-74)

[Üstelik eğer herhangi biri, bazı yabancı ülkelerde, Majesteme karşı] düşmanlık yapıp, [Ḫatti ülkesine karşı kötü] bir isyan çıkarırsa [fakat her şey Majesteme iyi ise, Majestemden (gelecek) sözü bekle. Ve ben Majestem] sana [yazdığımda], (uygun bir şekilde yanıt ver). [Fakat eğer ister yüksek rütbeli bir memur, ister yaya ve arabalı savaşçıların bir birliği], Majesteme karşı [bir isyan çıkarırsa], <Majesteme> karşı isyanı [çıkaran] her kim olursa olsun, eğer ben Majestem haklı olan şeyleri açıklarsam, sonra o kişiyi ya da [o yaya ve arabalı birliği yakalayacağım]. Fakat eğer ben, sen Alakšanduš'a (şöyle) yazarsam: "Yaya ve arabalı savaşçıları öne sür. Onları derhal yardım[ıma] gönder." Sonra onları derhal bana gönder. Fakat eğer ben, sadece sen Alakšanduš'a (şöyle) [yazarsam]: "Tek başına buraya gönder." Sonra tek başına buraya gönder. Fakat eğer ben Majestem, [bu isyan meselesini sana] yazmazsam fakat sen önceden [işitirsen], sen onu gözardı etme. Eğer senin için [mümkünse], yaya ve arabalı savaşçıları öne sür. Onları Majestemin derhal [yardımıma] gönder. Bu mesele için, sen, herhangi bir bir kuş falı tutma.

§11 (A II 75-81)

Ve eğer şimdi, senden bağımsız olan ya Šeḫa Nehri Ülkesi ya da [Arzawa] ülkesi halkının [isyan çıkartacakları (konusunda)], kötü bir plan kurduklarını işitirsen ve sen önceden meseleyi bilirsen fakat Majesteme bu konuda yazmazsan ve her nasılsa bu adamların (eylemlerini) gözardı edersen ve şöyle söylersen: "Bu kötülük olsun." Sen bu meseleyi işittiğin zaman, Majesteme tereddütsüz önceden yaz.

§12 (A II 82-85)
Böyle bir meseleyi işittiğin an, sen, mesele hakkında sessiz kalma. Geriye dönme. Ve sen bizzat kendin böyle bir şahsa yardım sağlama. O, nasıl Majestemin düşmanı ise, aynı şekilde, senin de düşmanının olsun.
§13 (A II 86-III 2)
Fakat eğer sen Alakšanduš, böyle bir meseleyi işitirsen ve [sonra] mesele hakkında sessiz kalırsan ve bizzat sen o şahsa yardım sağlarsan, işte bak, sen Alakšanduš yemin tanrıları huzurunda suç işlemiş olacaksın. Yemin tanrıları seni sürekli kovalasın.
§14 (A III 3-15)
Yaya ve arabalı savaşçılarınla ilgili olarak senin antlaşman şöyle yapılmış olsun: Eğer ben Majestem ya Karkiša, Maša, Lukka ya da Waršiialla şehirlerinden askeri bir sefere gidersem, sen de yaya ve arabalı savaşçılarınla birlikte benimle askeri sefere katıl. Ya da eğer ben, bu ülkeden askeri bir sefere gitmek için bazı yüksek rütbeli memurları gönderirsem, sonra sen onunla birlikte askeri sefere git. Fakat Ḫatti ülkesinden senin için askeri yükümlülükler vardır. Majesteme eşit olan krallar: Mısır kralı, Šanḫara kralı, Hanigalbat kralı, Asur kralı(dır). Eğer bunlardan [biri], savaşa giderse ya da Majesteme karşı dahili bir isyan çıkartırsa ve ben Majestem yaya ve arabalı savaşçılar için sana yazarsam, sonra derhal yardımıma <yaya ve> arabalı savaşçıları gönder.
§15 (A III 16-25)
Üstelik insanlar hain olduğu için, eğer dedikodular dolaşırsa ve biri gelir ve senin huzurunda (şöyle) fısıldarsa: "Majestesi senin aleyhinde şöyle şöyle yapıyor ve senden ülkeyi alacak ya da sana şöyle kötülük yapacak." Majesteme bu mesele hakkında yaz. Ve eğer mesele doğru ise, ben Majestem sana tekrar yazdığımda, sen acele etme. Ne de ... yapma. Ve sen, Majesteme karşı kötülük

yapma. Sen, Majestemin yanında durduğun gibi, (sadece) Majestemin yanında dur(maya devam et).
§16 (A III 26-30)
Eğer biri, sen Alakšanduš'un huzurunda, Majestemle ilgili kötü bir söz söylerse ve sen Majestemden onu gizlersen ve acele hareket edersen ve Majesteme karşı suç işlersen, işte bak, sen Alakšanduš yemin tanrılarının huzurunda suç işlemiş olacaksın. Yemin tanrıları seni sürekli kovalasın.
§17 (A III 31-60)
Üstelik Arzawa ülkelerinde olan sizler, Alakšanduš, Manapa-Kurunta, Kupanta-Kurunta ve Ura-Ḫattuša, dört kralsınız. Şimdi Kupanta-Kurunta'nın erkek nesli, Arzawa ülkesi kralının soyudur. Fakat kız nesli, Ḫatti ülkesi kralının soyudur. O, Ḫatti ülkesi kralı Büyük Kral babam Muršili'nin kız kardeşinin oğludur. Ve ben Majestemin kuzenidir. Onun köleleri ve Arzawalı adamlar haindir. Eğer biri Kupanta-Kurunta'ya karşı kötü (bir plan) hazırlarsa, sen Alakšanduš, Kupanta-Kurunta için etkili ve güçlü bir yardımcı ol ve onu koru. Ve o, seni korusun. Eğer onun kölelerinden herhangi biri, Kupanta-Kurunta'ya karşı isyan ederse ve o sana gelirse, onu yakala ve Kupanta-Kurunta'ya onu geri ver. Biri diğeri için etkili ve güçlü bir yardımcı olsun. Biri diğerini korusun. Üstelik Majestemin sana verdiği ve Ḫatti ülkesinin sınırlarını oluşturan ülkelere, eğer herhangi bir düşman, (girerse) ve bu sınır (bölgelerine) saldırmak için gelirse ve sen onu işitirsen ve ülkeye el koyan beyi önceden yazmazsan ve yardım etmezsen ve kötülüğü gözardı edersen ya da eğer düşman saldırır ve hazır (güçleri?) tutarsa ve önceden sen yardım etmezsen ve düşmanla savaşmazsan ya da eğer düşman senin ülkene giderse ve sen onunla savaşmazsan ve ona şöyle söylersen: "Saldırmak için git, (ganimeti) al götür! Ben bu konuda herhangi bir şey bilmek istemiyorum." Bu tanrı yemini altına konsun. Yemin tanrıları seni kovalasın. Ya da eğer

sen, Majestemden yaya ve arabalı savaşçıları istersen ve herhangi bir düşmana saldırmak istersen, Majestem yaya ve arabalı savaşçıları sana verirse fakat sen, ilk fırsatta düşmana onları belli edersen, (bu mesele) tanrı yemini altında konsun. Yemin tanrıları sen Alakšanduš'u sürekli kovalasın.

§18 (A III 61-72)

Ben tanrı yemini altına, tutsak(ların) meselesini şöylece yerleştirdim: Eğer bir tutsak, Ḫatti ülkesinden [kaçıp] gelirse, [onu] geri vermesinler. Ḫatti ülkesinden bir tutsağın [verilmesi] uygun değildir. Fakat eğer bazı zanaatkârlar kaçar [ ] ve o, işini teslim etmezse, [onu yakalasınlar ve] sana döndürsünler. [Eğer] düşman bir ülkeden olan [herhangi bir tutsak] yakalanırsa [ve o, Ḫatti ülkesinden kaçarsa] ve senin ülkene [giderse ve sen onu yakalamazsan] ve onu bana göndermezsen [fakat] düşmana [onu] geri verirsen, bu da tanrı yemini altına konsun.

§19 (A III 73-83)

Üstelik sen Alakšanduš için yaptığım bu tableti, her yıl üç kez senin huzurunda okusunlar. Sen Alakšanduš onu bil. Ḫatti ülkesinden çıkan bu sözlerin hiçbir surette karşılığı yoktur. Şimdi sen Alakšanduš, Majesteme karşı kötülük yapma. Ḫatti ülkesi, sana karşı [kötülük] yapmasın. Şimşeğin Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Büyük Kral ben Labarna bu [mesele] için şimdi [Bin Tanrıyı] çağırdım. Ve onları tanık yaptım. Onlar işitsin ve tanık olsun.

§20 (A IV 1-30)

Ülkelerin Kralı, İnsanoğlunun Çobanı Göğün [Güneş Tanrısı], Ülkelerin [Kraliçesi] Arinna'nın Güneş Tanrıçası, Majestemin (baş Tanrısı) Şimşeğinin Fırtına Tanrısı, [Ülkelerin Kralı] Güçlü Fırtına Tanrısı, Ülkelerin Kralı [Ḫatti ülkesinin Fırtına Tanrısı], Şimşeğin Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı, [Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı], Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, Panayırın(?) Fırtına Tanrısı, [ ] Fırtına Tanrısı, Arinna şehrinin Fırtına

Tanrısı, Ḫišašḫapa şehrinin Fırtına Tanrısı, [Šapinuwa] şehrinin Fırtına Tanrısı, Šamuḫa şehrinin Fırtına Tanrısı, Ḫurma şehrinin Fırtına Tanrısı, Šarišša şehrinin Fırtına Tanrısı, Liḫzina şehrinin Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, Šaḫpina şehrinin Fırtına Tanrısı, Yardımın Fırtına Tanrısı, Tanrı Šeri, Tanrı Ḫurri, Nanni dağı, Ḫazzi dağı, Göğün Kraliçesi Ḫepat, Koruyucu Tanrı, Ḫatti şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Karzi, Tanrı Ḫapantaliia, Karaḫna şehrinin Koruyucu Tanrısı, Av Çantasının Koruyucu Tanrısı, Yeminin Beyi Ay Tanrısı, İštar, Kırın İštar'ı, Ninuwa şehrinin İštar'ı, Ḫattarina şehrinin İštar'ı, Tanrı Allatum, Tanrı EA, Tanrı Telipinu, Tanrı Ninatta ve Kulitta, Yeminin Kraliçesi İšḫara, Savaş Tanrısı, Ḫatti şehrinin Savaş Tanrısı, İllaia şehrinin Savaş Tanrısı, Arziia şehrinin Savaş Tanrısı, Tanrı İarri, Tanrı Zappana, Šamuḫa şehrinin Tanrı Abara'sı, Ḫurma şehrinin Ḫantitaššu'su, Ankuwa şehrinin Tanrıça Kataḫḫa'sı, Katapa şehrinin Kraliçesi, Taḫurpa şehrinin Tanrıça Ammamma'sı, Dunna şehrinin <Tanrı> Ḫallara'sı, Ḫupišna şehrinin Tanrı Ḫuwaššanna'sı, Lulaḫi ve Ḫapiri Tanrıları, tüm erkek ve dişi tanrılar, <tüm ilk tanrılar>: Nara, Namšara, Ammunki, Tuḫuši, <Minki>, Ammizzadu, Alalu, Kumarbi, EN.LIL, NINLIL, Ḫulla dağı, Zaliianu dağı, Taḫa dağı, Ḫatti ülkesinin Dağları, Nehirleri, Pınarları; Büyük Deniz, Gök, Yer, Rüzgarlar ve Bulutlar. Wiluša ülkesinin tüm [tanrıları]: Karargâhın Fırtına tanrısı [Tanrı]-appaliuna, Wiluša ülkesinin erkek tanrıları, dişi tanrıçaları, [Dağları, Nehirleri, Pınarları], Yer Altı Kaynakları(?). Şimşeğin Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi [Büyük] Kral ben Majestem, onları bu mesele için (toplantıya) çağırdım.

§21 (A IV 31-46)

Eğer sen Alakšanduš, bu tablet üzerinde bulunan sözleri bozarsan, sonra bu Bin Tanrı seni şahsın, karın, oğulların, ülkelerin, şehirlerin, üzüm bağların, harman yerlerin, tarlaların, sığırların,

koyunların, malın ve mülkünle birlikte mahvetsin. Onlar karanlık toprakta senin neslini yok etsin. Fakat eğer sen bu sözleri korursan, Majestem Büyük Kral ben Labarna Muwattalli'nin (toplantıya) çağırdığı Ḫatti'nin, Wiluša şehrinin bu Bin Tanrısı ve Majestemin (baş tanrısı) Şimşeğin Fırtına Tanrısı seni karın, çocukların, torunların, şehirlerin, harman yerin, üzüm bağların, tarlaların, sığırların, koyunların, malın ve mülkünle birlikte iyi bir şekilde korusun. Sen Majestemin elinden iyilik gör ve sen Majestemin elinde yaşlan.

A 47
Alakšanduš'un [ilk] tableti.

B 51
Alakšanduš antlaşması tableti.

C_2 18
[Alakšanduš] antlaşması[nın] ikinci tableti.

D. ḪAIAŠA ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMA

Genellikle Anadolu'nun kuzeydoğusuna yerleştirilen[103] (Harita:1, 3) ve Tanrı Nergal[104], ḫuwaši taşı[105], Ḫaiaša şehri harabesi (URU.DU$_6$ ^{URU}Ḫaiaša[106]), Laḫa dağı ile birlikte anılan[107] Ḫaiaša, çivi yazılı metinlerde hem şehir (^{URU}Ḫaiaša) ve hem de ülke (KUR ^{URU}Ḫaiaša) adı olarak geçmektedir[108].

Ḫaiaša ile ilgili kayıtlara, ilk defa, I. Šuppiluliuma döneminde rastlanır. Bu kayıtlara göre, Šuppiluliuma herhalde çıkacağı Kuzey Suriye seferinden önce, Anadolu'daki birliği kurmak istemiş ve bu amaçla da Ḫaiaša ülkesinin, İštitina şehrine saldırmasını fırsat bilerek, komutanı Nuwanza'yı bu ülkeye sevketmiştir[109].

Fakat Tegarama şehrinde, Nuwanza ve diğer tüm beyler I. Šuppiluliuma'nın huzuruna çıkarak, *"yıl kısaldığı için"* Ḫaiaša

---

[103] Garstang 1943, 47 vd. Ayrıca Ḫaiaša diliyle ilişkilendirilen bazı şahıs isimleri çivi yazılı belgelerden çıkartılabilmektedir. Bunlar içinde Anniia (Jahukyan 1961, 367-369; Laroche 1966, 32:71), Huqqana (Jahukyan 1961, 374-375; Laroche 1966, 71:388), Karanni (Jahukyan 1961, 372-373; Laroche 1966, 87:520) ve Mariia (Jahukyan 1961, 369370; Laroche 1966, 114:762) sayılabilir.

[104] KUB XIX 128 II 10, VI 19

[105] KUB XII 2 II 24 (^{D}U ^{URU}Ḫa-ia-ša $^{NA}{}_4$ ZI.KIN)

[106] KUB XXVI 43 Öy. 36; 50 Öy. 30

[107] KUB XXXIV 23 I 24-25

[108] Geçtiği çivi yazılı yerler için bkz. del Monte-Tischler 1978, 63-64; del Monte 1992, 22

[109] KBo IV II 52-57; Ayrıca bkz. Goetze 1940, 19; Beal 1992, 306

ülkesine gitmemesi için ricada bulunmuştur. Bunun üzerine o da Ḫaiaša ülkesine gitmeyerek, Ḫarrana şehrinde kışlamıştır[110].

Daha sonra ise, I. Šuppiluliuma'nın, Ḫaiaša beyi Ḫuqqana ile, iç ve dış tehditlere karşı Hitit kralının yanında olmasını istediği; Hitit ve Ḫaiaša ülkelerinin ahlaki değerlerinin vurgulandığı, aşağıdaki antlaşmayı -belki iki defa[111]- yaptığını biliyoruz.

[110] KBo IV 4 III 20-28
[111] Carruba 1988, 59 vd.

Huqqana ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma CTH 42[112]

§1 (A I 1-5)
Ḫatti ülkesi kralı Majeste Šuppiluliuma şöyle (söyler): "İşte bak, sen Ḫuqqana'yı, arkadaki kahramanı (alçak köpeği?[113]) yücelttim. Ve seni iyi yaptım (sana iyi davrandım). Ve seni Ḫattuša ülkesinde, Ḫaiašalılar arasından seçtim. Ve sana kız kardeşimi zevceliğe verdim.
§2 (A I 6-11)
Ve seni Ḫatti ülkesinin tümü, Ḫaiaša ülkesi, içerdeki ve dışardaki ülkelerin tamamı işittiler. Şimdi sen Ḫuqqana sadece Majestemi bey olarak bil. Ben Majestemin atadığı (söylediği) oğlunu tanı:

---

[112]*Hititçe:* **A.** KBo V 3 +KBo XIX 43+ KUB XXVI 38+KBo V 12+KBo XIX 43a+KUB XL 35, **B.** KBo XIX 44+KUB XXIII 73+KBo XIX 44a+KUB XIX 24+KUB XXVI 37+KUB XXIII 74+KBo XIX 44b+KUB XIV 6+KBo XXII 40?= A II 60-III 84, *Fragmanlar (CTH 43),* **1.** KUB XXVI 39, **2.** KBo XIX 57, **3.** KUB XL 41
Transkripsiyon: Friedrich 1930, 106-136; 172-175; Beckman 1986, 18[30] (I 8-11); Carruba 1988, 65 (B II 58-59)
Çeviri: Friedrich 1930, 107-136; Beckman 1986, 18; Beckman 1996, 23-30; Alp 2000, 99-100 (III 40-83)
Yorum: Friedrich 1930, 137-163; E. Forrer, "Haiaša-Azzi", *Caucasica*, IX, 1931, (1-24); L. A. Barsegjan, "Iz Voenno-političeskoj istorii chajassa (Aus der Militärpolitischen Geschichte von Hajašša-Azzi", *Izvestija Akademii nauk Armjanskoj SSR*, VII, 1964, (73-79); von Schuler 1965b, 6-7; Neu 1979, 64-84; Carruba 1988, 59-75
[113] Bu çeviri için bkz. Beckman 1996, 23

"Onu herkes tanısın." Ve onu aranızda göstereceğim. Sen Ḫuqqana onu tanı.

§3 (A I 12-21)

Üstelik benim oğullarımı, onun kardeşlerini, [benim] kardeşlerimi, kardeş ve arkadaş olarak iyi (bir şekilde) tanı. Üstelik başka bir beyi, [şahsı] ve Majestemden başka birini tanıma. Sadece Majestemi tanı. Ve Majestemi koru. Ben Majestem, sen Ḫuqqana'ya nasıl [iyi] davrandıysam, eğer sen Ḫuqqana, gelecek günlerde Majestemi iyi bir şekilde korumazsan ve eğer Majestemin şahsı, sana kendi şahsın kadar sevgili olmazsa, eğer Majestemin işleri senin önünde yürütülmemiş olursa

§4 (A I 22-30)

ve eğer sen, Majestemin şahsına, ruhuna ve vücuduna sevgi duymazsan ve koruyucu bir tarzda kucaklamazsan, aynı şekilde, sen kendi şahsın, ruhun ve vücuduna sevgi duyarsan ve koruyucu bir tarzda bizzat kendini tutarsan ve eğer Majestemin işleri senin önünde yürütülmezse ya da eğer sen, birisinden Majestemle ilgili kötü bir haber işitirsen ve onu benden gizlersen ve bana onu söylemezsen ve o kişiyi göstermezsen ve hele onu gizlersen,

§5 (A I 31-34)

sen Ḫuqqana, Majestemi iyi bir şekilde koru. Sadece Majestemin arkasında dur. Sen Ḫuqqana, ondan başka hiçbir şahsı tanıma. Ve ben Majestem, seni iyi bir şekilde koruyacağım. Ayrıca çocuklarını koruyacağım. Ve oğlum senin çocuklarını koruyacak.

§6 (A I 35-40)

Ve eğer sen, iyi bir şekilde davranırsan ve iyi bir şekilde Majestemi korursan, sonra ben Majestem, senin oğullarına iyi bir şekilde davranacağım. Oğlum, senin oğullarını iyi bir şekilde koruyacak. Ben Majestem seni koruyacağım. İşte bak, ben senin için bu sözleri tanrı yemini altına koydum. Ve işte bak, bu mesele için Bin Tanrıyı meclise çağırdık.

§7 (A I 41-47)
Göğün Güneş Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Göğün Fırtına Tanrısı, Ḫatti şehrinin Fırtına Tanrısı, Ḫalpa şehrinin Fırtına Tanrısı, Arinna şehrinin Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı, Šapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, [Ḫiš]šašḫapa şehrinin Fırtına Tanrısı, Šaḫpina şehrinin Fırtına Tanrısı, Karargâhın Fırtına Tanrısı, Panayırın Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, Kizzuwatna şehrinin Fırtına Tanrısı, Pittiiarik şehrinin Fırtına Tanrısı, Šamuḫa şehrinin Fırtına Tanrısı, Ḫurma şehrinin Fırtına Tanrısı, Šarišša şehri Fırtına Tanrısı, Liḫzina şehrinin Fırtına Tanrısı, [Harabenin] Fırtına Tanrısı, [ ] şehrinin Fırtına Tanrısı, Ḫullašša şehrinin Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Tanrıça Ḫepat'ı, Kizzuwatna şehrinin Tanrıça Ḫepat'ı,
§8 (A I 48-59)
Koruyucu Tanrı, Ḫatti şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Ziṯhariia, Tanrı Karzi, Tanrı Ḫapantaliia, Karaḫna şehrinin Koruyucu Tanrısı, [Kırın] Koruyucu Tanrısı, Av Çantasının Koruyucu Tanrısı, Tanrı EA, İštar, Kırın İštar'ı, Ninuwa şehrinin [İštar'ı], Ḫattarina şehrinin [İštar'ı], Göğün Kraliçesi İštar, Tanrı Ninatta ve Kulitta, Savaş Tanrısı, Ellaia şehri Savaş Tanrısı, [Arziia] şehrinin Savaş Tanrısı, Karargâhın tüm tanrıları, Marduk, Allatum, Yerin [Güneş Tanrıçası], Ḫupišna şehrinin Tanrı Ḫuwaššanašša'sı, Šamuḫa şehri Tanrı Apara'sı, [Ḫurma] şehrinin Tanrı Ḫantitaššu'su, Ankuwa şehrinin Tanrıça Kataḫḫa'sı, Taḫurpa şehrinin [Tanrıça Ammamma'sı], Katapa şehrinin Kraliçesi, Dunna şehrinin Tanrı Ḫallara'sı, [Lulaḫi] ve [Ḫapiri] Tanrıları, Ḫatti ülkesinin tüm tanrıları, [ ] ülkenin tanrıları, Göğün Tanrıları, Yerin Tanrıları, Dağlar, [Nehirler, Pınarlar, Bulutlar], Yer, Gök, Büyük Deniz. Onlar tanık olsun. *Bu kısım kırıktır.*

§9 (A II 1)
Ve eğer sen onları bana söylemezsen, hem de onu [gizlersen]
§10 (A II 2-9)
ya da Majestemi terk eder ve yüz çevirirsen, eğer böyle hareket edersen, bu yemin tanrıları seni bırakmasın. Ve seni terk eden o şahsı da yalnız bırakmasınlar. Onlar onu mahvetsinler. Ve yemin tanrıları sizin her ikiniz için, bu meseleyi ardınıza koymasın. Ve onlar her ikiniz için, bu durumu haklı kılmasınlar. Onlar sizin her ikinizi birlikte mahvetsinler. Ve (bunun için) Majestemin isteği yönünde hareket etsinler.
§11 (A II 10-13)
Fakat eğer sen Ḫuqqana, sadece Majestemi korursan ve sadece Majestemin yanında yer alırsan, sonra bu yemin tanrıları seni iyi bir şekilde korusun. Ve sen Majestemin elinden iyilik ve lütuf gör.
§12 (A II 14-21)
Ve ben Majestem karargâhta olduğumda, eğer ben [ ]'nın yardımına savaşa gidersem, sen benimle [sefere git. Eğer ben], bir düşman ülkeye ya da düşman bir şehre [sefere gidersem], sen benimle ol. Ve sonra eğer sen, benim [sınır bekçim] ve gözcümsen ve eğer sen kendi şahsına baktığın gibi Majesteme bakarsan ve eğer sen şöyle söylersen: "Her ne olursa olsun, Ḫuqqana'ya olsun. Fakat her iyi şey Majestesine olsun."
§13 (A II 22-25)
Beni her şeyden koru. Her kim [Majesteme] kötü ise, sana da kötü olsun. Eğer o, Majestemin düşmanı ise, o, senin de düşmanın olsun. [Eğer] bir ülke ya da şehir Majestemin düşmanı ise, o, senin de düşmanın olsun.
§14 (A II 26-31)
[Eğer] Majesteme karşı herhangi bir düşman, ortaya çıkarsa ya da eğer biri isyan [başlatırsa] ve ben sana yazarsam, eğer sen bana yaya ve arabalı savaşçılarınla derhal gelmezsen ve hem de onu

tercih edersen ya da sen bizzat kendin onu işitirsen ve sonra hemen bana gelmezsen, bu yemin tanrıları seni mahvetsin.

§15 (A II 32-38)

Ya da üstelik eğer Hititli herhangi bir kişi, bana karşı kötü bir (işe girişirse), o, nasıl bir şahıs olursa olsun, eğer sen onu işitirsen ve onu, o anda bana söylemezsen, hem de onu örtbas edersen (ve) şöyle söylersen: "Her ne kadar ben yeminli isem de herhangi bir şey söylemeyeceğim ya da herhangi bir şey [yapmayacağım]. O (adam) istediği gibi yapsın.

§16 (A II 39-44)

Üstelik[ ]". Ve eğer [sen], böyle [bir düşünce içindeysen ve derhal Majesteme] kötü şahsı haber etmezsen ve sen onun tarafına geçersen [ ], [bu] yemin tanrıları [sen Huqqana'yı] mahvetsin. Onlar senin için bu durumu [haklı] kılmasın.

§17 (A II 45-51)

Ya da eğer sen, bunun gibi [bazı şeyler] yaparsan, sen, bana karşı tavır takınırsan ya da bizzat sen, gerçekten tavır takınmaz da başka biri bunu [yaparsa], eğer sen, bunun gibi bazı şeyler yaparsan, [bu yemin] tanrıları [sen Ḫuqqana'yı] mahvetsin. [Onlar] seni, haklı [çıkarmasınlar]. Ve herhangi bir şekilde seni bırakmasınlar.

§18 (A II 52-59)

Ya da herhangi bir [kötü] meseleyi sen işitirsen, eğer onu benden gizlersen ve onu bana haber etmezsen [ya da] o şahsı, [benden] gizlersen ve onu bana [haber] etmezsen, hem de onu saklarsan. [Biz bu mesele için Bin Tanrıyı meclise çağırdık. Eğer sen ona uymazsan], onu bozarsan, sonra bu yemin tanrıları seni mahvetsin.

§19 (A II 60-69)

8 satırlık bir kısım kırıktır. [Sonra bu yemin tanrıları seni bu mesele için] bırakmasınlar. [Ve bu yemin tanrıları seni mahvetsin].

Antlaşmanın §20, 21, 22, 23, 24 ve 25. paragrafları çevrilemeyecek kadar kırıktır.

(B Öy.1-7[114]*)
[ya da] ben orduyu [ ] gönderdiğimde [ve] sen [kötü bir olay] işitirsen, eğer sen, onu, bana yaz[mazsan], sen, onu [gizlersen ve] hemen [bana gelmezsen], sen yemini bozacaksın.
(B Öy. 8-12*)
Ya da eğer Haiaša [ülkesini] endişelendirirse(?), eğer [sen] kötü bir olayı [işitirsen], hangi olay olursa olsun ve eğer [sen] bana [hemen gelmezsen] ya da eğer sana [ ] yazarsam: "Şimdi [bu] kötü olay oldu." Ve sen bana hemen [gel]mezsen, sonra [bu] yemin tanrıları seni mahvetsin.
(B Öy. 13-16*)
Eğer sen iyi bir şekilde Majestemi korursan ve Majestemin yanında [durursan], sonra [bu] yemin tanrıları iyi bir şekilde [seni] korusun. [Ve onlar benim sana verdiğim] Ḫaiaša ülkesini iyi bir şekilde [korusun].
Antlaşmanın bundan sonraki kısımları kırıktır.
§26-27 (A III 1-7)
Onların şimdi seni sarayıma çağırması ve sarayın adetleri hakkındaki duyduklarına gelince, bu (mesele) önemlidir. Sen duyduğun şeyi ya da sen [ ] şeyi saray'dışında açığa [vur]ma.
§28 (A III 8-24)
Ya da eğer ben Majestem, en mahrem düşünceleri[mi] sana [söylersem] ve senin için kaygılarımı [açığa vurursam], eğer ben, taraf olarak aynı şahsı [seçersem] (ve şöyle) söylersem: "Bu şahıs bana iyi bir şekilde davranıyor. Böylece ben Majestem ona iyi bir şekilde davranacağım." Eğer sen gider ve bu meseleyi ona haber edersen ya da eğer ben kötü (sert) bir şekilde davranmak için bir şahsı seçersem (ve şöyle söylersem): "Bu şahıs kötüdür. Böylece ben Majestem ona kötü (sert) bir şekilde davranacağım." Eğer sen

[114]* Çevirisi için bkz. Beckman 1996, 26-27

gider ve ona bu meseleyi haber edersen [ya da] eğer ben, taraf olarak herhangi bir ülke ve şehri seçersem (ve şöyle) söylersem: "O iyi bir şekilde davranıyor. Böylece ben Majestem, ona iyi bir şekilde davranacağım." Eğer sen, o ülke ya da şehre onu haber edersen ya da eğer ben, taraf olarak o ülke ya da şehri seçersem ya da ona kötü (sert) davranırsam ve sen gider ona onları haber edersen, bu (mesele) senin için tanrı yemini altına konsun.

§29 (A III 25-34)

Üstelik ben Majestemin sana zevce olarak verdiğim bu kız kardeşimin soyundan, neslinden pek çok kız kardeşleri vardır. Sen onları kız kardeş olarak aldığından, onlar senin soyuna aittir. Fakat Ḫattuša ülkesinde erkek kardeş, kız kardeşini ya da kız kuzenini almayacağı (yönünde önemli bir töre vardır). Buna izin verilmez. Ḫatti ülkesinde her kim böyle bir suç işlerse, Ḫattuša şehrinde o, yaşamaz, orada ölür. Sizin ülkeniz vahşi (cahil) olduğu için, böyle bir şey orada geçerli olabilir(?). (Orada) biri kız kardeşini ve kız kuzenini alır. Fakat Ḫatti ülkesinde buna izin verilmez.

§30 (A III 35-43)

Ve eğer bazen karının kız kardeşi ve kardeşinin akrabası ya da kız kuzenin sana gelirse, ona yiyecek ve içecek ver. Her ikiniz de yiyin, için ve eğlenin. Fakat sen onu (cinsel olarak) arzulama. Buna izin verilmez ve (böyle bir eylemin sonucu) ölümdür. Sen böyle bir şeye ön ayak olma. Ve eğer böyle bir mesele için biri, seni yanlış bir şekilde yönlendirirse, sen onu dinleme. Sen onu yapma. Bu senin için yemin altına konsun.

§31 (A III 44-52)

Sarayın bir bayanı için çok dikkatli ol. Sarayın hür bayanı, cariye kızı, hangisi olursa olsun, sen ona yaklaşma. Ve onun yanına gitme. Sen ona bir söz söyleme. Senin erkek ya da kadın kölen onun yanına yaklaşmasın. O konuda çok dikkatli ol. Sen bir saray kadını

gördüğünde onun yolundan uzaklaş ve ona geniş bir yol bırak. Bir saray kadınının bu meselesinde çok dikkatli ol.

§32 (A III 53-58)

Mariia kimdi ve o hangi sebepten dolayı öldü? Cariye kız gelmemiş ve o, onu görmemiş mi idi? Fakat Majestemin babası pencereden baktı. Ve onu suçlu bir durumda yakaladı. (Ve şöyle) söyledi: "Sen niçin ona baktın(?)" Böylece o, bu sebepten öldü. Adam uzaktan baktığı için mahvoldu. Böylece sen çok dikkatli ol.

§33 (A III 59-68)

Sen, Ḫaiaša ülkesine gittiğinde, artık erkek kardeşinin karılarını ve kız kardeşlerini (cinsel olarak) alma. Ḫatti ülkesinde buna izin verilmez. Sen buraya saraya çıkıp gelirsen, [bu] meseleye izin verilmez. Gelecekte zevcen olarak Azzi ülkesinden bir kadını alma. [ ] Eskiden aldığın karın kumandır. Bu doğrudur. Fakat onu karın yapma. Ve Mariia'dan olan kızını al. Ve erkek kardeşine(?) onu ver. Ḫaiaša ülkesine geçen Ḫatti ülkesinin NAM.RA'larını teslim et. Ḫatti bölgesi sınırlarını teslim et.

§34 (A III 69-71)

Ḫatti ülkesinin NAM.RA'larını her kim teslim etmezse, (onu) saklarsa, ve sen Ḫuqqana onları tut. (Ve şöyle) söyle: "Niçin onları geri vermeyeceksin?"

Metin buradan sonrası kırılmıştır.

§35-36. paragraflar oldukça kırıktır.

§37 (A IV 8-11)

Ve [eğer sen], Majestemi gelecekte iyi bir şekilde [korumazsan] ve Majestemin oğullarını, torunlarını, soyunu ve [sopunu] korumazsan,[ ]korumazsan,

§38. paragraf oldukça kırıktır.

§39 (A IV 16-25)

[Ve eğer biri, Majesteme karşı kötü[ ]arzularsa, o, hangi şahıs olursa [olsun, ben Majestem] eğer o kralın[ ]ya da kralın

erkek kardeşi ise, [eğer o,], eğer o, yaya ve [arabalı savaşçılar] ise [eğer] o, erkek ve kadın köleleri ise, [eğer o,] ise, eğer o, bir ordu ise, eğer o, bir ülke ise, [eğer o, bir şehir(?) ise], eğer o, her kim olursa olsun,

§40 (A IV 26-33)

[eğer ben] sana [yazarsam ve sen] hemen yaya ve arabalı savaşçılarınla [bana gelmezsen], hem de [onun] kaçmasına(?) izin verirsen, şöyle [söylersen]: "Biz ... nasıl takip edeceğiz ya da gideceğiz?" [Eğer] siz Ḫaiaša[lılar] onu, Hitit (tahtının varisi olarak) görürseniz ve benden yüz çevirirseniz [ve onun] tarafına geçerseniz, böyle bir (suçu) işleyen her kim olursa olsun, bu yemin tanrıları karılarınız, oğullarınız, eviniz ve ülkenizle birlikte sizi mahvetsinler.

§41 (A IV 34-40)

Eğer sana yazdığım her ne olursa olsun, beni sürekli dinlemezsen ya da ben, yaya ve arabalı savaşçılar için sana yazdığımda, eğer sen, hemen bana gelmezsen ya da herhangi bir düşman bana karşı savaşa gelirse ve ben, sana yazarsam ve sen yardımı[ma] hemen gelmezsen, hem de onun kaçmasına(?) izin verirsen

§42 (A IV 41-44)

ve [eğer] gelecek günlerde (siz) Ḫaiašalılar, beni iyi bir şekilde korursanız, ben de siz Ḫaiašalıları, Mariia'yı ve Ḫaiaša'daki erkek akrabalarınızı iyi bir şekilde koruyacağım. Ayrıca Ḫaiaša ülkesini de iyi bir şekilde koruyacağım.

§43 (A IV 45-46)

Ve eğer siz, Majestemi ve Ḫatti ülkesini iyi bir şekilde korursanız, ben Majestem de size iyi bir şekilde davranacağım.

§44 (A IV 47-49)

Fakat eğer siz, kötü bir şekilde davranırsanız. Sonra ben Majestem de size kötü bir şekilde davranacağım. Ben Majestem tanrıların huzurunda bu yeminden muaf olacağım.

§45 (A IV 50-59)
Ve eğer [siz] Ḫaiašalı[ar] ve Mariia için şimdi yemin altına koyduğum bu sözleri korumazsanız, sonra bu yemin tanrıları şahsınızı, karılarınızla, oğul[larınızla], erkek [kardeşlerinizle], kız kardeşlerinizle, ailenizle, evlerinizle, tarlalarınızla, [şehirlerinizle(?)], üzüm bağlarınızla, harman yerlerinizle, sığırlarınızla, koyunlarınızla, [ve sizin diğer malınızla] birlikte tamamen <mahvetsin>. Onları aşağıda karanlık toprakta mahvetsin. [Bizzat] ben, Ḫaiašalı<lara>, Mariia ya da Ḫaiaša <ülkesine> herhangi bir bir şekilde zarar vermeyeceğim.
Metin A: Tamamlandı.
Metin B: [Ḫuqqana] antlaşmasının ikinci tableti[

E. UGARİT ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR

Suriye'de Lazkiye limanı yakınlarındaki Ras-Şamra'da bulunan Ugarit (Harita:3), özellikle M.Ö. XIV-XIII. yy.larda Eski Yakın Doğu'nun önemli ve zengin ticaret merkezlerinden biri olmuştur[115].

Bu ticaret Babil, Hitit, Nuzi, Alalaḫ, Alašiia (Kıbrıs[116]) gibi

[115] Astour 1965, 253; Heltzer 1978, 121 vd.; Ugarit'ten gönderilen eşyalar ve fiyatları için bkz. Heltzer 1978, 17 vd.; Ayrıca Ugarit hakkında bkz. S. Shibayama, "Political and Economical Situations of Ugarit and its Relationship with Other Countries Observed in Ugarit Textes", *Bulletin of the Society for Near Eastern Studies in Japan*, IX/4, 1964, (61-114); C.P. Weber, *The Foreign Relations of Ugarit*, Waltham, 1966; F. Kınal, "Ugarit Krallarının Tarihi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, V, 1967, (193-211); Klengel 1969, 326 vd.; C.H. Gordon, "Ugarit and its Significance in Near Eastern Studies", *Bulletin of Society for Near Eastern Studies in Japan*, XVII/2, 1974, (1-12); M.C. Astour, "Ugarit and the Great Powers", *Ugarit in Retrospect. Fifty years of Ugarit and Ugarit. Proceedings of the Symposium of the same title held at the Univerzity of Wisconsin at Madison, February 26, 1979*, (Edited by G.D. Young), Winona Lake, Indiana, 1981, (3-29); Cl.F.A. Schaeffer, "The Last Days of Ugarit", *BAR*, IX/5, 1983, (74-75)

[116] Kıbrıs-Ugarit ticareti hakkında bkz. Astour 1965, 255 vd.; Georgiou 1979, 92-96; A.B. Knapp, "An Alashiyan Merchant at Ugarit", *Tel Aviv*, X, 1983, 43-44, (38-45); Ayrıca Kıbrıs hakkında bkz. H.G. Güterbock, "The Hittites Conquest of Cyprus Reconsidered", *JNES*, XXVI, 1976, (73-81); J. D. Muhly, "The Role of Cyprus in the Economy of the Eastern Mediterranean During the Second Millenium B.C.", *Cyprus Between the Orient and the Occident. Acts of the International Archaeological Symposium, Nicosia 8-14 Septemer 1985*, (Edited by V. Karageorghis), 1986, (45-62)

bazı komşu ülkelerden bağımsız ve saraya bağlı tüccarlar tarafından kara ve deniz[117] taşımacılığı ile yapılmıştır[118].

Şüphesiz Ugarit'ten gönderilen mallar, Uralı tüccarlar[119]

---

[117] Ugarit'te en az üç liman şehri olduğu anlaşılmaktadır (Astour 1965, 253[3]). Bu limanlardan gönderilen mallar arasında buğday, yağ, şarap, keten, değerli cins kereste, genellikle mor renkli kumaş, yün ve ketenden üretilen elbiseler sayılabilir. Ayrıca Ugarit gemi tüccarları, Kaphtor'dan değerli Mycenaen keramiklerini kendi ülkelerine taşımışlardır (Astour 1965, 253). Ayrıca bkz. P. Vargyas, "Marchands Hittites à Ugarit", *OLP*, XVI, 1985, (71-79)

[118] Heltzer 1978, 121, 125-126; Ugarit'teki en önemli saray tüccarlarından biri kral Niqmepa ve Ammistamnu zamanında yaşamış olan Sinaranu'dur (Heltzer 1978, 11, 132; Ugaritteki diğer tüccarlar için bkz. Heltzer 1978, 123-124).

[118] Denizden taşımacılık Fenike, Filistin sahilleri, Mısır, Hitit, Kıbrıs ve Girit'e kadar ulaşmakta idi (Heltzer 150 vd.).

[119] Ugarit kralına, Hitit sarayından gönderilen bir mektupta (RS 20.213), Hitit kralı'nın aldığı beş yüz ton hububatın Ura tüccarları tarafından sevkiyatı sözkonusudur. Yine RS 26.158 nolu metin hububatın Ura limanına boşaltılması ile ilgilidir (Heltzer 1978, 154). Ayrıca III. Ḫattušili ve Ugarit kralı Niqmepa arasında yapılmış olan bir antlaşma metni olan PRU IV 17.130, yazın Ugarit'e gelen Uralı tüccarların kışın kendi ülkelerine dönmeleri istenmektedir. Yani Ugarit'te sürekli kalmaları yasaklanmıştır (C.H. Gordon, "Abraham and the Merchants of Ura", *JNES*, XVII, 1958, 28, (28-31); Heltzer 1978, 127-128). RS 20.213 nolu metin Uralı tüccarların, Ugarit'e ulaşım yollarını vermektedir (Heltzer 1978, 153). Suriye'den geldiği anlaşılan mavi ve mor yünün, Ugarit limanından, Ura limanına ve oradan Boğazköy'e ulaştırıldığı kayıtlıdır (Otten 1967, 59). Ayrıca Hitit kralının oğluna yazdığı bir mektup olan Bo. 2810'da, buğdayla dolu yüz geminin Ura ya da Lašti-[şehirlerinde yüklerini boşaltması emredilir (H. Klengel, "Hungerjahre in Hatti", *AoF*, I, 1974, 171-174, (165-174). Ayrıca bkz. Georgiou 1979, 95

tafından genellikle Silifke'ye yerleştirilen Ura limanına[120] getirilmekte ve buradan Keben, Kilisetepe, Mut Karaman, Tarḫuntašša[121] ve Zallara[122] yolu ile Boğazköy'e gönderilmekte idi.

Hitit çivi yazılı belgelerinden mobilya[123] ve metal alet[124] envanteri metinlerinde geçen Ugarit ülkesi, bir ritüel metinde[125] Mitanni, Tunip, Zinzira, Dunapa, Gatana, Alalaḫ, Martu, Zituna, Zunzura, Ukulzat, Araphi şehir ve ülkeleri ile birlikte listelenmiştir.

I. Šuppiluliuma döneminde, Ugarit kralı II. Niqmaddu'nun vergiye bağlandığı[126] ve ayrıca II. Muršili, III. Ḫattušili, Pudu-

---

[120] R.H. Beal, "The Location of Cilician Ura", *AS*, XVII, 1992, (65-73); P. W. Haider, "Ura-Eine Hethitische Handelsstadt", *Münstersche Beiträge z. Antiken Handelsgeschichte*, XIV, 1995, (70-107).

[121] Ayrıca Ugarit belgelerinde, Tarḫuntašša ülkesi tüccarlarından söz edilmektedir (PRU IV 17.158). Ugarit'te bir tüccarın öldürülmesi üzerine, Hitit kralının elçisi "tüccar Aršimiga" aracılığıyla yüz seksen šeqel gümüş istenmektedir (Heltzer 1978, 145; Karauğuz 2000, 89). Ayrıca yine PRU IV 17. 424 nolu metinde Tarḫuntašša ülkesi tüccarları ile ilgilidir (Heltzer 1978, 146-147).

[122] Bu şehir genellikle Cihanbeyli ve Tuz Gölü civarına yerleştirilmektedir (del Monte-Tischler 1978, 488-489).

[123] KUB XLII 84, Ay.24

[124] KUB XXVI 66 IV 5

[125] KUB XV 34 I 52-56

[126] Heltzer 1978, 12[31]; Bu verginin miktarı için bkz. Alp 2000, 91-92; Ayrıca diğer Ugarit kralları ise şunlardır: I. Niqmaddu? (M.Ö. ±1850), I. Iaqarum? (M.Ö. ±1825), I. Ammištamru (M.Ö. ±1360), II. Niqmaddu (M.Ö. 1360-1330), Arhalbu (M.Ö. 1330-1324), Niqmepa (M.Ö. 1324-1274), II. Amištamru (M.Ö. 1274-1240), Ibiranu (M.Ö. 1240-?), III. Niqmaddu (M.Ö. ?-1225), Ammurapi (M.Ö. 1225-1180).

Ḫepa, IV. Tuṯḫaliia, İni-Tešup[127] ve Talmi-Tešup'un mühürlerinin Ugarit'te bulunduğu bilinmektedir[128].

Öte yandan, II. Muwattalli döneminde yapılmış olan Kadeş savaşı sırasında önemli bir rol üstlenen[129] Ugarit ülkesi, diğer komşu ülkeler ile de antlaşmalar yapmıştır[130].

Ayrıca, II. Šuppiluliuma döneminde, Hitit devletini sarsacak büyük bir tehlikenin gelmekte olduğu, Alašiia kralının, Ugarit kralı Ammurapi (*'mrpi*)'ye yazdığı mektuptan anlaşılmaktadır. Bu mektuba göre, yakında bir düşman saldırısının olacağı ve bu yüzden

---

[127] Ayrıca İni-Tešup ismine, Mısır kaynaklarında da rastlanmıştır (R.D. Barnett-J. Černý, "King Ini-Tešup of Carchemish in an Egyptian Document", *JEA*, XXXIII, 1947, 94); Bu kralın mühür baskısı için bkz. J. Börker-Klähn, "Die Glyphe 405", *AoF*, XX, 1993, (238-239)

[128] F.A. Schaeffer, "Ugarit und die Hethiter. Nach den im Süd-Archiv des Palates 1953 entdeckten Keilschrifttexten", *AfO*, XVII, 1954-1956, 95, Abb.1; Abb.3; 96, 97, Abb.6, (93-99)

[129] Astour 1965, 254[2]

[130] Bunlardan biri Ugarit kralı II. Amištamru ile Kargamiš kralı İni-Tešup arasındaki antlaşmadır. Bu konuda bkz. M. Dietrich-O. Loretz, "Der Vertrag zwischen dem Hethitischen Vizekönig Initeschub von Karkemisch und Ammistamru II. von Ugarit über das Verfahren bei der Ermordung eines Untertanen im jeweils fremden Staatsgebiet", *Texte aus der Umwelt des Alten Testaments*, (Edited by R. Borger, W.C. Delsman, M. Dietrich, U. Kaplony-Heckel, H.M. Kümmel, O. Lorentz, W.W. Müller, W.H.Ph. von O. Kaiser), 1981, I/2 154; Antlaşmanın çevirisi için bkz. Alp 2000, 146; Ayrıca Ugarit kralı Niqmaddu ve Amurru kralı Aziru arasındaki antlaşma (PRU IV 122) için bkz. Houwink ten Cate 1963, 273; Astour 1979, 13-14. Genellikle M.Ö. 1361 yılına tarihlendirilen (Diğer tarihlendirmeler için bkz. Astour 1979, 14[8]) bu antlaşma, Aziru'nun vekili olan Ba'luia ve Šiiannu kralı olan Abdi-Ḫepat arasındaki düşmanlıktan söz etmektedir. Bu dönemde Ugarit'te şehirler için bkz. Astour 1979, 15 vd., 26

hazırlıklı olunması gerektiği, Ugarit kralına hatırlatılmaktadır. Bunun üzerine, Ugarit kralı da: "*Benim tüm savaş birliklerimin Ḫatti ülkesinde olduklarını ve gemilerimin de Lukka ülkesinde beklediklerini babam bilmiyor mu*?" şeklinde yanıt vermektedir[131].

[131] RS 18.147. Bu metnin yorumu için bkz. Astour 1965, 255 vd.; Georgiou 1979, 95-96

1. II. Niqmaddu ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma
CTH 46[132]

§1 (A Öy. 1-8)

Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majestesi Šuppiluliuma şöyle (söyler): "Mukiš ülkesi kralı Itur-Addu, Nuḫašši ülkesi kralı Addu-Nirari, Niia ülkesi kralı Aki-Tešup ve onların beyleri, Büyük Kral Majestesinin yönetimine düşman idiler. Ve askerlerini

---

[132] *Akadca:* RS 17.340(+?) 17.369 A (Akadca)
Transkripsiyon: Nougayrol 1956, 48-52; Dietrich-Loretz 1966, 208-210 (**A**.RS 17.227, **B**.RS 17.382+380, **C**.RS 11.772+780+782+802)
Çeviri: J. Friedrich, "Hethitisch-Ugaritisches. I. Šuppiluliuma von Hatti und Nqmd von Ugarit", *ZDMG*, XCVI=*NF* XXI, 1942, (471-488); E. von Schuler, "Staatsverträge mit dem Hethiterreich: Die Akkadische Fassung des Vertrages des Vertrages zwischen Suppiluliuma I. von Hatti und Niqmadu II. von Ugarit", *Texte aus der Umwelt des Alten Testaments*, (Edited by R. Borger, W.C. Delsman, M. Dietrich, U. Kaplony-Heckel, H.M. Kümmel, O. Lorentz, W.W. Müller, W.H.Ph. von O. Kaiser), I/2, 1982, 131-132, (131-134); Beckman 1996, 30-32; Alp 2000, 90-91
Yorum: E. Cavaignac, "Niqmad d'Ugarit", *RHA*, VI/41, 1942-1943, 110 vd. (110-113); O. Eissfeldt, "Zu den Urkunden über den Tribut Niqmads, Königs von Ugarit, an den Hethitischen Grosskönig Schuppiluliuma", *Festscrift Alfred Bertholet zum 80. Geburtstag Gewidmet von Kollegen und Freunden.* (Edited by W. Baumgartner, O. Eissfeldt, K. Elliger, L. Rost), Tübingen, 1950, (147-157); M. Liverani, *Storia di Ugarit Nell'età Degli Archivi Politici*, Roma, 1962, 43-50; H. Klengel, *Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v.u. Z. Teil 1-Nordsrien*, Berlin, 1965, 349-356; Dietrich-Loretz 1966, 210 vd.

topladılar. Ugarit ülkesinin içindeki şehirleri ele geçirdiler. Ugarit ülkesini sıkıştırdılar(?). Ugarit ülkesi kralı Niqmaddu'nun kölelerini, NAM.RA'lar olarak alıp götürdüler. Ve Ugarit ülkesini yakıp yıktılar.

§2 (A Öy. 9-28; B Öy. 1-2)

Ugarit ülkesi kralı Niqmaddu, Büyük Kral Šuppiluliuma'ya döndü (müracaat etti), (şöyle) yazdı: "Beyim Büyük Kral, Majesteniz, düşmanımın elinden beni kurtar. Ben beyim Büyük Kral Majestenizin kölesiyim. Beyimin düşmanına, düşmanım. [Ve] beyimin dostu ile barış içindeyim. Krallar beni sıkıştırıyor(?)." Büyük Kral, Niqmaddu'nun bu sözlerini işitti. Ve Büyük Kral Šuppiluliuma, Ugarit ülkesine yaya [ve arabalı] savaşçılar ile prens ve soyluları sevketti. Ve onlar düşman askerlerini, Ugarit ülkesinin dışına kovdu. [Ve] onlar (düşmandan) aldıkları NAM.RA'ların tamamını, Niqmaddu'[ya] verdi. [Ve] Ugarit [ülkesi kralı Niqmaddu][ ] çok sayıda soylu ve prensi şereflendirdi. O, onlara gümüş, altın, bronz [ve ...] verdi. O, beyi Büyük Kral Majestesinin huzuruna, Alalaḫ şehrindeki [ ] geldi. Ve beyi, Büyük Kral Majestesine şöyle konuştu: "[ ] düşman sözü ile [ ] Niqmaddu [ ] karıştırılmadı. *4 satır çevrilemeyecek kadar kırıktır. Uzun bir boşluktan sonra* "] ve [Büyük Kral Šuppiluliuma], Niqmaddu'nun [sadakatine] tanık oldu." *cümlesi okunmaktadır.*

§3 (B Öy. 3-20)

Şimdi Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral Šuppiluliuma, Ugarit ülkesi kralı Niqmaddu ile şöyle antlaşma yaptı: "Eğer gelecekte Nuḫašši ülkesinin, Mukiš ülkesinin ve diğer ülkelerin kaçakları bu ülkelerden ayrılırsa ve Ugarit ülkesine giderse ve Ugarit ülkesi kralının hizmetine girerse, başka ülkelerin diğer kralları, Ugarit ülkesi kralı Niqmaddu'nun kontrolünden onları almasın. Ne de oğullarının ve torunlarının kontrolünden de sonsuza kadar almasın.

Büyük Kral Majestem (uzun süre yürürlükte kalsın diye) bu antlaşmayı yaptı.
§4 (B Öy. 21-23)
Üstelik Ugarit ülkesinin tamamı, sınır bölgeleri, dağları, tarlalarıyla birlikte, [ ] ile birlikte [
Metin B buradan sonra kırılmıştır.
§5 (A Ay. 1-7)
İlk 3 satır çevrilemeyecek kadar kırıktır.
[ ] Igari-Aiali [dağı yukarısında] Ḫadamgi dağı ile birlikte [ ], İtkitiia, Paništai, Nakḫati, Ḫalpi ve Nana dağı, Šalma, Gulbata, Zamirti, Šulada, Maraili ve Ḫimulli
§6 (A Ay. 8-15)
Şimdi Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Šuppiluliuma bu [sınır bölgelerini], şehirleri ve dağları, Ugarit ülkesi kralı Niqmaddu'ya, oğullarına ve torunlarına sonsuza kadar onlarda (kalması için) mühürlediği bir belge ile verdi. Şimdi Niqmaddu benim düşmanıma düşmandır. Ve benim dostumla barış içindedir. O, beyi Majestem Büyük Kral'a bizzat kendi, büyükce bir zahmete girdi. Ve antlaşmaya uydu. Ve Ḫatti ile barış şartlarına (da) uydu. Şimdi Majestem Büyük Kral, Niqmaddu'nun sadakatine tanık ol.
§7 (A Ay. 16-21)
Bu tabletin sözlerini her kim değiştirirse, tanrı yeminini bozacak. Bin Tanrı tarafından Göğün Fırtına Tanrısı, Göğün Güneş Tanrısı, Ḫatti şehrinin Fırtına Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Kizzuwatna şehrinin Tanrıçı Ḫepat'ı, Alalaḫ şehrinin İštar'ı, Nubanni şehrinin Nikkal'i ve Ḫazzi dağının Fırtına Tanrısı[133]

[133] Metnin bundan sonraki çevirisi için bkz. Alp 2000, 91-92

2. Niqmepa ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma CTH 66[134]

§1 (1-12)
Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral Majestem Muršili şöyle söyler: Ben erkek kardeşlerin ile birlikte [ ]. Ve ben Kral, babanın tahtına sen Niqmepa'yı yerleştirdim. Ve seni babanın ülkesine döndürdüm. Sen Niqmepa, ülkenle birlikte benim kölelerimsiniz. Ve [eğer] sen Niqmepa, bu günden itibaren gelecekte de beyiniz Ḫatti ülkesi kralını [ve] Ḫatti ülkesini korumazsan, sen tanrı yeminini bozacaksın. Sen Niqmepa'ya nasıl şahsın, karıların, çocukların ve ülken sevgili ise, [kralın] vücudu, kralın şahsı, kralın oğulları ve Ḫatti ülkesi de [senin için] sonsuza kadar sevgili olsun. Gelecekte

---

[134] *Akadca:* **A.** RS 17.338(+) RS 17.349B, **B.** RS 17.353, **C.** RS 17.407
Fragmanlar: RS 17.357, RS 17.342, RS 17.351A, RS 17.79+RS 17.374, RS 17.04, RS 17.450, RS 17.448; RS 19.101, Diğer fragmanlar için bkz. Kühne 1975, 240
Transkripsiyon: Nougayrol 1956, 84-101, 257-289; J. Nougayrol, *Le Palais Royal d'Ugarit, VI, Textes en Cunéiformes Babyloniens des Archives du Grand Palais et du Palais sud d'Ugarit*, Paris, Kleincksieck, 1970, 127-129; G. Kestemont, "Le Traité entre Mursil de Hatti et Niqmepa d'Ugarit", *UF*, 1974, (85-127, 2 Levha); del Monte 1985, 268 (39-44); del Monte 1986, 14-32
Çeviri: del Monte 1986, 15-33; Lebrun 1992, 43-47; Beckman 1996, 60-64
Yorum: Kestemont 1974, 96-100; Kühne 1975, 240 vd.; Klengel 1992, 135-136

Ḫatti ülkesi kralının, kralın oğullarının, [kralın] torunlarının ve Ḫatti ülkesinin barış antlaşmasına uy. Şimdi sen Niqmepa, kralın huzuruna gel. Fakat eğer gelmek senin için mümkün olmazsa, senin için bazı meseleler çıkarsa, sen yeminden muaf olacaksın.

§2 (13-21)

Sen benim dostumla barış içinde ol. Ve düşmanımla düşman ol. Eğer Ḫatti ülkesi kralı, Hanilgalbat, Mısır, Babil ya da Alši ülkesine karşı (sefere) giderse, [senin] ülkenin sınırı yakınında hangi [yabancı] ülke olursa olsun, Ḫatti kralına düşmandır. [Ya da] Ḫatti ülkesi kralına dost olan (ve) senin sınırının yakınında bulunan hangi ülke olursa olsun, -[Mukiš ülkesi], Halep [ülkesi, Nuḫašši] ülkesi- döner ve [Ḫatti ülkesi] kralına düşman olur ve [Ḫatti ülkesi] kralı, onlara saldırmak için gittiğinde, [eğer sen Niqmepa] yaya ve [arabalı] savaşçılarınla birlikte yürekten hareket etmezsen ve eğer sen [yürekten] savaşmazsan, sen tanrı yeminini bozacaksın.

§3 (22-29)

Ve eğer [ben], Niqmepa'ya yardım için yaya ve [arabalı savaşçılarla birlikte yüksek rütbeli bir memuru gönderirsem] ya da [eğer başka] bir [ülkeye] saldırmak için [askerler gönderirsem] ve sen [Niqmepa, yürekten yaya ve arabalı savaşçılarınla birlikte harekete geçmezsen] ve düşmanla [savaşmazsan], üstelik [günah işler] (ve) şöyle söylersen: "[Her ne kadar yemin altında ve antlaşmanın kölesi isem de] ya düşman onları yensin, [ya da onları düşman yensin]. Ben o konuda herhangi bir şey bilmek istemiyorum." Sen tanrı yeminini bozacaksın. Eğer sen, o düşmanı [gönderirsen] ve (şöyle söylersen): "[Ḫatti ülkesi askerleri şimdi] saldırmak için geliyor. [Tetikte ol!" Sen yemini bozacaksın].

§4 (30-34)

Ve eğer [herhangi bir düşman], Ḫatti ülkesi kralına karşı [ayaklanırsa] ve [Ḫatti ülkesine saldırırsa] ya da eğer [Ḫatti ülkesi] kralına karşı [isyan ederse ve sen Niqmepa, onu işitirsen, sonra sen

derhal Büyük Kral'ın yardımına yaya ve] arabalı [savaşçılarla birlikte gel]. Eğer (sen) Niqmepa [için] gelmek imkansızsa, [oğlun ya da erkek kardeşin derhal Ḫatti ülkesi] kralının yardımına, [yaya ve arabalı savaşçılarla birlikte gelsin].

§5 (35-38)

Ve eğer herhangi biri, sen [Niqmepa yı, ya ...] ya da birini, sıkıştırırsa(?) ve sen, [Ḫatti ülkesi] kralına [(haber) gönderirsen: "Yardıma gel]." Sonra kral [senin yardımına gelsin]. [O, prens ya da yüksek rütbeli bir memuru, yaya ve arabalı savaşçılarla birlikte] göndersin. [Ve onlar senin için o] düşmanı [yensin].

§6 (39-44)

[Ben Ḫatti ülkesi] kralı, sen Niqmepa'yı [şimdi hizmetime aldım. Eğer ben Ugarit ülkesine, Ḫatti ülkesi]nin yaya ve arabalı savaşçıları ile birlikte [yüksek rütbeli bir memuru gönderirsem] ve [onlar] şehrinize [girerse, Niqmepa onlara baksın. Ve onlara erzak temin etsin]. Onlar, onun huzurunda kardeşler gibi [yürüsün. Ve sen, Ḫatti ülkesinin kralını koru]. Ve [üstelik] eğer herhangi bir Hititli, [Niqmepa'ya karşı kötülük] dilerse [ya da] onun ülkesini ve şehirlerinden birini [ele geçirmeye] çalışırsa, [o, yemini bozacak].

§7 (45-50)

Ve [Büyük Kral'ın], ülkenizden [alıp götürdüğü] NAM.RA'lardan hangisi olursa olsun, ister [Mukiš ülkesinin] NAM.RA'ları, ister Nuḫašši ülkesi NAM.RA'ları, ister [Niia ülkesinin NAM.RA'ları], ister [Kinza ülkesinin] NAM.RA'ları, ister Hanigalbat ülkesinin NAM.RA'ları olsun, [eğer] bu [NAM.RA'lar arasından, herhangi bir kadın ya da erkek] kaçar ve ülkenize [girerse, siz şöyle söylemeyin: "Her ne kadar ben] antlaşmanın kölesi ve yemin altında isem de bu konuda herhangi bir şey bilmek istemiyorum. Onlar [ülkemde] kalsın." Niqmepa onları yakalasın. [Ve onları, Ḫatti ülkesi kralına geri versin].

§8 (51-53)
Eğer herhangi [biri], ister Hititli, ister [Ugarit] halkından biri, sen Niqmepa'yı [kötü] bir mesele için kışkırtırsa [ve sen Niqmepa, onu yakalamazsan ve onu] Ḫatti ülkesi kralına [göndermezsen, sen yemini bozacaksın].
§9 (54-57)
[Ḫatti ülkesinde yaşayan] Ugarit halkından ister soylu biri, ister erkek] ya da kadın köle olsun, eğer Niqmepa, [Ḫatti ülkesi kralından onu] isterse, [eğer o, onu geri verirse, o, onu alsın]. Fakat eğer [Ḫatti ülkesi] kralı, [onu] geri vermezse [ve o, kaçarsa ve sana gelirse] ve böylece eğer Niqmepa, onu çalarsa, [o, yemini bozacak].
§10 (58-60)
Ben [Ḫatti ülkesi] kralının, güvenli bir şekilde [sana söyleyeceğim hangi] güvenilir mesele olursa olsun [ ], ben sana söyleyeceğim. Fakat eğer [sen Niqmepa, güvenli bir şekilde bu meseleleri tutmazsan], sen yemini bozacaksın.
§11 (61-69)
[Ve eğer] bir kısım [halk] yola çıkar [ve senin ülkene gelirse] ve sen Niqmepa onların huzurunda ters bir şekilde [konuşursan ve onları] dağlara ya da başka ülkeye [yöneltirsen], sen yemini bozacaksın. Onların huzurunda uygun bir şekilde konuş. Onlara (Ḫatti ülkesi) yolunu göster. [Onlara] bira ve yiyecek ver. [Ve eğer] yabancı [ülkedeki] halk, savaşla sıkışır, [yola çıkar] ve Ugarit ülkesine girerse, Niqmepa [onları yakala]. Ve onları Ḫatti ülkesi [kralına] geri ver. Eğer (sen) Niqmepa [onları] yakalamazsan ve onları [Ḫatti ülkesi kralına] geri vermezsen, [sen] yemini [bozacaksın].
§12 (70-72)
Eğer bir kaçak, Ḫatti ülkesinden [kaçarsa] ve [Ugarit ülkesine gelirse], Niqmepa onu yakala. Ve onu Ḫatti ülkesine [geri ver. Eğer sen onu geri vermezsen, sen] yemini [bozacaksın].

§13 (73-78)
Eğer bir kaçak, [Ugarit] ülkesinden [kaçarsa] ve [Ḫatti ülkesine] giderse, Ḫatti ülkesi kralı [onu yakalamasın. Ve onu geri vermesin. Bir kaçağı geri vermek], Ḫatti ülkesi kralı için [uygun değildir. Eğer bir kaçak], Ḫanigalbat ülkesinden ya da [başka bir ülkeden Ugarit ülkesine] gelirse, Niqmepa onu [alıkoyma. Onun Ḫatti ülkesine gitmesine izin ver]. Eğer sen, onu alıkoyarsan, [sen yemini bozacaksın].
§14 (79-80)
Niqmepa'nın [istediği] ne olursa olsun, [Ḫatti ülkesi kralından istesin]. Ḫatti ülkesi kralı, [ona ne verirse, o, onu alsın. Ḫatti ülkesi kralının ona vermediğini almasın].
§15 (81-86)
Ve ben, Niqmepa'ya [ ] ve nasıl iyi bir şekilde davrandıysam, eğer [sen Niqmepa ... , Ḫatti ülkesinin mutluluğunu istemezsen] ve [Ḫatti ülkesi kralı], Büyük Kral Muršili'yi korumazsan [ve daha ziyade] başka bir ülkenin -Hanigalbat ya da [Mısır'ın- mutluluğunu istersen], eğer [sen, başka bir] Büyük Kral'ı korumayı arzularsan, [sen yemini bozacaksın]. Ve [Bin Tanrı bu antlaşma için] toplantıya çağrılsın. [Onlar dinlesin ve tanık olsun].
§16 (87-92)
[Göğün Güneş Tanrısı], Arinna şehrinin [Güneş Tanrıçası, Göğün Fırtına Tanrısı, Ḫatti ülkesinin Fırtına Tanrısı, Šerri, Ḫurri, Nanni dağı, Ḫazzi dağı, Panayırın(?) Fırtına Tanrısı, Karargâhın Fırtına Tanrısı, Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Liḫzina şehrinin Fırtına Tanrısı, Harabenin Fırtına Tanrısı, Ḫišašḫapa şehrinin Fırtına Tanrısı], Šaḫpina şehrinin Fırtına Tanrısı, [Šapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı, Pittiiarik şehrinin Fırtına Tanrısı], Šamuḫa şehrinin Fırtına Tanrısı, [Ḫurma şehrinin Fırtına Tanrısı], Šarišša şehrinin

Fırtına Tanrısı, [Yardımın] Fırtına Tanrısı, [Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, Kizzuwatna şehrinin] Fırtına Tanrısı, İšḫupitta şehrinin [Fırtına Tanrısı, Ugarit şehrinin] Fırtına Tanrısı,

§17 (93-96)

Koruyucu Tanrı, Ḫatti şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Zitḫariia, [Tanrı Karzi], Tanrı Ḫapantaliia, Karaḫna şehrinin Koruyucu Tanrısı, Kırın Koruyucu Tanrısı, Av Çantasının [Koruyucu Tanrısı], Tanrı EA, Tanrı Allatum, Turmitta şehrinin Tanrı Telipinu'su, [Tawiniia şehrinin] Tanrı Telipinu'su, Ḫanḫana şehrinin Tanrı Telipinu'su, [Tanrı Bunene], Tanrı Pirwa, Tanrı Aškašepa,

§18 (97-100)

[Yeminin] Beyi Ay Tanrısı, Yeminin Kraliçesi İšḫara, [Göğün Kraliçesi Ḫepat, İštar], Kırın İštar'ı, Ninuwa şehrinin İštar'ı, [Ḫattarina şehrinin İštar'ı, Tanrı Ninatta ve Kulitta], Ḫatti ülkesi Savaş Tanrısı, [İllaia şehrinin Savaş Tanrısı, Arziia şehrinin Savaş Tanrısı], Tanrı İarri, Tanrı Zappana,

§19 (101-111)

Ḫurma şehrinin Tanrı Ḫantitaššu'su, [Šamuḫa şehrinin Tanrı Abara'sı], Ankuwa şehrinin Tanrıça [Kataḫḫa'sı], Katapa şehrinin [Kraliçesi, Taḫurpa şehrinin Tanrıça Ammamma'sı], Dunna şehrinin Tanrı Ḫallara'sı, [Ḫupišna şehrinin Tanrı Huwaššanna'sı], İšḫupitta şehrinin Tanrı Tapišuwa'sı, Landa şehrinin [Hanımı, Landa şehrinin] Tanrı Kunniiawanni'si, Kinza şehrinin Tanrı [NIN.PÌSAN.PÌSAN'ı], Niplani dağı, [Šariiana] dağı, [Pišaiša dağı], Lulaḫi [ve] Ḫapiri Tanrıları, Tanrı [EREŠ.KI.GAL, Ḫatti ülkesinin tüm erkek] ve dişi tanrıları, Ugarit ülkesinin tüm erkek ve [dişi tanrıları, tüm ilk tanrılar]: Nara, Namšara, Minki, [Tuḫuši, Ammunki, Ammizzadu], Anu, Alalu, Antu, [Apantu, EN.LIL, NINLIL, Dağlar], Nehirler, Pınarlar, Büyük Deniz, Gök, [Yer,

Rüzgarlar] ve Bulutlar. [Onlar] bu antlaşma ve [yemin] için tanık olsun.

§20 (112-115)

Bu [tablette] yazılan [yeminin ve antlaşmanın] tüm sözlerine, eğer Niqmepa uymazsa, sonra bu yemin [tanrıları] Niqmepa'yı [şahsı], karıları, çocukları, torunları, [evi], şehri, ülkesi, malı ve mülküyle birlikte mahvetsin.

§21 (116-119)

Fakat eğer Niqmepa, bu tablet üzerine [yazılan] yeminin ve antlaşmanın [bu] sözlerine uyarsa, [bu yemin tanrıları Niqmepa'yı] şahsı, karıları, çocukları, [torunları, evi, şehri, ülkesi], malı ve mülküyle birlikte korusun.

F. AMURRU ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR

M.Ö. II. binin başlarından itibaren[135] bilinen bu coğrafi isim, çivi yazılı belgelerde hem Amurru şehri (^{URU}Amurri), Amurru ülkesi (KUR ^{URU}Amurri), Amurru ülkeleri (KUR.KUR^{MEŠ} Amurri) ve hem de ideogram (KUR ^{URU}MAR.TU^{KI}) olarak geçmektedir[136].

Güney Suriye'de bugünkü Lübnan'nın sahil kesiminde kalan Amurru (Harita:3), önceleri Mısır kralı III. Tutmosis'in, Mitanni krallığının[137], I. Šuppiluliuma döneminde de Hitit devletinin hakimiyeti altına girmiştir[138]. Ancak Amurru ülkesini, I. Šuppiluliuma'nın Hitit devletinin sınırları içine katması tam altı yılını almıştır[139].

Ayrıca Amurru ülkesinin ismine, Amarna Çağı'ndan önce Mısır kaynaklarında rastlanmamıştır. Öte yandan, I. Šuppiluliuma

---

[135] Singer 1991, 69; Ayrıca Amurru krallığı hakkında bkz. Klengel 1969, 178 vd.; I. Singer, "Hittite Cultural Influence in the Kingdom of Amurru", *La circulation des biens, des Personnes et idées dans le Proche-Orient Ancien. Actes de la XXXVIIIème Recontre Assyriologique Internationale, 8-10 Juillet 1991*, (Edited by D. Von Charpin, F. Joannès), Paris, 1992, (231-234)

[136] Geçtiği çivi yazılı metin ciltleri için bkz. del Monte-Tischler 1978, 14-15; del Monte 1992, 5; Ayrıca KBo XXXIV 111 Öy. 6; 116 Öy. 14'te LUGAL KUR MAR.TU "*Amurru ülkesi kralı*" ifadesi dikkat çekicidir. Yine Mari dönemine ait bir metinde "*Amurru ülkesi dört kralının elçileri*" ifadesi yazılıdır. Başka bir Mari metninde de "*Amurru Ülkesi*" Iamḫat ve Qatna ülkelerinden sonra listelenmiştir (Singer 1991, 69).

[137] Klengel 1964b, 58

[138] Singer 1991, 71

[139] KUB XIX 9 Öy. 20

döneminde hüküm süren ve bu krallığın kurucuları olarak bilinen krallar Abdi-Aširta ve oğlu Aziru idi[140].

Amurru krallığı, Hitit ve Mısır krallığının egemenlik bölgelerinin sınırında tampon bir devletçikti. Muwattalli döneminde, bu krallık Hitit devletine ihanet ederek Mısır tarafına geçmiştir[141]. Ancak Kadeş savaşından sonra, Amurru kralı Bentešina bu siyasetinden dolayı cezalandırılarak, yakalanmış ve Ḫattuša'ya götürülmüştür. Böylece Amurru tekrar Hitit devletine bağlanmıştır.

Tüm bu yaptıklarına rağmen, Amurru beyi Bentišina, III. Ḫattušili tarafından korunmuş, kızı Gaššulawiia ona eş olarak verilmiş[142] ve bu krallık tekrardan Hitit devletinin güdümüne girmiştir. IV. Tuṯaliia döneminde de bu siyasi durum, Šaušga-muwa'mn Amurru tahtına oturtularak devam ettirilmiştir.

Hitit İmparatorluğu'nun çöküşü yıllarında, Amurru ülkesi hakkında bilgi veren belgelerin sayısı azalır. Ancak bu krallık da tıpkı Hitit ve Ugarit ile aynı kaderi paylaşmış olmalıdır.

Ancak bu dönemde, Deniz Kavimlerinin Ḫatti, Qadi (Kizzuwatna), Kargamiš, Arzawa ve Alašiia'yı yakıp yıktıkları ve Amurru ülkesinde karargâh kurarak, Mısır'a doğru ilerledikleri bilinmektedir.

---

[140] Houwink ten Cate 1963, 273; Singer 1991, 69; Bu krallar dönemine tarihlendirilen EA 86: 8-12 mektupta Amurru ülkesinden Mitanni ülkesine götürülen ganimetten; EA 101:7-10'da ise, yün ve renkli kumaşların Mitanni ülkesine gönderilmediğinden söz edilmektedir (Singer 1991, 72).

[141] Bruyn 1989, 139, §64

[142] CTH 92, §4,5

1. Aziru ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma CTH 49[143]

II. Hititçe Metin

§1 (Öy. I 1-13)

[Fırtına Tanrısı'nın] sevgilisi, [Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majestem Šuppiluliuma şöyle söyler: Ben] Majestem, [sen

---

[143] **I.** *Akadca:* **A.** KUB III 7+KUB III 112+KUB IV 94, **B.** KUB III 19 (+)KUB XLVIII 71, **C.** KBo XXVIII 98 =A Öy. 3-9, *Fragmanalar* KBo XXVIII 118, 539/v, Bo. 9200, Bo. 9201, **II.** *Hititçe:* KBo X 13 (+)KBo X 12+? Bo 1138

Transkripsiyon: Weidner 1923, 70-75; 146-149 (Akadca); Freydank 1959, 358-366 (Hititçe); H. Klengel, "Zwei neue Fragmente zum akkadischen Aziru-Vertrag", *AoF*, V, 1977, 259-260, (Öy. x+1-7, Akadca), (259-261, Tafel XI); del Monte 1986, 116-141 (Akadca-Hititçe); Beckman 1997, 96 (Hititçe- IV 6-11)

Çeviri: Goetze 1955a, 203-205; Freydank 1959, 366-373; del Monte 1986, 117-141; Beckman 1996, 33-37; Beckman 1997, 96

Yorum: E. Cavaignac, "L'Égypte et les Hittites de 1370 à 1345", *Syria*, XXXIII, 1956, 45 vd., (42-48); H. Klengel, "Neue Fragmente zur Akkadischen Fassung des Aziru-Vertrages", *OLZ*, LIX, 1964, (437-445); Klengel 1964b, 57 vd.; Kestemont 1974, 95-96; M. Liverani, "Aziru, servitore di due Padroni", *Studi Orientalistici in Ricordo di Franco Pintore. Studia Mediterranea IV*, (Edited by O. von Carruba, M. Liverani, C. Zaccagnini), 1983, (95-121); S. Izre'el, "Hatti and the Kingdom of Amurru: Linguistic Influence", *La circulation des biens, des Personnes et idées dans le Proche-Orient Ancient. Actes de la XXXVIII*^{ème} *Recontre Assyriologique Internationale, 8-10 Juillet 1991*, (Edited by D. Von Charpin, F. Joannès), Paris, 1992, (227-230)

Aziru'yu köleliğe aldım. Ve babanın tahtına] seni [yerleştirdim]. Eğer sen [Aziru, gelecek günlerde beyiniz] Ḫatti ülkesi kralını [ve Ḫatti ülkesini] korumazsan, nasıl [canın, şahsın, karıların], [oğulların] ve ülken sana önemli (sevgili) ise, [kralın vücudu], [şahsı], canı ve [Ḫatti ülkesi senin için aynı şekilde, sevgili olsun]. Gelecek günlerde [Ḫatti ülkesi kralının, oğullarının, torunlarının] ve Ḫatti ülkesinin [antlaşmasın(ı)a] koru (uy). Birinci sınıf [işlenmiş] üçyüz šeqel [altın], Ḫatti ülkesi [kralı]na her yıl (ödeyeceğin) vergin olsun. O, [Ḫatti ülkesi] tüccarlarının [tartı sistemi ile] tartılsın. [Sen] Aziru, Ḫatti ülkesindeki [beyiniz] Majesteme yıllık olarak [gel].

§2 (Öy. I 14-26)

Önceleri [ ] Mısır ülkesi kralı, Hurri ülkesi kralı, [Aštata(?)] ülkesi kralı, Nuḫašši ülkesi kralı, Niia ülkesi kralı, [Kinza(?)] ülkesi kralı, [Mukiš ülkesi kralı], Halep ülkesi kralı, Kargamiš ülkesi kralı -tüm bu krallar- (birden bire) [Majesteme] düşman oldu. Fakat [Amurru] ülkesi kralı Aziru, Mısır ülkesi kapısından çıktı. Ve Ḫatti ülkesi [kralı] Majestemin bir kölesi oldu. Ve bu nedenle ben Büyük Kral Majestem çok sevindim(?). Büyük Kral ben Majestem, bu nedenle çok sevinmedim mi? Nasıl ben Aziru'ya [ ]; Aziru, [Majestemin] ayaklarına [kapandığından] ve Mısır ülkesi kapısından geldiğinden ve [Majestemin ayaklarına] kapandığından, ben Büyük Kral Majestem, Aziru'yu [aldım]. Ve kardeşleri arasında (kral olarak) onu yücelttim.

Bu paragrafın diğer kısımları oldukça tahrip olmuştur.

§3 (Öy. II 1-8)

Bu paragraf çevrilemeyecek kadar tahrip olmuştur.

§4 (Öy. II 9-24)

Her kim Majestemin [dostu] ise, senin de [dostun olsun. Her kim] Majestemin düşmanı ise, [senin de] düşmanın [olsun]. Eğer [Ḫatti ülkesi] kralı, [Hurri], Mısır, Babil, [Aštata] ya da Alši ülkesine

(karşı sefere giderse), sınırının yakınındaki [hangi (yabancı) ülke olursa olsun, Majesteme] düşmandır. [Senin sınırının] yakınında Majesteme dost olan ülkeler: [Mukiš ülkesi(?), Kinza ülkesi], Nuḫašši ülkesi döner [ve Ḫatti ülkesi kralına düşman] olur, [Ḫatti ülkesi kralı] bu düşmanlara [saldırmak için gittiğinde], eğer sen Aziru, [yaya] ve arabalı savaşçılarınla canı gönülden harekete geç[mezsen] ve canı gönülden onunla savaşmazsan, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın.

§5 (Öy. II 25-39)

[Ve] eğer ben Majestem, sen Aziru'nun [yardımına] bir prens ya da yüksek rütbeli bir memuru, [yaya] ve arabalı savaşçılarla [birlikte] gönderirsem ya da diğer ülke(lere) [saldırmak için] (güçler) gönderirsem, eğer sen Aziru, [yaya] ve arabalı savaşçılarla canı gönülden hareket etmezsen ve [bu] düşmana saldırmazsan [ve eğer] sen suç işler ve [şöyle söylersen]: "Her ne kadar ben yemin altında isem de [o, düşmanı yensin] ya da düşman onu yensin. [Ben] o konuda herhangi bir şey bilmek istemiyorum." [Ya da eğer] sen [o] düşmana yazarsan, (ve şöyle) söylersen: "İşte bak, Ḫatti ülkesinin [yaya ve arabalı savaşcıları şimdi saldırmak için geliyor]. Tetikte ol!" [İşte bak, sen] tanrı yeminini bozmuş ol[acaksm].

§6 (Öy. II 40-46)

[Ve eğer] Ḫatti ülkesinin yaya ve arabalı savaşçıları[... sonra ...] [Ḫatti ülkesinin] tek bir şahsını yakalamasın. Ve [eğer ondan] istekli bir şekilde [fidye(?) almaz] ve Ḫatti ülkesi kralına onu [geri göndermezse], işte bak, sen tanrı yeminini bozmuş [olacaksın].

§7 (Öy. II 47-Ay. III 3)

[Ve eğer] herhangi bir [düşman], Ḫatti ülkesi kralına karşı ayaklanır ve [Ḫatti ülkesine saldırırsa] ya da biri Ḫatti ülkesi [kralına] karşı bir ayaklanma başlatırsa [ve sen] Aziru, onu işitirsen [ve] canı gönülden [Majestemin] yardımına [yaya ve arabalı savaşçılarınla] gelmezsen [ve eğer] sen Aziru için gelmek [imkan]sızsa, Ḫatti

ülkesi [kralının] yardımına yaya ve [arabalı] savaşcılarınla birlikte [oğlunu] ya da erkek kardeşini [gönder. Ya da] eğer [biri seni sıkıştırırsa(?) ya ... , ya da herhangi bir şey yapmazsa ve sen Ḫatti ülkesi kralına (haber) gönder: "Yardıma gel." Sonra ben kral, senin yardımına geleceğim. Ve ben Majestem sana yardım için] yaya ve arabalı savaşçıları [göndereceğim]. Ve onlar [senin için] o düşmanı [yenecek].

§8 (Ay. III 4-16)

[Şimdi] Aziru, kendi isteği ile Majesteme köle olarak döndüğünden, ben Majestem Ḫatti ülkesin[den] Amurru ülkesine, Ḫatti ülkesinin önde gelen bir memurunu, yaya ve [arabalı savaşçılarını göndereceğim]. Onlar müstahkem şehirlerinizden çıkacağından, [onları koru]. Onlara lütufkâr(?) davran. Onlar senin [huzurunda] kardeşler gibi yürüsün. Ḫatti ülkesi [kralını] koru. Eğer herhangi bir Hititli, sen Aziru'ya karşı kötülük ararsa, eğer o, ülkenizin ya da bir şehrin ganimetini alıp götürmeyi isterse, [işte bak], tanrı yeminini bozmuş olacak.

§9 (Ay. III 17-28)

Ve [Majestesinin] alıp götürdüğü Hurri ülkesinin NAM.RA'ları, Kinza ülkesinin NAM.RA'ları, Niia ülkesinin [NAM.RA'ları], Nuḫašši ülkesinin NAM.RA'larından hangisi olursa olsun, eğer bunlar arasından erkek veya kadın Ḫatti ülkesinden kaçarsa, senin ülkene gelirse, sen şöyle söyleme: "[Her ne kadar] antlaşmanın kölesi ve yemin altında isem de, bu konuda herhangi bir şey bilmek istemiyorum. Onlar ülkemde ... olsun." [Sen] Aziru [onları] yakala, Ḫatti ülkesi [kralına onları] sevket.

§10 (Ay. III 29-34)

[Eğer] herhangi bir [Hititli] ya da senin kölen, sen Aziru'nun huzurunda, Majestemle [ilgili kötü bir mesele] hakkında konuşursa ve sen [Aziru], onu yakalamazsan ve Ḫatti ülkesi kralına göndermezsen, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın.

§11 (Ay. III 35-44)
Ḫatti ülkesinde yaşayan hangi Amurru halkı olursa olsun, ister Aziru'nun ülkesinde bir soylu ve ister kölesi olsun, eğer sen Ḫatti ülkesi kralından onu [istersen], eğer Ḫatti ülkesi kralı onu sana geri [verirse], onu al. Fakat eğer [Ḫatti ülkesi] kralı onu, sana geri vermezse ve o, kaçar ve [sana] gelirse, eğer sen Aziru [onu] kabul edersen, [işte bak, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın].
§12 (Akadca F 1-3; Hititçe Ay. IV 1-5)
[Ve eğer] herhangi bir [halk, yola çıkar ve Aziru'nun ülkesine gelirse ve sen Aziru, onların huzurunda ters bir şekilde konuşursan ve onları] dağlara [ya da başka bir ülkeye yönlendirirsen, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Sen Aziru, onları yakala ve onları] Ḫatti ülkesi kralına [geri ver. Eğer] sen [Aziru] onları [yakalamazsan ve onları] Ḫatti ülkesi kralına [geri vermezsen, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın].
§13 (Ay. IV 6-11)
Eğer bir Hititli, [Ḫatti ülkesinden] kaçak olarak gelirse ve sana dönerse, [sen Aziru], onu [yakala. Ve] [Ḫatti ülkesi] kralına onu gönder. Fakat [eğer sen, onu göndermezsen, işte bak, sen tanrı yeminini] bozmuş ola[caksın].
§14 (Akadca F 8-9; Hititçe Ay. IV 12-14)
[Eğer bir kaçak], Amurru ülkesinden [kaçarsa ve Ḫatti ülkesine gelirse, Ḫatti ülkesi kralı] onu yakalamasın. Ve onu geri vermesin]. Bir kaçağın [geri verilmesi, Ḫatti ülkesi kralı için uygun değildir]. [Eğer bir kaçak ... -dan Amurru ülkesine gelirse, sen] Aziru [onu alıkoyma. Ve] Ḫatti ülkesi[ne] onu sal. [Eğer sen onu salmazsan], sen [tanrı yeminini bozmuş olacaksın].

§15 (Ay. IV 15-18)
Ve eğer sen [Aziru], Ḫatti ülkesi kralından [(bazı şeyler) istersen], [Ḫatti ülkesi kralının sana verdiği her ne olursa olsun], onu al. Sen, [Ḫatti ülkesi kralının sana vermediği] bir şeyi alma.
§16 (Ay. IV 19-26)
Sen Aziru [ ] ve sen [ ] ve eğer sen [Aziru, Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral] Šuppiluliuma'nın koruyuculuğunu ve [Ḫatti ülkesinin] iyiliğini (bolluğunu) [istemezsen, daha ziyade Mısır [ya da Hurri ülkesinin] iyiliğini istersen, [... ve eğer sen] başka bir [koruyucu istersen, sonra sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın].
Paragrafın bundan sonraki kısmı çevrilemeyecek kadar bozuktur.
§17 (Ay. 27-29)
Bu paragraf çevrilemeyecek kadar tahrip olmuştur.
§18 (Ay. IV 30-32)
Ben, [bu yemin için Bin Tanrıyı meclise] çağırdım. [Ve onları tanıklık için çağırdım]. Onlar tanık [olsun].
I. Akadca Metin
§19 (A Ay. 1-10)
[...] Ḫupišna şehri [Tanrı Ḫuwaššara'sı], [İšḫupitta şehri Tanrı Tapišuwa'sı, Landa şehri Hanımı, Landa şehri] Tanrı Kunniiawanni'si, Kinza şehri [Tanrı NIN.PÌSAN.PÌSAN'ı], Lablana dağı, [Šariiana dağı, Pišaiša dağı], Lulaḫi [ve] Ḫapiri Tanrıları, [Tanrı EREŠ.KI.GAL], Ḫatti ülkesinin [tüm dişi ve erkek tanrıları], [Kizzuwatna ülkesinin] tüm erkek ve [dişi] tanrıları, Amurru ülkesinin tüm [erkek] ve dişi [tanrıları, tüm ilk olan tanrılar]: Nara, Namšara, Minki, [Tuḫuši, Ammunki, Ammizzadu], Alalu, Antu, [Anu, Apantu, EN.LIL, NINLIL], Dağlar, Nehirler, Pınarlar, [Büyük Deniz, Gök, Yer, Rüzgarlar ve Bulutlar]. Onlar [bu] antlaşmaya ve [yemine] tanık olsun.

§20 (A Ay. 12-16)
Bu tablette [yazılan yemin ve antlaşmanın tüm sözlerine], [eğer Aziru] [uymazsa], [yemini bozarsa], sonra bu yemin tanrıları Aziru'yu [şahsı, karıları, oğulları, torunları, evi, malı], şehri ve ülkesi ile birlikte mahvetsin.
§21 (A Ay. 17-20)
[Fakat eğer Aziru] bu tablet üzerine [yazılan] yemin ve [antlaşmanın bu sözlerine uyarsa], sonra bu yemin tanrıları, [Aziru'nun bizzat kendisini, karıları, oğulları, torunları], evi, [malı], şehri ve ülkesi ile birlikte korusun.

2. Tuppi-Tešup ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma CTH 62[144]

§1 (B Öy. I 1-2)
[Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral] Šuppiluliuma'nın [oğlu]; Fırtına Tanrısı'nm sevgilisi, [Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral] Majestem Muršili [şöyle söyler]:
§2 (B Öy. I 3-12)
[(Ey) Tuppi-Tešup, büyükbaban] Aziru, babamın kölesi oldu. Nuḫašši ülkesi kralları [ve Kinza ülkesinin kralı, babama düşman olduğunda], Aziru düşman olmadı. [Babam onun düşmanları ile savaş yaptığında], aynı şekilde, Aziru da savaş yaptı. [Ve Aziru] sadece babamı korudu. Ve babam da [Aziru'yu], ülkesi ile birlikte korudu. O, ona herhangi bir şekilde kötülük [dilemedi. Ve Aziru

---

[144]**I.** *Akadca:* KUB III 14, **II.** *Hititçe:* **A.** KBo V 9, **B.** KUB III 119(+) KUB XIV 5(+)KUB XIX 48+KUB XXIII 6+KBo XXII 39 (k/18), **C.** KUB XXI 49 = B I 1 vd.
Transkripsiyon: Weidner 1923, 76-79 (Akadca); Friedrich 1926, 4-24 (Akadca-Hititçe); Kühne-Otten 1971, 45 (II 10); Beckman 1986, 18[29] (I 21-28); del Monte 1986, 156-176 (Akadca-Hititçe)
Çeviri: Friedrich 1926, 4-24; Goetze 1955a, 203-205; Beckman 1986, 18 (I 21-28); del Monte 1986, 157-177; Lebrun 1992, 17-26; Beckman 1996, 54-59
Yorum: Friedrich 1926, 26-48; P. Cornil-R. Lebrun, "Fragments Hittite Relatifs à L'Égyptte", *OLP*, VII-VIII, 1976, 96-100, (83-108); G.F. del Monte, "Muršili II e l'Egitto", *Studi in Onore di Edda Bresciani*, (Edited by S.F. Bondì, S. Pernigotti, F. Serra, A e Vivian), 1985, (161-167); Singer 1991, 150-151

babama] herhangi bir şekilde kızmadı. O, daima ona [vergi olarak] yüklenen [birinci sınıf saf üçyüz šeqel altın] ödedi. Babam tanrı oldu (öldü). Ve ben, [babamın] tahtına [oturdum]. Fakat nasıl Aziru [babamın zamanında] vardıysa, benim zamanımda da vardı.

§3 (B Öy. I 13-19)

Sonra [Nuḫašši ülkesi kralları ve Kinza ülkesi kralı bana] düşman oldu. Fakat senin [büyükbaban Aziru ve baban Ari-Tešup onları ... . Onlar bey olarak sadece beni destekledi. [Ve Aziru yaşlandığında], o, (daha önce) daima yaya ve [arabalı savaşçılarla] savaşa gittiği gibi, artık askeri seferlere gidemedi. [Sonra] aynı şekilde, Ari-Tešup [da Amuru ülkesinin yaya ve arabalı savaşçılarıyla savaşa gitti]. Ve Majestem bu düşmanları mahvetti.

Metnin bundan sonraki kısımları kırıktır. A I 1-10. satırlar çevrilemeyecek kadar kırıktır.

§4 (A Öy. I 11-18)

Fakat baban tanrı olduğunda (öldüğünde), [babanın sözü (isteği) üzerine], ben seni (başımdan) atmadım (reddetmedim). Baban sağken(?) huzurumda ismini andı. Bu yüzden, ben sana bakacağım. Fakat sen hasta ve keyifsizdin. [Ve] her ne kadar sen hastalıklı idiysen de ben, babanın yerine seni yerleştirdim. Ben senin [ ], erkek kardeşlerine, Amurru ülkesine ve sana yemin ettirttim.

§5 (A Öy. I 19-34)

Babanın isteği üzere ben sana baktığımdan, seni babanın yerine yerleştirdim. İşte bak, sana Ḫatti ülkesi kralı, Ḫatti ülkesi, oğullarım ve torunlarım üzerine yemin ettirttim. Tanrı yeminini ve kralın otoritesin(i)e koru (uy). Ben Majestem, sen Tuppi-Tešup'u koruyacağım. Ve sen bir kadın aldığında (ve) bir çocuk yaptığında, o, Amurru ülkesinde kral olsun. Ve sen nasıl Majestemi korursan, aynı şekilde ben de senin oğlunu koruyacağım. Sen Tuppi-Tešup, gelecekte Ḫatti ülkesi kralını, Ḫatti ülkesini, oğullarımı ve torunlarımı koru. Babanın ve dedenin üzerine yüklenen vergi senin

üzerine de yüklensin. Onlar birinci sınıf ve iyisinden, Ḫatti ülkesi tartı sistemi ile saf üçyüz šeqel altın ödedi. Sen de aynı şekilde (bu miktarı) öde. Gözlerini başka birine çevirme. Senin ataların Mısır ülkesine vergi ödedi. [Fakat] sen onu [ödeme].

Metnin bundan sonraki kısımları ve D II 1-3. satırlar kırıktır.

§6 (D Öy. II 4-9[145*])

Sen Mısır kralının bir kölesi olup, eğer ... suç işlersen, Mısır kralı, [Majesteme düşmanken, sen] gizlice ona elçi gönderir ya da sen], Ḫatti ülkesi kralına [düşman olur] ve (hele) Ḫatti ülkesi kralının otoritesini [reddedersen], sen Tuppi-Tešup, tanrı yeminini bozacaksın.

§7 (D Öy. II 10-17-A Öy. II 1-12*)

[Her kim Majestemin] düşmanı ise, senin de düşmanın olsun. [Her kim Majestemin dostu ise], senin de dostun olsun. Ve eğer [Ḫatti ülkesi kralının] koruduğu ülkelerin [herhangi biri], Ḫatti ülkesi kralına [düşman ise] ve eğer ben Majestem [saldırı için], o ülkeye karşı gelirsem ve sen canı gönülden [yaya ve arabalı savaşçılarını] harekete geçirmezsen, [canı gönülden ve] tereddütsüz düşmanla [savaşmazsan], sen tanrı yeminini bozacaksın. [Ve eğer sen günah işlersen] ya da [ ] ve sen şöyle söylersen: "[Her ne kadar ben yemin altında isem de, ya] onları [düşman] yensin [ya da] düşman onları [yensin]. <Ben o konuda herhangi bir şey bilmek istemiyorum>." [Ya da eğer] sen [o düşmanı] uyarmak için, ona bir adamını gönderirsen [ve ona şöyle söylersen: "Ḫatti ülkesinin] yaya ve arabalı savaşçıları geliyor. Tetikte ol!" [Sen] tanrı yeminini bozacaksın.

§8 (A Öy. II 13-24)

Ben Majestemin, sen Tuppi-Tešup'u koruduğum gibi, (sen de) Majestem ve [Ḫatti ülkesi] için yardımcı bir kuvvet ol. Ve eğer bazı

[145*] Buranın çevirisi için bkz. Beckman 1996, 56

[kötü] olaylar Ḫatti ülkesinde olursa ve [herhangi biri], Majesteme karşı ayaklanırsa ve sen [onu] işitirsen, [yaya] ve arabalı [savaşçılarınla birlikte] yardım et. [Ḫatti ülkesine] yardım için derhal yerini al. Eğer senin için yardım etmek mümkün olmazsa, Ḫatti ülkesi kralına, çocukların, kardeşlerin ya da [yaya ve arabalı savaşçılarınla] birlikte yardım gönder. Eğer Ḫatti ülkesi kralına oğulların, erkek kardeşlerin, yaya ve arabalı savaşçılarınla yardım göndermezsen, tanrılar, tanrı yeminini bozacak.

§9 (A Öy. II 25-29)

Eğer bazı sorunlar sen Tuppi-Tešup'u sıkıştırırsa ya da herhangi biri sana karşı ayaklanırsa ve sen Ḫatti ülkesi kralına yazarsan, sonra Ḫatti ülkesi kralı sana yardım için yaya ve arabalı savaşçıları göndersin. [ ]

§10 (A Öy. II 30-37)

Eğer Hititler, sen Tuppi-Tešup'a yaya ve arabalı savaşçıları getirirse, onlar senin ülkene gireceği için, sen Tuppi-Tešup düzenli olarak onlara yiyecek ve içecek sağla. Ve eğer (herhangi bir Hititli), Tuppi-Tešup'a karşı kötü bir işe girişirse (ve) onun ülkesini ya da şehrini yağma ederse ya da Amurru ülkesindeki krallıktan Tuppi-Tešup'u alırsa, o, yemini bozacak.

§11 (A Öy. II 38-45)

Nuḫašši ülkesi ve Kinza ülkesinden babamın ve benim alıp götürdüğüm hangi NAM.RA olursa olsun, eğer bu NAM.RA'lardan biri, benden kaçar ve sana gelirse ve sen onu yakalamazsan ve Ḫatti ülkesi kralına onu geri vermezsen ve eğer sen (bu konuda) şöyle söylersen: "Gelsin ya da gitsin. Ben bir şey bilmek istemiyorum." Sen tanrı yeminini bozacaksın.

§12 (A Öy. II 46-49)

Eğer herhangi biri, sen Tuppi-Tešup'un huzurunda, Ḫatti ülkesi ya da kralına karşı kötü bir mesele çıkartırsa, sen, kraldan onu gizleme. Ya da eğer Majestem

§13 (A Ay. III 1-11)
sana bazı gizli meseleler (hakkında) konuşursa: " Şu eylemi ya da şu eylemleri yap." Sonra senin yapmayı istemediğin bu eylemler arasında hangisiyle ilgili olursa olsun, şu anda orada haklı bir durum ortaya koy: "Bu eylemi yapamam, onu yapmayacağım." Ve kral tekrar emrettiğinde ve yapabileceğin bir eylemi yapmazsan ve kralı terslersen(?) ya da eğer sana kralın gizli olarak söylediği meseley(i)e korumazsan (dikkat etmezsen), sen yemini bozacaksın.
§14 (A Ay. III 12-22)
Eğer herhangi bir ülke ya da kaçak yola çıkar, Ḫatti ülkesine doğru hareket ederse ve senin ülkene girerse, onları yollarına iyi bir şekilde yönelt. (Bunlara) Ḫatti ülkesi yolunu göster. Onlara uygun bir şekilde konuş. Sen başka birine onları yöneltme. Eğer sen, onları yollarına yöneltmezsen ve Ḫatti ülkesi yolunu, onlara göstermezsen ve gözlerini dağlara çevirirsen (onları dağlara yöneltirsen) ya da eğer sen, onların huzurunda kötü sözler konuşursan, sen yemini bozacaksın.
§15 (A Ay. III 23-29)
Ya da Ḫatti ülkesi kralı, savaş yüzünden bazı ülke(leri) kuşatırsa ve (bunlar) onun önünden kaçarsa ve senin ülkene gelirse, eğer sen herhangi bir şey almak [istersen], onun için Ḫatti ülkesi kralın(dan)a iste (sor). Sen kendi [teşebbüsünle] onu alma. Eğer sen kendi teşebbüsünle [herhangi bir şey] alırsan ve onu gizlersen, [sen tanrı yeminini bozacaksın].
§16 (A Ay. III 30-31)
Üstelik eğer bir tutsak, [kaçarak senin ülkene] gelirse, onu yakala ve onu [geri ver]. *Yaklaşık 3 satır kırıktır.*

§17 (D Ay. III 5-6[146*])
[... Şimdi Bin Tanrı] bu [yemin için] [bulunsun]. Onlar gözetlesin [ve dinlesin].
§18 (D Ay. III 7-17*)
[Göğün Güneş Tanrısı], Arinna şehrinin [Güneş Tanrıçası], Göğün Fırtına Tanrısı, Ḫatti şehrinin Fırtına Tanrısı, [Šerri], Ḫurri, Nanni dağı, Hazzi dağı, [Panayırın(?) Fırtına Tanrısı], Karargâhın [Fırtına Tanrısı], Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin [Fırtına Tanrısı], Liḫzina şehrinin Fırtına Tanrısı, Harabenin Fırtına Tanrısı, [Ḫišašḫapa şehrinin Fırtına Tanrısı], Šaḫpina şehrinin Fırtına Tanrısı, Šapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı, [Pittiiarik şehrinin Fırtına Tanrısı], Šamuḫa şehrinin Fırtına Tanrısı, Ḫurma şehrinin Fırtına Tanrısı, [Šarišša şehrinin Fırtına Tanrısı], Yardımın Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, [Kizzuwatna şehrinin Fırtına Tanrısı], İšḫupitta şehrinin Fırtına Tanrısı, [... Fırtına Tanrısı], Arkata şehrinin Fırtına Tanrısı, Tunip şehrinin Fırtına Tanrısı, [Halep şehrinin Fırtına Tanrısı], Tunip şehrinde oturanlar, Amurru ülkesi Tanrı Milku'su,
§19 (D Ay. III 18-23)
[Koruyucu Tanrı], Ḫatti şehrinin [Koruyucu Tanrısı], Tanrı Ziṯhariia, Tanrı Karzi, [Tanrı Ḫapantaliia], Karaḫna şehrinin Koruyucu Tanrısı, Kırın Koruyucu Tanrısı, [Av Çantasının Koruyucu Tanrısı], Tanrı EA, Tanrı Allatum, Turmitta şehrinin [Tanrı Telipinu'su], Tawiniia şehrinin [Tanrı Telipinu'su, Ḫanḫana şehrinin] Tanrı Telipinu'su, Tanrı Bunene, Tanrı Aškašepa,
§20 (D Ay. III 24; A Ay. IV 1-3)
[Yeminin Beyi Ay Tanrısı], Yeminin Kraliçesi [İšḫara, Göğün Kraliçesi Tanrıça Ḫepat, İštar, Kırın İštar'ı, Ninuwa şehrinin İštar'ı, Ḫattarina şehrinin İštar'ı, Tanrı Ninatta] ve Kulitta, Ḫatti şehrinin

[146*] Beckman 1996, 58

Savaş Tanrısı, İllaia şehrinin Savaş Tanrısı, Arziia şehrinin Savaş Tanrısı, Tanrı İarri, Tanrı Zappana,
§21 (A Ay. IV 4-20)
Ḫurma şehrinin Tanrı Ḫantitaššu'su, Šamuḫa şehrinin Tanrı Abara'sı, Ankuwa şehrinin Tanrıça Kataḫḫa'sı, Katapa şehrinin [Kraliçesi], Taḫurpa şehrinin Tanrıça Ammamma'sı, Dunna şehrinin Tanrı Ḫallara'sı, Ḫupišna şehrinin Tanrı Huwaššanna'sı, [İšhupitta şehrinin] Tanrı Tapišuwa'sı, Landa şehrinin Hanımı, Landa şehrinin Tanrı Kunniiawanni'si, Kinza şehrinin Tanrı NIN.PÌSAN.PÌSAN'ı, Niplani [dağı], Šariiana dağı, Pišaiša dağı, Lulaḫi ve Ḫapiri Tanrıları, EREŠ.KI.GAL, Ḫatti ülkesinin erkek ve dişi tanrıları, Amurru ülkesinin [erkek] ve dişi [tanrıları, tüm] ilk tanrılar: Nara, Namšara, [Minki], Tuḫuši, Ammunki, Ammizzadu, Alalu, Antu, Anu, Apantu, EN.LIL, NINLIL, Dağlar, Nehirler, Pınarlar, Büyük Deniz, Gök, Yer, Rüzgarlar ve Bulutlar. Onlar, bu antlaşma [ve] yemine tanık olsun.
§22 (A Ay. IV 21-26)
Bu tablet [üzerine] yazılan yemin ve antlaşmanın tüm sözlerini, eğer Tuppi-Tešup dikkate almazsa, sonra bu yemin tanrıları Tuppi-Tešup'u [şahsı], karısı, oğlu, torunları, evi, şehri, ülkesi, malı ve mülküyle birlikte mahvetsin.
§23 (A Ay. IV 27-32)
Fakat eğer Tuppi-Tešup, bu tablet üzerine [yazılmış yeminin ve antlaşmanın] bu sözlerine [uyarsa], sonra bu yemin tanrıları Tuppi-Tešup'u şahsı, karısı, oğlu, torunları, [şehri, ülkesi], evi, köleleri, malı ve mülküyle birlikte [korusun].
Metin C
[Tuppi-Tešup antlaşmasının ilk tableti] bitti.

3. Bentešina ve III.Hattušili Arasındaki Antlaşma CTH 92[147]

§1 (Öy. 1-3)
[Kuššar şehri] adamı [Ḫattušili'nin neslinden]; Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Šuppiluliuma'nın [torunu; Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Muršili'nin oğlu; Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Labarna Ḫattušili şöyle söyler]:
§2 (Öy. 4-6)
Büyükbabam Šuppiluliuma'nın zamanında, [Amurru ülkesi kralı] Aziru, Mısır ülkesi için [tebaalığını(?)] feshetti. Ve büyükbabam Šuppiluliuma'nın ayaklarına [kapandı]. Büyükbabam ona [acımış] ve onun için bir antlaşma tableti yazmıştı. Onun soyuna ait Amurru ülkesinin sınırlarını yazdı. Ve ona, onu (tableti) verdi.
§3 (Öy. 7-10)
Büyükbabam Šuppiluliuma tanrı olduğunda (öldüğünde), Šuppiluliuma'nın oğlu babam Muršili, krallığın tahtına oturdu. Amurru ülkesinde Ari-Tešup'u krallığa tayin etti. Ari-Tešup'tan

---

[147] *Akadca:* KBo I 8+KUB III 8+KBo XXVIII 116+KBo XXVIII 117
Transkripsiyon: Weidner 1923, 124-135; del Monte 1986, 178-186
Çeviri: del Monte 1986, 179-187; Lebrun 1992, 26-31; Beckman 1996, 95-98
Yorum: Klengel 1969, 307 vd.; E. Ebeling, "Aus dem Funde von Boğazköi. Aus dem Vertrage des Königs Hattušil III. von Hatti mit König Bentenšina von Amurru", *Altorientalische Texte zum Alten Testament*, (Edited by H. Gressmann, E. Ebeling, H. Ranke, N. Rhodokanakis), Berlin, 1970, (379-380); Klengel 1992, 171-172; Ph. H. J. Houwink ten Cate, "Urhi-Tessub Revisited", *BiOr*, LI, 1994, 243-248, (233-259)

sonra, Tuppi-Tešup krallığın tahtına oturdu. Onlar büyükbabam Šuppiluliuma'nın, Aziru için yazdığı antlaşma tabletini muhafaza etsin.

§4 (Öy. 11-15)

Babamdan sonra, kardeşim Muwattalli krallığın tahtına oturdu. Bentešina, Amurru ülkesinde, kardeşim Muwattalli'ye öldü. Bentešina, Amurru ülkesinin tahtına oturmuştu. Fakat kardeşim Muwattalli, Amurru ülkesi krallığının tahtından Bentešina'yı uzaklaştırdı. Ve onu, Ḫatti ülkesine aldı. O zaman ben, kardeşim Muwattalli'den Bentešina'yı istedim. Ve o, bana onu verdi. Ben onu, Ḫakpiš ülkesine götürdüm. Ve ona bir ev verdim. O, herhangi bir zorluk çekmedi. Ben, onu korudum.

§5 (Öy. 16-21)

Büyük Kral Muwattalli tanrı olduğunda (öldüğünde), ben Ḫattušili, babamın tahtına oturdum. İkinci kez [Amurru ülkesine] Bentešina'yı tayin ettim. Krallığın tahtını ve babasının evini ona tahsis ettim. Biz aramızda dostça ilişkiler [kurduk]. [Ben] prenses Gaššuliiawiia'yı, Amurru ülkesine, saraya, Bentešina için zevceliğe [verdiğimde], oğlum Nerikkaili de Amurru ülkesi kralı Bentešina'nın kızını zevceliğe alsın. O, Amurru [ülkesinde] kraliçeliği alsın. Gelecekte, kızımın oğlu ve torunu Amurru ülkesindeki krallığı [alsın].

§6 (Öy. 22-27)

Bentešina, Majestemin huzurunda şunları söyledi: "Beyime söyle. Sen, ölü bir adam olan bana, hayat veriyorsun. Sen beni Amurru ülkesine, babamın tahtına [ikinci kez] döndürdün. Ölü bir adam olan bana, sen hayat verdin. Beyim bana bir yemin ve antlaşma tableti yap. Bentešina'nın Amurru ülkesi kralı olduğunu göstermek için, onu yaz ve mühürle. Gelecekte hiç kimse Bentešina'nın elinden, oğullarının elinden ya da torunlarının elinden Amurru ülkesinin krallığını almasın." Majestem (bunun üzerine) [şöyle

söyledi]: "Ben Majestem, sen Bentešina'nın benden istediğini senden esirgemeyeceğim."

§7 (Öy. 28-33)

[Şimdi] Aziru için ... Büyük Kral Šuppiluliuma'nın (yaptığı) tabletine uyan bir tableti, Bentešina için de <yazdım>. Ben Büyük Kral, Amurru ülkesi kralı Bentešina için, büyükbabamın antlaşma tabletine (uygun bir şekilde) onu yazdım. Ve ona onu verdim. Hiç kimse Bentešina'dan, onun oğlunun elinden, onun torununun elinden ya da Bentešina'nın neslinden ve kızımın neslinden, Amurru ülkesi krallığını almasın. Bentešina'nın oğlu ve torunu, Bentešina'nın nesli ve kızımın oğlu, Amurru ülkesi krallığını tutsun. Eğer biri, Bentešina'ya, oğluna ya da torununa kötülük arzularsa, o, Hititlerin ve Ḫatti ülkesi kralının düşmanı olsun.

§8 (Öy. 34-36)

Eğer Bentešina, prensesi (Gaššuliiawiia) henüz (cinsel olarak) almamışsa, herhangi bir çocuğu olmamışsa, Bentešina, ya Amurru ülkesinin bir prensini ya da erkek kardeşini ya da yeğenini ya da ülke(deki) herhangi bir kişiyi yükseltsin. Ḫatti ülkesi kralı ve Hititler bu mesele hakkında kaygılanmasın.

§9 (Öy. 37-44)

Ben Majestem, sana şimdi <iyi bir şekilde> davrandığım ve seni Amurru [ülkesinde] krallığa yerleştirdiğim için, bugünden itibaren, eğer sen [Bentešina], [beyin] Büyük Kral Ḫattušili'yi ve Sahiben Kraliçe Pudu-Ḫepa'yı (ayrıca) Kral Ḫattušili ve [Kraliçe] Pudu-Ḫepa'nın oğlunu bey olarak korumazsan, yemin tanrıları [senin] makamını zorla elinden alsın(?). Ve seni onlar yakıp yıksın(?). Eğer biri oğluma, torunuma, benim [ ], erkek kardeşime, yeğenime, damadıma ya da hangi şahıs olursa olsun, <karşı ayaklanırsa>, sen [Bentešina], oğlumu ya da torunumu terketme. Sen başka bir yere gitme. Ve [senin canın, şahsın], karın, çocuk[ların] ve ülken nasıl [sana] sevgili ise, kralın canı, şahsı ve [kralın oğulları] ve Ḫatti

[ülkesi] de aynı şekilde, sana sevgili olsun. Gelecekte [Ḫatti ülkesi kralının, onun oğullarının, onun torunlarının ve Ḫatti ülkesinin antlaşmasına uy]. *Metnin bundan sonraki kısmı oldukça tahrip olmuştur.*

§10 (Ay. 5-11)

[Dostumla dost ol]. Düşmanımla düşman ol. [Eğer Ḫatti ülkesi kralı, ... ülkesine], Babil ülkesine, [... ülkesine] ya senin sınırlarının yakınındaki [Ḫatti ülkesi kralınâ düşman olan herhangi bir] yabancı [ülke] ya da senin ülkenin sınırı yakınındaki Ḫatti ülkesi kralına [dost olan herhangi bir ülkeye] giderse, [onlar döner ve] Ḫatti ülkesi kralına düşman olur, [Ḫatti ülkesi kralı] saldırıya gittiğinde, Bentešina [canı gönülden] yaya ve [arabalı savaşçılarla yola çıkmazsa], o, tanrı yeminini bozacak.

§11 (Ay. 12-17)

Ve eğer [ben, Bentešina'nın yardımına] yaya ve arabalı savaşçılarıyla birlikte bir prens ya da yüksek rütbeli bir memuru [gönderirsem ya da eğer] ben, başka bir ülkeye saldırmak için onları gönderirsem, [eğer Bentešina, yaya] ve arabalı savaşçılarıyla [canı gönülden] yola çıkmazsa ve [düşmana saldırmazsa], o, tanrı yeminini bozacak. [Ve eğer] o şöyle söyleyerek, bir takım [suçlar] işlerse: "Her ne kadar ben [yemin altında isem de ve antlaşma ile sınırlansam da, ya düşman onu yensin] ya da o, düşmanı yensin. Ben [bu konuda herhangi bir şey bilmek istemiyorum]." O, tanrı yeminini bozacak. [Ya da eğer] o, [düşmana] yazarak, (şöyle) söylerse: "Ḫatti ülkesinin askerleri şimdi [saldırmak için geliyor. Tetikte ol!]" O, [tanrı yeminini bozacak].

Buradan sonraki satırlar çevrilemeyecek kadar kırıktır.

§12 (Ay. 22-26)

Eğer [herhangi bir düşman, Ḫatti ülkesi kralına] karşı [ayaklanırsa ve Ḫatti ülkesine saldırırsa ya da herhangi biri Ḫatti ülkesi kralına karşı] bir isyan [çıkartırsa ve Bentešina onu işitirse, sonra Büyük

Kral'm yardımına yaya ve arabalı savaşçılarıyla birlikte derhal gelsin. Fakat eğer Bentešina için] gelmek [mümkün olmazsa, onun oğlu, erkek kardeşi derhal] Ḫatti ülkesi kralının [yardımına yaya ve arabalı savaşçılarla birlikte gelsin].

§13 (Ay 27-29)

Ya da eğer [herhangi biri, Bentešina'yı ya ... ya da herhangi birini sıkıştırırsa(?) ve o, Ḫatti ülkesi kralına (haber) gönderirse]: "Yardımıma [gel." Sonra kral onun yardımına gelsin. O, yaya] ve arabalı savaşçılarla [birlikte bir prens ya da yüksek rütbeli bir memuru göndersin ve onlar o düşmanı yensin].

Buradan sonraki satırlar çevrilemeyecek kadar kırıktır.

4. Šaušga-muwa ve IV. Tuthaliia Arasındaki Antlaşma CTH 105[148]

[148]*Hititçe:* **A.** 93/w + KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 + KUB XXIII 37 + 720/v + 670/v, **B.** 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4
Transkripsiyon: Szemerényi 1945, 113-129; Kühne-Otten 1971, 6-20
Çeviri: Szemerényi 1945, 114-128; Kühne-Otten 1971, 7-17; Singer 1991, 71 (13-27); Beckman 1996, 99-102; Alp 2000, 143-145
Yorum: A. Goetze, "Zur Sclacht von Qadeš", *OLZ*, XXXII, 1929, (832-838); Sommer 1932, 320-327; R. Ranoszek, "A propos de KUB XXIII 1", *Symbolae ad Studia Orientis Pertinentes Frederico Hrozný dedicatae.* (Edited by V. Čihař, J. Klima, L. Matouš), *ArOr,* XVIII, 1950, (236-242); I. Sugi, "Der Vertrag zwischen Tuthalijaš IV. und IŠTAR-muwaš von Amurru", *The Reports of Society for Near Eastern Studies in Japan*, I, 1960, (1-22); Klengel 1969, 324 vd.; A. Altman,"The Juridical Implications of two Assertions Made in the Historical Prologue of the Šaušgamuwa Vassal Treaty", *XXIV. Uluslararası Assiriyoloji Kongresi. XXXIVème Recontre Assyriologique Internationale 6-10/VII/1987*, 1987, (4); C. Zaccagnini, "A Note on Hittite International Relations at the Time of Tudḫaliya IV", *Studi di Storia e di Filologia Anatolica Dedicati a Giovanni Pugliese Carratelli, Firenze*: (Edizioni Librarie Italliane Estere, F. Imparati), 1988, (295-299); Singer 1991, 69-74; Ünal 1991, 37; Klengel 1992, 173; H. Klengel, "Historischer Kommentar zum Šaušgamuwa-Vertrag", *Studio Historiae Ardens. Ancient Near Eastern Studies Presented to Philo H. J. Houwink ten Cate on the Occassion of his 65th Birtday.* (Edited by Th. P.J. van den Hout, J. Roos), Leiden, 1995, (159-172)

§1 (A Öy. I 1-7)
Ḫatti ülkesi [kralı, kahraman Büyük Kral] Tuthaliia'nın [neslinden]; Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük [Kral] Muršili'[nin torunu]; Ḫatti ülkesi [kralı, kahraman Büyük Kral Ḫattušili'nin oğlu]; Arinna şehri Güneş Tanrıçası'nın sevgilisi; Ḫatti ülkesi [kralı], kahraman Büyük Kral, [Tabarna Tuthaliia şöyle söyler]:
§2 (A Öy. I 8-12)
Ben Majestem, [sen] Šaušga-muwa'nın elinden [tuttum]. Ve [seni] damad(ım) yaptım. Ve senin için [yaptığım] antlaşma tabletinin [sözlerini değiştirme].
§3 (A Öy. I 13-27)
[Önceleri], Amurru ülkesi, Ḫatti ülkesinin silahı (ordularının gücü) ile yenilmemişti. [Aziru], Ḫatti ülkesine, Majestemin büyükbabasının babası [Šuppiluliuma'ya geldiğinde], Amurru ülkeleri hâlâ [düşman] idi. Onlar, Hurri kralının köleleri [idi]. Her ne kadar o, orduların gücüyle onu yenmese de Aziru, ona (büyükbamın babası Šuppiluliuma'ya) sadakatini bildirdi. Ve senin büyükbaban Aziru, Šuppiluliuma'yı bey olarak korudu. Ve Ḫatti ülkesini (de) korudu. Daha sonra o, (büyükbaban) Muršili'yi de bey olarak korudu. Ve o, Ḫatti ülkesini de korudu. O, Ḫatti ülkesine karşı hiçbir surette suç işlemedi.
§4 (A Öy. I 28-39)
Fakat Majestemin babasının kardeşi Muwattalli kral olduğunda, Amurrulular ona şöyle söyleyerek, ona karşı suç işlediler: "Biz sana sadık köleler idik. Şimdi artık senin kölelerin değiliz." Ve onlar Mısır ülkesi kralına gittiler. Ve Majestemin babasının kardeşi Muwattalli ile Mısır ülkesi kralı, Amurrulular yüzünden birbiri ile savaştı. Muwattalli onu yendi. Amurru ülkesini (de) orduların gücüyle mahvetti. Ve ona boyun eğdirdi. Ve Amurru ülkesinde Šapili'yi kral yaptı.

§5 (A Öy. I 40-48)
Fakat Majestemin babasının kardeşi Muwattalli tanrı olunca (ölünce), Majestemin babası Ḫattušili kral oldu. Ve o, Šapili'yi tahtan indirdi. Ve Amurru ülkesinde senin baban Bentišina'yı kral yaptı. O, Majestemin babasını korudu. Ve Ḫatti ülkesini de korudu. Hiçbir surette Ḫatti ülkesine karşı suç işlemedi.
§6 (A Öy. II 1-6)
[Ve] ben Majestem Büyük Kral, sen Šaušga-muwa'nın elinden tuttum. [Ve] seni damad(ım) yaptım. Ve sana kız kardeşimi zevceliğe verdim. Ve seni Amurru ülkesinde kral yaptım. Ve Majestemi bey olarak koru. Ve daha sonra Majestemin oğullarını, torunlarını, neslini bey olarak koru. Başka birini beyliğe arzulama. İşte bak, bu mesele senin için tanrı yemini altına konsun.
§7 (A Öy II 8-19)
Sen Šaušga-muwa'yı damat yaptığımdan, sen, Majestemi bey olarak koru. Ve daha sonra Majestemin oğullarını, torunlarını, neslini bey olarak koru. Sen, Majestemin meşru kardeşlerinden, Majestemin babasının kumalarından olma çocukları ya da senin tarafından soysuz (gayri meşru) olarak adlandırılan kral sülalesinden hiç kimseyi bey olarak arzulama. Sen, Maşturi gibi davranma. Muwattalli, Šeḫa Nehri Ülkesi'nde kral olan Maşturi'yi aldı. Ve ona, Maššanuzi adlı kız kardeşini zevceliğe verdi. Ve onu Šeḫa Nehri Ülkesi'ne kral yaptı.
§8 (A Öy. II 20-38)
Muwattalli tanrı olunca (ölünce), sonra Muwattalli'nin oğlu Urḫi-Tešup kral oldu. [Babam] Urḫi-Tešup'tan krallığı (zorla) aldı. Maşturi hainlik yaptı. Onu damat yapan Muwattalli'nin oğlu Urḫi-Tešup'u korumadı. Fakat babama şöyle söyleyerek gitti: "Ben bir soysuzu mu koruyacağım? Niçin bir soysuzun oğlunun lehine hareket edeceğim?" Sen Maşturi gibi davranacak mısın? Ve eğer biri, Majesteme, oğullarına, torunlarına ya da Majastemin nesline

zorluk çıkarırsa ve sen Šaušga-muwa, karıların, oğulların, yaya ve arabalı savaşçılarınla birlikte candan yardım etmezsen, karıların ve çocukların ile birlikte (onun için) ölmeye hazır olmazsan, bu senin için tanrı yemini altına konsun.

§9 (A Öy. II 39-Ay. III 5)

Majestemi bey olarak koru. [Ve] sonra [Majestemin] neslini bey olarak koru. Sen [başka birini] bey olarak arzulama. [Eğer Ḫatti ülkesinde biri fesat çıkartırsa], sonra sen [ ] yapma. [Ordularınla] ve ülkenle [birlikte] yardım et. Majestem için [ ] Majesteme [ ]

Metnin bu kısmı oldukça tahrip olmuştur. Sadece III 5. satırda

"[Bu senin için] tanrı yemini altına [konsun]." *cümlesi okunabilmektedir.*

§10 (A Ay. III 6-18)

[ ] Hititlerle [ ] konuştuğu zaman [ ] eğer [bir] Hititli, bizzat kendi sana yaklaşırsa, ister kralın erkek kardeşi, ister bir prens, ister yüksek rütbeli bir memur, ister soylu biri, ister alçak ya da yüksek rütbeli bir adam, Majestemi kötülerse, sana Majestemle ilgili bazı iftiralar atarsa ya da o, senin önünde Majestemi kötülerse, sen Majestemin huzurunda meseleyi gizleme. Majesteme onu söyle. [İşte bak], bu mesele senin için tanrı yemini altına konsun. *Yaklaşık 15 satır kırıktır.*

§11 (A III 42-IV 18)

... Nasıl Mısır ülkesi [kralı], Majestemin [dostu] ise, o, senin de dostun olsun. [Fakat] eğer [o], Majestemin düşmanı ise, o, [senin de düşmanın] olsun. Ve benimle eşit olan krallar Mısır ülkesi kralı, Babil ülkesi kralı, Asur ülkesi kralı ve Aḫiiawa ülkesi kralıdır. Eğer Mısır ülkesi kralı, Majestemin dostu ise, o, senin de dostun olsun. Fakat eğer o, Majestemin düşmanı ise, o, senin de düşmanın olsun. Ve eğer Babil kralı, Majestemin dostu ise, o, senin de dostun olsun. Fakat eğer o, Majestemin düşmanı ise, senin de düşmanın olsun. Asur ülkesi kralı, Majestemin düşmanı ise, o, senin de düşmanın

olsun. Senin tüccarın Asur ülkesine gitmesin. Ve sen ülkene onun tüccarının girmesine izin verme. O, senin ülkene geçmesin. Fakat eğer o, senin ülkene gelirse, onu yakala. Ve onu Majesteme gönder. Bu mesele tanrı [yemini] altına [konsun].

§12 (A Ay. IV 19-22)

Ben Majestem, Asur kralı ile savaşa başladığım için, sen, Majestem gibi bir ordu ve arabalı birlikler kur. Nasıl Majesteme sürat ve etkinlik önemli ise, sana da önemli olsun. Sürat ve etkinlik olsun. İstekle bizzat kendin için ordu ve arabalı birlikler kur. Bu mesele senin için tanrı yemini altına konsun.

§13 (A Ay. IV 23-25)

Aḫiiawa ülkesinin hiçbir gemisi ona (Asur kralına?) gitmesin. [ ] O, ülkenizin tanrılarına [ ] gönderdiğinde [ ].

Metnin bu bölümü kırıktır.

§14 (Ay. IV 30-44)

Bu kısımlar çevrilemeyecek kadar kırıktır.

§15 (A S.kn 1-2)

Sürekli olarak onu koru ve destekle. Ḫatti ülkesi için düşmanın yüzünde [ ] sen [başka bir adamı(?)] koruma. Bu senin için yemin altına yerleştirilsin.

§16 (B Ay. 8-25)

[ ] Panayırın Fırtına Tanrısı, [Ḫ]išašḫapa şehrinin [Fırtına Tanrısı, H]atti şehrinin[ ], Tanrı EA, Tanrı Allatum, Tanrı Aškašepa, [Ḫ]attarina [şehrinin İštar'ı, Ellaia şehrinin Savaş Tanrısı], Arziia şehrinin Savaş Tanrısı [ ] Ankuwa şehrinin Tanrıça Ḫatagga'sı, Ḫupišna şehrinin [Ḫuwaššanna'sı], İšḫupitta şehri [ ], Landa şehri [Tanrı Kuniiawa'sı, Lablana dağı, Šarišši dağı, Pišaiša dağı], Lulaḫi ve [Ḫapiri Tanrıları, EREŠ.KI.GAL, Ḫatti ülkesinin tüm erkek] ve dişi tanrıları, [ ] ülkesinin tüm [erkek] ve dişi tanrıları, [tüm ilk tanrılar: Nara, Napšara, Minki, Tuḫuši, Amunki, Ammizzadu, Alalu, Apantu], EN.LIL, NINLIL,

[Dağlar, Nehirler, Pınarlar, Büyük Deniz. Hepsi bu mesele için yeminli tanık [olsun]. Tabletin sözlerini her kim değiştirirse, bu [yemin tanrıları sizi] mahvetsin.

G. MİTANNİ ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR

Başkenti Waššukanna olan ve genellikle Kuzey Suriye bölgesine yerleştirilen Mitanni devleti, Kerkük'ten Akdenize kadar uzanmakta idi[149] (Harita:1). Halkın çoğunluğunun Hurrili olduğu bu devletin kralları[150] sırasıyla Kirta, I. Šuttarna, Baratarna[151], Paršašatar, Šauššatar, Artatama, II. Šuttarna, Artašumara, II. Artatama, Tušratta, Šattiwaza (Kili-Tešup[152]), III. Šuttarna, I. Šattuara, Wašašatta ve II. Šattuara'dır.

Yukarıdaki krallardan Šauššatar döneminde, bozuk olan Mitanni devletinin birliği yeniden kurulmuştur. Kral Artatama da kızını IV. Tutmosis'e vererek (M.Ö. 1400), Mısır ile olan barışı ve istikrarı devam ettirmiştir[153].

II. Šuttarna'nın öldürülmesiyle (M.Ö. 1365), tahta geçen Artašumara da kısa bir süre sonra aynı akıbete maruz kalmıştır. Bunun üzerine, Mitanni tahtına çocuk yaştaki kardeşi Tušratta

---

[149] Alpman 1982, 303-304

[150] Astour 1972, 105

[151] Bu krallar M.Ö. 1500-1450 yılları arasına konmaktadır. Karşıt görüşler için bkz. Astour 1972, 103 [10,11] Ayrıca IV. yapı katında ele geçmiş ve M.Ö. XV. yy.la tarihlendirilen Alalah tabletlerinde KUR Ḫur-ri, KUR Mi-ta-ni, Hanigalbatūtu ve Mısır kralı I. Thutmosis'in bir belgesinde de "[*Thutmosis'in X yılında*] *Mitanni olarak bilinen yabancı ülke*[*den döndüğünde*]" ifadesi geçmektedir (Astour 1972, 103-104[22-24,26-27]).

[152] Alpman 1982, 313; Ayrıca Šattiwaza (Kili-Tešup) için bkz. C. Zaccagnini, "Šattiwaz(z)a", *OA*, XIII, 1974, (25-34)

[153] A. Ünal, "Hurriler, Hurri Tarihi, Kültürü ve Arkeolojisiyle İlgili Yeni Buluntular ve Gelişmeler", *1996 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları*, Ankara, 1997, 21, (11-35)

geçmiştir. Ancak bu durumu fırsat bilen II. Artatama, taht üzerinde hak iddia etmiştir.

Bu sırada, I. Šuppiluliuma Hitit tahtına oturmuştur (M.Ö. 1344-1322[154]). İlk iş olarak da Kuzey Suriye'de Hitit hakimiyetinin yayılması ve Mitanni devletinin gücünün azalması için, Fırat'ı batı yönünde geçip, Suriye'deki vasal devletleri tek tek ele geçirmiştir[155]. Ancak bu vasal krallıklardan Kargamış ülkesinin direnmesiyle karşılaşmasına rağmen, bu krallığı da Hitit sınırlarına dahil etmiştir[156].

Tušratta'nın bir saray darbesi ile öldürülmesi üzerine, oğullarından biri olan Šattiwaza, Babil üzerinden kaçarak, I. Šuppiluliuma'ya sığınmıştır. I. Šuppiluliuma onu kızı ile evlendirmiştir.

Bundan sonra I. Šuppiluliuma, Mitanni tahtını elinde tutan Šattiwaza'nın kardeşi III. Šuttarna üzerine, oğlu Kargamış ülkesi kralı Piiašili'yi gönderek[157], Šattiwaza'yı Mitanni tahtına oturtmuş ve onunla aşağıdaki antlaşmaları yapmıştır.

Bu antlaşmalardan CTH 51 yapısal olarak, antlaşma metinlerinin tipik özelliklerini yansıtmaktadır. Bu antlaşmanın giriş bölümünde tarihi olaylar anlatılmakta (§ 1-2) ve I. Šuppiluliuma'nın Alše, Halep, Mukiš, Niia, Nuḫašši, Kinza gibi şehirleri[158] ele geçirdiği vurgulandıktan sonra (§ 3-5), Mitanni

---

[154] Bryce 1989, 30

[155] Kınal 1947, 13

[156] Wilhelm 1989, 35-36; J.G. Macqueen, "The History of Anatolia and of the Hittite Empire: An Overview", *Civilizations of the Ancient Near East*, I, (Edited by J.M. Sasson, J. Baines, G. Beckman, K.S. Rubinson), 1995, 1092, (1085-1105)

[157] Wilhelm 1989, 37 vd.; Ayrıca bu askeri seferler için bkz. Goetze 1955b, 318

[158] Bu konfederasyon hakkında bkz. Astour 1969, 381 vd.

tahtına geçiş (§ 7), Hitit ve Mitanni arasındaki birlik (§ 8), kaçakların mübadelesi (§ 9), sınırların durumu (§ 10), Piiašili için öngörülen şartlarla (§ 11-12) devam etmekte ve yemin tanrıları listesi ile antlaşmaya uyulmadığı takdirde yapılan beddua (§ 13-16) ile son bulmaktadır.

CTH 52 ise antlaşma metninden ziyade daha çok "*Šattiwaza'nın Müdafanamesi*" özelliğini yansıtmaktadır. Bu iki antlaşma metnin tek ortak kısımları ise şöyledir:

	CTH 51		**CTH 52**	
	Satır	**Paragraf**	**Satır**	**Paragraf**
Yemin Tanrıları ve antlaşmaya uyulmadığı takdirde yapılan beddua	A.Ay.35-53	13	Ay.7-24	8
	A.Ay.58-69	15	Ay.25-34	9
	A.Ay.70-75	16	Ay.35-39	10

Öte yandan CTH 51A-C ve CTH 52 stil ve paleografi açısından M.Ö. XIV. yy.nın ilk yarısına tarihlendirilmiştir. Ayrıca CTH 51B'nin Mitanni ülkesinden, Mısır'a, gönderilmiş metinlerle yakın benzerlikleri olduğu anlaşılmıştır[159].

[159] Beckman 1994, 56 [14,16]

1. Šattiwaza ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma
CTH 51[160]

§1 (A Öy. 1-16)
Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Ḫatti Ülkesinin kralı, kahraman Büyük Kral Majestem Šuppiluliuma ve Hurri ülkesi kralı Artatama

---

[160]**I.** *Akadca:* **A.** KBo I 1, **B.** KBo I 2=A Ay. 20 vd.; Öy. 21 vd, **C.** KUB III 1a+KUB III 1b+KUB III 1 c+KUB III 1d+KBo XXVIII 111+KBo XXVIII 112+KBo XXVIII 113 (535/u)+KBo XXVIII 114 =A Ay. 1-11, 18-37, 53-63; Öy. 34-75, **II.** *Hititçe:* KUB XXI 18; I= Akadca A Ay. 22 vd.; IV Öy. 59 vd.(+) KUB XXVI 34= Akadca A Öy. 22 vd.
Transkripsiyon: Weidner 1923, 2-27 (Akadca); Friedrich 1925, 119-120; Laroche 1969, 369-373 (Hititçe); del Monte 1983, 224 (Ay. 2-4)
Çeviri: Friedrich 1925, 120-121; Goetze 1955a, 205-206; Goetze 1955b, 318 (17-47); Laroche 1969, 368-372; Beckman 1996, 38-44; Alp 2000, 93-96 (Öy.17-47; Ay.35-75)
Yorum: Kınal 1947, 4; P. Thieme, "The 'Arryan' Gods of the Mittanni Treaties", *JAOS*, LXXX, 1960, (301-317); Astour 1972, 109; Kestemont 1974, 92-93; O. Carruba, "Le Relazioni Fra l'Anatolia E l'Egitto Intorno Alla Metà Del II Millenio A.C.", *OA*, XV, 1976, 306, (295-309); A. Altman, "The Apologgetic Motif in the Historical Prologue to the Treaties of Šuppiluliuma I", *Shnaton*, II, 1977, (27-49); A. Altman, "The Case of Qatna and Qadesh in the Historical Prologue of the Mattiwaza Treaty", *Bar-Ilan*, XVIII-XIX, 1981, (11-16); M.A. Mehendale, "The Mitanni Name Šattiwaza", *IIJ*, XXIV, 1982, (295-296); A. Altman,"The 'Deliverance Motif' in the 'Historical Prologues' of Šuppiluliuma I's Vassal-Treaties", *Bar-Ilan Studies in History, II: Confrontation and Coexistence*, Bar-Ilan University Press, 1984, (41-76); Wilhelm 1989, 38; M. Yamada, "The Northern Border of Land of Aštata", *ASJ*, XVI, 1994, (261-268)

birbiriyle bir antlaşma akdettiğinde, Mitanni ülkesi kralı Tušratta, Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral'ın ilgisini çekti. Ve ben Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Mitanni ülkesi kralı Tušratta'ya dikkatimi çevirdim. (Fırat) nehrinin batı kıyısındaki ülkeleri yağmaladım. Ve Niplani dağını (ülkeme) kattım. İkinci kez kral Tušratta bana (karşı) küstah idi. Ve şöyle konuştu: "Sen niçin Fırat nehrinin batı kenarı üzerindeki ülkeleri yağmalıyorsun?" Böylece kral Tušratta: "Eğer sen Fırat nehrinin batı kenarındaki ülkeleri yağmalarsan, sonra ben de Fırat nehrinin batı kenarındaki ülkeleri yağmalayacağım." Kral Tušratta onu kontrolu altına(?) almayı arzuladı: "Eğer sen onları yağmalarsan, ben onlara ne yapacağım? Eğer bir kuzu ya da ülkemin oğlağı ... –dır. Ben Fırat nehrinin batı kenarından karşıya geçeceğim. "Ḫatti ülkesi kralı, ben Büyük Kral onun huzurunda kibirlenmeyi (azametimi) sürdürdüm. Ḫatti ülkesi kralının babası zamanında, İšuwa ülkesi düşman oldu. Böylece Ḫatti ülkesinin askerleri İšuwa ülkesine girdi. Babamın zamanında Kurtališša şehri askerleri, Arawanna şehri askerleri, Zaziša ülkesi, Kalašma ülkesi, Timana ülkesi, Ḫaliwa dağı, Karna dağı, Turmitta şehri askerleri, Alḫa ülkesi, Ḫurma ülkesi, Ḫarana dağı, Tegarama ülkesinin yarısı, Tepurziia şehri askerleri, Ḫazka şehri askerleri ve Armata şehri askerleri düşman oldu. Fakat Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Majestem Šuppiluliuma onları yendi. Şimdi benden kaçmış olan askerler, İšuwa ülkesine girmişti. Ve babamın zamanında, düşman olmuş olan bu ülkeler ve askerler, düşman arasında (ve) İšuwa ülkesinin ilerisinde oturuyordu.

§2 (A Öy. 17-24)

Ve Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral ben Majestem Šuppiluliuma, kral Tušratta'nın küstahlığı yüzünden yola çıktım. Fırat nehrini geçtim. Ve İšuwa ülkesine gittim. İkinci kez İšuwa ülkesini yendim. Ve ikinci kez onları köle

yaptım. Babamın zamanındaki (şu) ülkeler ve askerler İšuwa ülkesine girdi: Kurtališša şehri askerleri, Arawanna şehri askerleri, Zaziša ülkesi, Kalašma ülkesi, Timana ülkesi, Ḫaliwa dağı, Karna dağı, Turmitta şehri, Alḫa ülkesi, Ḫurma ülkesi, Ḫarana dağı, Tegarama ülkesinin yarısı, Tepurziia şehri askerleri, Ḫazka şehri askerleri ve Armatana şehri askerleri. Bu askerleri ve ülkeleri yendim. Ve Ḫatti ülkesine döndürdüm. Ele geçirdiğim ülkeleri serbest bıraktım. Onlar yerlerinde oturdu. Benim serbest bıraktığım tüm halk insanlarıyla tekrar birleşti. Ve Ḫatti ülkesi onları sınırlarına kattı.

§3 (A Öy. 25-29)

Ve Fırtına Tanrısı'nm sevgilisi, Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral ben Majestem Šuppiluliuma, Alši ülkesine ve Kutmar şehrine ulaştım. Ve onları yendim. Ben, Alšili Antaratali'ye (burayı) bir hediye olarak verdim. Šuta bölgesine girdim. Ve Šuta bölgesini yağmaladım. Waššukanna şehrine ulaştım. Šuta bölgesinin atları, koyunları ve sığırlarını, NAM.RA ve mallarıyla birlikte Ḫatti ülkesine getirdim. Fakat Tušratta kaçtı. O, savaşmak için benim karşıma gelmedi.

§4 (A Öy. 30-37)

Ben tekrar Fırat nehrini geçtim. Halep ve Mukiš ülkesini yendim. Niia ülkesi kralı, Mukiš ülkesinde barış için benim huzuruma geldi. Takuwa'dan habersiz onun erkek kardeşi Aki-Tešup, Niia ülkesini ve Niia şehrini düşmanlık için kandırdı. Ve bu Aki-Tešup arabalı savaşçıları birleştirdi. Ḫešmiia, Aširi, Zulkiia, Ḫabaḫi, Birriia ve Niruwabi'nin yaya ve arabalı savaşcıları, Araḫati kralı, Akiia ile işbirliği yaptı. Onlar Araḫati şehrini ele geçirdi ve savaşa başladı. (Şöyle) söylediler: "Ḫatti ülkesi kralı Büyük Kral ile savaşalım." Ḫatti ülkesi kralı ben Büyük Kral, Araḫati şehrini yendim. Araḫati kralı Akiia'yı, Takuwa'nın erkek kardeşi Aki-Tešup'u, atlı

birliklerin tamamını malları ile birlikte ele geçirdim. Ve onları Ḫatti ülkesine getirdim. Ayrıca ben, Qatna şehrini malı ve mülküyle birlikte Ḫatti ülkesine getirdim.

§5 (A Öy. 38-47)

Ben Nuḫašši ülkesine gittiğimde, bölgenin tamamını ele geçirdim. (Onun kralı) Šarrupši tek başına kaçtı. Fakat onun annesini, erkek kardeşlerini ve çocuklarını yakaladım. Ve onları Ḫatti ülkesine getirdim. Ben Ukalzat şehrinde, krallığa Šarrupši'nin kölesi Takip-Šarri'yi yerleştirdim. Apina ülkesine gittim. Fakat Kinza ülkesine saldırmayı arzulamadım. Fakat (onun kralı) Šutatarra'nın oğlu ve atlı birlikleri ile birlikte savaşmak için bana karşı geldi. Onu kovdum ve onlar Abzuiia şehrine girdi. Abzuiia şehrini kuşattım. Ve Šutarra'yı çocukları, atlı birlikleri, erkek kardeşleri ve [malı] ile birlikte ele geçirdim. Ve onları Ḫatti ülkesine getirdim. Apina ülkesine gittim. Ve Apina ülkesi kralı Ariwana ve onun yüksek memurları (olan) Wambadura, Akparu ve Artaia savaşmak için bana karşı geldi. Bunların hepsini malları ve ülkeleri ile birlikte Ḫatti ülkesine getirdim. Kral Tušratta'nın küstahlığı yüzünden tek bir yılda bu ülkelerin tamamını yağmaladım. Ve onları Ḫatti ülkesine getirdim. Niplani dağından ve Fırat nehri kıyısından, onlar için sınırımı çizdim.

§6 (A Öy. 48-58)

Onun oğlu köleleriyle kumpas kurduğunda, babası kral Tušratta'yı öldürdü. Ve Fırtına Tanrısı, kral Tušratta'nın ölümü ile Artatama'nın (hukukî) durumuna karar verdi. Onun oğlu, ölü Artatama'yı yaşama geri getirdi. Mitanni ülkesinin tamamı yağmalandı. Ve Asur ülkesi ve Alši ülkesi onu aralarında paylaştı. Şimdiye kadar ben Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral doğu yakasını geçmedim. Ve bir saman sapını ve Mitanni ülkesinin bir ağaç kıymığını bile almadım. Ḫatti ülkesi kralı ben Büyük Kral, Mitanni ülkesinin yoksulluğunu işittim. Ben Ḫatti ülkesi kralı sığır,

koyun ve atları saray memurlarına getirtmiştim. Ancak Hurrililer arasında karışıklık vardı. Ve Šutatarna atlı birlikleriyle birlikte prens Šattiwaza'yı öldürmeyi arzuladı. Ancak o, kaçtı ve Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Majestem Šuppiluliuma'nın huzuruna geldi. Ben Büyük Kral şöyle söyledim: "Fırtına Tanrısı onun (hukukî) durumuna karar verdi. Ben, kral Tušratta'nın oğlu Šattiwaza'yı elimde tuttuğumdan, büyük ülke olan Mitanni ülkesini yağmalamaya gitmesin diye, babasının tahtına onu oturtacağım. Ḫatti ülkesinin kralı, ben Büyük Kral, kızım için Mitanni ülkesine hayat verdim. Tušratta'nın oğlu Šattiwaza'yı elimde tuttum ve kızımı ona zevceliğe verdim.

§7 (A Öy. 59-67)

Prens Šattiwaza Mitanni ülkesinde kral olsun. Ve Ḫatti ülkesi kralının kızı, Mitanni ülkesinde kraliçe olsun. Kumalar, sen Šattiwaza için hoş karşılansın. Fakat hiçbir kadın benim kızımdan daha büyük olmasın. Sen hiçbir kadının onunla eşit olmasına izin verme. Ve hiç kimse onun yanında eşit bir şekilde durmasın. Sen benim kızımı ikinci dereceye indirme. Mitanni ülkesinde o, kraliçeliğe alınsın. Šattiwaza'nın oğulları ve benim kızımın oğulları, onların oğulları ve torunları, gelecekte Mitanni ülkesinde eşit olsun. Gelecekte Mitanniler, prens Šattiwaza'ya karşı, kızım kraliçeye karşı, [oğullarına karşı] ya da torunlarına karşı ayaklanmayı planlamasın. Gelecekte prens Šattiwaza, [benim oğullarımla] eşit ve kardeş olsun. Ve prens Šattiwaza'nın oğulları, onun çocukları ve torunları benim torunlarımla eşit ve kardeş olsun.

§8 (A Öy. 68-73)

Gelecekte Hititler ve Mitanniler kötü gözle [birbirlerine bakmasın]. Hititler, Mitannilere kötülük yapmasın. [Mitanniler], Hititlere kötülük yapmasın. Ḫatti ülkesi kralı savaşa gittiğinde, Mitanni [ülkesi] kralı, [Ḫatti ülkesinin] herhangi bir düşmanına [saldırsın]. Biri nasıl Mitanni ülkesinin düşmanı ise, o, [Ḫatti ülkesinin] de

düşmanı [olsun]. Ḫatti ülkesi kralının [dostu, Mitanni ülkesi] kralının da dostu [olsun].
Metin buradan sonra kırıktır.
§9 (A Ay. 9-13)
Eğer bir kaçak, Ḫatti ülkesinden kaçar [ve Mitanni ülkesine giderse, Mitanniler onu yakalasın ve] onu [geri versin]. Eğer Mitanni ülkesinin bir kaçağı [kaçar ve Ḫatti ülkesine giderse], Ḫatti ülkesi kralı onu yakalamasın. Ve onu geri vermesin. Bu uygun değildir. Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası'nın [ ]-dır. Ḫatti ülkesindeki prens Šattiwaza'nın evi, kaçağın [sorumluluğunu alsın(?)]. Šattiwaza, şehirde onu yerleştirsin. O, Ḫatti ülkesine ait olsun.
§10 (A Ay. 14-21)
Ḫatti ülkesi kralı, ben Büyük Kral, Mitanni ülkelerini ele geçirdim. Prens [Šattiwaza'nın] zamanında onları ele geçirmedim. Onları Tušratta'nın zamanında ele geçirdim. Fırat nehri [benim sınırımdır(?)]. Geride sınırım olarak Niplani dağını tesis ettim. Ve Kargamiš ülkesinin tüm şehirleri olan: Murmurik, Šipri, Mazuwati ve Šurun (gibi) bu müstahkem şehirleri, oğlum [Piiašili]'ye verdim. Mitanni ülkesinin batı kenarı üzerinde, Aštata ülkesinde bulunan Ekate, [ ], Aḫuna ve Terga (gibi) tüm şehirler Aštata ülkesine aittir. Prens Piiašili, [prens] Šattiwaza ile Fırat nehrini geçtiği için ve İrrite şehrine girdiği için, [oğlum] Piiašili'nin batı kenarı üzerinde tuttuğu tüm şehirler Piiašili'ye aittir.
§11 (A Ay. 22-27)
Ḫatti ülkesi kralı, ben Büyük Kral, ölen Mitanni ülkesini yeniden dirilteceğim. Ve onu, onun yerine koyacağım. Sen bağımsızca hareket etme. Antlaşmayı bozma. Ne de bizzat kendin için uzak bölgeleri arzulama. Prens Piiašili ve prens Šattiwaza'nın bölgeleri birbiri için [olsun]. Eğer prens Piiašili'nin bir şehri, gizlice Šattiwaza'ya yazarsa, sonra Šattiwaza onun gizli mesajını açığa

vursun. Onun elçilerini tutsun. Ve kardeşi Piiašili'ye onu göndersin. Šattiwaza, Piiašili'nin şehrine gizli(?) bir şekilde yazmasın. Piiašili ve Šattiwaza birbiriyle kardeşlik içinde bağlansın.

§12 (A Ay. 28-34)

Eğer Šattiwaza, Piiašili'yi İrrite (ya da) Taite şehrine danışmak için(?) çağırırsa, Šattiwaza, kardeşi Piiašili'ye karşı herhangi bir şekilde kötü bir plan kurmasın. Ve Piiašili'ye karşı başka bir adama kötülük yaptırmasın. Šattiwaza'nın, Piiašili'ye bıraktığı şehirler, herhangi bir kötülük planlamasın. Hiç kimse Piiašili'ye karşı herhangi bir kötü olay ya da kötü niyet planlamasın. Eğer Piiašili danışmak için(?) Kargamiš'a, Šattiwaza'yı çağırırsa, Piiašili, Šattiwaza'ya karşı herhangi bir kötü olay ya da kötü niyet planlamasın. Fırat nehrinin kıyısı üzerinde bulunan Šattiwaza'nın hangi şehri olursa olsun, alıkonulsun. Fakat Fırat nehri kıyısındaki başka bir şehir alınmasın.

§13 (A Ay. 35-53)

Bu tabletin benzer bir kopyası, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası krallığı ve kraliçeliği yönettiği için, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası'nın huzuruna konuldu. Ve benzer bir kopyası Mitanni ülkesinde Kaḫat şehrinin kurinnu'sunun beyi Fırtına Tanrısı'nın huzuruna konuldu. Ve (bu tablet) Hurrililerin ve Mitanni ülkesi kralının huzurunda sonsuza kadar sürekli olarak okunsun. Kaḫat şehrinin kurinnu'sunun beyi Fırtına Tanrısı huzurunda her kim bu tabletin sözlerini değiştirirse ya da gizli bir yere onu koyarsa, eğer onu kırarsa, eğer tabletin sözlerini değiştirirse, bu antlaşmayla ilgili olarak, biz yeminin teminatçıları olan tanrıları, gizlerin tanrılarını çağırdık. Onlar dursun, dinlesin ve tanık olsun. Ḫatti ülkesinde krallığı ve kraliçeliği yöneten Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Göğün beyi Güneş Tanrısı, Ḫatti ülkesinin beyi Fırtına Tanrısı, Šerri, Ḫurri, Nanni dağı, Ḫazzi dağı, Panayırın Beyi(?) Fırtına Tanrısı, Karargâhın Beyi Fırtına Tanrısı, Yardımın Beyi Fırtına

Tanrısı, Pittiiarik şehrinin Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Harabenin Beyi Fırtına Tanrısı, Halep şehri Fırtına Tanrısı, Liḫzina şehrinin Fırtına Tanrısı, Šamuḫa şehrinin Fırtına Tanrısı, Ḫurma şehrinin Fırtına Tanrısı, Šarišša şehrinin Fırtına Tanrısı, Šapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı, Ḫišašḫapa şehrinin Fırtına Tanrısı, Taḫaia şehrinin Fırtına Tanrısı, [ ]'nın Fırtına Tanrısı, Kizzuwatna şehrinin Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, Ḫatti şehrinin Koruyucu Tanrısı, Karaḫna şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Ziṯhariia, Tanrı Karzi, Tanrı Ḫapantaliia, Kırın Koruyucu Tanrısı, Av Çantasının Koruyucu Tanrısı, Tanrıça Lelwani, Tanrı EA, Tanrıça Damkina, Tawiniia şehrinin Tanrı Telipinu'su, Turmitta şehrinin Tanrı Telipinu'su, Ḫanḫana şehrinin Tanrı Telipinu'su, Güçlü İštar, Tanrı Aškašepa, Hububat Tanrısı, Yeminin Beyi Ay Tanrısı, Yeminin Kraliçesi İšḫara, Göğün Kraliçesi Ḫepat, Halep şehrinin Tanrıça Ḫepat'ı, Uda şehrinin Tanrıça Ḫepat'ı, Kizzuwatna şehrinin Tanrıça Ḫepat'ı, Savaş Tanrısı, Ḫatti ülkesinin Savaş Tanrısı, İllaia şehrinin Savaş Tanrısı, Arziia şehrinin Savaş Tanrısı, Tanrı Iarri, Tanrı Zappana, Tanrı Ḫašamili, Ḫurma şehrinin Tanrı Ḫantitaššu'su, Šamuḫa şehrinin Tanrı Abara'sı, Ankuwa şehrinin Tanrıça Kataḫḫa'sı, Katapa şehrinin Kraliçesi, Taḫurpa şehrinin Tanrıça Ammamma'sı, Dunna şehrinin Tanrı Ḫallara'sı, Ḫupišna şehrinin Tanrı Ḫuwaššanna'sı, Landa şehrinin Hanımı, Landa şehrinin Tanrı Kunniiawanni'si, Lulaḫi ve Ḫapiri Tanrıları, Ḫatti ülkesinin tüm dişi ve erkek tanrıları, Kizzuwatna şehrinin tüm dişi ve erkek tanrıları, Yer Altı Tanrıları, Nara, Namšara, Minki, Ammunki, Tuḫuši, Ammizzadu, Alalu, Anu, Antu, EN.LIL, NINLIL, Belet-Ekalli, Dağlar, Nehirler, Deniz, Fırat nehri, Gök, Yer, Rüzgarlar, Bulutlar.

§14 (A Ay. 54-58)
Göğün ve Yerin beyi Fırtına Tanrısı, Ay tanrısı, Güneş Tanrısı, Harran şehrinin Ay Tanrısı, Yer ve Gök, Kaḫat şehrinin kurinnu'sunun beyi Fırtına Tanrısı, Kurta şehrinin sürülerinin Tanrısı, Uḫušḫume şehri beyi Fırtına Tanrısı, Bilgeliğin Kralı Ea-Šarri, Anu, Antu, EN.LIL, NINLIL, Mitra-Wuruna Tanrıları, Ind(a)ra, Našatiia Tanrıları, Yer Altı Tanrıları, Šamanminuḫi, Waššukanna'nin beyi Fırtına Tanrısı, İrrite şehri tapınaklarının beyi Fırtına Tanrısı, Šuta şehrinin Tanrı Partaḫi'si, Tanrı Nubarbi, Tanrı Šuruḫi, İštar, Gece yıldızı Ašur, Tanrı Šala, Tanrıça Belet-Ekalli, Tanrıça Damkina, Tanrıça İšḫara, Dağlar, Nehirler, Göğün Tanrıları ve Yerin Tanrıları.
§15 (A Ay. 58-69)
Onlar dursun ve antlaşmanın bu sözlerini dinlesin ve tanık olsunlar. Eğer sen prens Šattiwaza ve siz Hurrililer bu antlaşmanın sözlerine uymazsanız, yemin tanrıları sizi [ve] siz Hurrililerin karılarını ve mallarını ülkenizle birlikte mahvetsinler. Onlar sizi kabuğundaki malt gibi çıkartsınlar. Nasıl bir pupuwaḫi'den bitki (tohum) çıkmazsa, böylece sen Šattiwaza, (kızımın yerine) aldığın diğer karılarından ve siz Hurrililerin karılarıyla birlikte, çocuklarından ve ülkenizden zürriyet olmasın. Ve yemin tanrıları sizi fakirliğe ve mahrumiyete bıraksın. Ve onlar senin tahtını devirsinler. Ve sen Šattiwaza'yı bu yemin tanrıları, ülkenle birlikte bir kamış gibi parçalasınlar. Senin ismini ve başka bir kadından olma neslini, yeryüzünden kaldırsınlar. Ve sen Šattiwaza'nın, ülken için Hurrililer arasında arayacağın iyilik ve şifa(?) tıkansın. Ülken ile birlikte yok ol. Sen kayasın diye yer buz olsun. Ülkenin zemini sen batasın ve geçemeyesin diye bir çamur deryası bataklığı olsun. Sen Šattiwaza'nın ve Hurrililerin Bin Tanrı düşmanı olsun. Onlar seni bozguna uğratsın.

§16 (A Ay. 70-75)
Eğer sen prens Šattiwaza ve siz Hurrililer bu antlaşmaya ve yemine uyarsanız, bu tanrılar, sen Šattiwaza'yı, [Ḫatti ülkesi] kralının [kızı] olan karın, oğulların, torunlarınla birlikte ve siz Hurrilileri karılarınız, oğullarınız, torunlarınız ve [ülkenizle] birlikte korusunlar. Ve Mitanni ülkesi eski durumuna [dönsün]. Zenginleşsin ve genişlesin. Ve sen Šattiwaza'nın [Ḫatti ülkesi kralı Büyük] Kral'ın kızından olma çocuklarınız ve torunlarınızı, Hurrililer sonsuza kadar kral olarak tanısın. [Babanızın tahtının ömrü uzun olsun]. Mitanni ülkesinin ömrü uzun olsun.

2. Šattiwaza ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma
CTH 52[161]

§1 (Öy. 1-7)
Mitanni [ülkesi] kralı Tušratta'nın oğlu Šattiwaza [şöyle (söyler)]: [Önceleri Hurri ülkesi] kralı Artatama'nın oğlu Šuttarna, Mitanni ülkesinin [ ] değiştirdi. Onun babası kral Artatama, yanlış (hareket) yaptı. O, hazineleri ile birlikte kralların sarayını kullanıp bitirdi. O, Asur ülkesinin ve Alši ülkesinin bedeli olarak onları harcadı. Babam kral Tušratta bir saray inşa etti, mal ve mülkle onu doldurdu. Fakat Šuttarna onu mahvetti ve onu fakirleştirdi. Ve o, evin banyosundaki gümüşten ritüel kaplarını, altın ve gümüşten kralların [ ] kırdı. Babasının ve erkek kardeşlerinin [mal ve mülkünden(?)] o, (Mitanni ülkesinde) hiç kimseye vermedi. Fakat o, artık vergileri ödemeyen babasının kölesi olan Asur'un önünde, bizzat kendi (her şeyi) alt üst etti. Ve bir hediye olarak onun mal ve mülkünü ona verdi.
§2 (Öy. 8-20)
Kral Tušratta'nın oğlu Šattiwaza şöyle söyler: "Benim büyük büyük dedem, kral Šauštatar'ın altın ve gümüş kapısı, ününün (bir)

---

[161]**I.** *Akadca:* KBo I 3(+)KUB III 17, **II.** *Hititçe:* HT 21+KUB VIII 80+219/w+KUB XXIII 50
Transkripsiyon: Weidner 1923, 36-57 (Akadca); Friedrich 1925, 119-124 (Hititçe); del Monte 1983, 224, (Ay. 31-33); Beckman 1994, 53-54 (1-20); Beckman 1997, 97-98 (Hititçe- 1-22)
Çeviri: Beckman 1994, 54; Beckman 1996, 44-49; Beckman 1997, 98
Yorum: Beckman 1994, 53-57

simgesi olarak, Asur ülkesinden güç kullanılarak alındı. Ve o, Waššukanna şehrindeki onun sarayına yerleştirildi. Utancından, Šuttarna şimdi Asur ülkesine onu geri verdi. Gümüş ve altından tüm kapkacakları o, Alši ülkesine verdi. O, Mitanni ülkesi kralının evini, hazineleri ve zenginlikleri ile birlikte tüketti. O, oraya çamur doldurdu. O, sarayı mahvetti ve Hurrililerin evini boşalttı. O, soyluları getirtmişti. Asur ve Alši ülkesine suçluları geri iade ettirtmişti. Onlar teslim edildi. Ve Taite şehrinde (işkence) ile öldürüldü. Böylece o, Hurrilileri bir sona getirdi. Fakat Aki-Tešup onun önünden kaçtı ve Babil'e gitti. İkiyüz atlı birlik onunla kaçtı. Ve Babil kralı bizzat kendi için, ikiyüz atlı birliği ve Aki-Tešup'un tüm malını, mülkünü alıp götürdü. O, Aki-Tešup'u, onun atlı savaşçıları gibi, aynı mevkiye aldırttı. O, onu öldürmek için kumpas kurdu(?). Tušratta'nın oğlu Šattiwaza da (neredeyse) beni öldürecekti. Fakat ben, onun elinden kurtuldum. Ve Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Majeste, Šuppiluliuma'nın tanrılarını çağırdım. Onlar [ ]-sız bir yola beni götürdü. Ḫatti ülkesi kralının tanrıları ve Mitanni ülkesi kralının tanrıları, Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Majestesi Šuppiluliuma'ya benim ulaşmamı sağladı.

§3 (Öy. 21-30)

Maraššantiia nehrinde, ben Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Majestesi Šuppiluliuma'nın ayaklarına kapandım. [Büyük Kral] elimden tuttu ve benden memnun kaldı. Ve sonunda bana Mitanni ülkesinde olup bitenleri sordu. [Ve] o, Mitanni ülkesindeki olup bitenleri eksiksiz olarak işitti[ğinde], Büyük Kral ve kahraman şöyle söyledi: "Eğer ben, Šuttarna'yı ve Mitanni ülkesi [askerlerini] yenersem, ben seni reddetmeyeceğim. Ve seni oğlum olarak benimseyeceğim. Sana yardım edeceğim ve babanın tahtına seni yerleştireceğim. Ve tanrılar, Fırtına Tanrısı'nın

sevgilisi, Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majestem Šuppiluliuma'yı tanıyor. O, ağzından çıkan sözlerinden dönmez." Bunun üzerine Tušratta'nın oğlu Šattiwaza şöyle söyler: "Beyim kraldan duyduğum sözlere sevindim. Ben prens Šattiwaza, beyim Büyük Kral'a (şöyle) söyledim: "Eğer beyim, sen, bana yaşam verirsen ve tanrılar bana yardım etsin. Sonra Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, krallığın tahtından kral Artatama'yı kaldırmasın. Onun atadığı halef olayım. Ve Mitanni ülkesinde hüküm süreyim. Šuttarna ülkeleri kötü bir şekilde yönetti. Fakat ben herhangi bir şekilde kötülük yapmayacağım.

§4 (Öy. 31-40)

Ve ben prens Šattiwaza, Büyük Kral'ın huzuruna geldiğimde, benim sadece üç atlı birliğim, iki Hurrili ve benimle yola çıkmış olan iki hizmetçi, üzerime giydiğim tek takım giysi vardı. Ve başka bir şey yoktu. Büyük Kral bana acıdı. Ve bana zırhlı atlı birlikler ve altın kaplamalı atlar [ ], kètenden bir çadır, [ ] evinin hizmetçilerini, iki tane [gümüş] ve altın kap, altın ve gümüş kaplarla birlikte, gümüşten hamam kapları, bir tane gümüşten banyo kabı, yünden festival için yapılmış elbise, zanatkârların yaptığı tüm bu şeyleri verdi. [Onun oğlu] Piiašili bana ... . Ve kral Piiašili'nin eline ve onun yaya ve arabalı savaşçılarına beni emanet etti. Vardığımız Kargamış şehrinden, biz İrrite şehri insanlarına bir elçi gönderdik. Fakat Šuttarna, Tušratta'nın serveti ile Hurrileri etkilemişti. Ve onları birleştirdi. Biz İrrite şehrinde onlara gönderdik. Ve bu Hurrililer Piiašili'ye geri gönderdi: "Niçin geliyorsunuz? Eğer siz savaş için geliyorsanız, gelin. Fakat siz, Büyük Kral'ın ülkesine dönmeyin!" Biz İrrite halkının sözlerini işittiğimizde, bizler prens Piiašili ve prens Šattiwaza, Fırat nehrini geçtik ve savaşa hazır bir şekilde İrrite şehrine vardık.

§5 (Öy. 41-47)
Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral'ın tanrıları bizi korudu. Ve İrrite şehrini korumak için Šuttarna'nın göndermiş olduğu Hurrililer ve İrrite bölgesinin yaya ve arabalı savaşçıları bizi beklemek için toplandı. Biz İrrite şehrine vardık. Ve şehrin içinde toplanmış yaya ve arabalı savaşçılar bizim önümüze çıktı. Biz her şeyi esir ettik ve [ ] yağmaladık. İrrite şehri halkı [ ]-dığında, toplandı. İrrite şehrinde (ve) İrrite bölgesinin tamamında onlar barış için huzurumuza geldi. [ ] Harran şehri halkı ve Harran [bölgeleri] toplandı ve bize geldi. [ ] Harran şehrinde biz onları yerleştirdik.
§6 (Akadca Öy. 48-65; Hititçe 1-20[162])
[Asurlular, Waššukanna şehrini] kuşatmak için ona ... gönderdi. Ve onlara önder olarak tek bir arabalı savaşçı verdi. Fakat o, [Waššukanna] şehrine [geldi]ğinde, Waššukanna şehri halkı barış yapmayı reddetti. Fakat [Asurlu] yaya ve arabalı savaşçılar Waššukanna şehrini kuşattığında, prens Piiašili ve ben prens Šattiwaza, İrrite şehrinde idik. Bir elçi Waššukanna'dan bize geldi [ve şöyle] söyledi: "Asur'un yaya ve arabalı savaşçıları, Ḫatti ülkesinin [yaya ve arabalı savaşçılarına karşı] savaşmak için geliyor." [Sonra] biz askeri yürüyüşe geçtik [ve] onların ... [bizimle] buluşmak için geldi. (Şöyle) söylüyor: "[ ]'nın şehrinin kapısının katibinin [huzurunda][ ]. Ve Asur'un yaya ve arabalı savaşçıları [ ]." O, alıp götürdü. Fakat bize[ ]-dığında, biz Waššukanna şehrine gittik. [Fakat] Pakarripa şehri [ ] döndü. Ve [Pakarripa şehri halkı] [Prens] Piiašili ve [prens] Šattiwaza'nm ve Ḫatti ülkesinin yaya ve arabalı savaşçılarının Waššukanna şehrine geldiğini işittiğinde,

[162] Beckman 1994, 54

§7 (Hititçe 21-29)
Pakarripa halkı çekip gitti. Ve [Ḫatti ülkesi] ile birleşti. Ve biz Waššukanna şehrinden [çıktık]. Ve biz Pakarripa şehrine gittik. Bize haber getirildi: "Asurlular savaşmaya sana karşı geliyor." Pakarripa şehri civarı yakıp yıkıldı ve açlık askerleri yakaladı. Ancak Asurlular tekrar görünmedi. Onlar savaşa bize karşı gelmedi. Ve biz Nilapšini şehrine, Asurluların arkasından gittik. Fakat Asurlular orada savaşmaya bize karşı gelmedi.
§8 (Akadca Ay, 1-6; Hititçe 30-38)
Bu kısım tercüme edilemeyecek kadar kırıktır.
§9 (Akadca Ay. 7-24)
[Bu tabletin benzer bir kopyası, Mitanni ülkesinde Kaḫat şehrinin kurinnu'sunun beyi Fırtına Tanrısı'nın huzuruna bırakıldı]. Bu tablet [Hurrililerin huzurunda ve Mitanni] ülkesinin huzurunda [sonsuza kadar sürekli okunsun]. [Kaḫat şehrinin kurinnu'sunun beyi Fırtına Tanrısı'nın huzurunda her kim] bu tableti değiştirirse [ya da gizli bir yere onu koyarsa, eğer o, tableti kırarsa, eğer o, tabletin sözlerini değiştirirse], bu antlaşma ile ilgili [olarak, biz, sırların ve yeminin teminatçıları olan tanrıları çağırdık. Onlar] birlikte [dursun, dinlesin ve tanık olsun. Ḫatti ülkesinde kraliçeliği ve krallığı] yöneten [Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Göğün beyi Güneş Tanrısı, Ḫatti şehrinin beyi Fırtına Tanrısı, Šerri, Ḫurri, Nanni dağı, Ḫazzi dağı, Panayırın(?) beyi Fırtına Tanrısı], Karargâhın beyi Fırtına Tanrısı, [Yardımın beyi Fırtına Tanrısı, Pittiiarik şehri Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Harabenin beyi Fırtına Tanrısı, Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, Liḫzina şehrinin Fırtına Tanrısı], Šamuḫa şehrinin Fırtına Tanrısı, [Ḫurma şehrinin Fırtına Tanrısı, Šarišša şehrinin Fırtına Tanrısı, Šapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı, Ḫišašḫapa şehrinin Fırtına Tanrısı, Taḫaia şehrinin Fırtına Tanrısı, ...'nın Fırtına Tanrısı, Kizzuwatna şehrinin Fırtına Tanrısı], Uda şehrinin Fırtına Tanrısı,

[Ḫatti ülkesinin Koruyucu Tanrısı, Karaḫna şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Ziṯhariia, Tanrı Karzi, Tanrı Ḫapantaliia, Kırın Koruyucu Tanrısı], Av Çantasının Koruyucu Tanrısı, [Tanrıça Lelwani, Tanrı EA, Tanrıça Damkina, Tawiniia şehrinin Telipinu'su, Turmitta şehrinin] Telipinu'su, [Ḫanḫana şehrinin Telipinu'su, Güçlü İštar, Aškašepa, Hububat Tanrısı, Yeminin Beyi Ay Tanrısı, Yeminin Kraliçesi İšḫara, Göğün Kraliçesi Ḫepat, Halep şehrinin Tanrıça Ḫepat'ı, Uda şehrinin Tanrıça Ḫepat'ı], Kizzuwatna şehrinin [Tanrıça Ḫepat'ı, Savaş Tanrısı], Ḫatti ülkesinin [Savaş Tanrısı, İllaia şehrinin Savaş Tanrısı, Arziia şehrinin Savaş Tanrısı], Yay'ın beyi [Iarri, Tanrı Zappana, Tanrı Ḫašamili, Ḫurma] şehrinin [Tanrı Ḫantitaššu'su, Šamuḫa şehrinin Tanrı Abara'sı, Ankuwa şehrinin Tanrı Kataḫḫa'sı], Katapa şehrinin Kraliçesi, Taḫurpa şehrinin Tanrıça [Ammamma'sı], Dunna şehrinin [Tanrı Ḫallara'sı, Ḫupišna şehrinin] Tanrı Ḫuwaššanna'sı, [Landa şehrinin Hanımı, Landa şehrinin] Tanrı Kunniiawanni'si, Lulaḫi ve Ḫapiri Tanrıları, [Ḫatti ülkesinin] erkek [ve dişi] tanrıları, [Kizzuwatna ülkesinin erkek ve dişi tanrıları], Tanrı EREŠ.KI.GAL, ilk [tanrılar]: Nara, [Namšara, Minki, Ammunki, Tuḫuši], Ammizzadu, Alalu, Anu, [Antu, EN.LIL], NINLIL, Belet-Ekalli, [Dağlar, Nehirler, Dicle ve Fırat, Gök], Yer, Rüzgarlar ve Bulutlar.

§10 (Ay. 25-34)

[Onlar] antlaşmanın bu sözleri [için dursun, dinlesin] ve tanık olsun. Eğer [sen] Šattiwaza ve siz Hurrililer bu antlaşmanın sözlerine [uymazsanız], bu yemin tanrıları sen [Šattiwaza'yı ve] siz Hurrilileri ülkenizle, karılarınızla, [çocuklarınızla] ve mallarınızla birlikte [mahvetsin]. Onlar kabuğundan, [malt gibi] sizi çıkartsınlar. Nasıl bir pupuwaḫi'den bir bitki (tohum) çıkmazsa, [ ], böylece sen Šattiwaza (kızımın yerine) aldığın [diğer karıla]rından,

siz Hurrililerin karılarınızdan ve oğullarınızdan [zürriyetiniz olmasın]. Yemin beyleri olan bu tanrılar sizi yoksulluğa ve mahrumiyete bıraksın. Ve onlar Šattiwaza'nın tahtını [devirsin]. Ve sen Šattiwaza'yı, bu yemin tanrıları ülkenizle birlikte bir kamış gibi parçalasın. Senin aldığın diğer karınla, neslini ve ismini [yeryüzünden] kaldırsın. Sen Šattiwaza'nın ülken için, Hurrililer arasında arayacağı iyilik ve şifa(?) tıkansın. Sen ülkenle birlikte yok ol. Sen kayasın diye [yer] buz tutsun. Ülkenin zemini sen batasın ve geçemeyesin diye bir çamur deryası bataklığı olsun. [Sen] Šattiwaza ve siz Hurrililer Bin Tanrının düşmanı olun. Onlar sizi bozguna uğratsın.

§11 (Ay. 35-39)

Eğer sen Šattiwaza ve siz Hurrililer bu antlaşmaya ve yemine uyarsanız, bu tanrılar sen Šattiwaza'yı, Ḫatti ülkesinin Büyük Kral'ının kızı, onun oğuları ve torunlarıyla birlikte ve siz Hurrilileri oğullarınız, karılarınız ve ülkenizle birlikte korusun. Ve Mitanni ülkesi önceki durumuna dönsün. Zenginleşsin ve genişlesin. Ve sen Šattiwaza'yı, Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral'ın kızının oğulları ve torunları sonsuza kadar krallık için seni kabul etsin. Babanızın tahtının ömrü uzun olsun. Mitanni ülkesinin ömrü uzun olsun.

§12 (Ay. 40-62)

Yerin ve Göğün Fırtına Tanrısı, Ay Tanrısı ve Güneş Tanrısı, Harran şehrinin Ay Tanrısı, Yer ve Gök, Kaḫat şehrinin kurinnusu'nun beyi Fırtına Tanrısı, Uḫušman şehrinin beyi Fırtına Tanrısı, Bilgeliğin beyi EA, Kurta şehrinin sürülerinin Tanrısı, Anu, Antu, EN.LIL, NINLIL, Mitra-Wuruna Tanrıları, Ind(a)ra Tanrıları, Našatiia Tanrıları, Yer Altı Kaynakları(?), Tanrı Šamanminuḫi, Waššukanna şehrinin beyi Fırtına Tanrısı, İrrite tapmağının Fırtına Tanrısı, Tanrı Nabarbi, Tanrı Šuruḫi, İštar, İštar Yıldızı, Tanrı Šala, Tanrıça Belet-Ekalli, Aiakki türbesinin Hanımı, Tanrıça İšḫara, Šuta şehrinin Tanrı Partaḫi'si, Dağlar, Nehirler ve

Pınarlar, Yerin ve Göğün Tanrıları. Eğer ben prens Šattiwaza ve Hurrililer bu antlaşmanın ve yeminin sözlerine uymazsa, bir köknar ağacının kesilip devrildiğinde artık büyümeyeceği gibi, ben Šattiwaza'yı, diğer karımla birlikte ve biz Hurrilileri karılarımız, çocuklarımız ve ülkemizle birlikte, bu köknar ağacı gibi bırak. Köknar ağacının nasıl zürriyeti yoksa, ben Šattiwaza'yı aldığım diğer karımla birlikte ve biz Hurrilileri ülkemizle birlikte, karılarımızla birlikte ve çocuklarımızla birlikte (zürriyetsiz) bırak. Kanaldaki su nasıl yerine asla dönmezse, kanaldaki suyu yerine döndüremediğimiz şekilde bizi bırak. Ben Šattiwaza'yı, aldığım karımla birlikte ve biz Hurrilileri malımız ve mülkümüzle birlikte, gökyüzüne yükselen duman gibi bırak. Tuzun nasıl tohumu yoksa, ben Šattiwaza'yı aldığım diğer karımla birlikte ve biz Hurrilileri ülkemizle, karılarımız ve çocuklarımızla birlikte tuzun gerçekte olmayan tohumu gibi bırak. Bir tuz topağı gibi, yerimize dönmeyelim. Ben Šattiwaza eğer ... aldığım diğer karımı <...>, tahtım devrilsin. Eğer biz bu antlaşma ve yemine uymazsak, yemin beyleri olan tanrılar bizi mahvetsin. Böylece prens Šattiwaza ve Hurrililer şöyle söyler: "Eğer biz Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majestesi Šuppiluliuma'nın bu antlaşma ve yeminine uyarsak, bizim yardıma çağırdığımız tanrılar, bizimle gelsin. Bizi yükseltsin, bizi korusun ve bize iyi davransın. Beyimiz Šattiwaza önde gitsin. Ve onun himayesinde bol ürüne sahip olalım. İyilik ve barış içinde yaşayalım. Göğün ve Yerin denetleyeni Fırtına Tanrısı sonsuza kadar bizim yardımcımız olsun. Šattiwaza'ya, biz Hurrililere ve Mitanni ülkesine kalp sevinçliği versin ve sonsuza kadar başımız dinç olsun. Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majestesi Šuppiluliuma nasıl ülkesini, askerlerini, oğullarını ve torunlarını sofra (arkadaşları?) gibi severse, o, ben Šattiwaza'yı, biz Hurrilileri,

Mitanni ülkesini, ülkelerimiz, karılarımız ve mülkümüzle birlikte bizi de aynı şekilde sevsin.

H. HALEP ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMA

M.Ö. XVIII. yy.da merkezi Ḫalpa (Halep) olan ve yirmi kadar küçük krallıktan oluşan[163] (§ 4) Iamḫat krallığı, Kuzey Suriye'deki ticaret yollarının kavşak noktasında bulunuyordu[164]. Bundan dolayı olacak ki Ḫalpa krallığına karşı, I. Ḫattušili önce Alalaḫ'a[165] daha sonra Ḫalpa'ya bir sefer düzenlenmiştir[166]: "*Ve* [*Ḫaššuwa*] *şehrine gittim. Ḫaššuwalılar karşımda savaşmaya* [*geldiler*]. *Onların askerleri* [*Ḫalpa ülkesinin yardım*]*ında idi. Benimle* [*savaşmaya*] *geldi*(*ler*). *Onunla savaş*[*tım*]. [*Say*]*ılı günlerde Fırat nehri*[*ni*] *yaya olarak geç*[*tim*]. *Ḫaššuwa ülkesini* (*bir*) *arslan gibi pençelerle vurdum.*"

Yine I. Muršili ve II. Tuṯḫaliia da Ḫalpa şehrini yağmalayarak ele geçirmiştir[167].

Ancak daha sonraki yıllarda Mitanni egemenliğine giren Ḫalpa krallığı, Tušratta'nın ölmesiyle tekrardan I. Šuppiluliuma

---

[163] Astour 1969, 381[4]

[164] Bu krallığın tarihi için bkz. Klengel 1965, 102 vd.; F. Kınal, "Yamhat Kırallığı", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, V/8-9, 1967, (193-211).

[165] KBo X 2 Öy. I 15

[166] KBo X 2 Öy. II 12-19; Ayrıca bkz. KBo VII 14

[167] CTH 75 §4; CTH 19=KBo III 1 Öy. 27-29; Bu dönemdeki siyasi olaylar için bkz. Astour 1969, 380-384

döneminde Alalaḫ, Nii[168], Mukiš, Nuḫašši[169], Kargamiš ve Ugarit ile birlikte Hitit devletine bağlanmıştır. Öyleki I. Šuppiluliuma oğullarından Telipinu'yu, Ḫalpa krallığına tayin ederek[170], Kuzey Suriye'deki Hitit çıkarlarını Hitit lehine koruma altına almıştır[171].

Öte yandan, Hititler Anadolu'sunun diğer kentlerinde de kültü bulunan Tešup, Ḫepat ve Šarruma yontuları, Ḫalpa şehrinde de özel bir şekilde kutsanmıştır[172]. Ayrıca genellikle bu krallık AN.TAḪ.ŠUM^{ŠAR}, sonbahar (zenandaš), ilkbahar (ḫamešḫandaš), gökgürültüsü (tetḫešnaš), ay (ITU.KAM), orman (^{GIŠ}TIR), aduri-, ḫerašši-, kulella ve pudaḫa bayramları ile birlikte anılmıştır[173].

İlk defa II. Muršili döneminde yapılan[174] bu aşağıdaki antlaşmanın, daha sonra II. Muwattalli tarafından yenilendiği

---

[168] Bu şehir, Tunip ve Amurru yakınlarında, III. Tutmosis'in söz ettiği (ym n Ni-ia) "*Niia Denizi*" olarak adlandırılan büyük bir su havzası civarında aranmıştır (Astour 1969, 386).

[169] Nii-Mukiš-Nuḫašši konfederasyonunun sınırları Ugarit geçitlerinin başladığı Ras el Basit'in güneyine ve Amanos dağlarına kadar uzanmakta idi (Astour 1969, 385, 390).

[170] KBo IV 4 III 15-16; Ayrıca bkz. Goetze 1940, 12[51]

[171] Ayrıca bu antlaşmada geçen Mitanni ve Halep krallığı arasında Fırat üzerine yerleştirilen Aštata, I. Šuppiluliuma'nın Suriye seferleri sırasında, Mitanni ülkesini destekleyen ve Hitit devletine karşı savaşan güçler içinde sayılmaktadır (Na'aman 1980, 34-35. Ayrıca Aštata ilk defa Ḫantili döneminde geçer (Astour 1972, 106).

[172] KUB XVII 12 Öy. 1-5; KUB VI 45 I 51=46 II 16; KUB XXII 36 Ay. 14; KBo XIV 142 II 3, 6

[173] Bu bayramların geçtiği metin ciltleri için bkz. del Monte-Tischler 1978, 73-74. Ayrıca geçtiği çivi yazılı metin ciltleri için bkz. del Monte-Tischler 1978, 71-72; del Monte 1992, 24

[174] Klengel 1964a, 213 vd; Goetze 1969, 46

anlaşılmaktadır.[175]. Ayrıca yine Ḫalpa krallığı Kadeş savaşı sırasında da Hitit devletinin yanında yer almıştır.

[175] Beckman 1996, 88

Talmi-Šarruma ve II. Muwattalli Arasındaki Antlaşma
CTH 75[176]

§1 (Öy. 1-2)
[Ḫatti ülkesi kralı, kahraman] Büyük Kral Šuppiluliuma'nın torunu; [Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Muršili'nin oğlu]; Ḫatti

---

[176]*Akadca:* **A.** KBo I 6, **B.** KUB III 6 = A Ay. 2-21, **C.** KUB III 5 = A Öy. 4-15, **D.** 21/c **E.** KUB XLVIII 72 (AoF 2:51)
Transkripsiyon: Weidner 1923, 80-89; Klengel 1964a, 213-214 (Öy.1-16); Na'aman 1980, 35-36 (Öy. 15-32);
Çeviri: Luckenbill 1921, 188-190; Klengel 1964a, 214; Na'aman 1980, 36-37; Beckman 1996, 88-90
Yorum: A. Goetze, "Die Historiche Einleitung des Aleppo-Vertrages (KBo I, 6)", *Altorienttalische Studien Bruno Meissner zum Sechzigsten Geburtstag am 25. April 1928 Gewidmet von Freunden, Kollegen und Schülern, MAOG*, IV, 1928-1929, (59-66); Sommer-Falkenstein 1938, 24 vd.; B. Landsberger, "Assyrische Königsliste und 'Dunkles Zeittalter", *JCS*, VIII, 1954, (31-45; 47-73; 106-133), 52, 60-61[132-135]; von Schuler 1964, 39; von Schuler 1965a, 457-458; Goetze 1969, 46-48; H.G. Güterbock, "The Predecessors of Šuppiluliuma Again", *JCS*, XXIX, 1970, 73 vd., (73-77); A. Kammenhuber, "Die Vörgänger Šuppiluliumas I. Untersuchungen zu einer neueren Geschichtsderstellung H. Otten", *Or*, XXXIX, 1970, 278 vd. (278-301); Astour 1972, 102 vd.; G.F. del Monte. "I Testimoni del Trattato con Aleppo (KBo I 6)", *RSO*, XLIX, 1975, (1-10); Na'aman 1980, (37-41); G.F. del Monte, "Traduzione e Interferenza Nei Trattati Siro-Hittiti", *Vicino Oriente*, III, 1980-1981, (103-119)

ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Tabarna Muwattalli [şöyle (söyler)]:
§2 (Öy. 3-8)
Babam Muršili, Halep ülkesi kralı Talmi-Šarruma için bir antlaşma tableti yaptı. Fakat tablet çalındı. Ben Büyük Kral [onun için] başka bir tablet yazdım. Mührümle onu mühürledim ve onu ona verdim. Gelecekte hiç kimse bu [tabletin] tek bir sözünü değiştirmesin. Büyük Kral Tabarna'nın sözü bir kenara atılacak ya da ihlal edilecek bir şey değildir. Her kim onu değiştirirse, ölsün. Babam Muršili'nin onun için yaptığı antlaşma tableti şöyle yazılmıştır:
§3 (A Öy. 9-10)
Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Šuppiluliuma'nın oğlu; Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral Majestesi Muršili şöyle söyler:
§4 (A Öy. 11-14)
Önceleri Halep ülkesi kralları büyük bir krallığa sahipti. Fakat Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral Ḫattušili, onların krallığını zengin hale getirdi. Ḫatti ülkesi kralı Ḫattušili'den sonra, Büyük Kral Ḫattušili'nin torunu, Büyük Kral Muršili, Halep ülkesi krallığını ve Halep ülkesini mahvetti.
§5 (A Öy. 15-18)
Büyük Kral Tutḫaliia [krallığın] tahtına oturduğunda, Halep ülkesi kralı onunla antlaşma yaptı. Fakat Halep ülkesi kralı döndü ve Hanigalbat ülkesi kralı ile oldu. Sonra bu mesele yüzünden o, Hanigalbat ülkesi kralı ve Halep ülkesi kralını [ülkeleri ile birlikte(?)] mahvetti. Ve o, Halep şehrini boşalttı.
§6 (A Öy. 19-20)
Halep ülkesi kralı, Hanigalbat ülkesi kralına [karşı] bir suç işledi. Hem de Ḫatti ülkesi [kralı] Ḫattušili'ye karşı da suç işledi.
§7 (A Öy. 21-22)
Aštata halkı ve Nuḫašši [halkı, Mitanni ülkesi] kralın[dan] Halep ülkesinin sınırlarını ve [şehirlerini] istedi.

§8 (A Öy. 23-24)
Ve Mitanni ülkesi kralı [geldi]. Ve Aštata [halkı] ve Nuḫašši halkı için sınır bölgelerini ve [bu] şehirleri dostça ilişkiler (kurmak) için bağış [olarak] verdi.
§9 (A Öy. 25-27)
Ve o, bu sınır bölgeleri ve [bu] şehirlerle <ilgili> tabletler yazdı. Ve onları mührüyle mühürledi. Böylece Halep halkı, Ḫatti ülkesi [kralı] Ḫattušili'ye karşı suç işledi.
§10 (A Öy. 28-32)
[Aštata halkı] ve Nuḫašši [halkı], Ḫatti ülkesi kralı Ḫattušili'ye [geldi]ğinde, onlar Halep ülkesinin sınır bölgelerini [ve] şehirleri istedi. [Ḫatti ülkesi kralı] geldi. Ve Halep ülkesi sınır bölgesini ve şehirleri, Nuḫašši halkına ve [Aštata halkına] bağış olarak verdi. [O, bu şehirler ve sınır bölgeleri ile ilgili tabletler yazdı]. Ve mührü [ile] onu mühürledi. Onlar hâlâ onların mülküdür.
§11 (A Öy. 33-36)
Babam Ḫatti ülkesi kralı, [Büyük Kral Šuppiluliuma] krallığın [tahtına oturduğunda, o, Mitanni ülkesi kralına karşı gitti]. Ve Kargamış ülkesini, Halep ve Nuḫašši ülkesini [aldı]. Fakat [Kinza ülkesini ve Amurru ülkesini, Mısır ülkesi] kralının [mülkünden] aldı. [Ve] onun sınırı olarak Niplani dağını tesis etti.
§12 (A Öy. 37-39)
Ve Ḫatti ülkesi kralı [Büyük Kral Ḫattušili, Halep ülkesinin sınır bölgelerini ve şehirleri] Nuḫašši ülkesi halkı ve Aštata ülkesi [halkına bağış olarak] verdi. [ ]Halep ülkesinin [sınır bölgeleri ve] şehirleri [ ].
Metnin bu kısımı belirlenemeyen şekilde kırıktır.
§13 (A Ay. 3-10)
.,. Talmi-Šarruma'nın nesli, Ḫatti ülkesi [kralı] Majestem Muršili'nin neslini korusun. Ve Büyük Kral Majestemin nesli, Talmi-Šarruma'nın neslini tahtan indirmesin. Büyük Kral

Majestem, Halep ülkesi kralı Talmi-Šarruma'nın yardımcısı olsun. Ve Halep ülkesi kralı Talmi-Šarruma, Ḫatti ülkesi kralı Büyük Kral Majestemin yardımcısı olsun. Ḫatti ülkesi kralı Majestem Muršili'nin nesli, Talmi-Šarruma'nın neslinin yardımcıları olsun. Ve Talmi-Šarruma'nın nesli, Majestemin neslinin yardımcıları olsun. Biz hepimiz Büyük Kral Šuppiluliuma'nın nesliyiz. Bu yüzden evimiz bir olsun. Ḫatti ülkesinin tanrıları ve Halep ülkesinin tanrıları bu meselede tanık olsun.

§14 (A Ay. 11-16)

Gelecekte Halep ülkesi krallığı, Ḫatti ülkesi krallığından üstün olmasın. Halep ülkesi kralı Talmi-Šarruma, Ḫatti ülkesi kralı Büyük Kral Majestem Muršili'yi korusun. Ve Büyük Kral Majestem Muršili, Halep ülkesi kralı Talmi-Šarruma'yı korusun. Hiç kimse Talmi-Šarruma'nın malından ya da onun oğlu ve torununun malından hiçbir şey almasın. Halep ülkesi kralı Talmi-Šarruma'nın oğlu ve torunu Halep ülkesi krallığını tutsun.

§15 (A Ay. 17-22)

Kral ailesinin hizmetindeki subayların şefi [-]libbi, Kargamiš ülkesi kralı Šaḫurunuwa, kral ailesinin hizmetindeki subayların şefi [-]ia, rahiplerin şefi Gaššu, Du-[ ]-li uriianni, sağ cenah askerlerin komutanı Aranḫapilizzi, sol cenah askerlerin [komutanı], saray hizmetçilerinin şefi Lupakki, katiplerin şefi Mittana-muwa, kralın antuwašalli'si ve katibi LAMA-piia huzurunda, Ḫattuša'da katip [ ]bu tableti yazdı.

I. NUḪAŠŠİ ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMA

Halep'in güneyinde, Orontes ile Suriye Çölü arasında kalan ve M.Ö. XV. yy.da politik bir güç olarak ortaya çıkan Nuḫḫašši[177], III. Tutmosis'in Suriye seferleri süresince askeri bir üst olmuştur[178]. I. Šuppiluliuma'nın Suriye seferleri sırasında da önemli bir rol oynamıştır[179].

II. Muršili'nin 7. yılı icraatlarına ait yıllıklarından olan KUB XIV 17 nolu metinde, Nuḫašši halkının bu krala karşı başlattığı bir isyandan söz edilmektedir[180]. Ayrıca bu olayların İaruwatta ve Barga şehri kralı Abiradda'nın[181] metinlerini içeren KBo III 3 nolu metinde devam ettiği bilinmektedir[182]

---

[177] Bu coğrafi isim, şehir (^{URU}Nuḫašši), ülke (KUR ^{URU}Nuḫašši), ülkeler (KUR.KUR Nuḫašši) şeklinde geçmektedir. Geçtiği çivi yazılı metin ciltleri için bkz. del Monte-Tischler 1978, 291-292; del Monte 1992, 116: Bkz. Harita:3; Bu krallık hakkında daha fazla bilgi için bkz. Klengel 1969, 18 vd.

[178] Na'aman 1980, 38-39

[179] Kınal 1947, 1 vd.

[180] Goetze 1933, 84-86; Bryce 1988, 21 vd.; Bu konuda ayrıca bkz. Rainey 1973, 282

[181] E. Cavaignac, "L'affaire de Iaruvatta", *RHA*, VI, 1932, 195-198, (189-200); Klengel 1963, 33-39 (CTH 63=A KBo III 3+ KUB XXIII 126+KUB XXXI 36+1459/u **B** KUB XIX 41+KUB XXXI 12+579/u (*ZA* LXII:249) **C** KUB XIX 42 (+?)KUB XL 9+KUB XXI 30 **D** KUB XIX 44 (A IV 1-13) **E** KUB XIX 45 (A I 1-8) **F** KBo XVI 23 (A I 12 vd., II A II 31 vd.) **G** KUB XIX 43) **H**. 70/t (A III 30-33) **I** 165/t (A I 17-22)

[182] Bryce 1988, 21 vd. KBo III 3'te geçen olayları H. Klengel, II. Muršili'nin 7. ya da 9. yıllındaki icraatları dönemine yerleştirir (Klengel 1963, 51). Ancak T.R. Bryce ise, II. Muršili'nin 7. ve 9. yıllarında

Bu metne göre, İaruwatta şehri I. Šuppiluliuma döneminde, Mitanni kralı (muhtemelen II. Šuttarna) tarafından Abiradda'nın dedesinden alınmış, Tette'nin dedesi Šarrupši'ye verilmiştir. Barga şehri kralı Abiradda'nın döneminde de Nuḫašši kralı Tette, bölgedeki başka bir kral olan EN-urta ile II. Muršili'ye karşı ayaklanmıştır[183].

Bu arada, isyan, Kantuzili ve Kargamış kralı Šarri-Kušuḫ tarafından bastırılmıştır. Tette, kardeşi Šummittara veya Ḫuia tarafından tahtan indirilerek ya tutuklanmış ya da Hitit devletine teslim edilmiştir. II. Muršili bu olaydan sonra Šummittara ve Abiradda arasındaki düşmanlığı sona erdirecek bir antlaşma yapmıştır.

II. Muršili'nin 9. icraat yılında bölgede başka bir Nuḫašši ayaklanması baş göstermiş olmasına karşın, Tette'nin bu isyanda nasıl bir tutum içinde olduğu yönünde bir bilgiye sahip değiliz[184].

Öte yandan III. Ḫattušili yeğeni Urḫi-Tešup (III. Muršili)'un kendisine isyan etmesi üzerine, onu Nuḫašši'ye gönderdiği ve ona orada müstahkem kentler verdiği bilinmektedir[185]

Nuḫašši'ye hiç gitmediğini, sadece Kargamış kralı Šarri-Kušuḫ ve Kurunta isimli iki generalini gönderdiğini (Goetze 1933, 110-112) delilleriyle açıklayarak bu görüşe katılmamaktadır (Bryce 1988, 25 vd.).

[183] Klengel 1963, 33, (I 8)

[184] Yukarıdan beri anlatılan bu tarihi olaylar için bkz. Bryce 1988, 27-28

[185] Otten 1981, 24 (IV 32); Alp 2000, 140

Tette ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma
CTH 53[186]

§1 (A Öy. I 1-11)
Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majestem Šuppiluliuma şöyle (söyler): "Mitanni ülkesi kralı, Šarrupši'yi öldürmeyi arzuladı. Ve Mitanni ülkesi kralı, Nuḫašši ülkesine yaya ve arabalı savaşçılarıyla birlikte girdi. Ve o, onu sıkıştırdığında(?), Šarrupši, Ḫatti ülkesi kralına elçisini gönderdi (ve şöyle) söyledi: "Ben, Ḫatti ülkesi kralının kölesiyim. Beni kurtar!" Ve ben Majestem onun yardımına yaya ve arabalı savaşçıları gönderdim. Ve onlar Mitanni ülkesi kralına, Nuḫašši ülkesinin dışındaki yaya ve arabalı savaşçılarıyla birlikte gitti.
§2 (A Öy. I 12-22)
Ve ben Büyük Kral, o meseleyle ilgili sessiz kalmadım. Ve Šarrupši'ye yardıma gittim. Ve o zaman da İšuwa ülkesi, Ḫatti ülkesi kralına düşman olduğu için, ben Ḫatti ülkesi [kralı], İšuwa ülkesine [gittim]. İšuwa ülkesini mahvedince, ben, Mitanni ülkesine karşı Šarrupši'nin [yardımına] gittim. Ben Kašḫiara dağı bölgesine

---

[186]*Akadca:* **A.** KBo I 4+KUB III 10(+?) KUB III 9, **B.** KUB III 2 = A II 4-14, **C.** KBo I 16 = A II 15-19 **D.** KUB III 3 = A II 25-27, **E.** KBo XIII 55 =A IV 38-43
KBo XXVIII 98 (del Monte 1985, 266) II 4-15 ile paraleldir.
Transkripsiyon: Weidner 1923, 58-71; del Monte 1986, 142-154
Çeviri: del Monte 1986, 143-155; Beckman 1996, 50-54
Yorum: E. Cavaignac, "Tette et Šubbiluliuma", *RA*, XXII, 1925, (127-133); Bryce 1988, 22-28

[vardığımda], Alši ülkesi kralı [Antaratli], Majesteme [saldırdı(?)].
[ ]Kašḫiiara [dağı] [ ]gibi mahvettim.
Paragrafın ilerleyen kısmı oldukça tahrip olmuştur.
§3 (A Öy. II 1-5)
[šeqel altın(?)] onun yıllık vergisi olsun. O, Ḫatti ülkesi tüccarlarının tartı sistemi ile tartılsın. Tette, Ḫatti ülkesinde, beyi Majesteme yıllık olarak gelsin.
§4 (A Öy. II 6-32)
O, benim dostumla barış halinde olsun. Ve düşmanıma düşman olsun. Eğer Ḫatti ülkesi kralı, Hurri, Mısır, Babil, Aštata ve Alši ülkesine karşı giderse, senin sınırının yakınındaki hangi yabancı ülke ve Ḫatti ülkesi kralına düşman hangi ülke olursa olsun ya da Ḫatti ülkesi kralı ile barış halinde olan sınırının yakınındaki Mukiš, Halep, Kinza ülkesi olursa olsun ya da dönen ve Ḫatti ülkesi kralına düşman olan hangi ülke olursa olsun, ben Ḫatti ülkesi kralı, saldırmak için ileri gittiğimde, eğer Tette, <tam> bir samimiyetle hareket etmezse ya da eğer tam bir samimiyetle dövüşmezse, o, tanrı yeminini bozacak. Ya da eğer ben, bir prens veya yüksek rütbeli bir memuru, yaya ve arabalı savaşçılarla birlikte, Tette'nin yardımına ya da başka bir ülkeye saldırmak için gönderirsem, eğer Tette, samimi bir şekilde yaya ve arabalı savaşçılarıyla hareket etmezse ve düşman ile dövüşmezse, o, tanrı yeminini bozacak. Ya da eğer o, günah işlerse ve şöyle söylerse: "Her ne kadar yemin altında isem ve antlaşmaya konu isem de ya düşmàn onu yensin ya da o, düşmanı yensin. Ben onun hakkında herhangi bir şey bilmek istemiyorum." O, tanrı yeminini bozacak. Ya da eğer o, düşmana yazarsa (ve şöyle) söylerse: "Ḫatti ülkesinin askerleri şimdi saldırmaya geliyor. Tetikte ol!" O, tanrı yeminini bozacak.
Paragrafın ilerleyen kısmı oldukça tahrip olmuştur.

§5 (A Öy. II 48-56)
[Eğer] herhangi bir düşman, Ḫatti ülkesi kralına karşı ayaklanırsa [ve Ḫatti ülkesine] saldırırsa ya da eğer biri, Ḫatti ülkesi kralına karşı [bir ayaklanma] çıkartırsa ve Tette onu işitirse, [sonra] o, prensin yardımına yaya ve arabalı savaşçılar [ile derhal] gelsin. Fakat eğer [gelmek] Tette için imkansızsa ya onun oğlu, [erkek kardeşi] ya da (yüksek rütbeli) askeri bir memur, Ḫatti ülkesi kralının yardımına, yaya ve arabalı savaşçıları [ile] birlikte derhal gelsin.
§6 (A Ay. III 1-18)
[Ya da eğer] biri, Tette]'yi sıkıştırırsa(?), ya ... ya da hiçbir kimse [ ] ve [o], Ḫatti ülkesi kralına: "[Yardımıma] gel." (diye haber) [gönderirse], sonra kral [onun yardımına] gelsin. Ve o, ona ya ... , ya da bir ... , ya da prens, ya da yüksek rütbeli bir memuru, [yaya ve arabalı savaşçılarla birlikte göndersin. Ve onlar] düşmanı [yensin. Ve şimdi] Tette, [Ḫatti ülkesi kralına], onunla ilişki kurmak ve güvenliği yüzünden(?) [vasal olarak] döndü. Ve [eğer ben, Ḫatti ülkesinin yüksek rütbeli bir memurunu, yaya ve arabalı savaşçıları ile birlikte Nuḫašši [ülkesine] gönderirsem, onlar onun şehrine girsin. Ve o, onları korusun ve onlara erzak temin etsin. [Onlar onun] huzurunda [kardeşler] gibi [yürüsün. O], Ḫatti ülkesi kralını [korusun]. Ve [(üstelik) Tette'ye] karşı [herhangi bir Hititli, kötülük dilerse], eğer [o, ülkesini ve şehrinin ganimetini alıp götürmeyi isterse, o, tanrı yeminini bozacak].
§7 (A Ay. III 19-28)
Ḫatti ülkesi kralının, [Nuḫašši ülkesinden, Hurri ülkesinden, Kinza ülkesinden, Niia ülkesinden, [Mukiš ülkesinden [alıp götürdüğü hangi NAM.RA olursa olsun, eğer] onlar arasından kadın ya da erkek, [Ḫatti ülkesinden kaçarsa] ve [senin ülkene] girerse, [sen şöyle söyleme]: "Her ne kadar ben [yemin altında ve antlaşma] konusuysam da, [bu konuda herhangi bir şey bilmek] istemiyorum.

Onlar [ülkemde kalsın]." Tette onları [yakalasın. Ve] onları [Ḫatti ülkesi kralına] geri versin.
§8 (A Ay. III 29-32)
Eğer ya [bir Hititli] ya da onun bir kölesi olan herhangi biri, kötü bir [olayla], Tette'yi kışkırtırsa ve Tette onları yakalamaz ve Ḫatti ülkesi [kralına] onları göndermezse, o [tanrı yeminini] bozacak.
§9 (A Ay. III 33-40)
Ḫatti ülkesinde yaşayan Nuḫašši halkından [ister hür bir kişi], ister bir köle ya da ister hür kadın, ister kadın köle olsun, [eğer Tette], Ḫatti ülkesi kralından [onu isterse, eğer Ḫatti ülkesi kralı], onu ona verirse, o, onu alsın. [Eğer Ḫatti ülkesi kralı] onu vermezse [ve o kaçar ve Tette'ye gelirse, eğer] Tette, onu tekrar çalarsa, [o, tanrı yeminini bozacak].
§10 (A Ay. III 41-52)
[Ve eğer herhangi bir halk, yola çıkar] ve Tette'nin [ülkesine gelirse] ve [Tette onların huzurunda ters bir şekilde konuşursa ve onları dağlara ya da] başka [bir ülkeye yöneltirse, o, tanrı yeminini bozacak. Tersine sen, onların huzurunda uygun sözlerle konuş. Ve onları Ḫatti ülkesi yoluna yönelt. Eğer Hurri ülkesinden] ya da başka bir [ülkeden bir] kaçak, [Nuḫašši ülkesine gelirse, Tette onu alıkoymasın. Fakat] o, [Ḫatti ülkesine] (doğru) onu salsın. [Eğer o, onu salmazsa], o, [tanrı yeminini] bozacak.
§11 (A Ay. III 53-56)
[Ve Tette'nin] isteği ne olursa olsun, o, Ḫatti ülkesi kralından istesin. O, prensin ona verdiği hangi şey olursa olsun, alsın. O, prensin ona vermediği ne olursa olsun, almasın.
§12 (A Ay. III 57-58)
[Ve] ben nasıl Tette'ye iyi bir şekilde davrandıysam, [yaşamı ona iade ettiysem], ülkesini ona geri verdiysem, [ ].
Metin buradan sonra kırıktır.

§13 (A Ay. IV 9-18)
[Göğün Güneş Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Göğün Fırtına Tanrısı], Ḫatti ülkesinin [Fırtına Tanrısı, Šerri, Ḫurri, Nanni dağı], Ḫazzi dağı, [Panayırın(?) Fırtına Tanrısı, Karargâhın Fırtına Tanrısı, ... 'nın Fırtına Tanrısı, Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Liḫzina şehrinin Fırtına Tanrısı, Harabenin] Fırtına Tanrısı, Ḫišašḫapa şehrinin [Fırtına Tanrısı], Šaḫpina şehrinin [Fırtına Tanrısı, Šapinuwa şehrinin] Fırtına Tanrısı, Pittiiarik şehrinin [Fırtına Tanrısı], Šamuḫa şehrinin [Fırtına Tanrısı, Ḫurma şehrinin Fırtına Tanrısı], Šarišša şehrinin Fırtına Tanrısı, Yardımın [Fırtına Tanrısı], Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, [Kizzuwatna ülkesinin Fırtına Tanrısı], İšḫupitta şehrinin [Fırtına Tanrısı], Nuḫašši şehrinin Fırtına Tanrısı,
§14 (A Ay. IV 19-24)
[Koruyucu Tanrı], Ḫatti ülkesinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Ziṯhariia, [Tanrı Karzi], Tanrı Ḫapantaliia, Karaḫna şehri Koruyucu Tanrısı, [Kırın Koruyucu Tanrısı], Av Çantasının [Koruyucu Tanrısı], Tanrı EA, Tanrı Allatum, Turmitta şehrinin [Tanrı Telipinu'su], Tawiniia şehrinin [Tanrı Telipinu'su], Ḫanḫana şehrinin Tanrı Telipinu'su, [Tanrı Pirwa], Tanrı Aškašepa
§15 (A Ay. IV 25-29)
Yeminin Beyi [Ay Tanrısı], Yeminin Kraliçesi İšḫara, Göğün [Kraliçesi] Tanrıça Ḫepat, İštar, Kırın İštar'ı, Ninuwa şehrinin İštar'ı, Ḫattarina şehrinin İštar'ı, Tanrı Ninatta ve Kulitta, Savaş Tanrısı, Ḫatti ülkesinin Savaş Tanrısı, İllaia şehrinin Savaş Tanrısı, Arziia şehrinin Savaş Tanrısı, Tanrı İiarri, Tanrı Zappana
§16 (A Ay. IV 30-43)
Ḫurma şehrinin Tanrı Ḫantitaššu'su, Šamuḫa şehrinin Tanrı Abara'sı, Ankuwa şehrinin Tanrıça Kataḫḫa'sı, Katapa şehrinin

Kraliçesi, Taḫurpa şehrinin Tanrıça Ammamma'sı, Dunna şehrinin Tanrı Ḫallara'sı, Ḫupišna şehrinin Tanrı Huwaššanna'sı, İšḫupitta şehrinin Tanrı Tapišuwa'sı, Landa şehrinin Hanımı, Landa şehrinin Tanrı Kunniiawanni'si, Kinza şehrinin Tanrı NIN.PÌSAN.PÌSAN'ı, Niplani dağı, Šariiana dağı, Pišaiša dağı, Lulaḫi ve Ḫapiri Tanrıları, Tanrı EREŠ.KI.GAL, Ḫatti ülkesinin tüm dişi ve erkek tanrıları, Kizzuwatna ülkesinin tüm dişi ve erkek tanrıları, Nuḫašši ülkesinin tüm erkek ve dişi tanrıları, tüm ilk tanrılar: Nara, Namšara, Minki, Tuḫuši, Ammunki, Ammizzadu, Alalu, Antu, Anu, Apantu, EN.LIL, NINLIL

§17 (A Ay. IV 44-57)

Dağlar, Nehirler, Pınarlar, Büyük Deniz, Yer, Gök, Rüzgarlar ve Bulutlar. Onlar bu antlaşmaya ve yemine tanık olsun. Bu tablet üzerine yazılan yeminin ve antlaşmanın tüm sözlerine, eğer Tette uymazsa, tanrı yeminini bozacak. Sonra bu yemin tanrıları Tette'yi [bizzat kendini], karılarını, oğullarını, torunlarını, evini, şehrini, ülkesini, malı ve mülküyle birlikte mahvetsinler. Fakat eğer Tette, [bu tablet üzerine yazılan] yemin ve [antlaşmanın bu] sözlerine uyarsa, [bu yemin tanrıları] Tette'yi bizzat kendini, karıları, [oğulları, torunları], ailesi, [evi], şehri, ülkesi, [malı ve mülküyle birlikte] korusunlar.

Metin A

Bu tablet [ ] ve [ ].

J. MISIR ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMA

Eski Hitit ve özellikle II. Tuthaliia döneminden[187] itibaren, Hitit-Mısır arasındaki Kuzey Suriye'nin paylaşılamayan hakimiyeti her dönem sorun olmuştur.

Öte yandan, I. Šuppiluliuma Kargamiš ve Halep'i oğullarının yönetimine vererek, Kuzey Suriye'deki Hitit çıkarlarını korumuştur. Bu arada Mısır ve Babil'le birlikte Yakın Doğu'nun hakimiyetini elinde bulunduran I. Šuppiluliuma, Mısır kralı Tutankhamon'un ölmesi üzerine, karısı Daḫamunzu'nun kendisinden çocuklarından birini Mısır'da kral yapmak şartı ile istemesi üzerine, bir oğlunu Mısır'a göndermiştir. Ancak bu prens bilindiği üzere Mısırlılar tarafından öldürülmüştür[188].

Kuzey Suriye sorunu, II. Muwattalli döneminde iyice kızışmıştır. Bunun üzerine, bu kral yaklaşan Hitit-Mısır savaşı sırasında tanrı heykelleri ile birlikte başkenti Tarḫuntašša'ya taşımıştır. Üzerinde bir çok yayınlar yapılmakta olan[189] bu ünlü savaş, Mısır kralı II. Ramses ile olmuştur.

Mısır ordusu, Amun, Pre^{c}, Ptah ve Sutekh tümenlerinden oluşan bir birlikle, Mısır'dan kuzeye doğru harekete geçmiştir[190] Mısır ordusu Kadeş'in güneyindeki dağlık (Qamu^{c} at el-Hermel) bir bölgede karargâh kurmuştur. Buradan Orantes üzerinde ordunun geçmesine elverişli ve yolların kavşak noktasında stratejik öneme

---

[187] CTH 75 Talmi-Šarruma antlaşması, § 4-5 (Öy. 11-18)

[188] KBo V 6 III 6-54, IV 1-15

[189] J.H. Breasted, *The Battle of Kadesh. A Study in the Earliest Know Military Strategy*. Chicago, 1903; Diğer yayınlar için CTH 91'nin dipnotuna bkz.

[190] Bruyn 1989, 138-141. 148-152, § 36

sahip olan Šabtuna kentinin[191] güneyine, oradan da Kadeş şehrinin kuzey doğusunda bir yere gelmiştir[192]. II. Muwattalli de beraberinde getirdiği diğer uluslardan oluşan ordusuyla birlikte[193], Kadeş'in kuzey doğusu ya da doğusunda[194] bir yere saklanmıştır (Şiir § 55).

Bu arada II. Ramses ayrı ayrı yönlerde ilerleyen kendi tümenlerinin gelmesini beklerken, iki Hitit casusu ele geçirilmiştir (Bülten §34-52). Bunlar II. Muwattalli'nin ordusunun çok yakında olduğunu haber vermesi üzerine, II. Ramses diğer tümenlerin kendisine hemen katılması için haberci göndermiştir (Bülten §54-57). Ancak Hitit ordusundaki savaş arabalarında üç, Mısırlılarda ise iki asker olmasından (Şiir §67-69), Mısır ordusu bozguna uğratılmıştır (Şiir §72). Zafer sarhoşluğuna kapılan Hitit ordusu güneyden gelen Mısır ordusuna bu kez mağlup olmuştur (Şiir §73-81; Harita:4).

II. Muwattalli'den sonra tahta geçen III. Ḫattušili tarafından, Mısır ve Hitit arasındaki anlaşmazlık, aşağıdaki antlaşma ile son bulmuştur. Bu antlaşma metinlerinden Mısır'a gönderileni, gümüş bir tablet üzerine yazılmıştır. Bu antlaşma Boğazköy'de kil tablet üzerine Akadca olarak yazılmış nüshasından çevrilmiştir.

Ayrıca III. Ḫattušili, tahtı elinden aldığı yeğeni Urḫi-Tešup (III. Muršili)'u, Nuḫašši'ye sürdüğü ve daha sonra Urḫi-Tešup'un buradan Mısır'a kaçtığı bilinmektedir[195].

---

[191] Bu yerin lokalizasyonu için bkz. Bruyn 1989, 137

[192] Bruyn 1989, 137, 138, §7, §40, §59

[193] Bu uluslar Kadeş, Nuḫašši, Halep, Ugarit, Kargamış, Mitanni, Kizzuwatna, Arawanna, Maša, Pitašša, Karkiša, Lukka, Arzawa idi (Beal 1995, 549).

[194] Bu görüşler için bkz. Rainey 1973, 280 vd.

[195] Houwink ten Cate 1974, 142 vd.; W. Helck, "Urḫi-Tešup in Ägypten", *JCS*, XVII, 1963, (87-97)

II. Ramses ve III. Hattušili Arasındaki Antlaşma (Kadeš Antlaşması) CTH 91[196]

[196]*Akadca:* **A.** KBo I 7 (+?) KBo XXVIII 115+KUB III 121+Bo. 6549+Bo. 6674, **B.** KBo I 25+KUB III 11+VBoT 6+KUB XLVIII 73, **C.** KUB III 120

Transkripsiyon*: Akadca***:** Meissner 1917, 282-295; Weidner 1923, 112-123; Kestemont 1980, 19-35; V. Donbaz, "Some Observations on the Treaty Documents of Qadesh", *Festschrift für Peter Neve. Zum 65. Geburstag am 3. April 1994 von Freunden und Kollegen, Tübingen, Wasmuth, IM*, XLIII, 1993, 29-36, (27-37); E. Edel, *Die Ägyptisch-Hethitische Korrespondenz aus Boghazköi in Babylonischer und Hethitischer Sprache*, Rheinisch-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Abhandlungen 77, 1994, Opladen; Edel 1997, 5-12

Mısırca: Kestemont 1980, 18-36; Edel 1969, 178; Edel 1997, 19 vd.

Çeviri*: Akadca:* Luckenbill 1921, 190-192; Goetze 1955a, 201-203; Kestemont 1980, 39-49; E. Edel, "Der ägyptisch-hethitische Friedensvertrag zwischen Ramses II. und Hattusili III", *Texte aus der Umwelt des Alten Testaments*, (Edited by R. Borger, W.C. Delsman, M. Dietrich, U. Kaplony-Heckel, H.M. Kümmel, O. Lorentz, W.W. Müller, W.H.Ph. von O. Kaiser), I/2, 1982, 135-143, (135-153); Lebrun 1992, 48-53; Beckman 1996, 91-95; Alp 2000, 115-119

Mısırca: A. Wilson, "Egyptian Treaty. Treaty Between the Hittites and Egypt" *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, (Edited by J.B. Pritchard), 1955, 199-201, (199-201); Kestemont 1980, 18-36, 38-48; Edel 1997, 13 vd.; Alp 2000, 119-124

Yorum*:* E. Cavaignac, "L' Égypte le Mitanni et les Hittites de 1418 à 1350", *RHA*, I/3, 1931, 70-71, (61-71); L. Delaporte, "Qadesh sur l'Oronte", *RHA*, IV/31, 1938, 288; R.O. Faulkner, "The Battle of Kadesch", *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts in Kairo*, XVI, 1958, (92-111); M. B. Rowton, "The Background of the Treaty between Ramesses II and Hattušiliš III", *JCS*, XIII, 1959, (1-11); K.A. Kitchen, "Some New Light on the Asiatic Wars of Ramesses II", *JEA*, L,

1964, (47-70); Edel 1969, 177 vd.; Rainey 1973, 280-282; A. R. Schulman, "Aspects of Ramesside Diplomacy. The Egyptian-Hittite Treaty of Years 21", *SSEAJ*, VIII, 1978, (112-130); Kestemont 1980, 54-78; A. Spalinger, "Considerations on the Hittite Treaty between Egypt and Hatti", *Studien zur Altägyptischen Kultur*, IX, 1981-1982, (299-358); S. Ignatov, "Some Comments on the Qadesh Battle", *Bulletin du Centinaire. Supplément au Bulletin de l'Institut Français d'archéologie Orientale 81*, 1981-1983, (47-55, Levha I); G. Fecht, "Das' Poème, über die Qades-Schlacht", *Festscrift Wolfgang Helc*, (Edited by H. von Altenmüller, D. Wildung, H. W. Mitwirkung von Fischer-Elfert), Hamburg, 1984, (281-333); M. Gutgesell, *Der Friedensvertrag. Ramses und die Hethiter-Geheimdiplomatie im Alten Orient*, Hildesheim, Bernward, 1984; H. Goedicke, "The 'Battle of Kadesh': A Reassessment", *Perspectives on the Battle of Kadesh*, (Edited by H. Goedicke), Baltimore, 1985, (77-121); D. Sürenhagen, *Paritätische Staatsverträge aus Hethitischer Sicht. Zu Historischen Aussagen und Literarischer Stellung des Textes CTH 379*, Pavia, 1985; S. Ignatov, "Notes on Kadesh Inscriptions of Ramesses II", *Acta Centri Historiae "Terra Antiqua Balcanica*, I, 1986, (99-103); Bruyn 1989, 135-165; A. Rainey- Z. Cochavi Rainey, "Comparative Gramatical Notes on the Treaty Between Ramses II and Hattusili III", *Studies in Egyptology Presented to Miriam Lichtheim*, II, (Edited by S. Israelit), Jerusalem, 1990, (796-823); Beal 1995, 549; W.J. Murname, "The History of Ancient Egypt: An Overview", *Civilizations of the Ancient Near East II*, (Edited by J.M. Sasson, J. Baines, G. Beckman, K.S. Rubinson), 1995, 706-707, (691-717); M. Liverani, "E. Edel, Der Vertrag zwischen Ramses II. von Ägypten und Hattusili III. von Hatti. XVI+109 pp., 71 pp. Of figs. Berlin, Gebr. Mann Verlag, 1977 (=Wissenschaftliche Veröffentlichung der Deutschen Orient-Gesellschaf, 95)", *AfO*, XLVI-XLVII, 1999-2000, (341-342)

§1 (A Öy. 1-3)
[Mısır ülkesi] kralı, kahraman Büyük Kral Amon'un [sevgilisi] Ramses (Riamašeša mai-amana), kardeşi Ḫatti ülkesi kralı, [Büyük Kral] Ḫattušili ile sonsuza kadar aralarında büyük bir [kardeşlik] ve [büyük] bir barış tesis etmek için, [gümüş bir tablet] üzerine antlaşma akdetti.
§2 (A Öy. 3-7)
Böylece Mısır ülkesinin kralı, kahraman Büyük Kral Minpahtaria (I. Ramses)'ın torunu; Mısır ülkesinin kralı, kahraman Büyük Kral Minmuarea'nm (I. Seti) oğlu; tüm ülkelerin kahramanı, Mısır ülkesinin kralı, Büyük Kral Amon'un sevgilisi Ramses; Ḫatti ülkesi Kralı, kahraman Büyük Kral Šuppiluliuma'nın torunu; Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Muršili'nin oğlu; Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Ḫattušili'ye şöyle (söyler):
§3 (A Öy.7-13)
Şimdi ben sonsuza kadar bizim aramızda iyi bir kardeşlik ve iyi bir barış kurdum. Sonsuza kadar Ḫatti ülkesi ile Mısır ülkesi [ilişkilerinde], iyi bir barış ve kardeşlik kurmak için (şunu söylüyorum). Mısır ülkesi Büyük Kral'ı ve Ḫatti ülkesi Büyük Kral'ı arasındaki ilişkilerden (bilindiği kadarıyla), tanrı(lar) sonsuza kadar, bir antlaşma(nın yardımı) ile, onlar arasında savaş çıkmasına izin vermez. Mısır ülkesinin kralı, Büyük Kral Amon'un sevgilisi Ramses, Güneş Tanrısı ile Fırtına Tanrısı'nın, Mısır ülkesi ile Ḫatti ülkesi arasında ezelden beri kurdukları ilişkiyi, aralarında hiçbir zaman düşmanlık çıkmaması için (yeniden) kurdu.
§4 (A Öy. 13-18)
Ve [Mısır ülkesi] kralı, Büyük Kral Amon'un sevgilisi Ramses, kardeşi Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral [Ḫattušili] ile sonsuza kadar, [onlar arasında] iyi bir kardeşlik ve iyi bir barış kurmak için, gümüş bir tablet üzerinde bir antlaşma yardımıyla, bu günlerde (ilgi) meydana getirdi. O benim kardeşimdir ve ben onun bir kardeşiyim.

<O benimle barış içindedir>. Ve ben [sonsuza kadar] onunla barış içindeyim. [Ve] biz kardeşliği ve [barışı] tesis edeceğiz. Ve Ḫatti ülkesi [ile Mısır ülkesinin] kardeşliği ve barışı eskiden daha iyi olacak.

§5 (A Öy. 19-21)

Mısır ülkesinin kralı, Büyük Kral Ramses, Ḫatti ülkesinin Büyük Kral'ı [Ḫattušili] ile kardeşlik ve iyi bir barış içindedir. Mısır ülkesinin kralı <Büyük Kral> Amon'un sevgilisi Ramses'in oğulları, Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral Ḫattušili'nin oğulları ile sonsuza kadar barış içinde (ve) [kardeş] olsun. Ve onlar bizim barış ve kardeşlik içinde olduğumuz gibi kalsın. Mısır ülkesi, Ḫatti ülkesi ile barış içinde olsun. Ve onlar sonsuza kadar bizim gibi kardeşler olsun.

§6 (A Öy. 22-27)

Ve Mısır ülkesinin kralı, Büyük Kral Amon'un sevgilisi Ramses, ondan herhangi bir şey almak için, Ḫatti ülkesine karşı hiçbir zaman saldırmasın. Ve Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral Ḫattušili ondan [herhangi bir şey] almak için, Mısır ülkesine karşı hiçbir zaman saldırmasın. Güneş Tanrısı ile Fırtına Tanrısı'nın, Ḫatti ülkesi ile Mısır ülkesi için sonsuza dek saptadıkları düzeni ve aralarında düşmanlığa izin vermeyen barışı ve kardeşliği, işte Mısır ülkesi kralı, Büyük Kral, Amon'un sevgilisi [Ramses], barışı korumak için bugünden itibaren yeniden başlattı. Mısır ülkesi, Ḫatti ülkesi ile sonsuza kadar barış halinde ve kardeşce olsun.

§7 (A Öy. 27-30)

Ve eğer herhangi bir düşman, Ḫatti ülkesine saldırırsa ve [Ḫatti ülkesi kralı Büyük Kral] Hattušili bana (haber) gönderirse: "Ona karşı (koymak için bana) yardıma gel." Sonra Mısır ülkesi kralı, Büyük Kral Amon'un [sevgilisi Ramses] yaya ve arabalı savaşçılarını göndersin. Ve onlar [onun düşmanını] yensin. Ve Ḫatti ülkesi için öç alsınlar.

§8 (A Öy. 31-33)
Ve eğer Ḫatti ülkesi kralı Büyük Kral Ḫattušili [kölelerine kızarsa] ve onlar onu rahatsız ederse ve o, bu yüzden Mısır ülkesi kralı Büyük Kral Ramses'e (haber) gönderirse, sonra Amon'un sevgilisi Ramses yaya ve arabalı savaşçılarını göndersin. [Ve] onlar onun kızdığı herkesi mahvetsin.
§9 (A Öy. 33-36)
[Ve eğer] herhangi bir düşman, Mısır ülkesine saldırırsa ve senin kardeşin Mısır ülkesinin [kralı] Amon'un sevgilisi Ramses, kardeşi Ḫatti ülkesi kralı Hattušili'ye (haber) gönderirse: "Ona karşı (koymak için bana) yardıma gel." Sonra Ḫatti ülkesi [kralı] Ḫattušili, yaya ve arabalı savaşçılarını göndersin. Ve onlar onun düşmanını yensin.
§10 (A Öy. 36-39)
Ve eğer Mısır ülkesinin [kralı Amon'un] sevgilisi Ramses, kölelerine kızarsa ve onlar [ona] karşı bir suç işlerse ve o, bu yüzden kardeşi Ḫatti ülkesi kralı Hattušili'ye (haber) [gönderirse], sonra kardeşi Ḫatti ülkesi [kralı] Büyük Kral kardeşi Ḫattušili, yaya ve arabalı savaşçıları[nı] göndersin. Ve onlar benim kızdığım herkesi mahvetsinler.
§11 (A Öy. 40-43)
Ve Ḫatti ülkesi kralı Ḫattušili'nin oğlu, Ḫatti ülkesi kralı Ḫattušili'den yıllar sonra, babası Ḫattušili'nin (yerine), Ḫatti ülkesi kralı yapılsın. Ve eğer Ḫatti ülkesi [insanları] ona karşı bir suç işlerse, sonra Amon'un sevgilisi [Ramses] yaya ve [arabalı] savaşçıları göndersin. Ve onlardan öç alsınlar.
§12 (A Öy. 43-46)
[Eğer soylu bir kişi], Ḫatti ülkesinden kaçarsa ya da eğer Ḫatti ülkesi sınırındaki bir halk, [Mısır ülkesi kralı] Büyük Kral Amon'un sevgili Ramses'e [gelirse], sonra [Amon'un sevgilisi]

Ramses onları yakalasın. Ve onları [Ḫatti ülkesi kralı Büyük Kral Ḫattušili'nin] eline göndersin.

§13 (A Öy. 46-48)

[Ve eğer] (Ḫatti ülkesinden) tek bir adam gelirse ya da iki [adam Amon'un sevgilisi Ramses'in] hizmetine girmek için gelirse, sonra ben [Amon'un sevgilisi Ramses onları yakalayacağım. Ve onları] Ḫatti ülkesi kralı Hattušili'ye [göndereceğim].

§14 (A Öy. 49-51)

Ve eğer [soylu bir adam, Mısır ülkesinden kaçarsa ya da] tek bir halk [Amurru ülkesi kralına gelirse, sonra Amurru kralı Bentešina onları yakalasın]. Ve onları beyi Ḫatti ülkesi kralına göndersin. [Ve Ḫatti ülkesi kralı Büyük Kral Ḫattušili], Mısır ülkesi kralı Büyük Kral Amon'un [sevgilisi Ramses'e onları göndersin].

§15 (A Öy. 52-54)

Ve [eğer tek bir adam kaçar ya da iki tanınmayan adam] Mısır ülkesi [kralının bölgesinden kaçarsa] ve [onun hizmetine devam etmek istemezlerse, sonra Ḫatti ülkesi kralı Büyük Kral Ḫattušili], kardeşinin eline onları versin. Ve [onların Ḫatti ülkesinde oturmalarına izin vermesin].

§16 (A Öy. 54-57)

[Ve eğer yüksek rütbeli bir memur ya da iki kişi, Ḫatti ülkesinden kaçarsa ve Mısır(?) ülkesine], Ḫatti ülkesi [kralı Büyük Kral Ḫattušili'nin hizmetine devam etme]mek için [gelirse, sonra Amon'un sevgilisi Ramses onları yakalasın]. Ve onları kardeşi [Ḫatti ülkesi kralı Büyük Kral] Ḫattušili'ye göndersin.

§17 (A Öy. 57-60)

[Eğer yüksek rütbeli bir memur ya da iki adam, Mısır ülkesinden] kaçarsa ve [Ḫatti ülkesine] gelirse, sonra [Ḫatti ülkesi kralı Büyük] Kral Ḫattušili [onları yakalasın]. Ve onları [kardeşi Mısır ülkesi kralı Büyük Kral] Amon'un [sevgilisi Ramses'e] göndersin.

§18 (A Öy. 60-64)
[Ve eğer Ḫatti ülkesin]den [bir], iki [ya da üç adam] kaçarsa ve onlar kardeşi Mısır ülkesi [kralı Büyük Kral Amon'un] sevgilisi Ramses'e [gelirse], sonra [Mısır ülkesi kralı], Büyük Kral Amon'un sevgilisi [Ramses] onları yakalasın. Ve onları kardeşi Hattušili'ye - kardeş oldukları için- [göndersin]. Fakat [onlar] suçlarından dolayı [onları cezalandırmasınlar]. Onlar [onların gözlerini çıkarmasın. Ya da dillerini] kopartmasın. Ve [onlar onların] ayaklarını kesmesin. Ya da kulaklarını [koparmasınlar(?)]. Ve [onlar onların evlerini], çocukları ve [karılarıyla birlikte mahvetmesinler(?)].
§19 (A Öy. 65-70)
Ve eğer [bir], iki ya da üç adam [Mısır ülkesinden kaçarsa] ve [onlar] Ḫatti ülkesi kralı [Büyük Kral Hattušili'ye gelirse], kardeşim Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral Ḫattušili onları yakalasın. Ve [onları] Mısır ülkesi [kralı Büyük Kral Amon'un sevgilisi Ramses'e, -Ḫattušili ve Mısır ülkesi kralı Ramses kardeş oldukları için- göndersin. Fakat onlar suçlarından dolayı cezalandırılmasın. Onlar onların gözlerini çıkartmasın. Ve [dillerini ko]partmasın. Ve [onlar onların kulaklarını kesmesin. Ya da ayaklarını koparmasın(?). Ve onlar onların evlerini], oğulları ve karıları ile birlikte [mahvetmesinler].
Daha sonraki satırlar çevrilemeyecek kadar kırıktır.
[... Amon'un sevgilisi Ramses'in] mührü, [... Güneş Tanrısı'nın(?)] mührü[197].

[197] Metnin bundan sonraki tamamlamaları ve çevirisi için bkz. Alp 2000, 118-119

DİĞER ANTLAŞMA METİNLERİ

Huhalzalma ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma CTH 28[198]

§1 (Öy. 1-6)
[ ] Muta[mutašši] şehri [ ] önceden benim [ ]. Ḫuḫalzalma düşmanı tuttu. Ve bana [yenil]di. Ḫuḫalzalma'yı, düşman mahkemesini (tanrısal bir hisle) yendim. Ve o, benimle sefere giden Ura ve Mutamutašši şehri ordusunu bana geri verdi. (Ayrıca) ben Majeste için hazırladı. Ve onları (uygun bir şekilde) yönettim.
§2 (Öy. 8-14)
Onlar her zaman olduğu gibi suç işlerlerse, ben Majestem onlarla savaşacağım. Sen (de) onlarla savaş. Eğer ben onları yenersem ya da onları (esir) edersem, ülkeden herhangi biri gelirse, sen onunla savaşmazsan, işte bak, tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Ḫattuša şehri yeminden arınmış olsun.
§3 (Öy. 15-A. Kn. 18)
Bir koyunu öldürdüğümüzde, şöyle yemin ederiz: "(Tanrının) hükmünü henüz almazsak (öğrenmezsek), ben Majeste ülkeyi kuşatmayacağım. Sen de Majestemin ülkesini kuşatma."

---

[198] Hititçe: KBo XVI 47
Transkripsiyon : Otten 1967, 56
Çeviri : Otten 1967, 57

Kaškalar ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma CTH 138[199]

§1 (Öy. 1-8)
[Tanrı] yemini altına şöyle ko[yulsun]. [ ] İşte bak Bin Tanrıyı mec[lise çağırdık. Onlar dinle]sin. Ḫatti ülkesinin tanrıları: Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu Tanrı, [Zippalanta şehri Fırtına Tanrısı], Pittiiarik şehrinin Fırtına Tanrısı, Karaḫna şehrinin Koruyucu Tanrısı, Kralın [Ay Tanrısı], Lilwani, İštar, Savaş Tanrısı, [Ḫurma şehrinin] Tanrı Ḫantitaššu'su, Šamuḫa şehrinin Tanrı Aparaš'ı, [Ankuwa şehrinin] Tanrı Kataḫḫa'sı, Katapa şehrinin Kraliçesi, [ ], Lulaḫi ve Ḫapiri Tanrıları
§2 (Öy. 9-10)
[Pınarlar], Yerin Güneş Tanrıçası, Büyük Deniz, [Gökyüzü]. Bin Tanrıyı [bu yemin için meclise çağırdık]. (Bu) yemin için onlar tan[ık olsun ve d]inlesin.
§3 (Öy. 11)
[Kaška ülkesinin tanrılarını da] meclise çağır[dık].
§4a (Öy. 12-14)
İki kısma bölünmüş ve tanrı listesi olan bu paragrafın ilk kısmı tamamen kırılmıştır.

---

[199] *Hititçe:* **1.** KUB XXIII 77a+KUB XIII 27+KUB XXIII 77+KUB XXVI 40, **2.** KUB XXXI 105
Transkripsiyon: Sommer-Falkenstein 1938, 130 (52-56)
Çeviri: Sommer-Falkenstein 1938, 130 (52-56); von Schuler 1965, 117-124, 139
Yorum: von Schuler 1965, 139-140, 124-130

§4b (Öy. 12-14)
Ḫanupteni Fırtına Tanrısı, [ ], Kutpurruri Fırtına Tanrısı, [ ], Pazim-[ ]-iš
Fırtına Tanrısı,
§5a (Öy. 15-18)
[ ] Yerin Güneş Tanrıçası, [Ḫu]tena, [
§5b (Öy. 15-18)
Tanrı Ḫuwattašši, Güneş Tanrısı'nın babası, orduların Fırtına Tanrısı, Tanrı Telipinu
§5-11. paragraflar çevrilemeyecek kadar kırıktır. Ayrıca §12-22. paragraflar da çok tahrip olduğu için çevrilmemiştir.
§23 (Öy. 47-51)
[Eğer] herhangi biri Majestemi(e) küçültürse (hakaret ederse), sonra o, Kaška ülkesine [kaçak olarak gelir]se ve de eğer sizden birinizin dost şehrine girerse, [o zaman onu yakalayın. Ve onu dışarı atın]. Ve ona şöyle söylemeyin: "Biz mağlup olduk. Ve başka bir şehre git. Biz sadece sizi destekliyoruz." Siz o insanları geri veriniz.
§24 (Öy. 52-56)
[Eğer Ḫatti ülkesinden bir kaçak], Kaška ülkesine ya da dost bir şehre gelirse [ve eğer o bir köle ise], beyinin mal ve mülkünü (de beraberinde) getirirse ya da o, çiftçi ise ve ona sahip olanların malını (beraberinde) geti<rirse>, [malı geri ver]in. Fakat o kaçak sizin olsun. Eğer dost olan herhangi biri, [Ḫatti ülkesine gelir]se ve eğer o, bir [kö]le ise ve beyinin aletlerini getirirse ya da eğer o hür bir adam ise, ona sahip olanın [aletlerini getirirse], size o aletleri geri ver[eceğiz]. Ve o kaçağı geri vermeyeceğiz.
§25 (Öy. 57-58)
[Eğer Ḫattuša'da] olan sizin çocuklarınızdan (kölelerinizden) herhangi biri kaçarsa, oraya geri giderse, onu giz[lemeyin]. Ve onu geri verin.

§26 (Öy. 59-61)
Eğer Ḫattuša'dan bir kaçak gelirse ve dost bir şehre varırsa ya da dost bir şehrin sınırında bulunursa ve onu [yakalayın]. Onu Ḫattuša'ya geri vermeyin. Onu düşman ülkeye, dışarı gönderin. Böylece o adam [giderken], bütün şehir ona [saldırsın].
§27 (Öy. 62-64)
Eğer Kaška ülkesinden Ḫatti ülkesine kaçak gelirse, dost bir şehre geri giderse, Ḫattuša şehri yoluna onu döndür. Fakat sen onu yakalama ve onu tekrar Kaška ülkesine gönderme. Ya da onu Ḫatti ülkesine satma.
§28 (Öy. 65-67)
Ben Majeste, Kaška ülkesine elçi gönderirsem, böylece ona [ ] ve ona bağlı olanlar [ ] ona ricada bulunmasın. Ve şöyle söylesinler: "Böylece sen [ ] yukarı gelirsen, [ ] koş ve tekrar bana [
§29 (Öy. 68-70)
Siz Majestemin huzu[runa] bir elçi gönderirseniz, [Ḫattuša'dan hiçbir insana] Kaška ülkesine getirin. Fakat düşman ülkesine onu getirmeyin. Fakat onu [ ] getirmeyin. Onu Majesteme [
§30 (Öy. 71-74)
[Kaška ülkesinden], Ḫatti ülkesine kaçak ge[lirse], tekrar Ḫattuša'dan, [Kaška ülkesine] kaçak olarak giderse, onu Ḫattuša'dan [kendi ülkenize getirmeyin]. Ḫattuša'ya kaçak olarak gelen [Kaškalar, Kaška ülkesine geri gönderilmez].
§31 (Öy. 75-76)
[Ḫatti ülkesinin bir şehrini] hiç kimse [işgal etmesin. Kaškalı biri, ülkenin içindeki herhangi bir şehri işgal ederse, Majestenin bir düşmanıdır]. (Majestem) onunla savaşacaktır.
§32 (Öy. 77-79)
[Fakat düşman herhangi bir yere kaçarsa], böylece onu şehre bağlı biri olarak tekrar almayın. [Ona ekmek ve su vermeyin]. Ve onu

şehre geri getirmeyin. [Ve onu Ḫattuša'da] düşmanın karşısından almayın. Bu doğrudur.
§33 (Öy. 80-84)
[Bağlı birisi Ḫatti ülkesine] giremez. Fakat o gelirse, [böylece askeri vali], o insanı arabaya koşsun [Dağlarda] olduğunda ve oraya [ ] giderse, o zamanda [askeri valiye] gider. [Ve o kendi isteği ile] dağlara [gider.
§34 (Öy. 85-86)
[Bir düşman ya da bağlı birisi] [ ], fakat Ḫatti ülkesi ordusu bir pusu kurarsa ve [onları pusuya düşürürse, böylece düşman da
§35 (Öy. 87-89)
[Bağlı olan biri Hattuša'ya girerse], o, o şehirde askeri valinin izin verdiği [ticareti yapabilir]. Başka bir şehirde ticaret yapamaz. [Bir düşman, başka bir düşmanla alışveriş yapamaz].
§36 (Öy. 90-92)
Ben Majestem orduları çağırırsam ve bir adam [gelmek istemezse], o adamın kölesi gelmesin. Sadece o adam gelsin. Majeste sizinle birlikte hangi savaşa giderse, Majeste tarladan ülkeye yönelirse, orduları evlerine [göndersin].
§37 (Öy. 93-97)
Düşman, Hattuša'ya karşı birlikte hareket [ettiğinde] ve sizin sınırınızdan [geçtiğinde] ve siz onu yenemez ve de geri gönderemezseniz, onu [ ] yukarı [ ]. Ḫatti ülkesine haber getirin. Düşman, Ḫatti ülkesine haber getirdiğinde [
§38 (Öy. 98-100)
Fakat herhangi bir düşman Kaška ülkesinden Hattuša'ya girerse, onunla birlikte Hattuša'ya karşı savaşa [girmeyin]. Onu tekrar Kaška ülkesine [göndermeyin]. Ona da ekmek vermeyin. Onu yola [koymayın.

§39 (Öy. 101-102)
Ve düşmanın sığır ve koyunlarını sınırdan içeri almayın. Fakat onları içeri alırsanız, [Ḫatti]'den bir ordu o [sığır ve koyunları] aldığında, sizin de sığır ve koyunlarınızı [alır].
§40 (Öy. 103-105)
Fakat size bağlı olanların sığ[ır ve koyunları], Ḫatti ülkesinin sığır ve koyunları ile karıştığında, düşmanın sığır ve koyunlarını sürmeyin. Fakat siz onları sürerseniz, siz böyle bir durumda bulunursanız, böylece siz giderken, yakalanır, [sığır ve koyunlarınız] (elinizden) alınır.
§41 (Öy. 106-108)
[Ḫatti ülkesinin] sığır ve koyunları sizinkilerle karışırsa fakat düşman gelirse [ ], sığır ve koyunlarınız alınırsa ve birisini öldürürse, Majeste sadece [tutar]. Ḫatti ülkesinin sığır, koyun ve insanlarını [ ] verdi. Siz onlara sahip olun.
§42-47. paragraflar çevrilemeyecek kadar kırıktır.

ANTLAŞMA METİNLERİNİN KATALOG NUMARALARI

CTH 21
Kizzuwatna Kralı İšputaḫšu ve Hitit Kralı Telipinu Arasındaki Antlaşma
I.Akadca:
1. KUB IV 76
2. KUB XXXI 82
II. Hititçe:
KUB XXXI 81
KBo XIX 36
KBo XIX 37
Transkripsiyon: del Monte 1981a, 212
Yorum: H.G. Güterbock, "Die Texte aus der Grabung 1934 in Boğazköy", *MDOG*, LXXIII, 1935, 33^{4}, (29-39); Goetze 1936, 210 vd.; H. Ehelolf, "Die Totafeln", *MDOG*, LXXV, 1937, 62 vd. (61-70); J. Friedrich, "Keilschrifturkunden aus Boghazköi. Heft XXXI. Historiche und religiöse Texte von J. Sturm und H. Otten. VIII s. 50 Tafeln. Berlin, Vorderasiatische Abteilung der Staatlichen Museen, 1939", *AfO*, XIV, 1941-1944, 76^{3}, (75-77); Otten 1951, 131^{10}; Goetze 1940, 36^{140}, 73^{292}; Kestemont 1974, 91; Bryce 1987, 95; Desideri-Jasink 1990, 60-63; Ünal 1997, 146

CTH 25
Kizzuwatna Kralı Pillia ve Hitit Kralı II. Zidanza Arasındaki Antlaşma
Hititçe
KUB XXXVI 108
Transkripsiyon: Otten 1951, 129-132; del Monte 1981a, 205
Çeviri: Otten 1951, 129-132; del Monte 1981a, 205

Yorum: von Schuler 1964, 42; Alpman 1982, 297; Beal 1986, 428-429[24, 30]; Bryce 1987, 95; Desideri-Jasink 1990, 57-60; Ünal 1997, 146

CTH 26

Kizzuwatna Kralı Paddatiššu ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma

CTH 27

Ḫabiru ile Antlaşma

Hititçe

KBo IX 73(+)KUB XXXVI 106

Transkripsiyon: Otten 1957, 220-221

Çeviri: Otten 1957, 218-219, 221

Yorum: Klengel 1969, 247-253; M.C. Astour, "The Ḫapiru in the Amarna Texts", *UF*, XXXI, 1999-2000, (31-50)

CTH 28

İmparatorluğun Başında Yapılmış Bir Antlaşma (Hitit Kralı ve Ḫuḫalzalma Arasındaki Antlaşma)

CTH 29

Kizzuwatna Kralı Eḫeia ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma

A. KBo XIX 41+KUB III 13(+?)KBo XIX 40+298/v

B. KBo XXVIII 108 (=? 170/u+407/u+434/u+1300/u(+)270/u)

C. KBo XXVIII 107

Transkripsiyon: del Monte 1981a, 210-212

Yorum: H. Otten, "Das Siegel des Hethitischen Grosskönigs Tahurwaili", *MDOG*, CIII, 1971, (59-68); Desideri-Jasink 1990, 63-66; Ünal 1997, 146

CTH 41, 131

Kizzuwatna Kralı Šunaššura ve Hitit Kralı II. Tuṯḫaliia Arasındaki Antlaşma

CTH 42
Ḫaiaša Kralı Ḫuqqana ve Hitit Kralı I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma
CTH 46
Ugarit Kralı II. Niqmaddu ve Hitit Kralı I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma
CTH 49
Amurru Kralı Aziru ve Hitit Kralı I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma
CTH 50
Kargamıš Kralı Šarri-Kušuḫ ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma
Hititçe
KUB XIX 27
Transkripsiyon: Forrer 1926, 48-49
Çeviri: Forrer 1926, 48-49
Yorum: E. Laroche, "Documents Hiéroglyphiques Hittites Provenant du Palais d'Ugarit", *Ugaritica*, III, 1956, 121 vd., (97-160); Klengel 1965, 51-80
CTH 51
Mitanni Kralı Šattiwaza ve Hitit Kralı I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma
CTH 52
Mitanni Kralı Šattiwaza ve Hitit Kralı I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma
CTH 53
Nuḫašši Kralı Tette ve Hitit Kralı I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma
CTH 62
Amurru Kralı Tuppi-Tešup ve Hitit Kralı II. Muršili Arasındaki Antlaşma

CTH 66
Ugarit Kralı Niqmepa ve Hitit Kralı II. Muršili Arasındaki Antlaşma
CTH 67
Ḫapalla Kralı Targašnalli ve Hitit Kralı II. Muršili Arasındaki Antlaşma
CTH 68
Mira-Kuwaliia Kralı Kupanta-Kurunta ve Hitit Kralı II. Muršili Arasındaki Antlaşma
CTH 69
Šeḫa Nehri Ülkesi Kralı Manapa-Tarḫunta ve Hitit Kralı II. Muršili Arasındaki Antlaşma
CTH 75
Halep Kralı Talmi-Šarruma ve Hitit Kralı II. Muwattalli Arasındaki Antlaşma
CTH 76
Wiluša Kralı Alakšanduš ve II. Muwattalli Arasındaki Antlaşma
CTH 91
Mısır Kralı II. Ramses ve Hitit Kralı III. Ḫattušili Arasındaki Antlaşma
CTH 92
Amurru Kralı Bentešina ve Hitit Kralı III. Ḫattušili Arasındaki Antlaşma
CTH 97
Tarḫuntašša Kralı Kurunta'nın Askeri Yükümlülükleriyle İlgili III. Ḫattušili'nin Buyruğu
CTH 105
Amurru Kralı Šaušga-muwa ve Hitit Kralı IV. Tuṯḫaliia Arasındaki Antlaşma

CTH 106
Tarḫuntašša Kralı Ulmi-Tešup ve Hitit Kralı III. Ḫattušili Arasındaki Antlaşma
Bo. 86/299
Tarḫuntašša Kralı Kurunta ve Hitit Kralı IV. Tuṯḫaliia Arasındaki Antlaşma
CTH 122
Kargamış Kralı Talmi-Tešup ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma
Hititçe
1. KBo XII 41
2. KUB XL 37
Transkripsiyon: Otten 1963, 7; del Monte 1981a, 207 (Ay. 1-7)
Çeviri: del Monte 1981a, 207 (Ay. 1-7)
CTH 133
İšmerik Halkı ve Hitit Kralı I. Arnuwanda Arasındaki Antlaşması
CTH 134
Kuruštama ile Antlaşma (Bir Mısır Kralı ve Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma)
Hititçe
A. KBo VIII 37
B. KUB XXIII 7
C. KUB XL 28
Yorum: Houwink ten Cate 1963, 274-275
CTH 135
Tunip Antlaşması (Tunip Şehri Kralı Lab'u ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma)
Akadca
KBo XIX 59+KUB III 16(+)KUB III 21
KBo XXVIII 122 (OA 24:264-265)
Transkripsiyon: Weidner 1923, 136-146; del Monte 1985, 266-267

Çeviri: Weidner 1923, 137-147

CTH 137

Kaškalar ve Hitit Kralı Arnuwanda Arasındaki Antlaşma

Hititçe

KBo XVI 27 (KUB XXXVI 115, KUB XXXVI 117)

Transkripsiyon: von Schuler 1965, 134-138

Yorum: E. Neu, "Überlieferung und Datierung der Käškäer-Verträge", *Beiträge zur Altertumskunde Kleinasiens. Festschrift für Kurt Bittel.* (Edited by R.M. Boehmer, H. Hauptmann), 1983, (391-399)

CTH 138

Kaška Antlaşmaları (Kaškalar ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma)

CTH 139

Kaška Antlaşmaları (Kaškalar ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma)

Hititçe

A. KBo VIII 35

B. KUB XL 36+KUB XXII 78b+KUB XXV! 6 (A II 6 vd.)

C. KBo XVI 29+KUB XXXI 104 (A II 14 vd.)

D. 222/w

E.Bo.5895 (=A II 26 vd.)

Çeviri: von Schuler 1965, 109-112

Yorum: von Schuler 1965, 113-117

CTH 140

Kaška Antlaşmaları (Kaškalar ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma)

Hititçe

1. KUB XXVI 19
2. A. KUB XXVI 20+KBo XXII 132 (K/19)
   B. KUB XL 14

3. KUB XL 21
4. KBo XVI 44
5. KUB XL 68
6. KUB XL 31
7 KUB XL 76
8. KBo XXII 20
Çeviri: von Schuler 1965, 130-132
Yorum: von Schuler 1965, 132-134
CTH 141
Alašiia ile Antlaşma (Kıbrıs ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma)
Hititçe
KBo XII 39
Transkripsiyon: Otten 1963, 10-11
Çeviri: Otten 1963, 11-12
Yorum: Singer 1985, 121

DİZİN

A

Aba-muwa, 105
Abara, 90, 104, 130, 137, 147, 174, 191, 213, 221, 238
Abiradda, 232, 233
Adaniia, 42, 63
Adara, 69, 96
Addu-Nirari, 166
Aduri, 226
Aḫiiawa, 111, 200, 201
Aḫuna, 211
Aiakki, 222
Aiala, 90, 103
Aiara, 96
Akiia, 69, 208
Aki-Tešup, 166, 208, 217
Akpura, 209
Aksaray, 75
Alḫa, 207, 208
Alakšanduš, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 260
Alalaḫ, 161, 163, 167, 168, 203, 225, 226
Alalimi, 92, 105
Alalu, 131, 137, 147, 174, 183, 191, 201, 213, 221, 239
Alana, 87, 95
Alantalli, 105
Alašiia, 161, 164, 177, 263
Aliwašu, 69
Ali-ziti, 92
Allatum, 137, 147, 153, 174, 190, 201, 238
Allubrata, 88, 96
Alši, 170, 179, 208, 209, 216, 217, 235
AMAR.MUŠEN, 92
Ammamma, 90, 137, 147, 153, 174, 191, 213, 221, 239
Ammana, 104
Ammizzadu, 131, 137, 147, 174, 183, 191, 201, 213, 221, 239
Ammuna, 42, 46, 109
Ammunki, 131, 137, 147, 174, 183, 191, 213, 221, 239
Ammurapi, 163, 164
Amun, 240
Amurru, 12, 19, 24, 25, 29, 30, 105, 164, 176, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 186, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 197, 198, 199, 226, 230, 247, 259, 260
AN.TAḪ.ŠUM^{ŠAR}, 226
Anamušta, 63
Ankuwa, 66, 90, 104, 137, 147, 153, 174, 191, 201, 213, 221, 238
Annauliia, 96
Anta, 96
Antaratali, 208
Antaratli, 235
Antu, 131, 137, 174, 183, 191, 213, 214, 221, 222, 239
Antuwašalli, 105, 231
Anu, 131, 137, 174, 183, 191, 213, 214, 221, 222, 239

Anzapaḫḫaddu, 110
Apantu, 131, 174, 183, 191, 201, 239
Apara, 153
Apina, 209
Appawiia, 107, 134, 135, 138, 140
Apzuiia, 209
Araḫati, 208
Aralla, 96
Aranḫapilizzi, 231
Arana, 69
Araphi, 163
Araunna, 96
Arawanna, 207, 208, 241
Arimatta, 87, 94
Arinna, 88, 89, 90, 92, 101, 103, 106, 118, 130, 136, 146, 153, 168, 173, 190, 198, 211, 212, 220, 238
Arinanda, 111
Ari-Šarruma, 92
Ari-Tešup, 186, 192
Arlanta, 87, 95
Armata, 207
Armatana, 208
Arnuwanda, 43, 44, 45, 46, 66, 70, 109, 133, 261, 262
Artaia, 209
Artašumara, 203
Artatama, 203, 204, 206, 209, 216, 218
Aruna, 63
Arušna, 90, 104
Arzawa, 11, 21, 42, 62, 107, 108, 109, 110, 112, 118, 120, 129, 133, 140, 141, 143, 145, 177, 241
Arziia, 90, 104, 137, 147, 153, 174, 191, 201, 213, 221, 238
Aširi, 208
Aškašepa, 174, 190, 201, 213, 221, 238
Aštarpa, 122
Aštata, 179, 206, 211, 226, 229, 230, 235
Asur, 144, 200, 201, 209, 216, 217, 219
Aşağı Ülke, 102, 108, 110
Aura, 122
Aziru, 19, 25, 164, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 192, 193, 194, 198, 259
Azzuwašši, 96

B

Babil, 161, 170, 179, 195, 200, 204, 217, 235, 240
Baratarna, 203
Barga, 24, 232, 233
Belet-Ekalli, 213, 214, , 221, 222
Bentešina, 105, 177, 192, 193, 194, 195, 196, 247, 260
Beycesultan, 27
Birriia, 208
Boğazköy, 1, 2, 10, 11, 15, 16, 20, 21, 28, 29, 33, 34, 36, 43, 74, 83, 162, 163, 241
Bunene, 174, 190
Burunkaya, 75

D

Daḫamunzu, 240
Dagannunta, 96
Daganza, 96
Damkina, 213, 214, 221

Dardany, 112
Daša, 96
Dunapa, 163
Dunna, 88, 90, 98, 104, 130, 137, 147, 153, 174, 191, 213, 221, 239
Durpina, 63

E

Eḫal-Tešup, 68
Eḫeia, 45, 46, 258
É.GAL.PAP, 125
EA, 34, 109, 147, 153, 174, 177, 190, 201, 213, 221, 222, 238
Ea-Šarri, 214
Eflatunpınar, 11, 108
Ekate, 211
Ellaia, 104, 137, 153, 201
Emar, 75
EN.KI, 137
EN.LIL, 131, 137, 147, 174, 183, 191, 201, 213, 214, 221, 222, 239
EREŠ.KI.GAL, 174, 183, 191, 201, 221, 239
Erimma, 63
Ewri-Šarruma, 105

F

Fasıllar, 108
Fırat, 75, 204, 207, 208, 211, 212, 213, 218, 221, 225, 226
Fırtına Tanrısı, 44, 47, 48, 66, 72, 89, 90, 92, 97, 101, 103, 106, 118, 130, 136, 137, 139, 146, 147, 148, 153, 168, 173, 178, 185, 190, 201, 206, 207, 208, 209, 212, 214, 217, 220, 222, 238, 244, 245
Fraktin, 47

G

Galmiia, 42
Gaššu, 231
Gaššuliiawiia, 177, 193, 194
Gatana, 163
Gulbata, 168
Gurtanašša, 96
Güneş Tanrısı, 66, 90, 101, 103, 118, 130, 136, 146, 153, 168, 173, 190, 212, 214, 220, 222, 238, 244, 245, 248

H-Ḫ

Ḫabaḫi, 208
Ḫadamgi, 168
Ḫadduwašša, 96
Ḫaiaša, 149, 150, 151, 156, 158, 159, 160, 259
Hakpiš, 193
Halep, 66, 90, 136, 146, 170, 173, 179, 190, 204, 208, 213, 220, 225, 226, 229, 230, 231, 232, 235, 238, 240, 241, 260
Ḫaliwa, 207, 208
Ḫallapuwanza, 87, 94
Ḫallara, 90, 104, 130, 137, 147, 153, 174, 191, 213, 221, 239
Ḫalpa, 92
Ḫalpi, 168
Ḫalwa-ziti, 105
Ḫameššḫandaš, 226

Ḫandawa, 96
Ḫanḫana, 174, 190, 213, 221, 238
Hanigalbat, 144, 171, 173, 229
Ḫannutti, 92
Ḫantitaššu, 90, 104, 137, 147, 153, 174, 191, 213, 221, 238
Hanyeri, 47
Ḫapalla, 107, 111, 113, 115, 120, 135, 140, 260
Ḫapantaliia, 90, 104, 137, 147, 153, 174, 190, 213, 221, 238
Ḫapariia, 90
Ḫapiri, 104, 130, 137, 147, 153, 174, 183, 191, 201, 213, 221, 239
Ḫarḫašuwanta, 95
Ḫarana, 207, 208
Ḫarazuwa, 87, 95
Ḫariiati Dağı Ülkesi, 107, 109
Ḫarmimaš, 87, 95
Harran, 214, 219, 222
Ḫartapuš, 75, 76
Ḫašamili, 213, 221
Ḫašḫaša, 95
Ḫaššuwanta, 95, 96
Ḫatagga, 90
Hatıp, 18, 74
Ḫattarina, 90, 104, 137, 147, 153, 174, 190, 238
Hatti, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 25, 26, 44, 45, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 59, 60, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 82, 83, 86, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 99, 100, 101, 102, 103, 106, 113, 115, 117, 119, 121, 122, 124, 126, 127, 128, 130, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 151, 153, 157, 158, 159, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 198, 199, 200, 201, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 215, 217, 219, 220, 222, 223, 228, 229, 230, 231, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 243, 244, 245, 246, 247, 248
Ḫattuša, 27, 30, 73, 74, 75, 79, 92, 98, 103, 105, 120, 121, 129, 145, 151, 157, 177, 251
Ḫattušili, 23, 42, 44, 47, 77, 79, 80, 83, 85, 97, 109, 162, 163, 177, 192, 225, 233, 241, 242, 260, 261
Ḫawa Dağı, 86
Ḫawaliia, 95
Ḫazka, 207, 208
Ḫazzi, 130, 136, 147, 168, 173, 212, 220, 238
Ḫenti, 43, 70
Ḫepat, 44, 47, 66, 70, 90, 104, 106, 137, 147, 153, 164, 168, 174, 190, 213, 221, 226, 238
Ḫerašši, 226
Hermos, 107
Ḫešmiia, 208
Ḫešmi-Šarruma, 105
Ḫešni, 92
Ḫimuili, 168
Ḫinnaruwaš, 87
Ḫišašḫapa, 90, 103, 137, 147, 173, 190, 213, 220, 238

Hitit, 10, 12, 14, 17, 24, 44, 45, 47, 49, 55, 73, 74, 75, 77, 83, 89, 92, 101, 105, 107, 109, 110, 150, 159, 161, 162, 163, 164, 176, 177, 204, 205, 226, 227, 233, 240, 241, 251, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263
Ḫuḫalzalma, 251, 258
Ḫuḫanani, 69
Ḫuḫḫura, 88
Ḫuia, 233
Ḫulaia Nehri Ülkesi, 11, 45, 72, 83, 86, 87, 88,89, 94, 95, 96, 97, 99,102, 108
Ḫullašša, 153
Ḫupišna, 90, 104, 130, 137, 147, 153, 174183, 201, 213, 221, 239
Ḫurlanni, 69
Ḫurma, 90, 92, 104, 137, 147, 153, 173, 174, 190, 191, 207, 208, 213, 220, 238
Ḫurniia, 102
Hurri, 42, 47, 53, 54, 55, 60, 61, 62, 130, 179, 181, 183, 198, 203, 206, 216, 235, 236, 237, 238
Ḫuršaniia, 105
Ḫuwaḫḫuwarwa, 96
$^{NA}{}_4$ḫuwaši, 95
Ḫuwaššanašša, 153
Ḫuwaššanna, 90, 104, 130, 137, 147, 201, 213, 221
Ḫuwaššara, 183
Ḫuwatnuwanta, 87, 94, 102
Ḫuzziia, 46, 92, 105

I-İ

İarri, 90, 104, 191, 213, 221
İaruwatta, 232, 233
İgari-Aiali, 168
İiašanta, 96
İkuwaniia, 102
İllaia, 90, 221, 238
İnd(a)ra, 214, 222
İni-Tešup, 105, 164
İnurta, 96
İnuta, 102
İšḫara, 104
İšmerik, 44, 66, 67, 68, 69, 261
İšputaḫšu, 43, 45, 46, 257
İštapanna, 96
İštar, 89, 90, 92, 102, 104, 137, 147, 153, 168, 174, 190, 201, 213, 214, 221, 222, 238
İšuwa, 54, 92, 207
ITU.KAM, 226
İtur-Addu, 166
İarri, 90, 137, 147, 174
İllaia, 147, 174, 191, 213
İmamkulu, 48
İni-Tešup, 92, 164
İrrite, 69, 211, 212, 214, 218, 219, 222
İšḫara, 137, 147, 174, 190, 213, 214, 221, 222, 238
İšḫupitta, 174, 183, 190, 238, 239
İšmerik, 68, 69
İšuwa, 53
İtkitiia, 168

K

Kaḫat, 212, 214, 220, 222

Kadeş, 73, 110, 164, 177, 227, 240, 241
Kalašma, 207, 208
Kamama, 96
Kammaliia, 92, 105
Kantananna, 86, 96
Kantuzili, 44, 233
Kaparuwa, 96
Kara Dağ, 75, 76
Karaḫna, 137, 147, 153, 174, 190, 213, 221, 238
Karaman, 163
Kargamıš, 75, 80, 88, 92, 100, 105, 112, 164, 177, 179, 204, 211, 212, 218, 226, 230, 231, 233, 240, 241, 259, 261
^{D}KASKAL.KUR, 20, 87, 94, 122
Karkiša, 112, 132, 144, 241
Karna, 207, 208
Karzi, 90, 103, 137, 147, 153, 174, 190, 213, 221, 238
Kašḫiiara, 234
Kaštaraia, 96
Kašuriia, 96
Kataḫḫa, 147, 153, 174, 191, 213, 221, 238
Katapa, 90, 137, 147, 153, 174, 191, 213, 221, 238
Kayseri, 47, 48
Keben, 163
Kerkük, 203
Kızıl Dağ, 11, 72, 75, 76
Kilisetepe, 163
Kinza, 171, 174, 179, 180, 181, 183, 185, 186, 188, 191, 204, 209, 230, 235, 236, 239
Kirta, 203
Kizzuwatna, 11, 15, 17, 20, 27, 28, 31, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 59, 60, 61, 64, 65, 68, 69, 71, 72, 102, 103, 106, 108, 109, 153, 168, 174, 177, 183, 190, 213, 220, 238, 239, 241, 257, 258
Konya, 72, 74, 75, 108
Kukkunni, 140
Kulella, 226
Kulitta, 90, 104, 137, 147, 153, 174, 190, 238
Kulu, 72
Kumarbi, 131, 137, 147
Kummanni, 73, 90, 136
Kunniiawanni, 174, 183, 191, 213, 221, 239
Kunzinaša, 87, 95
Kupanta-Kurunta, 19, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 145
Kurakura, 105
Kurinnu, 212, 214, 220
Kuršawansa, 87
Kurta, 214, 222
Kurtališša, 207, 208
Kurunta, 15, 18, 22, 23, 29, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 92, 93, 94, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 233, 260, 261
Kuššar, 192
Kutmar, 208
Kuwa(kuwa)liiatta, 95
Kuwaršawanta, 95
Kuzi-Tešup, 75

L

Labarna, 74, 109, 140, 146, 148, 192
Lablana, 183, 201
^{MD}LAMA, 76, 89
LAMA-piia, 231
Lamiia, 63
Landa, 174, 183, 191, 201, 213, 221, 239
Lawazantiia, 89, 104
Lazkiye, 161
Lelwani, 90, 104, 106, 213, 221
Liḫzina, 118, 147, 153, 173, 190, 213, 220, 238
Lidar Höyük, 75
Lidya, 107
Lukka, 107, 109, 110, 112, 144, 165, 241
Lula, 87, 90, 95
Lulaḫi, 90, 103, 130, 137, 147, 153, 174, 183, 191, 201, 213, 221, 239
Lupakki, 105, 231
Luwana, 63
Luwi, 42, 109

M

Maḫḫuzzi, 92
Maḫuirašša, 110
Madduwatta, 109, 110
Mahrimma, 97
Maiadros, 107
Malḫuwaliiata, 96
Manapa-Kurunta, 145
Manapa-Tarḫunta, 111, 115, 120, 129, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 260
Maraili, 168
Maraššanta, 97
Mariia, 158, 159, 160
Martu, 163
Mašḫuiluwa, 108, 111, 115, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 127, 128, 130, 135, 136, 140
Maša, 112, 121, 141, 144, 241
Mašturi, 105, 199
Mata, 88, 96
Matawanta, 96
Mazuwati, 211
Mazziia, 69
Menderes, 107, 110
Meskene, 75
Mısır, 110, 112, 144, 162, 164, 170, 173, 176, 177, 179, 183, 187, 192, 198, 200, 203, 205, 230, 235, 240, 241, 244, 245, 246, 247, 248, 260, 261
Mila, 95
Minki, 131, 137, 147, 174, 183, 191, 201, 213, 221, 239
Minmuarea, 244
Minpaḫtaria, 244
Mira, 27, 105, 107, 108, 110, 111, 119, 120, 122, 127, 131, 133, 135, 260
Mira-Kuwaliia, 120
Mitanni, 12, 65, 163, 176, 177, 203, 204, 205, 206, 207, 209, 210, 211, 212, 215, 216, 217, 220, 222, 223, 225, 226, 229, 230, 233, 234, 241, 242, 259
Mitra-Wuruna, 214, 222
Mittana-muwa, 231
Mukiš, 14, 166, 167, 170, 171, 179, 180, 204, 208, 226, 235, 236

Munanta, 96
Murmurik, 211
Muršili, 46, 73, 110, 112, 113, 119, 132, 163, 169, 185, 226, 232, 233, 259, 260
Mut, 163
Mutamutašši, 251
Muwattalli, 46, 73, 77, 79, 81, 112, 139, 164, 226, 228, 240, 241, 260

N

Naḫḫanta, 94
Nabarbi, 222
Nakḫati, 168
NAM.RA, 54, 57, 58, 60, 68, 80, 99, 111, 115, 118, 127, 129, 133, 136, 141, 158, 167, 171, 181, 188, 208, 236
Namšara, 131, 137, 147, 174, 183, 191, 213, 221, 239
Nana, 168
Nanizi, 105
Nanni, 69, 130, 136, 147, 173, 190, 212, 220, 238
Nara, 131, 137, 147, 174, 183, 191, 201, 213, 221, 239
Našatiia, 214, 222
Nata, 95, 96
Nenuwa, 90
Nergal, 149
Nerik, 89, 90, 103, 130, 136, 146, 153, 173, 190, 213, 220, 238
Nerikkaili, 92, 105, 193
NIN.GAL, 90, 104
NIN.PÌSAN.PÌSAN, 174, 183, 191
NINLIL, 131, 137, 147, 174, 183, 191, 201, 222, 239
Niia, 166, 171, 179, 181, 204, 208, 226, 236
Nikkal, 168
Nilapšini, 220
Ninainta, 87, 95
Ninatta, 90, 104, 137, 147, 153, 174, 190, 238
Ninlil, 213, 214, 221
Ninuwa, 104, 137, 147, 153, 174, 190, 238
Niplani, 174, 191, 207, 209, 211, 230, 239
Niqmaddu, 163, 164, 166, 167, 168, 259
Niqmepa, 25, 27, 162, 163, 169, 170, 171, 172, 173, 175, 260
Niruwabi, 208
Nuḫašši, 17, 166, 167, 170, 171, 179, 180, 181, 185, 186, 188, 204, 209, 226, 229, 230, 232, 233, 234, 236, 237, 238, 239, 241, 259
Nubanni, 168
Nubarbi, 214
Nuwanza, 149
Nuzi, 161

O

Ortakaraviran, 108
Ovalık Kilikia, 46

P

Paddatiššu, 45, 46, 49, 50, 52, 258
Pakarripa, 219, 220

Palla, 92
Palmata, 95
Pamphylia, 107
Paništai, 168
Pantarwanta, 97
Parḫa, 96
Para, 96
Paraiaša, 95, 96
Pariiamuwa, 69
Pariiawatri, 43, 46
Parša, 102
Paršašatar, 203
Partaḫi, 214, 222
Piiama-Kurunta, 111, 140
Piiašili, 204, 205, 211, 212, 218, 219
Pilliia, 45, 46
Pirwa, 137, 174, 238
Pišaiša, 174, 183, 191, 201, 239
Pitašša, 86, 87, 94, 102, 110, 112, 120, 241
Pittiiarik, 136, 153, 173, 190, 213, 220, 238
Pitura, 63
Porsuk Höyük, 48
Pre^{c}, 240
Ptah, 240
Puḫanta, 96
Pudaḫa, 226
Pudu-Ḫepa, 164, 194
Pupuwaḫi, 214, 221
Puranda, 111
Puratti, 207, 209

Q

Qamu^{c}at el-Hermel, 240
Qatna, 176, 206, 209

R

Ramses (Riamašeša mai-amana), 240, 241, 242, 244, 260
Ras-Šamra, 161
Roma, 35

S-Š

Šaḫita, 96
Šaḫpina, 137, 147, 153, 173, 190, 238
Šaḫurunuwa, 92, 105, 231
Šabtuna, 241
Šala, 214, 222
Šaliia, 48, 63, 87, 95
Šallapa, 42, 110, 121
Šallusa, 96
Šalma, 168
Šamanminuḫi, 214, 222
Šamri, 63
Samsat, 75
Šamuḫa, 89, 90, 103, 104, 130, 137, 147, 153, 173, 174, 190, 191, 213, 220, 238
Šanḫara, 144
Šanḫata, 88, 96
Šanantarwa, 86, 94
Šantimma, 87, 95
Šapili, 198, 199
Šapinuwa, 90, 103, 130, 137, 147, 153, 173, 190, 213, 220, 238
Šaranduwa, 88, 96
Šariiana, 174, 183, 191, 239
Šarišša, 137, 147, 153, 173, 190, 213, 220, 238
Šarlaimi, 87, 95
Šarmana, 88, 97

Šarnanta, 95
Šarri-Kušuḫ, 110, 233, 259
Šarruma, 44, 47, 70, 90, 92, 103, 104, 105, 226, 228, 229, 240, 260
Šarruma-Kurunta, 92
Šarrupši, 209, 233, 234
Šattiwaza (Kili-Tešup), 12, 16, 203, 204, 205, 206, 210, 211, 212, 214, 215, 216, 218, 219, 221, 222, 223, 259
Šaušga-muwa, 105, 177, 197, 198, 199, 200, 260
Šauššatar, 203
Savaş Tanrısı, 66, 90, 104, 137, 147, 153, 174, 191, 201, 213, 221, 238
Šawiia, 96
Šeḫa Nehri Ülkesi, 105, 107, 111, 120, 132, 133, 134, 135, 140, 199, 260,
Šerigga, 63
Šerri, 48, 130, 136, 173, 190, 212, 220, 238
Šiianti Nehri Ülkesi, 109, 122
Šimmuwa, 96
Šimmuwanta, 95
Šinniwanta, 87
Šinwanta, 95
Šipri, 211
Sirkeli, 31
Suğla Gölü, 108
Šulada, 168
Šummittara, 233
Šunaššura, 15, 26, 32, 45, 46, 48, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 258
Šuppiluliuma, 43, 44, 46, 70, 75, 110, 149, 150, 151, 163, 164, 166, 176, 178, 204, 206, 216, 225, 226, 232, 233, 234, 240, 259
Šura, 95
Šurimma, 88, 96
Suriye, 24, 42, 43, 149, 161, 162, 176, 203, 204, 225, 226, 232, 240
Šuruḫi, 214, 222
Šurun, 211
Šuta, 208, 214, 222
Šutatarra, 209
Sutekh, 240
Šuttarna, 203, 204, 216, 217, 218, 219, 233
Šuttašna, 87, 95

T

Taḫaia, 213, 220
Taḫurpa, 104, 137, 147, 153, 174, 191, 213, 221, 239
Taḫuwarpa, 90
Taki-Šarruma, 105
Takip-Šarri, 209
Talmi-Šarruma, 230, 231
Talmi-Tešup, 75, 164, 261
Talwišuwanta, 96
Tapalazunali, 111
Tapa-ziti, 105
Tapišuwa, 174, 183, 191, 239
Tarḫunt-, 72
Tarḫuntapiia, 92
Tarḫuntašša, 11, 12, 14, 23, 30, 45, 72, 73, 74, 76, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 88, 90, 91, 92, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 163, 240
Tarapa, 95, 96

Targašnalli, 111, 113, 114, 115, 116, 120, 129, 135, 140, 260
Tarsus, 43
Tašmi-Šarruma, 92
Tata, 96
Tattamaru, 92, 105
Tawa, 105
Tawiniia, 174, 190, 213, 221, 238
Tegarama, 149, 207, 208
Telipinu, 11, 17, 42, 43, 44, 46, 70, 137, 147, 174, 190, 213, 221, 226, 238, 257
Tepurziia, 207, 208
Terga, 211
Terušša', 69
Tetḫešnaš, 226
Tette, 17, 27, 233, 234, 235, 236, 237, 239, 259
^{GIŠ}TIR, 226
Timana, 207, 208
Toroslar, 45, 48
Tuḫkanti, 80, 92
Tuḫuši, 131, 137, 147, 174, 183, 191, 201, 213, 221, 239
Tunip, 163, 190, 226, 261
Tupiša, 95
Tuppi-Tešup, 185, 186, 187, 188, 191, 193, 259
Turmitta, 174, 190, 207, 208, 213, 221, 238
Turutna, 63
Tušratta, 203, 204, 207, 208, 209, 211, 216, 218, 225
Tutḫaliia, 44, 46, 48, 52, 77, 78, 79, 80, 81, 93, 164, 97, 177, 197, 225, 240, 260, 261
Tutankhamon, 240
Tuttu, 92, 105
Tuwanuwa, 108

U

Uḫḫa-ziti, 92, 110, 133, 134
Uḫušḫume, 214
Uda, 90, 103, 130, 136, 147, 153, 174, 190, 213, 220, 238
Ugarit, 1, 2, 11, 14, 21, 27, 28, 31, 36, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 173, 174, 177, 226, 241, 259, 260
Ukalzat, 163, 209
Ukkiia, 105
Ulmi-Tešup, 20, 25, 76, 77, 78, 85, 86, 88, 90, 91, 261
Upparamuwa, 92, 105
Uppaššana, 95, 96
Urḫi-Tešup, 73, 77, 79, 94, 199, 233, 241
UR.MAḪ-ziti, 92
Ura, 11, 105, 132, 133, 145, 162, 163, 251
Ura-Tarḫunta, 105, 132, 133
Uriga, 69
Urikina, 92
Urušša, 61, 69
Ušaula, 95
Ušawala, 88
Ušša, 87, 95

W

Wala, 96
Walippa, 96
Walištaša, 96
Walma, 88, 96

Waltanna, 88
Walwara, 88, 95
Walwa-ziti, 105
Wambadura, 209
Wanzatar(u)wa, 87, 95
Wašḫaniia, 96
Waššukanni, 68, 203, 208, 214, 217, 219, 220, 222
Waštišša, 96
Wattanna, 96
Wattašša, 96
Wiiiawanta, 122
Wiluša, 107, 112, 139, 140, 141, 142, 147, 148, 260

Y

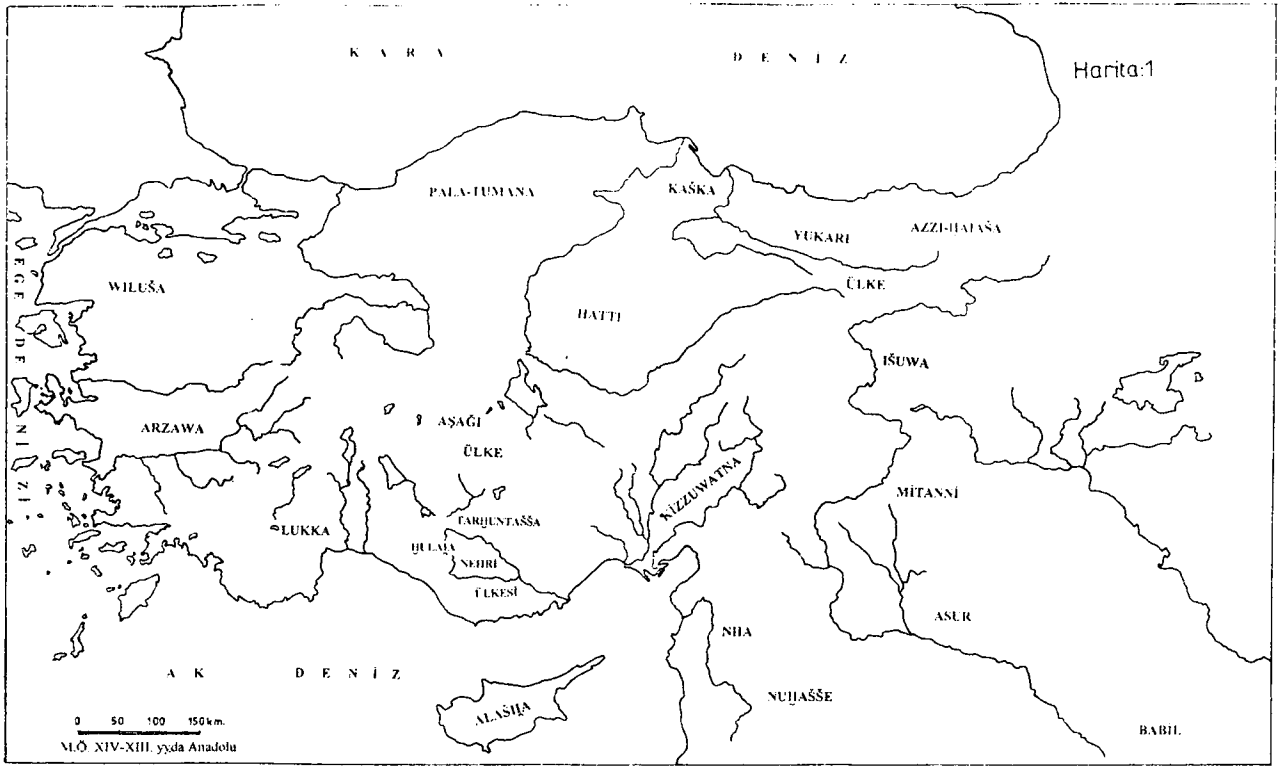
Yalburt, 76

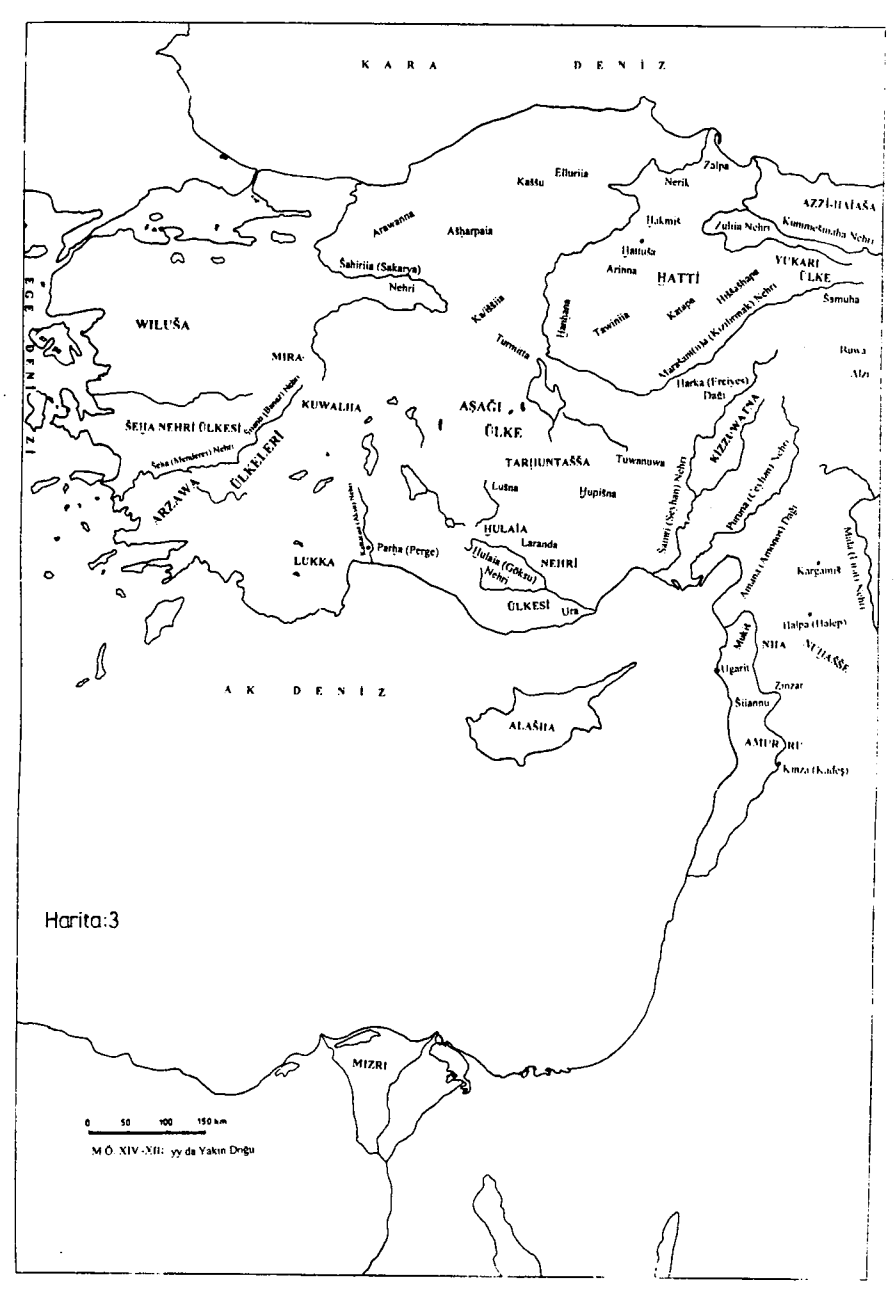
Z

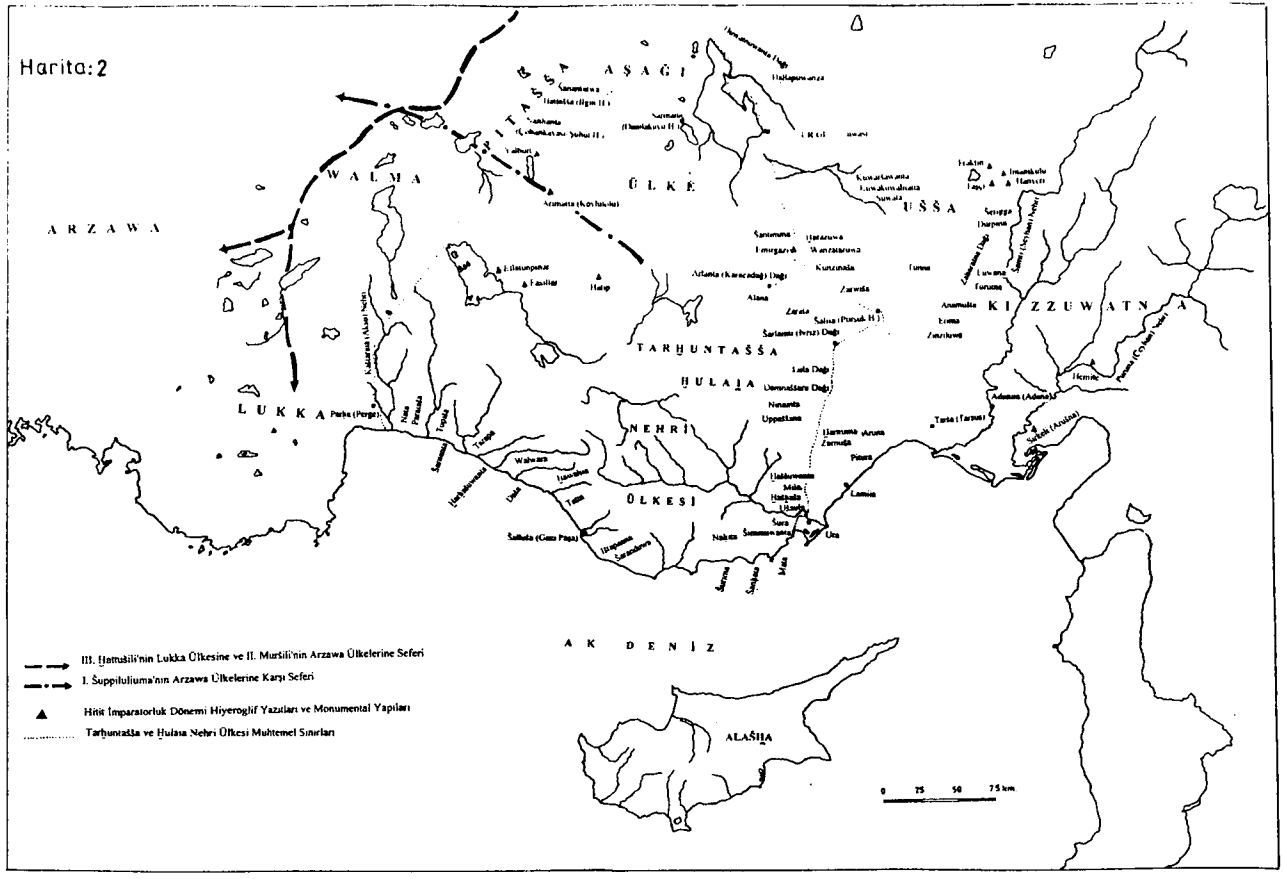
Zabarašna, 63
Zallara, 163
Zamirti, 168
Zappana, 90, 104, 137, 147, 174, 191, 213, 221, 238
Zarata, 87, 95
Zardumanni, 69
Zarniia, 86, 94
Zarnuša, 87, 95
Zarwiša, 87, 95
Zaziša, 207, 208
Zazlippa, 68, 69
Zenandaš, 226
Ziaziia, 68
Zida, 44, 70
Zilappuna, 63
Zinziluwa, 63
Zinzira, 163
Zipašla, 107, 109
Zippalanta, 90, 103, 130, 137, 146, 153, 173, 190, 238
Zitḫariia, 90, 104, 106, 137, 153, 174, 190, 213, 221, 238
Zituna, 163
Zulkiia, 208
Zunzura, 163
Zuzuḫḫa, 105

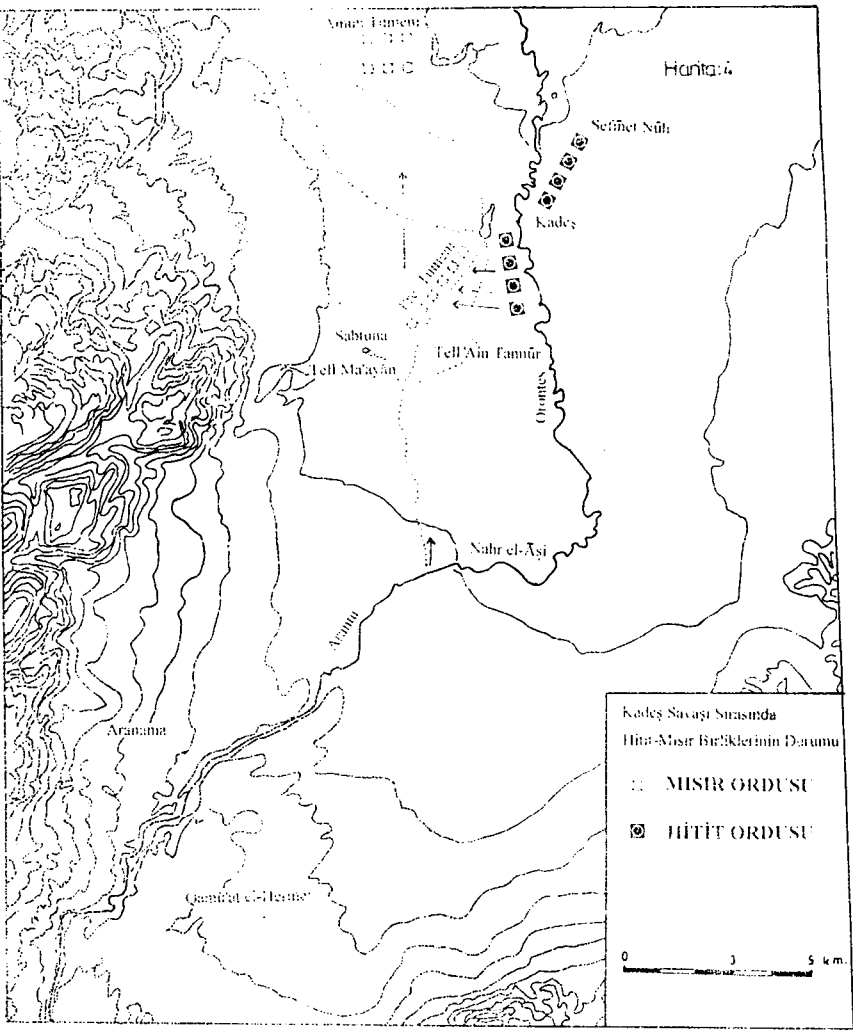
HİTİT ve DİĞER KRALLIKLARIN KRONOLOJİK TABLOSU

HİTİT	KİZZUWATNA	ARZAWA	HALEP	UGARİT	AMURRU	MİTANNİ	MISIR	NUHAŠŠi	HAİAŠA	M.Ö.
Pithana										1800-
Anitta										
I. Labarna										1680-
II. Labarna										
(=I. Hattušili)										
I. Muršili										
I. Hantili										
I. Zidanta										
Ammuna	Pariiawatri									
I. Huzziia										
Telipinu	Išputahšu									1500-
Tahurwaili	Ehcia									
Alluwamna										
II. Hantili	Paddatiššu(?)									
II. Zidanta	Pilliia					Baratarna				
II. Huzziia	Talzu					Paršatatar (?)				
I. Muwattalli										
I. Tuthaliia										
I. Arnuwanda		Madduwatta								
II. Tuthaliia	Šunaššura	Kupanta-Kurunta				Šauštatar				1450-
III. Tuthaliia	Kantuzzili			I. Ammištamru			III. Amenhotep			
I. Šuppiluiuma	Telipinu	Anzapahhaddu		II. Niqmaddu	Aziru	Artašumara	Akhenaten Tetie		Huqqana	1380-
						Tušratta				
						Šattuwiza				
I. Arnuwanda					Ari-Tešup					
II. Muršili		Uhha-ziti		Niqmepa	Tuppi-Tešup		Horemhab			
		Piiama-Kurunta								
		Tapalazunauli								
		Targašnalli								
		Kupanta-Kurunta								
		Manapa-Tarhunta								
II. Muwattalli		Alakšanduš	Talmi-Šarruma				I. Seti			
III. Muršili										
(=Urhi-Tešup)					Šapili					
III. Hattušili					Bentešina		II. Ramses			
IV. Tuthaliia					Šaušga-muwa		Merneptah			1250-
Kurunta										
III. Arnuwanda										
II. Šuppiluiuma										1200

Harita:1
KARA DENİZ
PALA-TUMANA
KAŠKA
YUKARI ÜLKE
AZZI-HAYAŠA
WILUŠA
EGE DENİZİ
HATTI
IŠUWA
ARZAWA
AŠAĞI ÜLKE
KIZZUWATNA
MİTANNİ
LUKKA
TARḪUNTAŠŠA
ḪULAYA ŠEHRİ ÜLKESİ
NIḪA
ASUR
AK DENİZ
NUḪAŠŠE
ALAŠIA
BABİL
0 50 100 150 km.
M.Ö. XIV-XIII. yyda Anadolu

KARA DENİZ
Elluria
Kaštu
Zalpa
Nerik
AZZI-HAYAŠA
Kummaḫaštuma Nehri
Zuliia Nehri
Ḫakmiš
Ḫattuša
Arawanna
Aṯḫarpaia
Šahiriia (Sakarya) Nehri
Arinna
ḪATTİ ÜLKE
YUKARI ÜLKE
Ḫuḫaššaya
Kaštaya
Tawiniia
Ḫaršana
Kuššiia
Tumuṯṯa
Marašantiiya (Kızılırmak) Nehri
Šamuha
EGE DENİZİ
WILUŠA
MIRA
Ḫarka (Freiyes) Dağı
Ḫapa
Alzi
KUWALIIA
ŠEḪA NEHRİ ÜLKESİ
Šeḫa (Menderes) Nehri
Šeḫa (Büyük Menderes) Nehri
AŠAĞI ÜLKE
ARZAWA ÜLKELERİ
TARḪUNTAŠŠA
Tuwanuwa
MİZZİWANDA
Lušna
Ḫupiṯna
Šaumi (Seyhan) Nehri
Parnaya (Ceyhan) Nehri
ḪULAİA
Laranda
Ḫulaia (Göksu) Nehri
NEHRİ
Parha (Perge)
LUKKA
ÜLKESİ
Ura
Anzaya (Anamur) Dağı
Maldi (Fırat) Nehri
Kargamiš
Ḫalpa (Halep)
Mukiš
NIḪA
Ugarit
Zinzar
Šiiannu
AMURRİ
Kinza (Kadeş)
AK DENİZ
ALAŠIIA
Harita:3
MIZRI
0 50 100 150 km
M.Ö. XIV.-XII. yy da Yakın Doğu

Harita: 2
ARZAWA
WALMA
ÜLKE
LUKKA
TARḪUNTAŠŠA
ḪULAJA
NEHRİ
ÜLKESİ
KIZZUWATNA
AK DENİZ
ALAŠIJA
III. Ḫattušili'nin Lukka Ülkesine ve II. Muršili'nin Arzawa Ülkelerine Seferi
I. Šuppiluliuma'nın Arzawa Ülkelerine Karşı Seferi
Hitit İmparatorluk Dönemi Hiyeroglif Yazıtları ve Monumental Yapıları
Tarḫuntašša ve Ḫulaja Nehri Ülkesi Muhtemel Sınırları
0 25 50 75 km

Harita: 4
Amurru Tahtımı
Seffîret Nûh
Kadeş
Tahtımı
Sabtuna
Tell Ma'ayan
Tell 'Ain Tannûr
Orontes
Nahr el-Aşi
Arvadu
Aramima
Qumîdi eki Hermon
Kadeş Savaşı Sırasında
Hitit-Mısır Birliklerinin Durumu
MISIR ORDUSU
HİTİT ORDUSU
0
3
5 km.

Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri

Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre

Çizgi Kitabevi 46
Çizgi Tarih 10

Hitit Tarihi
www.cizgikitabevi.com

ISBN 975-8156-10-9
9 789758 156504